

ΔΙΗΓΗΣΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Ένας από το Ρουπάκι, πλησίον του χωριού Τουρκολέκα, αφού έχασε το χωριό του, ανεχώρησε και ήλθε εις το Λιμπούσι, εις τον πρώτον του χωριού, έδω και 300 χρόνους. Αυτός εφάνη έξυπνος και ό Δημογέροντας τον έκαμε γαμβρόν και κληρονόμον της καταστάσεώς του όλης. Έλέγετο Τζεργίνης - με αυτό το όνομα εύρισκονται καμμιά έξηνταριά οικογένεια εις την Μεσσηνίαν. Αυτός είχε κάμει ένα ωραιότατο παιδι και το είχε πιάσει ένας Μπουλούμπασης Αρβανίτης και το άλυσόδεσε. Έλέγετο Δημητράκης. Οί Αρβανίται, όπου τον φύλαγαν, έπηδούσαν εις τας τρεις και ό Μπουλούμπασης του είπε, αν πηδᾶ να του βγάλει τας άλυσους. Ο Δημητράκης απεκρίθηκε ότι πηδᾶ και με τας άλυσους, και αν τους περάσει, να τον αφήνει ελεύθερον. Ο Αρβανίτης τον ύποσχέθη να τον ελευθερώσει, αν προσπεράσει τους άλλους πηδώντας, άλλ' αυτός το ύπεσχέθη ως ανέλπιστον. Έπήδησε, τους άπέρασε και τον άφηκαν ελεύθερον. Αυτός επανδρεύθηκε, έκαμε τρία παιδιά, όνομαζόμενα Χρόνης, Λάμπρος και Δήμος. Αυτοί ήσαν νοικοκυραίοι, με τα χωράφια τους, με 500 πρόβατα και 60 άλογογέλαδα. Επιάσθησαν με τους αντιζήλους των και έσκοτώθηκαν. Έπέρασαν εις την Ρούμελην 12 χρόνους έκαμαν με τους Κλέφτας, επιστρέφουν εις την Πελοπόννησον με 15 Ρουμελιώτας. Οί Τούρκοι το μανθάνουν, τους πολιορκούν, σκοτώνουν ένα και οί άλλοι έγλύτωσαν. Ο Δήμος έπήρε δια γυναίκα του την θυγατέρα του καπετάν Χρόνη από Χρυσοβίτσι, μεγάλο σπίτι. Τότε ήταν, όταν ό Μοροζίνης έκυριεύσε τον Μορέα. Και επί Βενεζάνων δέν ήταν παρᾶ καπεταναίοι. Το παιδι αυτού του Δήμου όνομάσθη Μπότσικας και άφησε τ' όνομα της φαμίλιας του, όπου είχαν, Τζεργιναίοι όνομάσθη τοιούτος, διότι ήτο μικρός και μαυρουδερός. Εις τον καιρόν του Μπότσικα έμβήκαν οί Τούρκοι εις Μοριά. Οί Χρυσοβιτσιώται, Λιμποβιτσιώται και οί Αρκουροδεματίται έπήγαν και έπολέμησαν εις του Ντάρα τον Πύργο 6.000 Τούρκους. Αυτοί έχασθησαν και έγλύτωσε ό Μπότσικας. Αυτός είχε ένα παιδι, Γιάννη, και ένας Αρβανίτης είπε: «Βρέ, τί Μπιθεκούρας είναι αυτός». Δηλαδή πόσον ό κῶλος του είναι σαν κοτρώνι, και έτσι του έμεινε το όνομα Κολοκοτρώνης. Ο Μπότσικας έσκοτώθη, ό Γιάννης έκρεμάσθη εις την Ανδρούσαν, ώστε από τα 1553, όπου εφάνηκαν εις τα μέρη μας Τούρκοι, ποτέ δέν τους ανεγνώρισαν, άλλ' ήσαν εις αιώνιον πόλεμον.

Έγεννήθηκα εις τα 1770, Απριλίου 3, την δευτέραν της Λαμπρής. Η άποστασία της Πελοποννήσου έγινε εις τα 1769. Έγεννήθηκα εις ένα βουνό, εις ένα δένδρο άποκάτω, εις την παλαιάν Μεσσηνίαν, όνομαζόμενον Ραμαβούνι. Ο πατέρας μου ήτον αρχηγός των άρματολών εις την Κόρινθον. Κάθεται εκεί 4 χρόνους. Αναχωρεί από την Κόρινθον δια την Μάνην (1). Έβγαινε από την Μάνην και έκνηγοϋσε τους Τούρκους. Εις τους 79 ήλθεν ό Καπετάμπεης με τον Μαυρογέννη, και ερχόμενος έρριξεν εις τους Μύλους και Ανάπλι. Έστειλεν εις όλην την Πελοπόννησον μπουγιουρτι (προσκυνοχάρτι), και έπήγαν και έπροσκύνησαν τον Καπετάμπεη εις τους Μύλους. Εις τον πατέρα μου έστειλε χωριστο μπουγιουρτι, να έλθητε να βγάλουμε τους Αρβανίτες και να εύρει ό ραγιάς το δικιο του. Ο πατέρας μου έκίνησε με χίλιους στρατιώτας, και έπιασε τα Τρίκορφα, εις την Τριπολιτσάν. Δέν έπήγεν εις τον Καπετάμπεη, διότι έφοβείτο. Ο Καπετάμπεης έσηκώθηκεν από τους Μύλους, έπήρεν 6.000 ταγκαλάκια, και τους κλέφτες 3.000 και έπήγεν εις τα Δολιανά, Τριπολιτσά και έρριξεν το όρδι. Ο πατέρας μου, σαν ήτον στα Τρίκορφα, του έστειλεν ό Καπετάμπεης να πάγει σε δαύτονε, δια να τον προσκυνήσει. Ο πατέρας μου αποκρίθηκε δέν είναι καιρός να έλθω να προσκυνήσω· οί Αρβανίτες είναι εις την Τριπολιτσά, ήμπορουν να πιάσουν τον άγριον τόπον και να σκορπίσουν τότε μέσα εις την Πελοπόννησον, ναχουν τον τόπον. Τότε του έστειλεν 20 μπινίσια για τους Καπεταναίους κι ένα καπότο δια τον έαυτόν του. Τον καιρόν που έζύγωσε το στρατεύμα το Τούρκικο εις την Τριπολιτσάν, κι έπολιορκούσε τους Αρβανίτες, έχωρισαν 4.000 Τούρκοι Αρβανίτες να τον έβγάλουν από τα ταμπούρια, και αυτός αντιστάθηκε και τους έκνηγοϋσε, και έμβήκαν πίσω. Ηλθαν τα στρατεύματα τα Τούρκικα του Καπετάμπεη έως τον Άγιον Σώστην. Πάλι βγαίνουν 6.000 δια να πάνε εις τον πατέρα μου, και αυτός πάλι τους άντέκρουσε. Είδανε ότι δέν ήμπορουν να βαστάξουν οί Αρβανίτες μέσα εις Τριπολιτσά, διατι δέν ήτον τότε τειχογυρισμένη. Έσυνάχθησαν όλοι και πάνε εις τον πατέρα μου, και αυτός τους εστάθηκε με όρμήν, και τους έγύρισε κατά τον κάμπον. Ένώθηκαν και άλλοι καπεταναίοι. Έμβήκαν εις τα χωράφια, εις τον κάμπον τους έσκοτώσαν ή καβάλα (1) ως οί θεριστάδες· έπεσεν ή καβαλαριά μέσα και τους εθέρισαν. Από την μια μεριά ή καβαλαριά, από το άλλο μέρος ό πατέρας μου. Από 12.000 έπτακόσιοι άπέρασαν εις το Δαδι. Όταν τους έπολέμησε ό πατέρας μου, του έλεγαν: «Κολοκοτρώνη, δέν κάμεις ισάφι.(2) - Τί νισάφι να σᾶς

κάμω, όπου ήλθετε κι έχαλάσατε την πατρίδα μου, μᾶς πήρατε σκλάβους και μᾶς ἐκάματε τόσα κακά». Τοῦ ἀποκριθῆκαν: - «Ἐφέτο, δικό μας, τοῦ χρόνου δικό σου». Τὰ κεφάλια τῶν Ἀλβανῶν ἔφτιασαν πύργου εἰς τὴν Τριπολιτσά.

Ἡσυχάσε (3) ἡ Πελοπόννησος. Τοὺς 80 ἐκατέβη ὁ ἴδιος ὁ Καπετάμπεης και χάλασε τὸν πατέρα μου και τὸν Παναγιώταρον Βενετζιανάκη. Ἦλθεν ἡ ἀρμάδα εἰς τὸ Μαραθονήσι· τὰ στρατεύματα στεριάς και θαλάσσης. Ἡ Καστανίτζα (4) ἀποικία, όπου ἦτον ὁ Κολοκοτρώνης και ὁ Παναγιώταρος, ἔξι ὥρας μακρὰν ἀπὸ τὸ Μαραθονήσι. Ἐρχοντας ἡ ἀρμάδα, ὁ Παναγιώταρος, ὡς Μανιάτης, ἐπροσκάλεσε βοήθεια ἀπὸ τοὺς Μανιάτες, και οἱ Μανιάτες ὑποσχέθησαν ὅτι πᾶνε βοήθεια· και ὁ δραγουμάνος ὁ Μαυρογένης, ὡς Ἕλλην και τεχνίτης, ἔκαμε τὸν Μιχάλη Τροπάκη Μπέη και διὰ νὰ τὸν κάμει Μπέη ἀλικότησε τὴν βοήθεια και ἐπῆρε τὸ Κᾶστρο. Ἐπῆγε τὸ ἀσκέρι 14.000, και τοὺς ἐπολιόρησε. Μία ὥρα στράτα ἀλάργα ἔσθησε τὸ ὄρδι. Ἐστειλεν ὁ σερασκέρης Ἀλήμπεης ἕνα γράμμα διὰ νὰ προσκυνήσουν και νὰ τοῦ δώσουν ἐνέχυρα ἕνα παιδί ὁ ἕνας και ἕνα ὁ ἄλλος, και νὰ τραβήξει χέρι ἀπὸ δαύτους (5). Αὐτοὶ ἀπεκρίθησαν: «Δὲν προσκυνούμεν, θέλομε πόλεμο και ὅποιος μείνει νικημένος, ἄς προσκυνήσει». Αὐτὸς ἤλπιζε ἀπὸ τὴν Μάνην βοήθεια. Τοὺς πολióρησαν τὰ Τούρκικα στρατεύματα, ἔβγαλαν κανόνια και βόμβες, τοὺς πολεμοῦσαν ἡμέρα και νύκτα. Οὔτε οἱ βόμβες τοὺς ἔκαναν φόβον οὔτε τὰ κανόνια, ὅμως ἐπολέμησαν 12 ἡμέρες και 12 νύκτες μὲ ἀνδρεία και γενναιότητα. Ὅταν εἶδαν, ὅτι βοήθεια δὲν ἔρχεται, ἀποφάσισαν νὰ φύγουν ἀπὸ τοὺς πύργους· οἱ πύργοι ἦτον δύο, και ὁ ἕνας ἦτον τοῦ πατέρα τοῦ Παναγιώταρου, και ὁ ἄλλος ἦτον τοῦ πατέρα μου και τοῦ Παναγιώταρου. Ὁ πατέρας τοῦ Παναγιώταρου ἦτον 80 ἐτῶν, ὡς και ἡ μητέρα του, και μὴν ἠμπορῶντας νὰ φύγουν εἰς τὸ γιουρούσι μὲ τὰ ἄλλα γυναικόπαιδα, εἶπε τοῦ Παναγιώταρου και τοῦ πατέρα μου: «Βάλτε φωτιά στοὺς ἄλλους πύργους, ἐγὼ μένω ἐδῶ». Ἐμεινε μ' ἕνα δοῦλο και μὲ τὴν γυναῖκα του και δούλα μὲ σκοπὸν νὰ πολεμήσει, ἐλπίζοντας νὰ ἔλθει βοήθεια ἀπὸ τὰ παιδιὰ του ἔπειτα. Ὁ πόλεμός του ἦτον μὲ τὸν δοῦλον, ἡ τέχνη του μεγάλη· εἶχε φιτίλι νὰ γυρίσει μαζί μὲ τοὺς Τούρκους. Αὐτοὶ ποὺ ἐπολεμοῦσαν μέσα ἔπασαν εἰς τὸ ὄρδι τοῦ σερασκέρη μὲ τὰ σπαθία εἰς τὸ χέρι, μόνον τρεῖς ἐσκοτώθηκαν ἄνδρες, και μέρος γυναῖκες, και ἔμειναν πολλὰ παιδιὰ σκλάβοι· και ἔτσι ἔμειναν δύο ἀδελφία μου σκλάβοι, τὸ ἕνα τριῶν χρόνων και τὸ ἄλλο ἑνός· ἄλλα δύο ἐσκλαβώθηκαν και ἔπειτα ἐλευθερώθηκαν. Ὅταν ἔκαμαν τὸ γιουρούσι, ἔπασαν τὰ βουνὰ οἱ Τούρκοι διὰ νυκτός· ἐβασίλευσε τὸ φεγγάρι εἰς τὴν μέσην νύκτα, και βασιλεύοντας τὸ φεγγάρι ἐβγήκαν· νύκτα μικρὴ και δὲν ἔλαβαν καιρὸν νὰ φύγουν κατὰ τὴν Μάνη· ἐπῆγαν στοὺς λόγγους και ἐπῆρε ἡμέρα. Τὸν Παναγιώταρον (6) ζωντανὸν τὸν ἔπασαν και ἔπειτα τὸν ἐσκότωσαν οἱ Μπαρδουνιώτες. Ὁ πατέρας μου ἐσκοτώθηκε μὲ δύο του ἀδελφία, Ἀποστόλη και Γεώργη, ὁ ἕνας εἰς τὸν λόγγον, ὁ ἄλλος μοναχός του, διὰ τὴν ἐλαβώθηκε· ἐγλύτωσεν ἕνας μπάρμπας μου, Ἀναγνώστης, ἀπὸ τοὺς κλεισμένους τέσσαρους ἀδελφούς Κολοκοτρώνη. Ἐγὼ, ἡ μάνα μου, ἡ ἀδελφή μου ἐγλύτωσαν μὲ τὰ παλληκάρια τοῦ πατέρα μου. Εἰς τὸ γιουρούσι ἐλαβώθηκε μὲ σπαθί ὁ Κωνσταντῆς Κολοκοτρώνης, και μὲ προδοσία ἑνός Τούρκου φίλου ἐσκοτώθηκε· δὲν ἐφάνη τὸ κεφάλι του· οἱ φονεῖς του τὸν ἐσκότωσαν και τὸν ἐκρυψαν διὰ τὸ βίό του, ὅσα εἶχεν ἀπάνω του· σὲ τρία χρόνια τὸν ξέθαψαν τὸν Κολοκοτρώνη Κωνσταντῆ· ἀπὸ τὸ μικρὸ δάκτυλον τὸν γνῶρισαν, όπου εἶχε γυρισμένο ἀπὸ μία σπαθιά τουρκικὴ· τὸν εἶχαν κρύψει εἰς μίαν τρούπα τῆς Ἄρνης και Κοτζατίνας, τὸν ἔθαψαν ἔπειτα εἰς τὴν Μηλιά· ἦτον μελαψότερος, μονοκόκκαλος, δυνατός, ὀγλήγορος, μὲ ἕνα καθάριο ἄτι δὲν τὸν ἔπασαν, 33 (1) χρόνων, μέτριος, μαυρομάτης, λιγνός· οἱ Ἀρβανῖται τὸν εἶχαν τόσο τρομάξει, ποὺ ἔκαμαν ὄρκον: «Νὰ μὴ γλυτώσω ἀπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη τὸ σπαθί» (2). 700 μπουλουκτζήδες ἐσκότωσε πρὶν.

Ὁ Παναγιώταρος ἦτον γίγαντας, νέος, μαῦρα μαλλιά, σοῖ ἄνθρωπος, ἄσπρος, 37 - 38 χρόνων. Εἰς τὴν Ἀνδρούσαν ἐσκοτώθη ὁ γέρο Γιάννης Κολοκοτρώνης, ἔπειτα τὸν ἐκδίκησε ὁ υἱός του. Ὁ γέρο Γιάννης Κολοκοτρώνης, τοῦ ἔκοψαν χέρι και πόδια και τὸν ἐκρέμασαν. Ὁ γέρον (3) πατέρας τοῦ Παναγιώταρου ἐπολέμαε ἀπὸ τὸν πύργον και ἐμαρτύρησε τὸ φιτίλι ὁ δοῦλος ποὺ ἐπροσκύνησε, και τὸν γέροντα τὸν ἔπασαν ζωντανόν. Ὁ Καπετάμπεης ἐρώταε: - Διὰ τὴν δὲν προσκυνάει; - Τώρα προσκυνῶ, προσκυνημένο κεφάλι δὲν κόβεται. - Τοῦ ἔκοψαν χέρι και πόδια, τὸν κατράμισαν (4).

Ἐμείναμεν εἰς τὴν Μάνην ἡμεῖς, εἰς τὴν Μηλιά, μὲ τὸν θεῖον μου τὸν Ἀναγνώστη. Ἐξαγόρασα τὰ σκλαβωμένα παιδιὰ, τὸ ἕνα ἀπὸ τὴν Ὑδραν, τὸν Γιάννη και τὸν Χρίστο, και ἐκάτσαμεν 3 χρόνια εἰς τὴν Μάνη. Εἶχαμεν ἐλλείψεις, ἤλθαν οἱ ἄλλοι οἱ μπαρμπάδες μας ἀπὸ τὴν μάνα μου, λεγόμενοι Κοτζακαῖοι, και μᾶς ἐπῆραν εἰς τὴν Ἀλωνίσταιναν. Ἐπήγαμεν ἀγνώριστοι, μᾶς ἔμαθον ἔπειτα και ἐφοβούμεθα τοὺς

Τούρκους. Ο μπάρμπας μου ο Αναγνώστης ήλθε έπειτα εις του Λεονταριου την επαρχίαν, εις την ακραν της Μάνης, Σαμπαζικα. Έκαμε συμπεθεριό με έναν ντόπιον (5) προεστόν, του τουφεκιοῦ άνδρα, τον έλεγαν Γεωργάκη Μεταξάν. Έδωκε την θυγατέρα του, έφτιασε σπίτι. Μανθάνοντας, ότι ο θειος μου έκαμεν αποικίαν εις το Άκοβον, εφύγαμε και επήγαμεν εκεί. Σάν εκαθόμαστε εκεί, άλλα μπουλούκια κλέφτες μ' έβαλαν αρματολόν εις την επαρχίαν του Λεονταριου κατά των κλεφτών, και εμπόδιζα το βιλαέτι με χατίρι. 15 χρόνων ήμουν τότε. - Έγινα 20 χρονών, υπανδρεύθηκα και επήρα ενός πρώτου προεστου του Λεονταριου, τον οποιον τον χάλασε (6) ένας πασάς εις το Ανάπλι (7). Έκτισα σπίτια, επήρα προικιο έλιές, αμπέλι (8), εγινα νοικοκύρης, εφύλαγα και το βιλαέτι. Έστεκόμαστε πάντοτε με το ντουφέκι. Μας εφθόνησαν οι Τουρκοι και ήθελαν να μας σκοτώσουν, δέν ήμπορουσαν όμως, διότι ο τόπος ήτον σε άκρη. Και επολεμουσαν να μας χαλάσουν με κάθε τέχνη· έστελναν μία και δύο φορες εκατόν και διακόσιους στρατιώτας δια να μας κτυπήσουν· δέν μας ειχαν εις το χέρι και δέν μας πείραξαν. Ειδαν ότι δέν ειχαν διαφορά με την τέχνη· εβγήκαν φανερά· επήραμε χαμπέρι, εφύγαμε. Οι Τουρκοι αφάνισαν όλα τα αγαθά μας και εδωσαν διαταγήν: όπου ακουσθούμε να μας χαλάσουν. Έμεινα με δώδεκα Κολοκοτρωναιους, μικρότεροι εις την ήλικίαν, επήγαμεν εις την Μάνην, αφήκαμεν τες φαμίλιες μας και έπειτα εγυρίσαμε, εσηκωθήκαμε φανερά, εσυνάξαμε στρατιώτας, πότε 60, πότε ολιγοτέρους. Έμείναμε δύο χρόνους κλέφτες· έπειτα ειδαν, πώς δέν ήμπορουν να μας κάμουν τίποτε και μας έβαλαν πάλε αρματολους. Είχα το Λεοντάρι και την Καρύταινα, έκαμα 4 - 5 χρόνους αρματολός. Ο Αναγνώστης Κολοκοτρώνης δίδεται εις την μέθην, δια να αλησμονήσει τα συμβάντα. Τον μεγαλείτερον του πατρός μου αδελφόν τον εσκότωσαν εις το Λεοντάρι έπειτα, και του επήραν το κεφάλι (χέρι κομμένο εις την νεότητά του). Από 40 χρόνων αρχίνισε και απόθανε εις τα 52. Αφησε παιδιά 3 αρσενικά, Γιαννάκη, Δημητράκη, Γεωργάκη, αφήσε και επτά θυγατέρες. Ένας απόθανε από τον θάνατόν του, από έξι αδέλφια του πατρός μου.

Όταν ειμεθα αρματολοί, τα παιδιά μας ήταν εις την Μάνην, εις την Καστανιά την μεγάλην. Εις την Μάνην επηγαίναμε εις τες σημαντικές ήμέρες, όταν ειμεθα αρματολοί. Εις την Μάνην πάντοτε επηγαίναμεν βοήθεια εις τον Μπέη Κουμουντουράκη, εις τες χρείες τους, και εβοηθούσαμε το μέρος τους. Ο Καπετάνιος Κωνσταντής Δουράκης, φίλος του πατρός μου, και οι Κιτρινιαραίοι ανοίγουν πολέμους. Ημεις μεντάτι. Είχαμε κλεισμένον μίαν φοράν τον Νικόλαο Κιτρινιαρή, τον πολιορκήσαμεν, και σαν ετρώγονταν αδελφοξάδελφα, ερριχναν τουφέκια εις τον άερα. Οι Μανιάτες τον στενοχώρησαν και όμιλησε να παραδοθει, και εζήτησε εμέ. Δέν ήτον να παραδοθει, άλλα να με σκοτώσει με άπιστιά. Έβγήκε έξω εις του πύργου την πόρτα, και ειχε βάλει τους ανθρώπους μέσα, να παραδοθει. Οι ανθρωποι του με άδειασαν έξι τουφέκια. Έγώ ήμουν κοφτά και δέν μ' επήραν, επεσα αποκάτω από τον θόλον της πόρτας του πύργου, οι δικοί μου ενόμισαν ότι με σκότωσαν και ήθελαν να σκοτώσουν τους συγγενεις του Κιτρινιαρή... άλλοι λέγουν, «Όχι, να πάρομε τον Θεόδωρον». Έλθεν ο αδελφός του Κιτρινιαρή, και τον πήρα εις τον ώμον, κι επροφυλάχθηκα, και την νύκτα έβαλα φωτιά εις τον πύργον και επαράδόθηκα. Ο αδελφός του ήτον με ήμας. Τότε τα αδέλφια τους με ειπαν: Να κάμω ό,τι θέλω εις εκείνους δια την άπιστιά. Έγώ ειπα, ότι εάν ο Θεός μ' εφύλαξε, τους χαρίζω την ζωήν. Ο Ζαχαριάς εβοηθούσε τους άλλους, επολεμούσαμε και έπειτα εσμίγαμεν έξω. Έγώ ύπεστήριζον τον Μπέη. Ο Μούρτζινος αντιφέρετο με τον Μπέην και με τον Καπετάνιο τον φίλον μου. Ένα η δύο μήνες το καλοκαίρι επρεπε να βοηθήσω τους δικούς μου.

Εις τους έξι χρόνους επάνου, εβγαλα τα παιδιά μου εις ένα χωριό, Γιάνιτζα, πλησίον της Καλαμάτας, διατι μου ήρχετο καλλίτερα δια την ζωοτροφίαν. Η Μάνη εφθόνησε τον Μπέη. Έλθε και ο Σερεμετ μπέης, δια να βάλουν τον Αντωνόμπεη Γληγοράκη. Έλθε ο Μπέης ο Κουμουντουράκης εις την Καλαμάτα με 60 ανθρώπους, εγώ ειχα 18. Με εμπόδιζαν να βοηθήσω τον Κουμουντουράκη, άλλα επρεπε να τον βοηθήσω εξ αιτίας της φιλίας. 3.000 Τουρκοι και Μανιάται πηγαίνουν κατά του Κουμουντουράκη. Βλέπω μακράν μπαϊράκια εις τες Καπετανίες (ψυχικό). Συμβούλευσα να μην πάμε μέσα εις την Μάνη, ήθέλαμε να πιάσομε το Κάστρο του Κουμουντουράκη, 4 ώρες μακριά απ' την Καλαμάτα. Οι Καπετανάκηδες και άλλοι Μανιάτες μας πολέμησαν, ελαβώθηκα... το άλογον... λάφυρα... πιάνομεν ένα πύργον... ο Κουμουντουράκης. Επιάσαμε τον πύργον, έπειτα δια νυκτός ανέβημεν εις το Κάστρο. Οι πατζαούρες (της λαβωματιάς) ήτον μέσα. Ο Παναγιώτης Μούρτζινος και ο Χριστέας, φίλοι πατρικοί, τους γράφω ένα γραμμα: με κάθε συμβιβασμό να εβγω, να υπάγω εις την Μάνην να γιατρευθώ. Οι

Μούρτζινοι λέγουν εις τὸν Σερεμέτ μπέη νὰ ἐβγάλουν τοὺς κλέφτες διὰ νὰ ἀδυνατίσει ὁ Κουμουντουράκης, καὶ ἔτζι ἐγέλασαν τὸν Σερεμέτ μπέη νὰ ἐβγῶ ἐγὼ ἀπὸ μέσα, καὶ μοῦ εἶπαν νὰ ἐβγῶ μὲ ὄλους μου τοὺς ἀνθρώπους. Ἀνέβαλα διὰ νὰ ἐβγῶν καὶ οἱ ἀνθρώποι μου. Οἱ ἀνθρώποι μου μένοντας (1) ὀπίσω ὁ Πετρούνης ἔγινε μεσίτης νὰ προσκυνήσει ὁ Κουμουντουράκης καὶ δὲν παθαίνει τίποτε, καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Ὅταν ἔλθει ὁ Πετρούνης νὰ μὴ τὸν ἀκούσετε, ἀλλέως θὰ σᾶς φάγει μὲ ἀπιστία». Ὁ Κουμουντουράκης δὲν ἠθέλησε. Ἐκαμε τρατᾶτο, ἐβγήκαν οἱ δικοὶ μας. Ὁ Κουμουντουράκης ἐπαρᾶδόθηκε καὶ τὸν πῆρε ἡ ἀρμάδα σκλάβον. Ἐγιατρεύθηκα ἐγὼ, ἐπῆγα εἰς τὸ ἀρματολίκι μου. Μοῦ ἔπασαν οἱ προεστοὶ καὶ ὁ κύρ Γιάννης (Δεληγιάννης), καὶ μοῦ λέγουν: «Δὲν εἶναι καλὸν νὰ κινδυνεύεις εἰς τὴν Μάνην καὶ νὰ φέρεις τὴν φαμίλιαν σου εἰς τὴν Καρύταινα». Τὰ ἐβγαλα τὰ παιδιὰ μου εἰς τὴν Καρύταινα καὶ ἐκατοίκησα εἰς ἓνα χωριὸ Στεμνίτζα. - Ἐβγήκε φερμάνι νὰ μᾶς σκοτώσουν καὶ τοὺς δύο, Πετιμεζᾶ κι ἐμέ, 1802. Ἐνας βόϊβοδας τῆς Πάτρας ἐνήγησε αὐτὸ - τὸ φερμάνι ἔλεγε: Ἦ τοὺς δύο ἡμᾶς ἡ τὰ κεφάλια τῶν Κοτζαμπασήδων. Ὁ βεζύρης τῆς Τριπολιτζᾶς κράζει τὸν πατέρα τοῦ Ζαΐμη καὶ τὸν κύρ Γιάννη. Ὁ Ζαΐμη ἐπῆγε, ὁ κύρ Γιάννης ἐφοβεῖτο. Ὁ Πασιᾶς τοὺς ἔκαμεν ὄρκον, ὅτι δὲν εἶναι τίποτε δι' αὐτούς. Ἐγὼ ἐσυντρόφευσα τὸν Δεληγιάννην ἕως εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ, καὶ ὅταν ἀνεχώρησε μὲ εἶπε ὁ Δεληγιάννης... Τοῦ εἶπα: «Δὲν τὸ πιστεύω, διὰ ἡμᾶς εἶναι τὸ φερμάνι». Μοῦ ἀποκρίθηκε: «Μὴν φοβεῖσθε». Ἐκραξε μόνον τοὺς δύο ὁ Πασιᾶς, τοὺς διάβασε τὸ φερμάνι. «Νὰ μᾶς δώσεις μουχλέτι (διορία) γιατί τοῦτοι εἶναι ἄγριοι ἀνθρώποι». Ὁ Γ. Ζαΐμη, Ασημάκης, τὸν εἶχε τὸν Πετιμεζᾶ εἰς τὰ χέρια του, διατὶ ἐπῆγαινε καθημερινῶς εἰς τὰ Καλάβρυτα, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐπῆγαινα εἰς τὴν Καρύταινα, εἰς τὸ Χασαμπᾶ. Εἶπαν οἱ δύο προεστοὶ, νὰ βάλουν τὸν ἄγριον εἰς τὸ χέρι, καὶ ἔπειτα τὸν ἡμέρον εὐκόλα. Ὁ Δεληγιάννης ὀρκώνει δύο προεστοὺς νὰ μὲ σκοτώσουν. Ἦτο δύσκολο, διότι ἤμουν πολλὰ προφυλακτικὸς. Ἐσυνακούσθησαν μὲ τὸν Βελεμβίτζα, τὸν ὠρκωσαν πρῶτα αὐτὸς ἀποκρίθηκε: «Δὲν τὸν βλέπω τὸν σκοτωμὸν τους, θὰ χαλάσουμε τὸ βιλαέτι». Αὐτοὶ δὲν ἐβγαιναν ἀπὸ τὴν γνώμην τους. - Εἶχαν φέρει ἓναν Μπουλούμπαση μὲ Ἀρβανίτες εἰς τὴν Καρύταιναν. Ὑποπεύθηκα: ἐπῆγα νὰ χαιρετήσω ἓναν προεστὸν εἰς τὴν Στεμνίτζα: τοῦ λέγω: «Τί τὸν θέλετε τὸν Ἀρβανίτη Μπουλούμπαση; δὲν θέλει γένει ἡ γνώμη σας». Εἰς τὴν Στεμνίτζαν πᾶνε Ἀλβανοί... (1) Ὑπάγω καὶ ἐγὼ μὲ 50. Ἀνταμώθηκα μὲ τὸν Μπουλούμπαση, τοῦ εἶπα: «Θὰ μᾶς βάλουν νὰ τζακίσουμε τὰ στουρνάρια, τὰ ἡμερὰ δὲν θὰ διώξουν τὰ ἄγρια, ὅλα φεύγουν, ὁ σπουργίτης πάντοτε μένει».

Τῆς τύχης ἡ περίστασις ἐκείνη ἔφερε ὁ γέρο Κόλιας νᾶρχεται μὲ τὸν υἱὸν του (τὸν Κολιόπουλον). Ἦρχετο εἰς τὰ πιστρόφια ἡ νύφη του, ἐγίναμε διακόσιοι. Εἰς τὰ Μαγούλια ἀνταμώνονται, οἱ ἀνθρώποι μας. Ὁ προεστὸς Ἀναγνώστης Μπακάλης ἀπὸ τὸ Γαρζενίκο, ἐγέλασε τὸν Τοῦρκο... (2) καὶ μὲ ἔδωσεν εἶδησιν. Γράφω εἰς τοὺς προεστοὺς νὰ μὲ στείλουν εἶδησιν, ἂν μὲ ἐπιβουλεύονται. Παίρνω ἀπὸ τὸν Δημήτρη φυσέκια, στουρνάρια μὲ γράφουν: ψεύματα. Μὲ τὰ σπερῶματα, μὲ 200 νομάτους ὁ Μπουλούμπασης μᾶς πλάκωσε εἰς τὴν Κερπενή. Μόνον 40 εἶμεθα, ἐτραβήχθηκα ἀπὸ τὸ χωριὸ ἔξω. Κλείομαι εἰς ἓνα μοναστήρι εἰς τὴν Κερνίτζα (ἀναλήφθηκα, μ' ἔχασαν), ἔπιασα τὸν ἄγριον τόπον. Ἐσκοτώσαν τότε τὸν Πετιμεζᾶ εἰς τὰ Καλάβρυτα καὶ ἔστειλαν τὸ κεφάλι του εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ (3). Εἰς τὰ Μαγούλιανα ἐσκοτώσαμεν τοὺς Τοῦρκους (ἔκαϊα τὰ χωριά). Οἱ προεστοὶ βάζουν τὸν Κόλια, διὰ νὰ προσπέσει νὰ συμβιβασθοῦμε, νὰ ἡσυχάσουμε. Μᾶς ἔδωσαν τὸ ἀρματολίκι. Περάσοντας τρεῖς τέσσαρους μῆνες, ὁ Δεληγιάννης ἤθελε νὰ μᾶς χαλάσει, πλὴν δὲν ἠμπόρουνε.

Τὸν Σεπτέμβριον μῆνα ἐπῆρα τὸ ἀρματολίκι. Ὁ Δεληγιάννης ἤρε τρόπον. - Εἶχε φίλον εἰς τοῦ Λάλα τὸν Χασάναγα Φιδᾶ, καὶ τὸν ἔβαλε νὰ μᾶς σκοτώσει (μὲ τὴν ἀπιστίαν (4), ὅτι εἶμεθα ἀρματολοί). Τὲς φαμελιές μας τὲς εἶχαμε εἰς τοῦ Παλούμπα, καὶ ὁ Γεροκόλιας ἐξάνοιξε τὴν προδοσίαν, ὅτι ἤρχοντο οἱ Λαλαῖοι. Ἐστειλε, μᾶς εἶπε (5) ὅτι θὰ ἔλθουν οἱ Λαλαῖοι. Λαμβάνοντας καὶ τὴν εἶδησιν τί τρόπο νὰ φανερωθεῖ τούτῃ ἡ μυστικὴ κίνησις, διὰ νὰ μᾶς (6) βαρέσουν. Ἐμεινα ὄλην τὴν νύκτα συλλογισμένος. Οἱ Τοῦρκοι ἤλθαν κι ἔπιασαν δύο δρόμους, 200 καὶ 200, νὰ βαρέσουν μὲ χωσιᾶ: εἶχον κι ἓνα Ἕλληνα προδότην καὶ ἤρχετο καὶ μᾶς εὔρισκε, ἂν κινᾶμε ἢ ἂν κοιμόμασθε. Τὸ πρῶν ἤθελα νὰ στείλω καταπατητάδες. Τὸ πρῶν μᾶς ἐκλείσαν εἰς τὸ χωριὸ. Ἐγὼ εἶχα δώσει τὰ σκουτιά μου εἰς ἓνα ψυχογιόν. Χαράζοντας τὴν αὐγὴν, βλέπω τοὺς Τοῦρκους. - Ἐπιάσαμε τὸ τουφέκι. - Κινώντας νὰ πιάσω τὴν ράχην, παίρνουν τὸν ψυχογιόν μου ὀκτῶ βόλια, ὁ ἀδελφός μου ὁ Γιάννης λαβώνεται. Κλειόμεθα σὲ τρία σπίτια: εἶμεθα 38. Ἐκλείσθηκα εἰς χαμῶγειο Ἐρχονται οἱ ἄλλοι 200, μᾶς ἀπόκλεισαν. Πολεμοῦμε ὄλην τὴν

ήμεραν. - Έσκοτώσαμεν και ήμεϊς· τὸ βράδυ κάνομε γιουρούσι και ἐφύγαμε (7). - Τὸν Μάρτην 7 μᾶς βάρεσαν στὰ 1804.

Εἰς τὰ 1805 πηγαίνω εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ὁ Αὐτοκράτορας Αλέξανδρος κάμνει πρόσκλησιν διὰ νὰ γραφθοῦν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ στρατεύματα (8).

Κάμομεν ὅλοι μίᾳ ἀναφορᾷ, Σουλιῶται, Ρουμελιῶται και Πελοποννήσιοι, εἰς τὸν Αὐτοκράτορα και τοῦ ζητοῦμεν βοήθειαν διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὸν τόπον μας. Ὁ Αναγνωσταρᾶς ἐνήργησε νὰ γίνῃ ἡ ἀναφορᾷ. Οἱ Σουλιῶται, Ρουμελιῶτες ἦτον στὴν Πάργαν. Ὁ Αναγνωσταρᾶς ἦλθεν εἰς... και ἐγράφησαν 5.000 στρατιῶται Πελοποννήσιοι εἰς τὰ ἄρματα. Ἦλθε ἡ ἀπάντησις· τότε ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθον, εἰς τὰ 1805 τὸν Αὐγούστο. Ὁμιλῶ μὲ τὸν Ἀρχηγὸν τῶν Ρωσικῶν στρατευμάτων και μὲ λέγει, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τὸν διέταξε νὰ παραδεχθῇ εἰς τὴν δούλευσιν ὅσους θέλουν νὰ ἔμβουν και νὰ ὑπάγουν νὰ κτυπήσουν τὸν Ναπολέοντα. Τοῦ ἀποκρίνομαι: «Ὅσον διὰ τὸ μέρος μου δὲν ἐμβαίνω εἰς τὴν δούλευσιν. Τί ἔχω νὰ κάμω μὲ τὸν Ναπολέοντα; Ἄν θέλετε ὁμως στρατιώτας, διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα μας σὲ ὑπόσχομαι και 5 και 10 χιλιάδας στρατιώτας. Μία φορὰ ἐβαπτισθήκαμεν μὲ τὸ λάδι, βαπτίζόμεθα και μίαν μὲ τὸ αἷμα και ἄλλη μίαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος μας». Μένω 15 ἡμέρας εἰς τὴν Ζάκυνθον, δὲν συμφωνῶ, ἀφήνω 28 ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου και τὸν Νικήτα ἀνεψιὸ μου και τοῦ Γιάννη Κολοκοτρῶνη αὐτοῦ. Τὰ ἄλλα Ἕλληνικὰ στρατεύματα γράφονται και πηγαίνουν εἰς τὴν Νεάπολη. Οἱ Τούρκοι βλέπουν αὐτὰ τὰ κινήματα και γράφουν ἀναφορὰς εἰς τὸν Σουλτάνον, και τοῦ ἐξηγοῦν τὰς ὑποψίας των. Ὁ Σουλτάνος λαμβάνει τὴν ιδέαν νὰ κόψῃ τὸν λαόν. Ὁ Πατριάρχης κάμνει παρατηρήσεις και λέγει: «Τί πταίει ὁ λαός; Νὰ σκοτώσωμεν τοὺς πρωταιτίους, τοὺς κακοῦς». Και τὸν ἀντισκόβει. Ἡ ἀναφορὰ τῶν Τούρκων συμφωνεῖ μὲ τὰς πληροφορίας τοῦ Καμπινέτου τῆς Γαλλίας, ὅτι νὰ χαλάσουν τοὺς Καπεταναίους, τοὺς λεγομένους κλέφτας, και τοὺς Καπεταναίους τῶν καραβιῶν, διατὶ μία ἡμέρα ἤμπορουν νὰ κάμουν ἐπανάστασιν. Τότε κάμνει ἕνα φερμάνι ὁ Σουλτάνος νὰ σκοτώσουν τοὺς κλέφτας. Ἀφοριστικὸ ἔρχεται τοῦ Πατριάρχου διὰ νὰ σηκωθῇ ὅλος ὁ λαός, και ἔτσι ἐκινήθηκεν ὅλη ἡ Πελοπόννησος, Τούρκοι και Ρωμαῖοι, κατὰ τῶν Κολοκοτρωναίων. Τὸν Αὐγούστον ὑπῆγα εἰς Ζάκυνθον. Τὸν Σεπτέμβρη ἐβγήκα ἔξω, και Ἰανουάριον 1806 ἦλθε τὸ διάταγμα και μᾶς ἐκνήγησαν (1). Ὁ Πετιμεζᾶς, ὁ Γιαννιάς και ὁ Ζαχαριάς ἦτον χαϊμένοι πρωτύτερα, και εὐρέθηκα μὲ μόνον 150.

Ἐπῆγαμεν εἰς τὸ Μοναστήρι Βελανιδιά, πλησίον τῆς Καλαμάτας, και ἀπεκεῖ ἔστειλα ἕνα γράμμα τοῦ Ἡγούμενου διὰ νὰ μοῦ στείλουν ζωτροφίας. Τὸ γράμμα τὸ ἔπιασαν οἱ Τούρκοι, και ὁ Δεληαχμέτης ἦλθε και μᾶς ἐπολιόρησε μὲ 1.000. Ἐτραβήξαμε τὰ σπαθιά και τοὺς ἐχαλάσαμεν· τοὺς ἐπήραμε κυνηγώντας ἕως τὴν Καλαμάτα, ἐπήραμε τὰς σημαίας τους και ἐσκοτώσαμεν πολλούς.

Αὐτὸς ὁ Δελῆ Αχμέτης ἦτον περίφημος εἰς τὴν Ρούμελη. Ἐκατατρέχθη ἀπὸ τὸν Ἀλή Πασὰ κι ἐκατέφυγε εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Πασὰς τοῦ τόπου τὸν ἔδωκε 500 χάρτζια (μισθοὺς) διὰ νὰ κυνηγᾷ τοὺς κλέφτας. Ἐγὼ σὰν τὸ ἔμαθα εἶχα 80, και ἐπῆγα ἐπίτηδες διὰ νὰ δοκιμάσω τὴν δύναμίν του εἰς τὸν Ἄκοβο (Σαμπάζικα), και ἐφοβήθηκε νὰ πολεμήσῃ μὲ ἡμᾶς. Ἐπῆγαμε εἰς τὴν Βλαχοκερασιά και τὴν ἐχαλάσαμε, ὡς ἰδιοκτησία τοῦ Χασεκιῆ, ὅπου ἔκαψε τὰ σπίτια μας. Ἄλλη μίᾳ φορὰ ἐπῆγαμεν εἰς τοῦ Τζεφερεμίνη και μᾶς ἔμαθαν οἱ Τούρκοι τῆς Ἀνδρούσας και ἐκίνησαν μίᾳ ἑκατοστὴ διὰ νὰ μᾶς κτυπήσουν, και ἐβγήκαμεν, τοὺς ἐκυνηγήσαμεν και ἐτρόμαξαν νὰ γλυτώσουν. Τὸ ἴδιον ἐστάθη και εἰς τοῦ Μήλια τὸ Παλιόκαστρο, ἀνάμεσα Μήλια και Μπούτζα (τῆς Μεσσηνίας). Ὁλ' ἡμέρα ἐπολεμήσαμεν και τὸ βράδυ τοὺς ἐφύγαμε. Ἄλλη μίᾳ φορὰ ἐφάνηκαν εἰς τοῦ Μαρμαριά (Βρουστοχωριά). Ἦλθαν, μᾶς πλάκωσαν ἀπὸ ὅλες τὲς κοντινὲς ἐπαρχίες ὅλοι οἱ Τούρκοι, μᾶς ἔκλεισαν εἰς ἕνα βουνό, ἐπολεμήσαμεν ὅλην τὴν ἡμέραν και τὸ βράδυ τοὺς ἐφύγαμεν. Εἰς τὸν Ἄκοβο, ὅπου δὲν ἠθέλησαν νὰ πολεμήσουν, ἦτον ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ντελῆ Αχμέτη, και ἀφοῦ ἐγύρισεν εἰς τὸν μπάρμπα του, τὸν ἔφτυσε γιατί δὲν ἐπολέμησε, και αὐτὸς τοῦ ἀπεκρίθη: «Νὰ σὲ κάμῃ ὁ Θεὸς κιαμέτι νὰ πολεμήσετε μὲ αὐτοὺς και τότε βλέπεις». Αφότου τὸν ἐχαλάσαμεν ἐπῆγεν ὁ Ντελῆ Αχμέτης εἰς τὴν Καλαμάταν και ἐκάθησε τρεῖς μῆνας. Ἐκεῖ φοβούμενος μήπως πάγομε και τοὺς χαλάσομε ἐγραφοφορισθήκαμεν μετ' αὐτόν, και ἔπειτα ἐπῆγεν ὁ Ντελῆ Αχμέτης εἰς τὸν Πασὰ και τοῦ εἶπεν, ὅτι δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τοὺς κάμομε τίποτε, ἀλλὰ νὰ τοὺς δώσετε τὸ ἀρματολίκι διὰ νὰ ἡσυχάσει ὁ κόσμος και ἔτσι ἀπέρασε ἐκεῖνος ὁ χρόνος (1).

Ἐμάθαμεν ὅτι ἦλθε τὸ Συνοδικὸ και τὸ Φερμάνι. Ἐμάζωξα ὅλους ἕως 150 και τοὺς εἶπα νὰ ἀναχωρήσωμεν νὰ πᾶμε εἰς τὴν Ζάκυνθον. Αὐτοὶ ἀφοῦ ἤκουσαν ὅτι οἱ Ροῦσοι εἶχαν πάρει ὅλους τοὺς

Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐπήγαν εἰς τὴν Νεάπολη, μὲ ἀπεκρίθησαν ὅλοι μὲ ἓνα στόμα, ὅτι «ἡμεῖς δὲν πηγαίνομεν εἰς τὴν Φραγκιά καὶ θέλομε ν' ἀποθάνωμεν ἐπάνω εἰς τὴν πατρίδα μας». Ὁ ἀδελφός μου ὁ Γιάννης μὲ εἶπε ὅτι: «θέλω νὰ μὲ φάγουν τὰ ὄρνεα τοῦ τόπου μας». Τοὺς ἔδωκα ἄλλη μία γνώμη, νὰ χωρισθοῦμε εἰς μπουλούκια ἀπὸ 5, ἀπὸ 6, νὰ κρυφθοῦμεν, καὶ ἔτσι ν' ἀπεράσει ὁ Γενάρης, ὁ Φλεβάρης καὶ ὁ Μάρτης, ὅσον νὰ λυώσουν τὰ χιόνια, καὶ τότε συναζόμεθα νὰ περπατοῦμε καθὼς καὶ πρωτύτερα. Καὶ αὐτὸ τὸ πρόβαλα (2), διότι εἰς τρεῖς μῆνες (3) ἤθελον σκορπισθοῦν (4) τὰ ὄρδια καὶ ἐγλυτώναμεν ἀπ' ἐκεῖνον τὸν κίνδυνον. Αὐτοὶ μὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι: «δὲν πᾶμε νὰ ἐξοδεύσομε τὰ λίγα γρόσια ὅπου ἔχομε, διατὶ οἱ καπεταναῖοι ἐσεῖς παίρνετε ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας». Καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα ὅτι: «κάμετε τοῦτο καὶ ὅταν τὸν Μάρτη σμίξομεν, τοὺς ἀποζημιώνω εἰς ὅσα ἐξόδευσαν» (5). Αὐτοὶ δὲν ἄκουσαν καὶ ἔτσι ἐκηρυχθήκαμεν μὲ τὴν σημαίαν ἀνοικτὴν εἰς ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ Μορέως. - Ἡ σημαία εἶχε ἓνα Χ, εἶχε καὶ ἄστρα καὶ φεγγάρι. - Τοὺς Κοτζαμπασῆδες τοῦ Μορέως τοὺς εἶχαν ἐνέχυρον εἰς τὴν Τριπολιτζά. Τοὺς φίλους μας ὅπου εἶχαμεν εἰς τὴν Μάνη, καθὼς Κουμουντουράκηδες, Μούρτζινους καὶ λοιπούς, τοὺς εἶχεν ὁ Ἀντωνόμπεης ἐξορίσει εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ δὲν εἶχαμεν πλέον καταφύγιον εἰς τὴν Μάνη. Καὶ τὰ βουνὰ ἦταν γεμάτα χιόνια καὶ δὲν ἠμπορούσαμε νὰ πᾶμε, ἀμὴ 30 ἐχωρίσθησαν κατὰ τὰ Πηγὰδια καὶ οἱ ἄλλοι ἀνοίξαμεν μπαῖράκι καὶ ἐτραβήξαμεν κατὰ τὸν Ἅγιον Πέτρο. Ἐστείλαμεν εἰς τὰ Βέρβενα νὰ μᾶς στείλει ψωμί καὶ ζωτροφίας, καὶ αὐτοὶ μᾶς ἀποκρίθησαν: «Ἔχομε βόλια καὶ μπαρούτι», καὶ ἐπήγαμε καὶ τοὺς χαλάσαμε. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀπεράσαμεν πίσω εἰς τὰ Σαμπάτζικα. Τότε ἐπρόσταξε ὁ Πασὰς ὅλες τὶς ἐπαρχίας διὰ νὰ ἔβγουν Τοῦρκοι καὶ Ρωμαῖοι νὰ μᾶς βαρέσουν.

Ἀπὸ Σαμπάτζικα ἐκατεβήκαμεν εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Βελανιδιάς, καὶ ἐστείλαμεν εἰς τὴν Καλαμάτα νὰ μᾶς στείλει ψωμί καὶ φουσέκια, καὶ οἱ Καλαματιανοὶ ἐφοβοῦντο νὰ μᾶς στείλουν. Ἡμεῖς ἐκινήσαμεν τότε νὰ πάγωμεν μέσα εἰς τὴν Καλαμάτα διὰ νὰ κτυπήσωμεν τοὺς Τούρκους. Τότε οἱ προεστοὶ μᾶς ἔφερον οἱ ἴδιοι ζαερεὶ καὶ μπαρουτόβολο καὶ στουρνάρια εἰς τὸν Ἅγιον Ἡλία, πλησίον τῆς Βελανιδιάς. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐτραβήξαμε τὴν ἡμέραν καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Πήδημα, σύνορον Καλαμάτας καὶ τὸ βράδυ ἐπήγαμεν εἰς τὸ (6) Τζεφερεμίνη. Μία ὥρα μακρὰ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἴμαστε ἡμεῖς, εἰς τὴν Σκάλα, ἦλθε ὁ Κεχαγιάμπεης μὲ 2.000 Τούρκους, μὲ τὰ παλούκια. Τὸ βράδυ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Ἀλιτούρι, καὶ ἐκεῖ μᾶς ἐπλάκωσαν Ἀνδρουσανοί, Λεονταρίτες καὶ λοιποὶ ἕως 700. Ἦλθαν τὴν αὐγὴν, ἀρχίσαμεν τὸν πόλεμον, ἡμεῖς ἐβγήκαμε ἀπὸ τὸ χωριό, τοὺς πήραμε κυνηγώντας ἕως μίαν ὥραν μακριά, τοὺς ἐπήραμε 4 ἄτια, πολλοὶ ἐπνίγηκαν εἰς τὸ ποτάμι καὶ ἄλλους ἐσκοτώσαμε, καὶ ἐπήραμεν πολλὰς ζωτροφίας καὶ πολεμοφόδια.

Ἦκουσαν (7) τὸν πόλεμον τὰ στρατεύματα ὅπου ἦταν εἰς τὴν Σκάλα καὶ ἦλθαν εἰς βοήθειαν τῶν ἐδικῶν των. Ἡμεῖς ὀπισωγυρίσαμεν καὶ ἐκλεισθήκαμεν εἰς τὸ χωριὸ Ἀλιτούρι, καὶ ἐπολεμήσαμεν ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ τὸ βράδυ ἐτραβήξαμε τὰ σπαθιά καὶ ἐπήγαμε κατὰ τῆς Ἀρκαδίας τὰ χωριά. Ἐπήγαμεν εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ χωριά, καὶ εὗρήκαμε 300 Τούρκους μέσα καὶ δὲν ἠμπορέσαμε νὰ πάρομε ψωμί. Οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐπήγαν εἰς τὸ Ἀλιτούρι, βλέποντες τὸν τορὸν μας, ἐγύρισαν καὶ ἦλθαν ἀπὸ κοντὰ, γυρεύοντάς μας. Ὁ Κεχαγιάς ἀρχισε νὰ παλουκῶνει τοὺς Χριστιανούς (γιατάκηδες) διὰ νὰ δώσει φόβον εἰς τὸν κόσμον. Ἦλθαν οἱ Τοῦρκοι ἐπάνω μας, ἡμεῖς ἐφκιάσαμεν ταμπούρια, γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσομε. Οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἐντόπιοι καὶ μᾶς ἔστειλαν νὰ φύγομε, διότι μᾶς ἐφοβοῦντο ἀκόμη. Ἐφύγαμεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὰ Κοντοβούνια διὰ ψωμί καὶ ἔπειτα ἐπήγαμεν εἰς ἓνα βουνὸ νὰ λημεριάσωμεν. Ἐστείλαμεν εἰς τοὺς φίλους μας διὰ νὰ εὔρουν καῖκια ἀπὸ τὸν Πύργον ἕως τὸ Νεόκαστρον (1) τὰ ἔχουν ἐμποδισμένα ὅλα, διὰ νὰ μὴν περάσωμεν εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἐγυρίσαμεν τότε εἰς τὰ Μεσόγεια τῆς Πελοποννήσου. Μᾶς ἐπήραν ἀπὸ κοντὰ οἱ Τοῦρκοι, ἐπαίρναμε ψωμί ἀρπακτά. Εἰς τοῦ Ψάρη μᾶς ἐφθασαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπολεμήσαμεν ὅλην τὴν ἡμέραν. Οἱ συντρόφοι μου ἀρχισαν νὰ φεύγουν. Ἀποστᾶνε, ἐπειδὴ καὶ ὅλες τὲς ἡμέρες ἐπολεμούσανε καὶ τὴν νύκτα ἐπεριπατούσανε· καὶ μᾶς ἐφυγαν ἕως 40, καὶ ἀπὸ 100 ἐμείναμε 60. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐπήγαμεν εἰς τὸ Λεοντάρι ἀποπάνου, καὶ μᾶς εὗρηκαν πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ. Ἐφύγαμεν διὰ τὰ Σαμπάτζικα, εὗρήκαμεν ἐκεῖ μία τετρακοσαριά Τούρκους, ἐνῶ ἐνομιζαμε ὅτι δὲν θὰ εὔρομε.

Ἐπολεμήσαμε καὶ ἐκεῖ μὲ τοὺς Τούρκους. Ἐσώσαμε τὰ φουσέκια, τὸ ψωμί ὀλίγον. Τὸ βράδυ τοὺς εἶπα, ὅτι δὲν ἠμπορούσαμε νὰ ζοῦμε ὅλοι μαζί, ἀλλὰ νὰ διαμοιρασθοῦμε. Καὶ ἔτσι ἐχωρισθήκαμε, λέγοντες ὁ ἓνας τὸν ἄλλον: «Καλὴ ἀντάμωση εἰς τὸν Κόσμον τὸν ἄλλον». Ἐκράτησα (2) μόνον 19 συγγενεῖς μου καὶ ἓνα Καπετὰν Γιώργον, ὅπου δὲν εἶχε ποῦ νὰ ὑπάγει. Εἰς 15 ἡμέρες δὲν ἔμεινε κανένας ἀπὸ ἐκείνους ὅπου ἐχώρισαν ἀπὸ ἐμένα. Ἀπὸ τοὺς 19, δύο μου πρῶτα ἐξαδέλφια (3), μὴν ἠμπορώντας πλέον νὰ βαστάξουν τὴν πείναν καὶ τοὺς κόπους (ἀποστασίλα) ἐκρύφθησαν, καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας (4) τοὺς εὗρηκανε καὶ τοὺς

έσκότωσαν και έμείναμε 17. Μήν ήξεύροντας, έπήγαμε κι έλημεριάσαμεν ανάμεσα εις τρεις παγανιές. Η τύχη μās έκαμε και δέν μās είδαν παρὰ τὸ βράδυ και έξανασάναμεν ὀλίγο. Μās εύρηκαν, έσταθήκαμεν ὑποχρεωμένοι νὰ περάσομε ανάμεσόν των πολεμώντας (5) και νὰ γλυτώσομε κι απ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον. Τὴν νύκτα έτραβήξαμε κατὰ τὸν κάμπον τοῦ Λεονταριου, ακούσαμε πολλές μπαταριές και έπεφταν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη και δέν ήξεύραμε τί ήτον. Η μπαταριά ήτο σημεῖον ὅτι έδῶθεν ὑπάγουν (6) οί κλέφται. Τὴν νύκτα έπήγαμεν εις τὸ Άνεμοδοῦρι διὰ ψωμί, εύρηκαμε μόνον τες γυναῖκες και οί άνδρες ήτανε εις τὰ Διάσυλα, και έφύλαγαν μὲ τὸυς Τούρκους. Τὰ σκυλιὰ ὅπου ἀλύκτααν, έδωσαν ὑποψίαν ήλθαν οί Τούρκοι και μās πολιορκησαν. Όταν έξύγωσαν οί Τούρκοι, αρχισαν τὰ σκυλιὰ νὰ γαυγίζουν, εκατάλαβα και έγῶ ὅτι ήλθαν Τούρκοι. Τότε έπήρα τες φαμίλιες μαζί, έως ὅτου ὅπου ηῦρα ανοικτὸ τὸν δρόμον, τες αφήκαμε και έπήραμε τὴν δημοσιὰ τῆς Τριπολιτζās και έπήγαμε εις τὸ Βαλτέτζι ἀποπάνω νὰ λημεριάσομε. Οί γυναῖκες τοῦ χωριου μās έγνώρισαν και εὐθὺς έδωκαν παντοῦ τὴν είδησιν, ὅτι: «έδῶθε πάγει ὁ Κολοκοτρώνης», και μās έπήραν κυνηγώντας. Τὸ δειλινὸ έφύγαμε και έστρεψα κατὰ τὴν Καρύταινα, και διὰ νὰ μήν γνωρίσουν τὸν τορὸ, ἀπὸ πέτρα εις πέτρα έπήγαμεν εις μίαν στάνη, και μās είπαν πῶς ήτον γεμάτη Τούρκοι. Τότε ἀποφάσισα νὰ γίνομε εις 4 μπουλούκια και νὰ ὑπάγωμεν εις φίλους νὰ κρυφθοῦμε. Ὁ Αντώνιος ὁ Κολοκοτρώνης μὲ ἄλλον ἕνα εκρύφθηκε εις τὸυς συγγενεῖς μας: τὸν Δημητράκη Κολοκοτρώνη μὲ ἄλλους τρεις νὰ πᾶνε νὰ κρυφθοῦν εις τὴν Βυτίνα, ὅπου είχαμε συγγενεῖς, και τὸν ἀδελφόν μου Γιάννη μὲ ἄλλους 4 νὰ ὑπάγει ἀποκάτω εις τὴν Δημητζάνα, ὅπου εἶν' ἕνα χωργιὸ, διὰ νὰ τὸυς κρύψει ἕνας πιστὸς φίλος ὅπου είχαμε. Ὁ Αντώνης εγλύτωσε και σώζεται έως τὴν σήμερον. Ὁ Δημητράκης εκάθησε δύο ήμέρες εις τὴν Βυτίνα, έφυγε ἀπὸ εκει. Τοῦ Δημητράκη τοῦ εκοψαν τὸ κεφάλι και τὸ χέρι, τὸ παρησίασαν ὡς δικό μου, επειδὴ είχε γραμματα. Ὁ Γιάννης δέν εύρε τὸν φίλον του, έπήγε εις τὸυς Αἰμουαλούς, μοναστήρι, τοῦ έδωκε ἕνας καλόγερος φαγι και έπειτα έπήγε, έδωσε είδησιν εις τὸυς Τούρκους, έπήγαν, τὸν πολιορκησαν εις τὸν ληνὸν και τὸν έσκότωσαν. Έγῶ ἔμεινα μὲ ἄλλους τέσσαρους, έπήγα εις ἑνὸς φίλου μου προεστοῦ εις τὸ Πυργάκι, ὀνομαζόμενον κύρ Παρασκευᾶ, εύρηκα τὸ παιδί του, επειδὴ αὐτὸν τὸν είχαν εις τὴν Καρύταιναν, διὰ νὰ κρυφθῶ: «Έγῶ σās έφύλαγα τόσον καιρό, τώρα πρέπει νὰ μὲ φυλάξετε και σεῖς». Μὲ έπήγε εις μία τρύπα και τὸν έστειλα έως τὴν Βυτίνα διὰ νὰ μάθει τί γίνεται. Ὁ μήνας ήτον Γενάρης (7). Εἴκοσι ήμέρες έμείναμε ζωντανοί, ἀφότου μās κατέτρεξαν. Αὐτὸ τὸ παιδί έδωσε είδηση τοῦ πατρός του. Και αὐτὸς έπήγε εις τὴν Βυτίνα και έπήρε τὸυς Τούρκους διὰ νὰ τὸυς φέρει εις τὴν τρύπα, νὰ μās πιάσουν, ἄλλὰ ήλθε ἔμπροστὰ διὰ νὰ ιδεῖ, ἔαν εἴμεθα εκει ἀκόμη. Ἦτον ἀρματωμένος, τὸν έρώτησα: «Κάτι ἀρματωμένος, Ζαχαριά;» τοῦ είπα, και ἔβαλα εὐθὺς ὑποψία. Τοῦ είπα: «Βρὲ νὰ μὴ μās επρόδωσες;» Αὐτὸς μοῦ ἀπεκρίθη: «Δέν γίνεται αὐτό». Ἐνῶ έπήγαινε αὐτὸς νὰ τὸυς μιλήσει, έγῶ μὲ τὸυς ἄλλους 4 έπήρα τὸ βουνό, και μās εκυνήγησαν ὅλην τὴν ήμέραν. Η τύχη μας έκαμε και δέν ήτον πολὺ χιόνι εις τὸ βουνό, και ἔμπορούσαμε νὰ περπατοῦμε. Μās εκυνηγοῦσαν ὅλην τὴν ήμέραν έως τὸ Ζυγοβῖστι. Εκείνην τὴν ήμέρα έσκότωσαν τὸν ἀδελφόν μου και έκαμαν χαρὲς οί Τούρκοι. Εὐθὺς εκατάλαβα, ὅτι τὸυς έσκότωσαν, ἀφοῦ ήκουσα τες μπαταριές, τὸ σημεῖον τῆς χαρᾶς των. Ἐτραβήξα λοιπὸν διὰ τὴν Λιοδώρα εις τὸν γέρο - Κόλια και Δημήτηρην γαμβρόν μου. Τὸυς είχαν ἐνέχυρο εις τὴν Καρύταινα και δέν εύρηκα παρὰ μόνον τὸν ἀδελφόν του τὸν Γεωργάκη εις τὴν στάνη. Ὁμίλησα τοῦ Γεωργάκη, μās έφερε ψωμί, και τὸν είπα νὰ ὑπάγει έως τὴν Ζάτουνα. Ἔμαθε, ὅτι έσκότωσαν ὅλους τὸυς έδικούς μας. Οί Τούρκοι τοῦ έδωκαν μία διαταγή εις τὸυς Ψαράιους, Παλουμπαίους και τὰ λοιπὰ χωριὰ ὅτι, ἂν σκοτώσετε τὸν Κολοκοτρώνη, νὰ εἶναι τὰ χωριὰ σας τόσους χρόνους ἀσύδοτα, και ἂν δέν τὸν σκοτώσετε, ἀπὸ 7 χρόνους και επάνου θέλει τὸυς περάσωμεν ὅλους ἀπὸ τὸ σπαθί. Οί Τούρκοι, ἀφοῦ μ' εκυνηγοῦσαν απ' ὅλα τὰ μέρη, έστοχάσθηκαν ὅτι ἄλλου βέβαια δέν ήμπορεῖ νὰ καταφύγει, εἰμὴ εις τὸυς Κολιαίους, και διὰ τοῦτο έκαμαν αὐτὴν τὴν διαταγήν. Ὁ Γεωργάκης μὲ έσμιξε και μ' έδιηγήθηκε τὰ πάντα και έτζι έφυγα και ακούσθηκα εις τὴν Λαγκάδα. Ἐπήγαμεν εις τοῦ Χρυσοβίτζι, Καλύβια, έσφάξαμε ἕνα ἀρνί, εκει μās επρόδωσαν. Ἐπήγαμεν έπειτα εις τὸυς Αραχαμίτες, εύρηκαμε τὸυς Τούρκους, έφύγαμε, έπήγαμε εις τὸ Μοναστήρι τῆς Καλτεζιάς, βροντοῦμε τὴν πόρτα και μέσα ήταν 200 Τούρκοι. Μās εκατάλαβαν, μās έπήραν κυνηγώντας, και έφθάσαμεν κατὰ τὴν Καλαμάτα, τὰ Γιάννιτζα, ὅπου ἕνας σύντροφός μου ὀνομαζόμενος Μακρυγιάννης, ἀπὸ τὴν πείναν τῶν τεσσάρων ήμερῶν, ἀπόστασε και δέν ήμποροῦσε πλέον νὰ περπατήσει. Εύρηκαμε παντοῦ Τούρκους και δέν είχαμε ποῦ νὰ σταθοῦμε, νὰ πάρουμε και τρόφιμα. Εἰς τὴν Γιάννιτζα ήτον ὁ Ρουμπῆς μὲ μία τετρακοσαριά Μπαρδουνιώτας. Ἐμβήκα μέσα εις ἕνα σπίτι και εύρίσκω Τούρκους. Αγάλια - ἀγάλια, σηκωμένο τὸ τουφέκι, έγύρισα ὀπίσω, χωρὶς νὰ μ' ἐννοήσουν, διότι εκοιμούνταν, έπήγα εις ἄλλα σπίτια,

πλὴν εὗρηκα Τούρκους παντοῦ. Εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωριοῦ ἐπῆγα εἰς μιᾶς κουμπάρας μου σπίτι καὶ μᾶς ἔδωκε τρεῖς ὀκάδες ψωμί, καὶ τῆς ἔδωκα ἓνα φλωρί βενέτικο. Ἐτραβήξαμε τότε εἰς τὴν Σέλιτζα. Τὸ ψωμί μᾶς ἔπιασε εἰς τὴν καρδιά καὶ δὲν ἤμπορούσαμε νὰ περπατήσομε. Ἀπὸ τὴν Σέλιτζα ἐπῆγαμε εἰς τὴν Μεγάλην Καστανίτζαν, στοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ Δουράκη, ὅπου ἦτον ἐμπιστευμένος μου, ἐπειδὴ ἐκεῖ πρωτύτερα εἶχα τὴν φαμιλιάν μου καὶ τὸν εἶχα συμπέθερο. Εἶχα ἀρραβωνιάσει μία θυγατέρα μου μὲ ἓνα παιδί τοῦ Δουράκη. Ὁ Ἀντωνόμπεης τῆς Μάνης μᾶς ἐκνηγοῦσε καὶ ἐκεῖνος. Ἀπὸ τοὺς 5 ὅπου εἴμεθα, ἦταν οἱ δύο Μανιάτες, καὶ ἔφυγαν εἰς τὰ σπίτια τους, καὶ ἔμεινα ἐγὼ καὶ ἄλλοι δύο Ρουμελιῶται. Ἐκάθησα κρυμμένος ἓνα μῆνα εἰς τὸ σπίτι τοῦ Δουράκη. Ἦλθε ἓνας Νικήτας ἀπὸ τοῦ Τουρκολέκα καὶ με ἤϊρε μὲ μία εἰκοσιπενταριά, καὶ τοῦ εἶπα: «Νὰ εὗροῦμε καῖκι καὶ ν' ἀπεράσομε εἰς τὴν Ζάκυνθο». Αὐτὸς ἐνόμιζε, ὅτι δὲν εἶναι πλέον φόβος διὰ νὰ υπάγει εἰς τὸ μεσόγειον τοῦ Μορέως, καὶ ἐγύρισε ὀπίσω. Οἱ Τούρκοι τοὺς ἐσκότωσαν ὅλους, μόνον ἓνας ἐπιάσθη ζωντανός, ὁ ὁποῖος ἐπῆγεν εἰς τὴν Τριπολιτζάν. Τὸν ἐζήτησε (1) ἐκεῖ ὁ Πασὰς: ἂν ἐσκοτώθηκαν ὅλοι, καὶ αὐτὸς τοῦ ἀπεκρίθη ὅτι ὅλοι ἐχάθηκαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεοδωράκη τὸν Κολοκοτρώνη. Τότε ὁ Πασὰς ἐθύμωσε καὶ ἔκοψε καμπόσους Τούρκους καὶ Ρωμαίους, ὅπου ἐβεβαίωσαν, ὅτι ὁ Θεοδωράκης ἦτον χαμένος. Αὐτὴ ἡ φήμη τοῦ χαμοῦ μου ἔκαμε νὰ ἡσυχάσουν τοὺς Τούρκους. Ἀφοῦ τὸ ἔμαθεν ὁ Πασὰς, ὅτι ἐγὼ ζῶ ἀκόμη καὶ εἶμαι εἰς τὴν Μάνη ἔστειλε τὸν Παπάζογλου ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρο μὲ 50.000 γρόσια εἰς τὸν Μπέη τῆς Μάνης. Ἀφοῦ ἦλθε ὁ Παπάζογλος εἰς τὴν Μάνη, ἔκραξε τὸν Καπετὰν Κωνσταντῆ Δουράκη εἰς τὰς Κυτριάς. Ἐκεῖ τοῦ εἶπε ὁ Μπέης: «Σοῦ δίδω τόσες χιλιάδες διὰ νὰ δώσεις τὸν Κολοκοτρώνη. Ἐλαβα μία σφικτὴ διαταγή, καὶ μοῦ λέγει, ὅτι ἂν δὲν πιάσω τὸν Κολοκοτρώνη θέλει γράψω εἰς τὸν καπετὰν Πασὰ, νὰ σ' ἐβγάλει ἀπὸ τὸ μπεϊλίκι». Ὁ Δουράκης, σὰν εἶδε τὰ γρόσια, ἔστρεξε νὰ με παραδώσει. Οἱ Μανιάται λησμονοῦν ὅλα διὰ τὰ γρόσια. Πρωτύτερα ὁ Δουράκης εἶχε τὴν εἶδηση τοῦ Μπέη, ὅτι ἐγὼ εὗρισκόμουν εἰς τὸ σπίτι τοῦ κρυμμένος καὶ τοῦ εἶχε εἰπεῖ, ὅτι: «Κρύψε τον, διατι δὲν συμφέρει νὰ μὴ γλυτώσει κανένας ἀπὸ αὐτὴν τὴν φαμίλια». Ἀλλ' ἀφοῦ εἶδαν τὰ γρόσια τ' ἀλησμόνησαν. Κανένας δὲν με ἤξευρε, παρὰ ὁ ἠγούμενος τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ ὁ Δουράκης, καὶ ἐκαθόμουν εἰς τὸν πύργο ἀπάνου. Ἔστειλε καὶ ἐπῆρε ὁ Δουράκης τὸ παιδί τοῦ τὸ μεγάλο καὶ τὸν ἠγούμενον καὶ τοὺς ἐπῆρε εἰς τὰς Κυτριάς. Μάρτης ἦτον τότε. Τὸ Φεβρουάριον εἶχα πάγει ἐκεῖ. Τοῦ ἠγούμενου τοῦ ὑποσχέθηκα νὰ τὸν κάμουν Δεσπότη καὶ ἄλλα ταξίματα, διὰ νὰ με παραδώσει ζωντανόν. Ὁ Μπέης μὲ ἔγραψε ἓνα γράμμα καὶ μοῦ ἔλεγε ὅτι νὰ ἔλθεις νὰ μιλήσωμεν καὶ ἐγὼ θέλει γράψω εἰς τὸν Καπετὰν Πασὰ, διὰ νὰ λάβεις τὸ προσκυνοχάρτι καὶ νὰ ἔλθεις μὲ τὸν συμπέθερόν σου τὸν Δουράκη, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἦτον νὰ με πιάσει ζωντανόν. Ὅταν ἐπροσκάλεσαν τὸν ἠγούμενον καὶ τὸ παιδί τοῦ Δουράκη, ὑποπτεύθηκα ὅτι κάτι τεχνεῦνται διὰ ἐμένα, καὶ δὲν ἤξευρα τί ἔτρεχε. Ἔστειλα λοιπὸν ἓνα παιδί εἰς τὴν μικρὴ Καστανίτζα, ἕξι ὥρες μακριὰ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἤμουν, (ἐκεῖ ἦτον κλεισμένος ὁ πατέρας μου). Ἔστειλα εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Παναγιώταρου, Βασίλη Βενετζανάκου, καὶ ἦλθε διὰ νυκτὸς μὲ ἄλλους τρεῖς εἰς τὸ μοναστήρι ὅπου εὗρισκόμουν, τοῦ εἶπα τὰ διατρέχοντα καὶ ὅλας μου τὰς ὑποψίας (1), τοῦ ἐπρόβαλα νὰ ἀναχωρήσωμεν, μοῦ εἶπε, ὅτι: «Νὰ υπάγω ὀπίσω νὰ πωλήσω κάτι λάδι καὶ τὸ βράδου ἔρχομαι». Τὸ βράδου δὲν ἦλθε· τὸ πρωὶ ἦλθε ὁ συμπέθερός μου μὲ τὸν ἠγούμενον. Ἐπῆγα νὰ τὸν χαιρετήσω τὸν ἠγούμενον, τὸν εἶπα: καλῶς ὄρισε, κι ἐκεῖνος μοῦ εἶπε, νὰ μὴ με εἶχε εὗρει. Τὸν ἐρώτησα νὰ μοῦ εἰπεῖ τίποτε ἄλλο, καὶ δὲν ἠθέλησε. Τὸ βράδου ἦλθε ὁ συμπέθερός μου μὲ τὸν ἀδελφόν του, δύο συγγενεῖς του, καὶ μοῦ ἔδωκε τὸ γράμμα τοῦ Μπέη. Ὁ ἀδελφός του ὑποπτεύθηκε, καὶ δὲν ἦτον μὲ τὴν γνώμην του. Ἐλαβα τὸ γράμμα, τὸ ἐδιάβασα καὶ ἐκατάλαβα, ὅτι θέλουν νὰ με πάρουν ζωντανόν. Τοὺς εἶπα: «Πῶς θὰ υπάγομεν τὴν ἡμέραν, ὅπου θὰ μᾶς ἰδοῦν ὁλος ὁ κόσμος;» Αὐτὸς μοῦ εἶπε, ὅτι: «Ἐνδύνεσαι Μανιάτικα καὶ δὲν σὲ γνωρίζουν». Ὁ ἀδελφός του μοῦ ἔκαμε νόημα νὰ εἶμαι προσεκτικός. Τοὺς ἀπεκρίθηκα ὅτι: «Νὰ συλλογισθῶ ἕως τὸ βράδου». Ἐκαμα τὸ μεσημέρι τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐδικός σας καὶ ἄλλη φορὰ θέλει ἔλθω νὰ σᾶς προσκυνήσω, καὶ ἐγὼ εἶμαι ἐδικός σου καὶ νὰ με ἔχεις τὴν ἔγνοια μου. Τὸ γράμμα τὸ ἔδωκα εἰς τὸν Δουράκη. Αὐτὸς τὸ ἐπῆρε τὸ γράμμα, τὸ ἀνοίξε, καὶ εἶδε ὅτι δὲν ἠθέλα νὰ υπάγω, καὶ τότε ἀποφάσισε νὰ βάλει εἰς τὸ κρασί ἀφιόνι. Ἡ γυναῖκα του καὶ ἡ ἀδελφή του τὸ εἶδαν, καὶ τὸν ἐπῆραν ἀπὸ κοντὰ ἕως τὸν πύργον. Ἐνας ἄνθρωπος μου ἤκουσε τὴν γυναῖκα τοῦ Δουράκη νὰ τοῦ λέγει τοῦ ἀνδρός της: «Τί εἶναι αὐτὸ ὅπου θὰ κάμεις, δὲν ἐνθυμᾶσαι τὰ καλὰ τοῦ Θεοδωράκη;» Καὶ αὐτὸς τὴν ἔβριζε. Ἐπῆγε μέσα, μὲ ἐπρόσφερε τὸ κρασί· ἐγὼ, μὲ ἔδωκεν εἶδησιν ὁ ἄνθρωπος μου, καὶ, ὅταν μοῦ ἔφερε τὸ κρασί, ἐγὼ ἐκλώττισα τὸ κανάτι ὅπου εἶχε τὸ κρασί, καὶ τὸ ἔχυσα, καὶ τοῦ εἶπα: «Τί θέλω ἐγὼ τώρα κρασί», καὶ τοῦ εἶπα καὶ ὅτι θὰ φύγω. Μὲ ἐπαρακίνησε νὰ υπάγωμεν εἰς τὸ σπίτι του νὰ πιοῦμε πρῶτα κρασί καὶ ἔπειτα νὰ φύγω. Αὐτὸς ἐπῆγε

ὄμπρός, εἰδοποίησε τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ τραβήξουν ἀπάνω μας, ἐνῶ ἐμεῖς ἐπίναμεν τὸ κρασί. Ὁ ἀδελφός του δὲν μᾶς ἄφηκε νὰ πᾶμε, ἐμπόδισε τὰ σκυλιὰ νὰ φωνάξουν, καὶ ἐφύγαμε. Ἀφοῦ τὸ ἔμαθε ὁ Δουράκης αὐτό, ἔκραξε τοὺς χωριανούς καὶ τοὺς ἐπρόσταξε νὰ ἐβγούν μιὰ ἑκατοστὴ νὰ πιάσουν τοὺς δρόμους. Ἐγὼ ἤξευρα τὸν τόπον καὶ ἔφυγα ἀπὸ ἄλλο μέρος, καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Μικρὴν Καστάνιτσα διὰ νὰ εὔρω τὸν Βασίλη μὲ τὸν ὅποιον εἶχα συμφωνήσει νὰ φύγουμε. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐτραβήξαμεν εἰς τὰ χωριά τοῦ Πασαβᾶ, εἰς ἐνὸς ἀδελφοποιτοῦ μου τὸ σπίτι. Ἐκεῖ μᾶς ἐβάσταξε 2 ἡμέρας. Τὸν ἐστείλαμε καὶ ἐπῆγε νὰ εὔρει τοῦ Τζανετάκη τὴν μάνα, ἢ ὅποια ἦτον θυγατέρα τοῦ Παναγιώταρου. Τῆς εἶπαμεν, νὰ ὑπάγει ἢ ἴδια νὰ εὔρει καϊκία εἰς τὸ Μαραθονήσι διὰ νὰ βαρκαρισθοῦμε διὰ Τζηρίγο. Εἰς τρεῖς ἡμέρας ἐπῆγαμεν μαζὶ μὲ τὴν Μαρία, μάνα τοῦ Τζανετάκη, καὶ ἐβαρκαριστήκαμε ἀνάμεσα Μαυροβούνι καὶ Μαραθονήσι. Μόλις ἐκάμαμε πανιά, καὶ ἐφύσηξε ἕνας βοριάς, ὅπου δὲν μᾶς ἄφησε νὰ προχωρήσομε· ἦτον ξημερώνοντας τῶν Βαΐων. Ἐπιάσαμε εἰς τὴν Ξυλὴν, ἐκάμαμε πάλι πανιά, καὶ μᾶς ἐμπόδισε ὁ ἐνάντιος ἄνεμος, καὶ ἀράξαμεν εἰς τὸ Ἐλαφονήσι (2). Ἐπῆγαμε, τέλος πάντων, εἰς τὸ Τζηρίγο μὲ μιὰ μεγάλη φουρτούνα καὶ ἀράξαμε εἰς ἕνα χωριό, Ποταμὸ λεγόμενον. Ἐκεῖ εὐρήκαμεν ἕναν ἀπὸ τοὺς Γιατρακαίους, καὶ μᾶς εἶπε ὅτι δὲν κάμνει νὰ φανερωθῆτε μέσα εἰς τὴν χώραν ὡς Κολοκοτρώνης. Ἐπῆγαμεν εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ Τζηρίγου, Ἀρβανιτάκην λεγόμενον (3). Ἐνα παιδί μᾶς ἐγνώρισε ἀπὸ τὸν Πύργο, καὶ ἐκαθήσαμε ἐκεῖ τὴν Μεγάλην Πέμπτην ἐφθάσαμεν. Ὁ Πρύτανις μᾶς ἐμάλωσε, διατὶ εἴμεθα ἀρματωμένοι. Ἐπῆγα εἰς τὸν κομαντάτε τὸν Ρῶσο, τοῦ ἐδιηγῆθηκα μὲ τὴν ἀλήθεια ποῖοι εἴμεθα, πῶς ἐκαταντήσαμεν, καὶ ἔτσι διέταξε νὰ μᾶς περιποιηθοῦν καὶ νὰ μᾶς δώσουν ἀπ' ὅλα.

Μιὰ φορὰ ἐπῆγα εἰς τὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Μονῆς. Αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἦτον μεγάλο καὶ ἐχαλάσθη εἰς τὴν πρώτην Τουρκιά. Ὅταν ἀπέρασα, ἦτον μιὰ μάνδρα χαλασμένη καὶ σκεπασμένη ἐκκλησιὰ μὲ κλάδους δένδρων. Τότε ἔταξα ὅτι: «Παναγία μου, βοήθησέ μας νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Πατρίδα μας ἀπὸ τὸν Τύραννο καὶ θὰ σὲ φκιάσω καθὼς ἦσουν πρῶτα» (1803). Μὲ ἐβοήθησε, καὶ εἰς τὸν δευτέρου χρόνον τῆς ἐπαναστάσεώς μας ἐπλήρωσα τὸ τάμα μου καὶ τὴν ἔφκιασα. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς ὅπου ἐκάμαμε μᾶς βοήθησε πολὺ εἰς τὴν ἐπανάσταση, διότι ἤξεύραμεν τὰ κατατόπια, τοὺς δρόμους, τὰς θέσεις, τοὺς ἀνθρώπους. Ἐσυνηθίσαμεν νὰ καταφρονοῦμεν τοὺς Τούρκους, νὰ ὑποφέρομεν τὴν πείναν, τὴν δίψαν, τὴν κακοπάθειαν, τὴν λέρα, καὶ καθεξῆς.

Ζάκυνθος 1806. Ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸν Μάη. Μετὰ ἕνα μῆνα διατριβῆς ἔμαθα ὅτι ἦρθε εἰς τὸ νησί ὁ στρατηγὸς τῶν Ρώσων Παπαδόπουλος, καὶ μὲ ἔκραξε στοὺς Κορφοὺς γιὰ νὰ μοῦ προβάλει νὰ ἔμβω εἰς τὴν δούλευσιν (1), καὶ τοῦ εἶπα, ὅτι: «Δὲν ἐμβαίνω εἰς τὴν δούλευσιν, διότι ἔχω σκοπὸν νὰ ὑπάγω πάλι εἰς τὸν Μορέα, γιὰ νὰ ἐκδικηθῶ διὰ τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν μου, καὶ διὰ τὰς ζημίας ὅπου ἔλαβα, καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω ὄρκον καὶ ἔπειτα νὰ γίνω ἐπίορκος μὲ τὸ νὰ φύγω κρυφίως». Καὶ ἔτσι ἐπέστρεψα (2) εἰς τὸ Κάστρο, καὶ ἐκάθησα 10 μῆνας χωρὶς δούλευσιν. Εἶχα δώσει γράμμα εἰς τὴν φαμιλιά μου μὲ ἕνα Μαγουλιανίτη Ρόντικα γιὰ νὰ μοῦ φέρει ὅσο βιὸ εἶχα εἰς διαφόρους ἀνθρώπους, καὶ ἐκεῖνος ἐπῆγε, τὸ ἐμαρτύρησε τοῦ Ντεληγιάννη, ὁ Ντεληγιάννης τοῦ Βοῖβοντα, καὶ ἔτσι ἐχάθησαν ὅλα μου τὰ πράγματα, 1807. Ὅλα τὰ στρατεύματα, τὰ Καπετανάτα, τὰ κλέφτικα τῆς Ρούμελης εἶχαν καταφύγει εἰς τὴν Ἐπτάνησον ἀπὸ τὸν ἴδιον κατατρεγμὸν τὸν ἐδικόν μου. Ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον τῆς Τουρκίας καὶ διετάχθησαν ὅλα τὰ στρατεύματα νὰ ἐβγούν εἰς τὴν Ρούμελην, διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους. Ἐδοκίμασα καὶ ἐγὼ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἁγιά Μαύρα ὅπου εὐρίσκοντο ὅλοι αὐτοί, νὰ πάρω μερικοὺς καὶ νὰ ἔβγω (3) εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Ρωσίας ἦσαν δύο τάγματα, ἕνα Μανιάτικο, ἐπὶ κεφαλῆς Πιερράκης Ζανέτμπεης, ὁ υἱός, καὶ τὸ ἄλλο Πελοποννησιακό, ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Ἀναγνωσταρᾶς. Αὐτοὶ ἦσαν εἰς τὴν Ζάκυνθο. Ὁ Παπαδόπουλος τοὺς ἐπρόσταξε νὰ φκιάσουν ἕνα πλοῖο πολεμικό. Ὅταν ἐτοιμαζόμενον διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἁγιά Μαύρα, μὲ ἔπασαν ἐπάνω ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, οἱ Πετιμεζαῖοι, ὁ Γιαννάκης Κολοκοτρώνης, ὁ Μέλιος καὶ λοιποὶ ὀφικιαλεῖοι καὶ μὲ εἶπαν, ὅτι: «Μὴν πηγαίνεις καὶ ἡμεῖς ἔχομεν τὴν ἄδειαν νὰ ἔχομε ἕνα πλοῖο, καὶ ἂν θέλεις ἐμβαίνεις εἰς αὐτό». Καὶ ἔτσι εὐρηκαν ἕνα σαμπέκο Τούρκικο μὲ 10 κανόνια· τὸ ἀγοράσαμεν, καὶ ἐμβῆκα καπετάνιος εἰς αὐτό. Ἐπῆρα διαβατήριον, ἐπῆγα εἰς τὴν καθέδρα τῆς Ρεπούμπλικας, εἰς τοὺς Κορφοὺς· ἐκεῖ μὲ ἔδωσαν τὴν ἄδειαν (4) διὰ νὰ κτυπῶ στεριάς καὶ θαλάσσης τοὺς Τούρκους, ὅθεν μὲ ἐβόλιε. Ἐπῆρα καὶ μιὰ ὀγδονταριά στρατιῶτες τῆς ξηρᾶς καὶ ἐπῆγα πλησίον τῆς Πάτρας, Ἀχαιῆς λεγόμενον, καὶ ἔκαψα τὰ σπίτια, τὰς ἰδιοκτησίας, τὰ μαγαζιά τοῦ Σαῖταγα, καὶ ἔπειτα ἐπέστρεψα εἰς τὴν Ζάκυνθον. Οἱ Ζακύνθιοι, ἐπειδὴ καὶ εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ τροφᾶς φερόμενας ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἔκαμαν μίαν ἀναφορὰν εἰς τὴν Διοίκησιν, καὶ ἔλεγον ὅτι νὰ μὴ

κτυπήσουν πλέον τὸν Μοριά, διότι οἱ Τούρκοι δὲν ἐδέχοντο τοὺς πηγαίνοντας ἐκεῖ διὰ ἐμπόριο. Ἐτὶ ἡ Κυβέρνησις μ' ἐμπόδιζε νὰ κτυπήσω τὴν Ξηρὰ καὶ διετάχθηκα νὰ περιορισθῶ εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἀγίας Μαύρας. Εἰς τοὺς Κορφοὺς εὗρηκα τὸν Παπαδόπουλο καὶ τὸν Συνέβη, ὅστις ἐτοιμάζετο μαζὶ μὲ τὰ Ἀγγλικά νὰ κτυπήσουν τὴν Κωνσταντινούπολη, τοῦ ἔδωκα μίαν γνώμην, ὅτι εἰς τὴν Ἑπτάνησον εὐρίσκονται 1.200 (5) Ροῦσοι καὶ 5.000 Ἕλληνες εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Ἑπτανήσου καὶ εἶχαν καὶ 12 κομμάτια ντελίνια τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς Μαύρης Θαλάσσης. Ἦσαν σαράντα ντελίνια, φρεγάδες καὶ μπρίκια, τὰ ὅποια εἶχε βγάλει διὰ νὰ κτυπήσει τὸν Βοναπάρτη (6), καὶ μὲ ἄλλους 10.000 νησιώτας, νὰ γίνουμε χιλιάδες 25, καὶ ἕξι καράβια, διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, καὶ τὰ ἄλλα διὰ τῆς Αἰγίνης, νὰ ἀποβιβασθῶμεν ἔξω, καὶ τοὺς ὑποσχόμουν εἰς 2 μῆνας νὰ ἐλευθερώσω τὴν Πελοπόννησον. Ὁ στρατηγὸς Παπαδόπουλος ἐδέχθηκε τὴν πρότασίν μου, ἔγινε συμβούλιον ἀπὸ τὸν Συνέβη, Μοτζενίγο (γενικὸς διοικητής), Μπενάκη καὶ ἀντιναύαρχον Λέλη, καὶ στρατηγὸν Ατρέμ. Ὁ Παπαδόπουλος τὸ ἀνάφερε εἰς τὸ συμβούλιον, καὶ ὁ Μπενάκης ἐναντιώθη, λέγων ὅτι: «Τὴν Πατριδα μου, ἐγὼ δὲν τὴν χαλάω ἄλλη μία φορὰ σὰν τὸν πατέρα μου». Ὁ Μοτζενίγος εἶπε ὅτι: «Πρέπει νὰ ὑπάγουν νὰ κτυπήσουν μὲ τὰ Ἀγγλικά τὸ κεφάλι, ὅπου εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ ἔπειτα, ὅταν κτυπήσωμεν τὸ κεφάλι, τὸ ἐπίλοιπον εἶναι ἐδικόν μας». Ἔτσι ἐδέχθησαν τὴν γνώμην του καὶ ἀπέρριψαν τὴν ἐδικήν μου. Ὁ Συνέβης ἐπῆγε εἰς τὴν Τένεδο. Τὰ Ἀγγλικά ἐμβῆκαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολη διὰ βίζιτα περισσότερο παρὰ διὰ πόλεμον, καὶ ἔπειτα ἐβγήκαν τὰ τούρκικα, ἀπαντήθηκαν μὲ τὰ ρώσικα εἰς τὴν Τένεδο, καὶ μετὰ ἓνα πόλεμον ἐχαλάσθη ὁ στόλος ὁ Τούρκικος. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ὄστερλίτζι (1), ἡ Ρωσία παρέδωσε τὰ νησιὰ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἔτσι διατάχθη ὁ μὲν Συνέβης νὰ ὑπάγει διὰ θαλάσσης, καὶ τὰ ρωσικὰ στρατεύματα νὰ ὑπάγουν διὰ Ξηρᾶς. Τότε ἔπαυσε ὁ πόλεμος καὶ ὅσα καράβια πολεμικὰ ἦσαν εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Ρεπούπλικας τότε ἐσήκωσαν τὰ χαρτιά καὶ ἔττι ἐπῆγα τὸν Αὐγουστο εἰς τὴν Ζάκυνθο. 27 Ἰουλίου 1807 ἦλθε ἡ διαταγὴ νὰ παραδώσουν τὰ φρούρια οἱ Ρῶσοι εἰς τοὺς Φραντζέζους.

Ἐπῆγα μὲ τὸν καπετὰν Ἀλεξανδρῆ εἰς τὸν Λεβάντε 10 μῆνας ἐναντίον τῶν Τουρκῶν. Ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, μᾶς ἐπολιόρησαν 3 καράβια Τούρκικα πολεμικά, 2 κορβέτα καὶ μία φεργάδα εἰς τὴν Σκιάθο. Ἐδώκαμεν εἶδηση μιᾶς φεργάδας Ἀγγλικῆς, καὶ ἦλθε εἰς βοήθειάν μας. Τὰ 2 κορβέτα τὰ ἐβούλιαξε καὶ τὴν φεργάδα τὴν ἐπῆρε ζωντανήν. Εἴμεθα ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες 1.400, ὅλοι οἱ Καπεταναῖοι τοῦ Ὀλύμπου, καθὼς Παπαμπλαχάβας, Λιόλιος, Λαζόπουλα, τοῦ Τζάρα οἱ Καπεταναῖοι. Αὐτοὶ εὐρέθησαν εἰς τὴν Σκιάθο κατατρεγμένοι ἀπὸ τὸν Μουχτάρπασα καὶ λοιποὺς Τούρκους τῆς Ξηρᾶς. Μᾶς ἐπῆρε ὁ χειμῶνας, ἐπῆγαμεν εἰς τὴν Μάνη, ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθον.

Εἰς τὰ 1808, τὴν ἀνοιξή, ὁ Βελήπασας ἐφοβέριζε τὸν Ἀλῆ Φαρμάκη, ἢ τὸν πύργο νὰ τοῦ δώσει ἢ ὁ ἴδιος νὰ ὑπάγει, ἢ τὸ παιδί του ἐνέχυρο νὰ δώσει. Ἐρεθίζετο ὁ Βελήπασας ἀπὸ τὸν Δεληγιάννη. Ὁ Δεληγιάννης, μὴ θέλων νὰ ὑπάρχει ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης, ἔλεγε εἰς τὸν Βελήπασα, ὅτι πρέπει νὰ κρεμισθῆ ὁ πύργος διὰ νὰ τοῦ γκρεμίσει τὴν δύναμιν, καὶ τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη: «Μὴν πηγαίνεις, διότι ὁ Βελήπασας ἔχει σκοπὸν νὰ σὲ σκοτώσει». Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης λοιπὸν ἐτοιμάζετο νὰ ἀντιπαραταχθῆ εἰς τὸν Βελήπασα. Ὁ πάππος τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη καὶ ὁ πάππος ὁ ἐδικός μου, Γιάννης Κολοκοτρώνης, ἦσαν φίλοι καὶ ἀδελφοποιοί. Ἐσκοτώθηκε ὁ παππούλης μου, ἐπέθανε καὶ ὁ παππούλης τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη καὶ ἔμεινε ἡ φιλία ἢ ἴδια εἰς τὸν πατέρα μου καὶ εἰς τὸν πατέρα τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη. Ὡς φίλοι πατρικοὶ ἐλάβαμεν καὶ ἡμεῖς ἀνταπόκριση (2), δὲν τὸν εἶχα ἰδεῖ προσωπικῶς. Ἐπιστηριζόμενος λοιπὸν εἰς τὴν φιλίαν μὲ ἔγραψε ἓνα γράμμα, μού ἔλεγε: «Φίλε πατρικέ, ὁ Βελή Πασὰς ἐτοιμάζεται νὰ μὲ βαρέσει, καὶ ἂν εἶσαι φίλος νὰ ἔλθεις νὰ μὲ βοηθήσεις». Καὶ ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα, ὅτι: «Δὲν ἔρχομαι τώρα, διότι θὰ σὲ βλάψω, καὶ ἂν δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ ἔλθῃ ὁ Βελή Πασὰς, τόμου μάθει ὅτι ἦλθα ἐγὼ, θὰ ἔλθῃ τότε, ἀλλὰ νὰ κοιτάξεις μὲ κανένα μέσον νὰ μὴν κηρύξεις τὸν πόλεμον· ἂν ὅμως καὶ κινήσει τὸ στράτευμα ἐναντίον σου, τότε ἔρχομαι». Ὁ Βελή Πασὰς, ἰσχυρογνώμων, ἐκίνησε μὲ τὸ στράτευμα. Τότε μὲ ἔγραψε, ὅτι τὰ στρατεύματα ἐκίνησαν, καὶ ἂν εἶσαι φίλος, τώρα φαίνεσαι. Λαμβάνοντας τὸ δεύτερό του γράμμα, ἐτοιμάσθηκα μὲ 100. Οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ ἐμπόδιζαν, ἐγὼ ὅμως τοὺς εἶπα, ὅτι δὲν ἤμπορῶ νὰ κάμω ἀλλέως, διότι ἔδωσα τὸν λόγον μου, καὶ ἔττι μου ἐμπόδισαν οἱ Φραντζέζοι τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐπῆρα μόνον 16 καὶ ἐγὼ 17. Ἐβγήκα κοντὰ εἰς τὴν Γλαρέντζα εἰς τὸ Κοτίχι καὶ διευθύνθηκα διὰ τὸ Μοναστηράκι. Τὴν ἴδια ἡμέρα ὅπου ἔφθασα ἐγὼ εἰς τὸ Μοναστηράκι, ἔφθασαν καὶ 8.000 τούρκικα ἐναντίον, καὶ ἐστάθηκα ὑποχρεωμένος νὰ περάσω ἀπὸ τὴν μέσην τὴν νύκτα. Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης εἶχε 400 καὶ ἀπὸ τὸν φόβον τοὺς ἔφυγαν, καὶ ἔμειναν 90. Τὴν αὐγὴν ἀνοίχθη ὁ πόλεμος, ἄρχισαν νὰ κάμουν λαγούμι, καὶ εἰς 30 ἡμέρας

εγίνετο νύκτα ημέρα πόλεμος. Εΐχαν και 4 κανόνια. Εἰς τὰς 30 ἡμέρας ἐπρότεινε συμβιβασμὸ καὶ ἐπρόβαλε εἰς τὸν Ἀλῆ Φαρμάκη νὰ παραδώσει τὸν Κολοκοτρώνη καὶ νὰ τοῦ χαρίσει τὰ πταισίματά του, τὸν πύργον του, ὅλα. Τοῦ ἀπεκρίθη ὅτι: «Ἄν εἶναι τῆς τιμῆς καὶ τῆς παλληκαριᾶς νὰ δώσω ἕνα φίλο μου, ὅπου ἤλθε νὰ μὲ βοηθήσει ἀπὸ τὰ νησιά, καὶ ἐγὼ ἤμπορῶ νὰ τὸ κάμω». Ἀπεκρίθησαν ὅτι: «Ἀληθινὰ εἶναι αὐτό, πλὴν νε τελί, μέγα πράγμα μὲ ἕνα ρωμαῖο, νὰ χαθεῖ τόση Τουρκιὰ διὰ ἕναν ἄνθρωπο». Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης ἀπεκρίθη, ὅτι: «Ἄν ἤμουν πασὰς ἐγινόμην καὶ ἐγὼ ἄπιστος, πλὴν δὲν τὸ κάμνω, κάμετε λαγούμι, καὶ ἂν ἤμπορέσετε ἀναποδογυρίστε μας, καὶ ὁ Θεὸς ἔχει». Καὶ πάλιν ἐπιάσθη ὁ πόλεμος. Τὸ βράδυ ἔκαμε συμβούλιο, συνθεμένο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀγάδες, μπουλουμπασηδες καὶ τοὺς εἶπε τί τοῦ προβάλλουν οἱ Τοῦρκοι, νὰ παραδώσει τὸν Κολοκοτρώνη. Ὅλοι ἀπεκρίθησαν μὲ ἕνα στόμα: «Χάσια, ὅλοι νὰ χαθοῦμε, μὰ αὐτὸ δὲν ἤμποροῦμε νὰ τὸ κάμομε». Ἐγὼ τοὺς εἶπα, ὅτι: «Ἐρχεσθε νὰ μὲ δώσετε νὰ ξεμπερδεύσωμε; Ἐγὼ τὸ ψωμί μου τὸ ἔφαγα». Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης μοῦ εἶπε: «Δὲν εἶναι ἐδική σου δουλειά, εἶναι ἐδική μας». Ἀπεφάσισαν ὅλοι λοιπὸν νὰ ἀποθάνουν. Εἰς 64 ἡμέρες ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὸ λαγούμι, καὶ τὸ λαγούμι εἶχε 1.000 ὀκάδες μπαρούτι μέσα. Ἐμεῖς ἐσκάφταμε 12 βήματα ἐκτὸς τοῦ πύργου καὶ 3 1/2 πηχες τοῦ βάθους καὶ ἐσκάφταμε μὲ σκοπὸ νὰ πιάσουμε τοὺς λαγουμτζήδες. Τὸ λαγούμι εὐρέθηκε ξεθυμασμένο ἀπὸ τὸ κόψιμο τῆς γῆς, ὅπου εἶχαμε κάμει, καὶ ἔττι ἀφοῦ ἔτρεμε ἡ γῆ ἕνα τέταρτο, ἔπесе τὸ χῶμα ἐπάνου του, καὶ ὁ πύργος δὲν ἔπαθε τίποτε. Οἱ Τοῦρκοι ἐλπίζοντες ὅτι θέλει ἀπογυρισθεῖ ὁ πύργος καὶ διὰ νὰ μὴν τοὺς πλακώσουν οἱ πέτρες, ἀλάργεψαν. Ἡμεῖς, ἀφοῦ ἐτελειώσε τὸ λαγούμι, ἐρρίξαμε μίαν μπαταριά εἰς (1) εἶδος χαρᾶς, ὅτι δὲν μᾶς ἔκαμαν τίποτε. Τότε ἔπесαν εἰς συμβιβασμὸ 3.734 κανονιῆς μᾶς ἐρρίξαν εἰς τὸ διάστημα 65 ἡμερῶν ἀφοῦ, εἶδαν ὅτι οὔτε τὰ κανόνια τους δὲν μᾶς ἔκαμαν τίποτε, οὔτε λαγούμι, μᾶς ἐζήτησαν συμβιβασμὸν τοῦ ἐπρόβαλαν: τί ζητεῖ διὰ νὰ παύσει ὁ πόλεμος; Καὶ αὐτὸς τοὺς ἐζήτησε νὰ μὴ χαλάσουν τὸν πύργο, ὁ Κολοκοτρώνης νὰ ὑπάγει ἀπείραγος μὲ ἐνέχυρα, καὶ νὰ ὑπάγει εἰς τὴν Ζάκυνθο, ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης νὰ μείνει εἰς τὸν πύργο, ἕως ὅτου νὰ λάβει γράμμα ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνη, ὅτι ἐμβαρκαρίσθη, καὶ τότε ἐβγαίνω ἀπὸ τὸν πύργο, καὶ πηγαίνω εἰς τὸν Βελῆ πασὰ διὰ νὰ τὸν προσκυνήσω. Αὐτὸς ὁ συμβιβασμὸς ἐγίνετο μὲ τοὺς ἀρχηγούς καὶ μὲ τὸ στράτευμα, καὶ ὄχι μὲ τὴν γνώμη τοῦ Βελῆ πασᾶ καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ ἔστρεξαν. Ἐκαμαν ἐγγραφον καὶ ὑπογράφθησαν ὁ Πασόμπεης, ἀγάδες, μπουλουμπασηδες, καὶ ἔκαμαν καὶ ὄρκον. Τὴν αὔριον ἀνεχώρησα μὲ ὅλους τοὺς ἐδικούς μου μὲ τοὺς Λαλαίους, καὶ ἐπήραμε ἐνέχυρο τρεῖς ἀπὸ τοὺς καλύτερους, μὲ συμφωνία ὅτι, ἂν μᾶς κτυπήσουν, νὰ τοὺς σκοτώνωμεν ἡμεῖς αὐτούς. Ἐττι ἐβγήκαμε, ἐπήγαμε εἰς τοῦ Λάλα, ἄφησα τὸ παιδί τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη εἰς τὰ σπίτια καὶ ἐπήγα ἐγὼ εἰς τὸν Πύργο τῆς Γαστούνης. Ἡ συνθήκη ἐπῆγε εἰς τὸν Βελῆ πασὰ, αὐτὸς ἐθύμωσε καὶ ἔδωσε διαταγὴ νὰ πιάσουν ὅλες τὲς σκάλες καὶ νὰ μὲ πιάσουν. Τὸ μπουγιουρτί ἤλθεν εἰς τὸν Ἰμβραῖμ ἀγὰ, τὸν ἐξάδελφον τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη, ὁ ὁποῖος ἦτον βόϊβόδας. Διαβάζοντας τὸ μπουγιουρτί, ὅπου ἔλεγε, ὅτι νὰ πιάσουν τὸν Κολοκοτρώνη, τὸν ἐγέλασε τὸν Τάταρη καὶ τοῦ εἶπε, ὅτι: «Ἡμεῖς δὲν γνωρίζομε τούρκικα, παρὰ νὰ πᾶς εἰς τὴν Γαστούνη, ὅπου εἶναι κατῆς καὶ βόϊβόδας νὰ τὸ διαβάσουν, καὶ ὅτι προστάζει μὲ τὸ μπουγιουρτί του ὁ Βεζύρης, εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τὸ κάμομε». Ἐττι τὸν ἐγέλασε τὸν Τάταρη, καὶ εὐθὺς ἐσηκώθηκα μαζὶ μὲ τὰ ἐνέχυρα καὶ συντροφευμένος ἀπὸ τὸν Ἰμβραῖμ ἀγὰ ἐπήγα εἰς τὸ Πυργί καὶ ἐμβαρκαρισθήκαμε, καὶ ἀπόλυσα τὰ ἐνέχυρα, καὶ ἔστειλα γράμμα τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη, ὅτι ἐμβαρκαρίσθηκα ὑγιῆς. Τὸ Πυργί ἀπὸ τὸν Πύργο εἶναι 2 ὥρας καὶ ἕως τὴν Γαστούνη ἔξι. Μόλις εἶχαμεν μακρυνθεῖ δύο μίλια, καὶ τὰ τούρκικα στρατεύματα ἀπὸ τὴν Γαστούνη εἶχαν ἔλθει νὰ πιάσουν τὸ Πυργί, ἀλλ' εἴμεθα μακρυσμένοι. Ἀφοῦ ἐπῆγε εἰδησις τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη ὅτι ἐμβαρκαρίσθηκα, ἐβγήκε καὶ αὐτὸς καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν Τριπολιτζὰ καὶ ἐπροσκύνησε τὸν Βελῆ πασὰ. Ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθο, ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης εὐρήκε τρόπον καὶ ἔφυγε καὶ ἤλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ζάκυνθο. Ὁ Βελῆ πασὰς μοῦ ἔγραψε νὰ ὑπάγω, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα. Ὁ Βελῆ πασὰς δὲν ἐσκότωσε τὸν Ἀλῆ Φαρμάκη, διότι ἐπροσπαθοῦσε νὰ μὲ γελάσει καὶ ἐμὲ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Τριπολιτζὰ καὶ ἔττι δὲν τὸν ἐπέιραξε. Ἐκαμε τὸν συμβιβασμὸ ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης, βιασμένος ἀπὸ τοὺς ἴδιους Τοῦρκους τοὺς ἐδικούς του, φοβούμενοι τὴν ζωὴν καὶ τὸ βίό τους. Μόλις ἐβγήκε ἀπὸ τὸν πύργο, καὶ ἔβαλαν καὶ τὸν ἐχάλασαν. Ὅλοι οἱ ἀγάδες, ὁ Πασόμπεης, ὁ Βελῆ πασὰς, μὲ ἔγραψαν διὰ νὰ ἔβγω εἰς τὸν Μορέα, μὲ ἔγραψε καὶ ἐκεῖνος, πλὴν μὲ ἔβαλε τὴν βούλα ἀποπάνω ἀπὸ τὴν ὑπογραφή του, σημεῖον νὰ μὴν ἔλθω. Ἦλθαν λοιπὸν εἰς τὴν Ζάκυνθο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βελῆ πασᾶ, ὁ ὁποῖος μὲ ἐδάγκωσε εἰς τὸ αὐτί, καὶ ἐκατάλαβα. Τοὺς εἶπα «Πηγαίνετε κι ἐρχομαι». Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης ἤρθε εἰς τὴν Ζάκυνθο. Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης ἐπῆρε τὴν ἀδειαν νὰ ἰδεῖ τὰ χωριά του, ἕως ὅτου νὰ ἔλθει ὁ Κολοκοτρώνης, καθὼς ἔλεγε, καὶ ἔττι ἐπῆρε μίαν πενηνταριά χιλιάδες γρόσια καὶ ἔστειλαμε καῖκι καὶ ἤλθεν εἰς τὴν

Ζάκυνθο. Ἐρχόμενος εἰς τὴν Ζάκυνθο, ἀπεφασίσαμεν νὰ ὑπάγομε εἰς τὸ Παρίσι διὰ νὰ εὔρομε τὸν Βοναπάρτε, καὶ ἐπήγαμε εἰς τοὺς Κορφοὺς, καὶ ὁ τότε γενικὸς διοικητὴς Δοντζελὸτ μᾶς ἐμπόδισε, λέγοντάς μας, ὅτι: «Μείνετε ἐδῶ καὶ ἐγὼ γράφω καὶ θέλετε ἔχει ἀπόκρισιν, μόνον ἡμεῖς νὰ κάμομε τὸ σχέδιον ἕως ὅτου νὰ ἔλθει ἡ ἀπόκρισις τοῦ Αὐτοκράτορος». Τὸ σχέδιον ποῦ ἐκάμαμε μὲ τὸν Δοντζελὸτ ἦτον τὸ ἀκόλουθο: Νὰ μᾶς δώσει 500 κανονιέρους μὲ φουστάνελες ἐνδυμένους, 5.000 Ἕλληνας ὅπου εὔρισκοντο εἰς τὴν γαλλικὴν δούλευση. Καὶ μᾶς ἔδωσε γροσσία διὰ νὰ στρατολογήσομε εἰς τὴν Τζαμουριά, ὅπου ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐπεράσαμεν εἰς τὴν Τζαμουριά, καὶ ἐκάμαμε 3.000 μισθωτοὺς Τζάμηδες καὶ ἤλθαμε εἰς τὴν Πάργα, καὶ τοὺς ἐμβαρκάραμε διὰ τὴν Ἅγια Μαύρα. Ἡ σύναξις ἔμελλε νὰ γίνῃ εἰς τὴν Ἅγια Μαύρα καὶ Ζάκυνθον. Ἐπέρασα μὲ 600 εἰς τὴν Ἅγια Μαύρα. Τὸν αὐτὸν καιρὸν, εἰς τὰς 9, ἤλθαν οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν Ζάκυνθο, ἔκαμαν τεσβάρκο καὶ ἐπερίλαβαν τὴν Ζάκυνθο, τοὺς δὲ Φραντζέζους τοὺς ἔστειλαν εἰς τοὺς Κορφοὺς (1), τοὺς δὲ Ἕλληνας ἕως 400 τοὺς ἔβαλαν εἰς τὰ καράβια ὡς πριζονιέρηδες (αἰχμαλώτους). Ἐπῆραν καὶ τὴν Κεφαλονιά, Θιάκι καὶ Τζηρίγο, καὶ ἔκαμαν τὸ ἴδιο. Ἐλαβε ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἀγγλων, ὅπου ἦτον εἰς τὸ Παλέρμο, ὁ Γκενεράλ ὁ Ὄσβάλ διαταγὴ νὰ λάβῃ εἰς δούλευση ὅλους τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Τζούρτζ, ὅστις ἦτον τότε ταγματάρχης. Ἡμεῖς, ἀφοῦ εἶδαμεν ὅτι ἤλθαν Ἄγγλοι εἰς τὰ νησιά, ἐγράψαμε στὴν Πάργα νὰ μὴν ἔλθουν πλέον στρατεύματα, διατὶ τὸ σχέδιον ἐχάλασε μὲ τὴν παρησιάν τῶν Ἀγγλων. Τὸ σχέδιον ἦτον ὅτι ὅλα τὰ κάστρα τῆς Μεσσηνίας, τῆς Πάτρας, τῆς Μονεμβασίας, ἅμα ἐβγοῦμε, νὰ κηρυχθοῦν ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ ἤλθαν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι καὶ Ρωμαῖοι οἱ σημαντικοὶ καὶ ὁμίλησαν εἰς τὴν Ζάκυνθο, νὰ κάμομε μιὰ κυβέρνηση, συνθεμένη ἀπὸ 12 Τοῦρκους καὶ 12 Ἕλληνας νὰ κυβερνοῦν τὸν λαόν. Οἱ Τοῦρκοι ἐπίσης νὰ καταδικάζονται καθὼς οἱ Ἕλληνες. Τοὺς νόμους τοὺς εἶχαμε ἐγγράφους εἰς τοὺς Κορφοὺς ἀπὸ τὸν Δοντζελὸτ. Ἡ σημαία μας, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὸ φεγγάρι καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ Σταυρὸ, καὶ τὸ σχέδιόν μας ἦτον, ἅμα ἐπατούσαμε τὸν Μορέα νὰ κάμομε ἀναφορὴς εἰς τὸν Σουλτάνο καὶ νὰ τοῦ λέγομεν, ὅτι: ἡμεῖς δὲν ἀποστατήσαμεν ἐναντίον σου, πλὴν ἐναντίον τοῦ τυράννου τοῦ Βελῆ πασᾶ, καὶ ὁ Δοντζελὸτ ἠκούετο μὲ τὸν Σεμπασιάνη, πρέσβην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὥστε νὰ ἐμποδίσουν τὸν Σουλτάνο διὰ κάθε κίνημα. Ὁ μυστικὸς μου σκοπός, ἀφοῦ ἐμβαίναμε καὶ ἐπιίναμε ὅλα τὰ φρούρια, τότε τὸ ἐκάμαμε ἐθνικότερο καὶ ἐχαλούσαμε τοὺς Τοῦρκους. Αἱ περιστάσεις ἤθελαν μὲ ὀδηγήσει τί ἔμελλα νὰ κάμω. Εἰς τὸ σχέδιόν μας ἦτον ὅτι, ἂν μᾶς κάμει χρεια νὰ ἐβγάνομε ἕως 15.000 Ἑπτανησίους. Διὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ νύκτες ἐγὼ, ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης καὶ ὁ Δοντζελὸτ μὲ ἓνα γραμματικὸ ἐκάμαμε τὸ σχέδιον αὐτό, καὶ προετοιμάσαμεν ὅσα ἔμελλαν νὰ γίνουν.

Εἰς τὸν Πύργον εἶχα τὸν Νικήτα, τὸν Νικολάκη Πετιμεζᾶ καὶ ἀδελφὸν τοῦ Μέλίου. 7 ὀργιές εἶχαν σκάψει τὸ λαγοῦμι βαθιά. Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης εἶχε 40 χρόνους, μαυρουδερός καὶ κίτρινος καὶ δι' αὐτὸ τὸν ἔλεγον φαρμάκη, κοντότερός μου, λιανός, πολλὰ φρόνιμος, πιστός, σιωπηλός, θυμώδης. Ἀπέθανε εἰς τοῦ Λάλα, ἀρρώστησε στὴν Ζάκυνθο ἀπὸ λυσεντερία. Οἱ συγγενεῖς του ἔκαμαν νὰ τοῦ δοθεῖ ἡ ἄδεια τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τοῦ Λάλα. Οἱ Ἄγγλοι ἔστειλαν ἓνα ἰατρὸν καὶ ἀφοῦ εἶδαν ὅτι ἀποθνήσκει, τότε τοῦ ἔδωσαν τὴν ἄδεια νὰ ἔβγῃ ἔξω εἰς τὸν Μορέα, διότι οἱ Ἄγγλοι, ὄντες φίλοι μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, δὲν ἤθελαν νὰ δώσουν τὴν ἄδεια νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Μορέα, διὰ νὰ μὴ δυσαρεστήσουν τὸν Ἀλῆ πασᾶ. Ἀφοῦ ἔμαθα ὅτι ἀπέθανε, ἐβγήκα εἰς τὸν Μορέα καὶ ἐπῆγα εἰς τοῦ Λάλα διὰ νὰ παρηγορήσω τὴν φαμιλιάν του.

Ἐκαθήσαμε εἰς τὸ Τζηρίγο, ἕως τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ. Ἐπέρασε ἓνα καράβι Κεφαλονίτικο τοῦ καπετὰν Ἀλεξανδρῆ Ραφτόπουλου. Ἐμβήκαμε μέσα καὶ ἐκινήσαμε διὰ τὴν Ζάκυνθο. Ὁ καπετάνιος ἔμαθε ποιὸς εἶμαι καὶ μᾶς περιποιήθη πολὺ. Εἰς τὴν Ζάκυνθο μὲ εἶχαν διὰ χαϊμένον, ἐκεῖ μὲ ἐδέχθησαν ὅλοι οἱ ἐδικοὶ μας, ὅπου ἦσαν ἐκεῖ, Πετιμεζαῖοι, Αναγνωσταρᾶς, Μέλιος, Γιάννης Κολοκοτρώνης, Νικήτας καὶ λοιποί. Ἦτον 1806. Διὰ νὰ γλυτώσω ἄλλαξα φορέματα καὶ δὲν εἶχα παρὰ δυστυχισμένα ἄρματα, ὥστε νὰ μὴν παρακινηθοῦν ἀπὸ τὴν αἰσχροκέρδεια καὶ μὲ σκοτώσουν.

Ἐγεννήθηκα στὰ 1770. Ὅταν ἐγλύτωσα ἀπὸ τὴν Καστάνιτσα ἤμουν χρόνων 10. Διαμονὴ Μάνης χρόνια 2. Εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα χρόνια 3. Εἰς τὰ Σαμπάσικα χρόνια 12 (1). Ἐποχὴ τῆς νεότητος, 5 χρόνια ἀνῦπανδρος, καὶ ἄλλους 7 χρόνους (2) ὑπανδρεμένος. 27 χρόνους εἶχα ὅταν μὲ ἐπρωτοκυνήγησαν.

Ἀρματολὸς καὶ κλέφτης ἀλληλοδιαδόχως χρόνια 5. Φερμάνι Βασιλικὸ διὰ ἐμένα καὶ τὸν Πετιμεζᾶ στὰ 1802 [χρόνος] 1. Τὸ δεύτερον φερμάνι τὸν Ἰανουάριον 1806, καὶ τὸ Πατριαρχικὸ Συνοδικὸ 3. 36 χρόνων ἤμουν ὅταν ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθο, 50 χρόνους εἶχα ὅταν ἐβγήκα εἰς τὴν ἐπανάσταση.

Οί κλέφτες και άρματολοί είχαν Α΄ τάξιν (3). Η άξιότης του. Β΄ τάξιν. Γ΄ τάξιν Δ΄. Οί ψυχογιοί. Οί πρώτοι, άξιωματικοί έγίνοντο δια την άνδρειαν των ή δια την φρόνησίν των. Ο μισθός των, όταν ήσαν άρματολοί, τὸ μοίρασμα τῶν λαφύρων, όταν ήσαν κλέπται (4) εδίδοντο και βραβεία εις τούς άριστεύοντας. Όταν έσφαλλον (5) ήτον τὸ κόψιμον τῶν μαλλιῶν, τὸ ξαομάτωμα (6). Σέβας πρὸς τὰς γυναίκας. Έδιωχναν ὅποιος ήθελε βιάσει καμμιὰ γυναίκα. Παιγνίδια, ταμπουράδες, πηδήματα, χορούς, τραγούδια ήρωϊκά, τες άμάδες. Τὰ τραγούδια τὰ έκαμναν (7) οί χωριάτες, οί στραβοί με τες λύρες. Τὰ τραγούδια ήσαν ύμνοι, έφημερίδες στρατιωτικές (8).

Τ΄ άρματά τους ήσαν πιστόλες, χαρπί (μελουδάρι), σπαθιά ζωστά, ζάβες στα ποδάρια, τὸν χειμῶνα έβαζαν θώρακας (τζαπράσια), κουμπιὰ μεγάλα εις τὰ γελέκια.

Τὰ Καπετανάτα διεδίδονταν εις τούς υιούς, εις τὸν άξιότερο και ὄχι εις τὸν πρωτότοκο.

Η σημαία μου ήτον ένα Χ, καθὼς ή Ρωσική σημαία.

Τὰ μοναστήρια τούς έβοηθοῦσαν. Οί γεωργοί και οί ποιμένες εδιναν εϊδηση εις τούς κλέπτας, ζωτροφίας και πολεμοφόδια. Όταν εις τὸν πόλεμο ελαβώνετο κανένας βαρέως και δέν ήμποροῦσαν νὰ τὸν πάρουν, τὸν έφιλοῦσαν και έπειτα τοῦ έκοφταν τὸ κεφάλι. Τὸ είχαν εις άτιμίαν ὅπου οί Τουρκοί νὰ πάρουν τὸ κεφάλι του. Από 36 πρωτοξαδέλφια, μόνον 8 εγλύτωσαν, οί άλλοι έχάθηκάν ὅλοι. Δέν είναι διάσιλο, ὅπου δέν είναι θαμμένος Κολοκοτρώνης, χωριστὰ τὰ δευτεροξαδέρφια, θειοί και λοιποί φίλοι χαϊμένοι. Τὸ «κλέφτης» ήτον καύχημα. Έλεγε: «εϊμαι κλέφτης» και ή ευχή τῶν πατέρων ενός παιδιοῦ ήτον νὰ γίνει κλέφτης. Τὸ «κλέφτης» εβγήκε από την εξουσία. Εις τοῦ πατρός μου τὸν καιρό, ήτον ιερό πράγμα νὰ πειράξουν Έλληνα. Και όταν οί κλέπται ήρχοντο εις συμπλοκή με τούς Τουρκοῦς, ὅλοι οί γεωργοί άφηναν τὸ ζευγάρι, και επάγαιναν νὰ βοηθήσουν τούς κλέπτας. Εις τὰς ήμέρας (9) επειράζοντο και Έλληνες ὁμοφρονοῦντες με τούς Τουρκοῦς. Όταν ήλθε ὁ Ανδροῦτζος, πατέρας τοῦ Ὀδυσσέως, εγνωρίστηκα εις τὴν Μάνη, και τὸν εσυντρόφειυσα έως εις τὴν Κόρινθο. Εις τὸν κατατρεγμό μας, δια 15 ήμέρες οὔτε εκοιμώμεθα, οὔτε ετρώγαμε, εσώσαμε τὰ φουσεκία, καθημέρα πόλεμο.

Από τὸν Σεπτέμβριο έως τὸν Ιανουάριο εμεινα εις τὴν Αγία Μαύρα (1809). Οί Άγγλοι έβαλαν εις φύλαξη τὸν Γιακούπαγα, τὸ παιδί τοῦ Αλή Φαρμάκη και άλλους. Μανθάνοντας ήμεϊς αὐτὰ, εσκορπίσαμεν τὸ στρατεύμα και εκρατήσαμε μόνον 20. Ὁ Μινίστρος, ὁ Φορέστης, και ὁ στρατηγὸς τῶν Άγγλων Ὀσβάλ, επροσκάλεσαν ὄλους τούς Καπεταναίους δια νὰ τούς ερωτήσουν, αν ήμποροῦν νὰ φέρουν τὸν Κολοκοτρώνη εις τὴν Ζάκυνθο. Οί Άγγλοι, επειδὴ ήσαν πολλοί μαζευμένοι εις Αγία Μαύρα, εφοβοῦντο, και αὐτοί τούς απεκρίθησαν, ὅτι: «Όταν θέλετε, ήμπορεϊτε νὰ τοῦ κάμετε ένα γραμμα και τὸ στέλνομε με ένα επίτηδες και μυστικὸν ανθρωπον και ελπίζομε νὰ ακολουθήσει». Έτσι με έκαμε ένα γραμμα ὁ Ὀσβάλ και ὁ Φορέστης και τὸ εστειλαν με ένα κουμπάρον μου Ζακυνθινόν, λεγόμενον Πομόνη. Έπέρασε τὴ Γλαρέντζα, εμβήκε εις τουρκική σημαία, και ήλθεν εις τὴν Αγία Μαύρα μυστικῶς. Τὸ γραμμα με επροσκαλοῦσε, και ενταυτῶ ήτον μία εγκύκλιος εις ὄλας τὰς αρχὰς τῆς ξηρὰς και τῆς θαλάσσης, ὅτι (1) ζητήσωμεν νὰ μᾶς δώσουν, ὅπου και αν μᾶς απαντήσουν καράβια νὰ μᾶς αφήσουν δια νὰ απεράσωμεν εις τὴν Ζάκυνθο. Ητον δύσκολο νὰ ταξιδεύει τότε κανείς, διατι εις τὰ μισὰ νησιὰ ήτον Γάλλοι και εις τὰ άλλα Άγγλοι. Επήγαμεν λοιπὸν εις τὸ γκενεράλ Καμους, Γάλλον, και επήραμε τὴν άδεια δια τὰ Μοθωκόρωνα. Εναυλώσαμε μία βάρκα με σημαία γαλλική. Μόλις εβγήκαμε εις τὴν θάλασσα, μᾶς εμπόδισε ενάντιος άνεμος, και αράξαμε εις τὸ Θιάκι· εκεί εφύλαγαν βάρδιες αγγλικές. Μᾶς ερώτησαν τί ανθρωποί εϊμεθα, και τούς απεκρίθημεν: ὁ Κολοκοτρώνης. Τότε αρχισαν νὰ ρίπτουν απάνω μας. Εγὼ ὀμίλησα, ὅτι αν εχουν κανένα αρχηγόν τους, νὰ ελθει νὰ τοῦ ὀμιλήσω. Έτσι ὀμίλησαν ενός αξιωματικοῦ Άγγλου ὅπου εδιοικοῦσε εκεί. Ηλθε εις τὸ παραθαλάσιον (1810), και εβγήκα και εγὼ μᾶς επεριποιήθη, μᾶς εδωσε κονάκια και εμείναμε εις τὸ Θιάκι. Ὁ διοικητής τοῦ Θιακιοῦ μᾶς επροσκάλεσε εκεί και εμείναμε 4 ήμέρες. Εγὼ και ὁ Αλή Φαρμάκης εβάλαμεν υποψία δια τούς Άγγλους, ως φίλους τοῦ Αλή πασᾶ και ετσι εσυμφωνήσαμε νὰ μὴν πάγομε και οί δύο εις τὴν Ζάκυνθο, αλλά νὰ μείνει ὁ ένας μας εις ένα καράβι εις τες Σκρόφες, και νὰ υπάγω εις τὴν Ζάκυνθο, και αν ιδῶ τὰ πράγματα στερεά, τότε τοῦ γράφω και ερχεται. Έτσι λοιπὸν ακολουθήσεν. Εγὼ επήγα εις τὴν Ζάκυνθο, και αφησα εις τὸ καράβι τὸν Αλή Φαρμάκη μαζί με τὸν ανεψιό μου Νικήτα. Αφου εφθασα εις τὴν Ζάκυνθο, επήγα εις τὸν στρατηγὸν Ὀσβάλ, εις τὸν Φορέστη και εις τὸν Τζούρτζ, και με εζήτησαν (2) δια τὰ πράγματα τῆς Αγίας Μαύρας, επειδὴ εϊχα μείνει 5 μῆνες. Έλαβα τὴν άδεια και επήγα εις τὸ Κάστρο και εβγαλα ὄλους τούς εις φύλαξιν

εύρισκομένους Τούρκους, έδικούς του Άλη Φαρμάκη. Είδα τὰ πράγματα ὅτι ἐπήγαιναν καλά και ἔστειλα ἐπίτηδες καῖκι εἰς τὲς Σκρόφες, διὰ νὰ εὕρει τὸν Άλη Φαρμάκη, και ἔτσι ἦλθε και αὐτὸς εἰς τὴν Ζάκυνθο. Ἐμβήκα εἰς τὴν δούλευσιν μὲ βαθμὸν Καπετάνιου. Περάσσοντας δύο τρεῖς ἡμέρες, ὁ γκενεράλης μὲ ἔκραξε και μὲ ἐρώτησε, μὲ τί τρόπο νὰ κάμομε νὰ τραβήξομε ὄλους τοὺς Ἑλληνας, ὅπου εὕρισκοντο εἰς τὴν Ἁγία Μαύρα εἰς τὴν γαλλικὴν δούλευση, και ἔτσι νὰ πολεμήσομε μὲ μόνους τοὺς Γάλλους. Τότε ἦλθε και ὁ Λεπενιώτης, ἀδελφὸς τοῦ Κατζαντώνη, μὲ 200 εἰς τὸν Κάλαμο και Μεγανήσι, κατατρεγμένος ἀπὸ τὸν Ἁλὴ πασά. Τὸ Μεγανήσι ἦτον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων, και οἱ Γάλλοι ἔστειλαν στρατεύματα και τὸν ἔδιωξαν εἰς τὸν Κάλαμο (3). Ὁ Λεπενιώτης εἶπε ὅτι: «Ἐπιθυμῶ νὰ δουλεύσω τοὺς Ἄγγλους, ἀλλὰ δὲν δίδω εἰς ἄλλον πίστιν παρὰ εἰς τὸν Κολοκοτρώνη». Τότε ὁ γκενεράλης μ' ἔδειξε τὸ γράμμα και μ' ἔστειλε εἰς τὸν Κάλαμο και μ' ἔδωκε ἕνα μπρῖκι εἰς τὴν ἐξουσία μου. Ἐγὼ τοῦ εἶπα, ὅτι εἰς ἕνα μπρῖκι φαίνεται, ἀλλὰ θέλω μία βάρκα κανονιέρα, διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν Κάλαμο, και εἰς τρεῖς ἡμέρας τοῦ εἶπα νὰ μὲ στείλει και ἕνα πλοῖο πολεμικὸ διὰ κάθε ἐνδεχόμενον, και εἰς τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸ ἱμπρῖκι, νὰ κινήσει ὁ στόλος μὲ τὰ στρατεύματα. Τοῦτο ἦτον τὸ σχέδιόν μας. Ἐπήγα εἰς τὸν Κάλαμο, ἀντάμωσα τὸν Λεπενιώτη. Μὲ ὄλους τοὺς 200 τοῦ Λεπενιώτη ἐπῆρα τὰ καῖκια και ἐκάμαμε τεσβάρκο εἰς τὸ Μεγανήσι, και ἐδιώξαμε τοὺς Φραντζέζους, και ἐκάμαμεν στάσιν ἐκεῖ. Εἰς τρεῖς ἡμέρας ἐξημέρωσε τὸ ἱμπρῖκι (Μάρτιον) (4). Ἐκαμα λοιπὸν σινιάλο διὰ νὰ ἔλθει τὸ ἱμπρῖκι. Μέσα εἰς τὸ ἱμπρῖκι ἦτον ὁ Μούρ, ὁ Λόβ (διοικητὴς τῆς Ἁγίας Ἐλένης) (5). Μοῦ ἔκαμε σινιάλο νὰ ὑπάγω ἐγὼ και ἔτσι ἐπήγα μὲ 4 μόνον, και οἱ ἄλλοι ἔμειναν εἰς τὸ Μεγανήσι. - Ὅταν ἤμουν εἰς τὸ Μεγανήσι ἔστειλα και ἦλθαν μερικοὶ Ἑλληνες ἀπὸ τὴν Ἁγία Μαύρα, και τοὺς ὀδήγησα τί πρέπει νὰ κάμουν. - Ἐπήγαμε νὰ ἰδοῦμε, ποῦ θὰ σταθεῖ ὁ στόλος: ἐφθάσαμε εἰς τοῦ Βαγινᾶ (6) τὰ μαγαζιά, και ἐβγήκα ἐγὼ, ὁ Λόβις και ὁ Κωνσταντῆς Πετμεζᾶς. Οἱ Γάλλοι, ἀφοῦ μᾶς εἶδαν, ἔστειλαν ἕνα τάγμα μὲ 4 κανόνια και μᾶς ἐκανονοβόλησαν, και ἀντάμωσα εἰς ἕνα μέρος τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν γαλλικὴν δούλευσιν και τοὺς εἶπα: «Τί κάμνετε; Ἴδου ὁ στόλος ὁ Ἀγγλικὸς ἔρχεται». Αὐτοὶ μὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι: «Εἴμεθα ὀρκωμένοι και θὰ πολεμήσωμεν». «Ἐ, τοὺς εἶπα, πολλὰ καλά σὰν εἶναι ἔτσι, τραβηχθῆτε εἰς τὰς θέσεις σας και ἡμεῖς θὰ πολεμήσωμεν». Ὁ στόλος ἐφθασε και ἐπήγαμε εἰς τὸ ντελίι, διὰ νὰ εὕρομε τὸν στρατηγὸ. Ἐνῶ τοὺς ἀνέφερα ὄλα τὰ πρακτικὰ μου, ἔκαμαν σινιάλο νὰ κάμουν ντεσβάρκο, δύο ὥρες πρὶν νὰ βραδιάσει. Ἐγὼ σὰν τὸ ἐνοιωσα, εἶπα τοῦ στρατηγοῦ: «Στρατηγέ, δὲν πρέπει νὰ κάμομε τεσβάρκο, διότι εἴμεθα μαζεμένοι ἀπὸ διάφορα μέρη, και τὰ στρατεύματά μας δὲν γνωρίζονται και ἠμποροῦμε νὰ σκοτωθοῦμε ἀναμεταξύ μας, ἀλλὰ νὰ ἐβγοῦμε μὲ τὰ χαράματα και ἐγὼ σὰς ὑπόσχομαι ἕως τὸ μεσημέρι νὰ πάρωμε τὴν χώρα». Και τότε ὁ στρατηγὸς ἐδέχθη τὴν γνώμην μου και διέταξε τὰ στρατεύματα νὰ ἔμβουν εἰς τὰ πλοῖα. Τὰ στρατεύματα ἐσουνίστοντο ἀπὸ 4.000 Ἄγγλοι, Κόρσοι, Σικελιανοὶ και Ἑλληνες. Οἱ Γάλλοι ἐτοιμάσθησαν εἰς τὸν πόλεμον, ἄρχισαν νὰ ἐβγαίνουν τὰ στρατεύματα. Ἐβγήκα και ἐγὼ και οἱ Κόρσοι μ' ἐπιασαν και μὲ ὀδήγησαν εἰς τὸν Τζούρτζ ὡς αἰχμάλωτον τοῦ πολέμου. Ἐτσι ἐτραβήξαμεν ἐμπρός, ἐπήραμε τὴν χώρα. Τοὺς πρόβαλα πάλιν τῶν Ἑλλήνων και δὲν ἐδέχθησαν. Ἐπήραμε τὴν πρώτην μπαταρία μὲ 9 κανόνια. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐκάμαμεν οἱ 500 Ἑλληνες, ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Τζούρτζ. Ἦλθε και ὁ στρατηγὸς μὲ τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα και ὁ Λόβ μὲ τοὺς Κόρσους ἐπήγαν εἰς τὴν χώραν: ὁ στρατηγὸς ἐπρόσταξε τὸν Τζούρτζ νὰ πάγομε νὰ πάρωμεν και μίαν ἄλλην μπαταρία πολλὰ δυνατὴ, διότι εἶχε 12 κανόνια, και ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος βάλτον και ἀπὸ τὸ ἄλλο ρηχὰ και πέλαγος, και ἔτσι δὲν ἦτον παρὰ μόνον ἕνα μέρος ὅπου ἠμπορούσαμεν νὰ προχωρήσωμεν. Ἐστειλάμεν πεζοδρομόν, οἱ Ἀρβανίτες τὸν ἔδειραν - ἐβγήκα μὲ 10 ἀνθρώπους εἰς μία ράχη, μοῦ ρίχνουν: «Τί κτυπᾶτε; Ἐγὼ εἶμαι». Ἦλθαν δύο καπεταναῖοι Τζίζης, Χορμόβας, τοὺς εἶπα και ἐτραβήχθησαν και δὲν ἐβάρεσαν. Μοῦ εἶπαν: «Θὰ πολεμήσωμεν». Ἐπιάσθη ὁ πόλεμος και τοὺς διώξαμε. Εἰς τοὺς ἀνεμομύλους ἐκαβαλλίκαμε τὰ κανόνια. - Οἱ Φραντζέζοι πᾶνε εἰς τὴ Γύρα, ποῦχουν τὴν μπαταρία, τὴν δυνατὴ, φκιασμένη. Ἐτσι ἐπροοδεύσαμεν. Οἱ Ἑλληνες ἐμπρός, οἱ Σικελιανοὶ οἱ δεῦτεροι, και οἱ Ἄγγλοι ὑστερινοὶ. Πλησιάζοντες εἰς τὴν μπαταρία, μᾶς ἄρχισαν μὲ τὰ μπαλαμιστράλια και μὲ τὸ τουφέκι. Τότε ὁ Τζούρτζ ἐλαβῶθη, ὁ ἀδελφὸς τοῦ στρατηγοῦ, και ἕνας καπετάνιος τοῦ δελινοῦ, και 35 Ἑλληνες λαβωμένοι και σκοτωμένοι. Ἐπήραμε μὲ ρισάλτο τὴν μπαταρία. Εἰς αὐτὴ τὴν περίστασιν οἱ Κόρσοι ἐσύμβαλαν πολὺ. Ἐπολιορκήσαμεν τὸ κάστρο, ὅπου ἦσαν τραβηγμένοι οἱ Φραντζέζοι. Ἀπὸ ὑποψία αὐτοὶ δὲν θέλουν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸ κάστρο, και ἐκεῖνοι ἔρχονται και προσκυνοῦν εἰς ἡμᾶς. 30 ἡμέρες δὲν τοὺς ἐκτυπήσαμεν, ἕως ὅτου ἐβάλαμε 10 κανόνια και 10 βόμβες και εἰς 8 ἡμέρες δὲν ἐβάσταξε. 400 βόμβες ἔπεφταν τὸ ἡμερόνυκτο. Ὁ μαζὸρ Κλάρκ ἀπέθανε. Οἱ Φραντζέζοι ἐπροσκύνησαν. Τοὺς μὲν στρατιώτας τοὺς ἔστειλαν αἰχμαλώτους εἰς τὴν Μάλτα, τοὺς δὲ ὀφικιαλέους εἰς τὴν Νεάπολη.

Τοιαύτη ήταν ή συνθήκη. Έπιστρέψαμεν έπειτα εις την Ζάκυνθο και εκεί έπροβιβάσθηκα μαγιόρος (ταγματάρχης). 1810, Μαΐου, ήλθαμεν εις την Ζάκυνθο. Ένα χρόνο εκαθήσαμεν εις την Ζάκυνθο. Έμβήκαμεν εις μία φρεγάδα, με 50 Έλληνας και με 50 Άγγλους, επί κεφαλής ο Τζούρτζ, και έπήγαμε εις τους Παξούς, εκάμαμε τεσβάρκο, έβγήκαμε 2 κομπανίες Έλληνες και έπήγαν εις την χώρα βοηθημένοι από 2 φρεγάδες και έπροσκύνησαν Έλληνες και Γάλλοι. Τους Γάλλους τους εκάμαμε πριζονιέρηδες και τους Έλληνας τους έβάλαμε εις δούλευσιν. Ο Άλη πασάς έστειλε κι έπολιόρησε τους Φραντζέζους εις την Πάργα, οι Παργιανοί μās έπροσκάλεσαν και έπήγαμεν εκεί. Ο λαός έπιασε τους Φραντζέζους, έβαλε σημαία άγγλική. Έπήγαμε την Πάργα. Έπειτα από αυτό έγυρισάμε εις την Ζάκυνθο. Πηγαίνάμενοι εις την Ζάκυνθο, ο γκενεράλης εφθόνησε τον Τζούρτζ και τον έβγαλε από το Έλληνικό τάγμα και έβαλε τον αδελφόν του. Τότε ο Τζούρτζ εκίνησε να υπάγει εις την Λόνδρα, και έπαρησιάσθη με έλληνικά ένδυμένος. Τότε εκάμαμε, όσοι καπεταναίοι Έλληνες εύρέθημεν εις την Ζάκυνθον μίαν άναφοράν, με την όποιαν έζητούσαμεν βοήθεια από την Άγγλική κυβέρνηση δια να έλευθερώσωμεν την πατρίδα. Αυτή ή άναφορά εύρέθηκε εις τα αρχεία, όταν έγράψαμεν εις τα 1825 μία άλλη εις την Άγγλία ζητούντες βοήθεια, και δυνάμει αυτής της δευτέρας άναφοράς ο Βελικτών έπήγε εις την Πετρούπολιν και άρχισαν αι δυνάμεις να άνακατεύονται εις τα πράγματά μας. Ο Τζούρτζ, άφου έπήγε εις την Άγγλία, έπαρησίασε την άναφορά και έλαβε την άδεια να σχηματίσει ένα ρεγιμέντο από Έλληνας από 1.500 και εις το διάστημα 5 - 6 μήνες οργάνισε 600 Έλληνας, άλλ' άφου έπεσε ο Ναπολέων, ήλθε ή διαταγή και διέλυσαν τα ξένα στρατεύματα, και των Έλλήνων. Τους έδωκαν από 800 τάλληρα του κάθε άξιωματικού, και του καπετάνου 1.200 και έτζι τους διέλυσαν. Και έγω έμεινα ακόμη δύο χρόνους εις το στάτομαγιόρο, και έπειτα με έβγαλαν και έμένα.

Είδα τότε ότι, ότι κάμομε, θα το κάμομε μοναχοι και δεν έχομε έλπίδα καμμία από τους ξένους (1). Ο Τζούρτζ έπήγε εις τη Νεάπολη, έγινε εκεί στρατηγός. Με έπροσκάλεσε, με δύο γραμματά του, και επειδή ήξευρα την Έταιρειάν, δεν εδέχθηκα, αλλά εκοίταζα πότε να βγοῦμε δια την Πατρίδα μας.

Την Έταιρειάν με την είπε ο Πάγκαλος. Έπειτα έπέρασε ο Αριστείδης, και ο Αναγνωσταράς με έφερε γραμμα από την Έταιρεία, και τότε άρχισα να κατηχώ και έγω διαφόρους εις την Ζάκυνθο, Κεφαλονία, και διαφόρους καπεταναίους Σπετζιώτικων καραβιών και Υδραϊκών και εις τα 20 με ήλθαν γραμματα από τον Ύψηλάντη δια να είμαι έτοιμος, καθώς και όλοι οι έδικοί μας. 25 Μαρτίου ήτον ή ήμέρα της γενικής έπαναστάσεως. Οι Άγγλοι έμαθαν ότι έλαβα κάτι γραμματα, και ήλθε ή άστυνομία δια να με έξετάσει την νύκτα, άλλ' έγω τα γραμματα τα είχα φυλάξει.

Εις τās 3 Ιανουαρίου... και εις τās 6 Ιανουαρίου έβγήκα, εις την Μάνη εις του καπετάν Παναγιώτη του Μούρτζινου το σπίτι. Εις αυτό το διάστημα, πριν να έβγώ εις την Πελοπόννησον, έπήγα εις τους Κορφους με την πρόφασιν να ζητήσω 4.000 τάλληρα από μισθους μου του Μαίτλαντ, και δια να άνταμώσω τον Ιωάννη Καποδίστρια. Τον άντάμωσα, εκάθησα 30 ήμέρας και επέστρεψα όπίσω εις την Ζάκυνθο. Εκεί όμιλήσαμε πολλά περι της υποθέσεως.

Έδω τελειώνει ή ζωή μου ή περασμένη, και άρχινά της έπαναστάσεως. Οσάκις έμβαινα εις δούλευσιν, έμβαινα πάντοτε με την συμφωνία, ότι από την Έπτάνησον να μην άπομακρύνομαι, και να μην πολεμώ παρά εις Τουρκικο τόπο, και το φόρεμα να μην έβγάλω. Εις τα νησιά έγνωρίσθηκα με τους Βοτζαραίους και εκάμα τον Μάρκο Βότζαρη άδελφοποιτό.

Εις τον καιρό της νεότητος όπου ήμπορούσα να μάθω κάτι, σχολεία, άκαδημιαι δεν υπήρχαν· μόλις ήσαν μερικά σχολεία, εις τα όποια έμάθαιναν να γραφουν και να διαβάζουν. Οι παλαιοι κονζαμπασήδες, όπου ήσαν οι πρώτιστοι του τόπου, μόλις ήξευραν να γραφουν το όνομά τους. Το μεγαλείτερο μέρος των Άρχερέων δεν ήξευρε παρά εκκλησιαστικά κατὰ πρᾶξιν, κανένας όμως δεν είχε μάθηση. Το ψαλτήρι, το κτωήχι, ο μηναιός, άλλαι προφητείαι, ήσαν τα βιβλία όπου άνέγνωσα. Δεν είναι παρά άφου έπήγα εις την Ζάκυνθο, όπου εύρηκα την Ιστορία της Ελλάδος εις την άπλοελληνικήν. Τα βιβλία όπου εδιάβαζα συχνά ήτον ή Ιστορία της Ελλάδος, ή Ιστορία του Αριστομένη και Γοργώ και ή Ιστορία του Σκεντέρμπεη. Η γαλλική έπανάστασις και ο Ναπολέων εκάμε, κατὰ την γνώμη μου, να άνοιξει τα μάτια του κόσμου. Πρωτύτερα τα έθνη δεν έγνωρίζοντο, τους βασιλείς τους ένόμιζαν ως θεους της γης, και ότι και άν εκάμναν, το έλεγαν καλὰ καμωμένο. Δια αυτό και είναι δυσκολότερο να διοικήσεις τώρα λαόν. Εις τον καιρό μου, το εμπόριο ήτον πολλά μικρό, τα χρήματα ήσαν σπάνια, το

τάλληρο τὸ ἐπρόφθασα τρία γρόσια, καὶ ὅποιος εἶχε χίλια γρόσια, ἦτον πράγμα μεγάλο, καὶ ἔκαμνε κανεὶς δουλειές, ὅσες τώρα δὲν ἔκαμνε μὲ χίλια βενέτικα. Ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων ἦτον μικρή. Δὲν εἶναι παρὰ ἢ ἐπανάστασις μας, ὅπου ἐσχέτισε ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Εὐρίσκοντο ἄνθρωποι ὅπου δὲν ἐγνώριζαν ἄλλο χωρὶ μακρὰ μίαν ὥρα ἀπὸ τὸ ἐδικό τους. Τὴν Ζάκυνθο τὴν ἐνόμιζαν ὡς νομίζομεν τώρα τὸ μακρύτερο μέρος τοῦ κόσμου. Ἡ Ἀμερικὴ μᾶς φαίνεται ὡς πῶς τοὺς ἐφαίνετο αὐτῶν ἢ Ζάκυνθος· ἔλεγαν εἰς τὴν Φραγκιά.

Τέλος πάντων, τὸ μυστήριον τῆς Ἐταιρείας ἄρχισε νὰ διαδίδεται εἰς κάθε λογῆς ἀνθρώπους, καὶ καλοὺς καὶ κακοὺς, καὶ ἐβιασθήκαμε νὰ κινήσομε μίαν ὥραν ἀρχύτερα τὴν ἐπανάσταση. Ὁ Ντιόγος τὸ ἐμαρτύρησε εἰς τὸν Ἀλὴ πασά. Ἐτὶ λοιπὸν εἰς τὰς 3 Ἰανουαρίου ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο καὶ εἰς τὰς 6 Ἰανουαρίου ἐφθάσα εἰς τὴν Σκαρδαμούλα, εἰς τοῦ πατρικοῦ μου φίλου καπετὰν Παναγιώτη Μούρτζινου. Τὸ κίνημά μας ἐγίνε εἰς τὰς 22 Μαρτίου εἰς τὴν Καλαμάταν. Ἀπὸ τὰς 6 τοῦ Ἰανουαρίου, ἕως εἰς τὰς 22 Μαρτίου, ἐπροσπάθησα, ἐνέργησα εἰς τὴν Μάνην νὰ ἐνώσωμεν διάφορα σπίτια Μανιάτικα κατὰ τὴν συνήθειάν τους, καὶ τοὺς ἐνώσαμεν, τοὺς ἀδελφώσαμεν. Ἐστειλα καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Μεσσηνίας, Μυστρὸς, Καρύταινας, Φαναριοῦ, Λεονταριοῦ, Ἀρκαδίας, τῆς Τριπολιτζᾶς, καὶ ἦλθαν ἐκεῖ ὅπου εὐρισκόμουν, καὶ τοὺς ἔλεγα, ὅτι: τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ νὰ εἶναι ἔτοιμοι, καὶ κάθε ἐπαρχία νὰ κινηθεῖ ἐναντίον τῶν Τούρκων τῶν τοπικῶν, καὶ νὰ τοὺς πολιορκήσουν εἰς τὰ διάφορα φρούρια, καθὼς οἱ Ἀρκαδιανοὶ νὰ πολιορκήσουν τὸ Νεόκαστρο, οἱ Μοθωναῖοι τὴν Μοθώνη, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἀφοῦ ἐπροετοιμάσαμεν καὶ συναγροικήθημεν, ὁ Ζαΐμης μὲ τοὺς ἄλλους, ἀναγκασμένοι νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ ἢ νὰ μείνουν ἔτσι, ἐκτύπησαν τὸν Βοϊβόδα τῶν Καλαβρύτων. Οἱ Τούρκοι μὲ ἔμαθαν ὅτι ἦλθα καὶ μὲ ἐνόμιζαν ὅτι ἦλθα μὲ 5 μὲ 6.000. Ἐγὼ ἤμουν μὲ τέσσερους. Ἦλθαν Ἀρκαδιανοὶ καὶ Μυστριῶται Τούρκοι μὲ ραγιάτικα σκουτιὰ ἐνδυμένοι, καὶ ἦλθαν νὰ ἰδοῦν μὲ πόσους ἤμουν, καὶ ἐγὼ ἔπαιζα τὲς ἀμάδες καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω καὶ ἔλεγον, ὅτι: «Εὐρήκαμε ἕνα γέρο καὶ ἔπαιζε τὲς ἀμάδες». - Ἐπῆγα εἰς τὸν Μούρτζινο, ὡς φίλο μου πατρικόν. Ὁ Μαυρομιχάλης εἶχε τὸ ὄνομα Μπέης, ἀλλ' ὁ Μούρτζινος εἶχε τὴν δύναμιν εἰς τὴν Μάνην. Ἐρωτήθη τότε ὁ Μαυρομιχάλης διὰ τὸν ἐρχομόν μου, καὶ αὐτὸς ἀπεκρίθη, ὅτι ἐδυστύχησε εἰς τὴν Ζάκυνθο καὶ ἦλθε εἰς τὴν Μάνην διὰ νὰ τὸν βοηθήσουν οἱ φίλοι του καὶ νὰ ἐπιστρέψει ὀπίσω. Καὶ εἰς αὐτὸ ἐφέρθηκε πολλὰ καλά, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀληθινὸ ὅτι μὲ ἐπρόδωσε (1) εἰς τοὺς Τούρκους. Δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τὸ κάμει καὶ ἂν ἤθελε, καὶ ἐκτὸς τῆς φιλίας ὅπου εἶχαμεν μὲ τὸν Μούρτζινο, εἶναι συνήθεια εἰς τὴν Μάνη νὰ ὑπερασπίζονται ὅσους καταφεύγουν εἰς τὴν οἰκίαν των.

Εἰς τὰς 23 Μαρτίου ἐπιάσαμε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Καλαμάτα, τὸν Ἀρναούτογλην, σημαντικὸν Τούρκον τῆς Τριπολιτζᾶς. Εἶμεθα 2.000 Μανιάτες, ὁ Πετρόμπεης, ὁ Μούρτζινος, Κυβέλος, Δυτικὴ Σπάρτη. 100 ἦτον οἱ Τούρκοι μεινεμένοι, ὡς 10.000 ἢ φήμη τους μεγάλη. - Ἡ Ἀνατολικὴ Σπάρτη ἐκινήθη τῆ ἰδίαν ὥραν. Ὁ Τζανετάκης μὲ τὴν Κακαβουλιὰ ἐκινήθη διὰ τὸν Μυστρά. Οἱ Τούρκοι τῆς Μπαρδούνιας καὶ Μυστρᾶ ὑπάγουν, τραβιοῦνται εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ. Οἱ Τούρκοι εἶχαν βάλει ὑπόψια, ἐπροσκάλεσαν τοὺς προεστοὺς καὶ Δεσποτάδες, καὶ αὐτοὶ ἐπῆγαν. Ἦτον ἔμβω τοῦ Μαρτίου. Δὲν τοὺς ἐσκότωσαν. Οἱ Σπαρτιάται, ἀφοῦ ἐπῆραν λάφυρα, προχωροῦν καὶ πολιορκοῦν τὴν Μονεμβασιά. Εἰς τὴν Καλαμάτα ἐκάμαμε συνέλευση, πόθεν νὰ πρωτοκινήσομε τὰ στρατεύματα. Οἱ Καλαματιανοὶ ἐκατάφεραν τὸν Μπέη νὰ πᾶμε εἰς τὴν Κορώνη διὰ νὰ μὴν βάλουν σπαθὶ οἱ Τούρκοι εἰς τοὺς Χριστιανούς. Ἐγὼ δὲν ἐστρέχθηκα, εἶπα νὰ πᾶμε εἰς τὴν παλαιὰν Ἀρκαδία, εἰς τὸ κέντρο, διὰ νὰ βοηθοῦμε (2) τοὺς ἄλλους. Τότενες τοὺς εἶπα: «Ἐὰν μοῦ δώσετε βοήθεια ἀπὸ τοῦτο τὸ στράτευμα, καλῶς, εἰμὴ ἀναχωρῶ νὰ ὑπάγω εἰς τὸ κέντρο». Εἶχα λάβει γράμμα ἀπὸ τὸν Κανέλλο, μ' ἐπροσκαλοῦσε, ὅτι εἶχε 10.000 ἄρματα, καὶ νὰ ἔμβω ἐπὶ κεφαλῆς. Τοῦ Μούρτζινου ἀρρώστησε τὸ παιδί του, ὁ Διονύσιος, καὶ ἔτσι δὲν ἐκίνησαν ὅλοι οἱ Μανιάται. Ἐλαβα 200 ἀπὸ αὐτὸν καὶ 70 ἀπὸ τὸν Μπέη μὲ τὸν καπετὰν Βοϊδῆ καὶ μὲ 30 ἐδικούς μου ἐγενήκαμε 300 καὶ ἔκοψα εὐθὺς δύο σημαῖες μὲ σταυρὸ καὶ ἐκίνησα. Οἱ Ἀνδρουσιανοὶ Τούρκοι, 260 ἄνδρες, μανθάνοντας ὅτι εἶμεθα ἀσκέρι φεύγουν, πᾶνε στὰ κάστρα τῆς Μεσσηνίας. Κινώντας ἐγὼ, εἶχαν μίαν προθυμίαν οἱ Ἕλληνες, ὅπου ὅλοι μὲ τὰς εἰκόνας ἔκαναν δέηση καὶ εὐχαριστήσεις. Μοῦ ἤρχετο πότε νὰ κλαύσω... ἀπὸ τὴν προθυμίαν πού ἔβλεπα. Ἱερεῖς ἔκαναν δέηση. Εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Καλαμάτας ἀνασπασθήκαμε καὶ ἐκινήσαμε.

Τὰς 24 τὸν Μάρτη 1821 ἐφθάσαμε εἰς ἕνα χωριὸ τῆς Μεσσηνίας, Σκάλα λεγόμενον, πού εἶναι καμιά πενήνταρῳα οἰκογένειες. Ὅσοι ἄνδρες ἦτον (3), τοὺς ἔστειλα πεζοδρομοῦς, καὶ τοὺς ἔλεγα: «Σύρτε στὰ

κάστρα, πολιορκήσετε, και σᾶς προφθάνω με 3.000» - στρατήγημα. Τὴν αὐγὴν ἐξημέρωσε εἰς τὲς 25 τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἐμαθαν εἰς τὸ Λεοντάρι ὅτι ἐβγήκα με τὸσες χιλιάδες Μανιάτες, παίρνουν τὰ ζῶα τῶν ραγιάδων καὶ ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Τριπολιτζά. Κινώντας ἀπὸ τὴν Σκάλα, ἔρριξα καμμιά χιλιάδα τουφέκια, τρεῖς μπαταριές διὰ νὰ τ' ἀκούσει ὁ κόσμος, νὰ σηκωθεῖ κατὰ τὴν παραγγελίαν. Ἀκούοντες οἱ Γαραντζαῖοι τὰ τουφέκια, ἐσκότωσαν τοὺς κεχαγιαδες, αὐτοὶ ἤθελαν νὰ φύγουν, καὶ ἐγίνε ἀρχὴ τοῦ σκοτωμοῦ. Ἐκίνησα νὰ ἔβγω εἰς τὸ Δερβένι τοῦ Λεονταριοῦ διὰ τὴν παλαιὰ Ἀρκαδία. Ἀπαντᾶω ἓνα μεζίλι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ μοῦ λέγει, ὅτι οἱ Λεονταρίτες ἔφυγαν καὶ ἐπῆγαν ἴσια στὸ Φραγκόβρουσο καὶ ἐπειτα ἐγύρισαν πίσω, καὶ ἔκοψαν δύο - τρεῖς Ἑλληνας. 70 καβαλλαραῖοι ἦτον. Εἶπα: «Τρέξετε νὰ τοὺς κλείσετε καὶ ἔφθασα ὀπίσω εἰς τὸ Λεοντάρι». Τὴν ἴδια ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ συνάζονται οἱ Φαναρίτες, λέγουν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ τραβηχθοῦν εἰς τὴν Τριπολιτζά, διατὶ δὲν ἤξεύρουν τί εἶναι. Μαζώνονται Φαναρίτες καὶ Μουντριζάνοι (1) κι ἄλλα μουρατοχώρια (2) ἀριθμὸς των 1.700 τουφέκια. Ἐσυνάχθησαν ἀπέξω ἀπὸ τὴν Ἀνδριτζαῖνα δύο ὥρας σὲ μιὰ βρῦση, Σουλτίνα λεγόμενη, εἶχαν 3.000 ζῶα τῶν ραγιάδων μαζί τους. Τὴν ἴδια ἡμέρα οἱ Ἀρκαδιανοὶ (τῆς θαλάσσης) συνάζονται ὀλίγοι, καὶ ὁ Πρωτοσύγκελος καὶ ἄλλοι παρακινοῦν τοὺς Τούρκους νὰ τραβηχθοῦν εἰς τὰ κάστρα, καὶ τοὺς ἔδωσαν ζῶα, τοὺς ξέβγαλαν ἴσα με τὸ Νιόκαστρο καὶ ἐκεῖ τοὺς πολιορκήσαν, ἀφοῦ ἐσυνάχθησαν καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐπαρχίες. Ἐπολιορκήσαν Ναβαρίνο, Μοθώνη καὶ Κορώνη. Ἐπῆγαν καὶ Μανιάτες. Οἱ Ἀνατολικοὶ εἰς τὴν Μονοβασιά. Οἱ Καλαβρυτινοὶ καὶ οἱ Πατραῖοι καὶ οἱ Βοστιτζάνοι πολιορκοῦν τὴν Πάτρα καὶ Καστέλι. Ἦτον ἀρχηγοὶ Ζαῖμης, Σωτήρης Χαραλάμπης, Ἀνδρέας Λόντος καὶ λοιποὶ. Ὁ Σισίνης με τοὺς Γαστουναίους καὶ οἱ Πυργιώτες με τὸν Βιλαέτη ἐβάρεσαν τοὺς Γαστουναίους Τούρκους. Καὶ αὐτοὶ κλείονται εἰς τὸ Χλουμούτζι (Καστέλ - Τορνέζε). Μανθάνοντας τοῦτο οἱ Λαλαῖοι, ὑπάγουν, τοὺς παίρνουν ἀπὸ τὸ Χλουμούτζι με τὲς φαμελιές τους, καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τοῦ Λάλα. Τότε τὰ νησιὰ ἔκαμαν προκλαματζιόνες: νὰ μὴν ἔβγει κανεὶς ἀπὸ τὰ νησιὰ εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων. Ζακύνθιοι κρυφίως ἔφευγαν, χωριάτες καὶ χωραῖτες, καὶ ἐγίναν συμβοηθοὶ τῶν κινδύνων, καὶ τὸ πρᾶγμα τους τὸ ἐδήμευσαν τόσο καὶ οἱ Μεταξάδες με ἄλλους πολλοὺς Κεφαλονίτας κρυφίως ἐβγήκαν εἰς τὴν Γαστούνη καὶ τοὺς δήμευσαν τὸ πρᾶγμα τους. Ἡ Δυτικὴ Ρούμελη (ἢ Τούρκικη), τότε εἶχε τὴν σκοτούρα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, διατὶ οἱ Σουλιῶτες ἔπιασαν τὸ Σούλι. - Ἡ καταδρομὴ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μᾶς βοήθησε πολὺ. Ἐπρεπε πρῶτα νὰ πάγει αὐτός, ἦτον μεγάλο θηρίο. - Ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς, ὁ Ὀδυσσεάς, Γούρας, Διάκος καὶ Πανουριάς ἐκίνησαν ἐνταυτῶ τὸ τουφέκι εἰς τὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάς (Ἀπρίλιος).

Οἱ Σπέτζες ἐπροωτοσηκώθηκε· ἔστειλαν εἰς τὴν Ὑδρα, καὶ οἱ Ὑδραῖοι δὲν ἦτον ἀκόμη σηκωμένοι. Οἱ νοικοκυραῖοι δὲν ἤθελαν νὰ σηκωθοῦν. Ὁ Κουλοδήμας, Καπετὰν Ἀντώνης καὶ ὁ Γκίκας τοῦ Θ. γαμβρὸς τοῦ Μιαούλη καὶ ὁ Πέτρος Μαρκέζης, ἐσυνώμοσαν με τὸν λαὸν καὶ εἶπαν τῶν Ἀρχόντων: «Ἡ σηκώνεσθε καὶ ἐσεῖς, ἢ θὰ βάλομε φωτιά νὰ σᾶς κάψομε, μόνον ὀρδινιαῖσθε τὰ καράβια σας». Τοὺς ὑποχρέωσαν, ἔδωσαν γρόσια καὶ ἐβγήκαν.

Τὰ Ψαρά ἐκίνησαν αὐτοθελήτως, καὶ ἡ Σάμος.

Ἐγὼ εἰς τὰς 25 ὅπου ἐκίνησα ἀπὸ τὴν Σκάλα, βγαίνοντας εἰς τὸ Δερβένι τοῦ Λεονταριοῦ, ἀπάντησα ἓνα πεζοδρόμο σταλμένο ἀπὸ τὸν Βασίλη Μπούτουνα Καριώτη, καὶ μοῦ ἔγραφε, ὅτι: «Οἱ Τούρκοι τῆς Καρυταίνης καὶ ὁ Βοῖβοδας τοῦ Ἰμπλακίου Μουσταφᾶς Ριζιώτης ἐκλείσθησαν εἰς τὸ παλιόκαστρο τῆς Καρύταινας. Καὶ οἱ δύο προεστοὶ τῆς Καρύταινας, ὁ Σπήλιος Κουλᾶς καὶ ὁ Μιχαλῆς, δὲν ἦτον εἰς τὴν Ἐταιρεία μβασμένοι καὶ δὲν ἤξευραν τί ἐγένετο, καὶ ἐπαρακίνησαν τοὺς Τούρκους νὰ μὴ φύγουν, ἀλλὰ νὰ μείνουν εἰς τὸ Κάστρο. Ὁ Κάμπος τῆς Καρύταινας δὲν ἠθέλησε νὰ πιάσει τὰ ἄρματα». Ἐτζι μ' ἔγραφε αὐτός.

Ἐγὼ δὲν ἔλειψα νὰ κάμω μία προσταγή, καὶ ἐπάτησα τὴ βούλα μου: «Ὅποιο χωριὸ δὲν ἤθελε νὰ ἀκολουθήσει τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος τζεκούρι καὶ φωτιά». Μανθάνοντας ὅτι ἐβγήκα εἰς τὸ Δερβένι, οἱ 70 καβαλλαραῖοι εὐθὺς ἀναχώρησαν διὰ τὴν Τριπολιτζά. Ἐγὼ ἐπῆγα σὲ ἓνα χωριὸ Τετέμπτη, ἀνάμεσα Λεοντάρι καὶ Καρύταινα. Οἱ Μανιάτες μοῦ εἶπαν: «Νὰ πᾶμε εἰς τὸ Λεοντάρι». Τοὺς εἶπα: «Νὰ πάρομε χαλκώματα;» - Τὴν αὐγὴ ἐξημέρωσε, στὲς 26, ἔρριξα χίλια τουφέκια. Ἐκαμα νὰ πάγω εἰς τὴν Καρύταινα, νὰ ἀκαρτερέσω τοὺς Φαναρίτας καὶ τοὺς Καρυτινοὺς, καὶ ἀκούοντες τὲς μπατεριές ὁ κόσμος ἐκινήθησαν ὅλοι. Εἰς τὸν δρόμον ἀπάντησα ἓνα γράμμα τοῦ Βασίλη Μπούτουνα, καὶ μοῦ ἔλεγε: Ἰδὲς (3) τὸ γράμμα τῶν Φαναριτῶν ποὺ κάθονται εἰς τὴν Σουλτίνα. Τὸ ἔγραφαν εἰς τοὺς Καρυτινοὺς Τούρκους, καὶ ἔγραφε τὸ γράμμα, ὅτι αὐριο περναῖμε διὰ Τριπολιτζά, εἴμεθα τόσοι, ἐτοιμασθῆτε νὰ ἐνωθοῦμε. Ἐβγήκε ὁ

Κολοκοτρώνης με τόσες χιλιάδες Μανιάτες. Ο Βασίλης είχε σκοτώσει τὸν Τούρκον εἰς τὸ γεφύρι τῆς Καρύταινας, πού εἶχε τὸ γράμμα. Βλέποντας τὸ γράμμα ἐκίνησα νὰ πιάσω τὸν τόπο, πού ἤθελαν νὰ ἀπεράσουν οἱ Φαναρίτες. Βγαίνοντας ἀγνάντια εἰς τὴν Καρύταινα οἱ Τούρκοι καὶ βλέποντας τὰ μπαϊράκια, καὶ μὴ ξεχωρίζοντας τὸν Σταυρό, ἔλεγαν ὅτι εἶναι Τούρκοι, καὶ πᾶμε μεντάτι. Ἐγὼ ἐτράβηξα ἓναν τόπον στενόν. Ἐλεγα ὅτι θὰ ἀπεράσουν τὴν ἴδια ἡμέρα διὰ νὰ τοὺς κτυπήσω. Ἐμήνυσα χωριάτων, πού ἦτον εἰς τὸ στενὸ ἐκείνον, νὰ μοῦ εἰποῦν διὰ τοὺς Τούρκους τοὺς Φαναρίτας, καὶ μοῦ εἶπαν: «Δὲν ἔχουν εἶδησιν, εἰς τὴν βρούση κοιμοῦνται ἀπόψε καὶ ταχὺ θ' ἀπεράσουν». Κι ἔγραψα ἓναν τεσκερὲ ἑνὸς Ἀνδριτζάνου, Παναγιώτη Γιατροπούλου, νὰ κινήσει τὰ ἄρματα, νὰ τοὺς φέρνει ἀποπίσω καὶ ἐγὼ τοὺς καρτερῶ ἀπεμπροστά. Σὰν εἶδα, ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν ἦτον τὴν ἡμέραν ἐκείνη διὰ κίνημα, ἐπῆρα τὴν χώραν τῆς Καρυταίνης, καὶ ἔκλεισα τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Κάστρο (ἡμέρα 26). Στὲς 27 ἐσηκώθηκα χαραυγῆ, μετὰ τὰ χάρματα, καὶ ἄφησα τοὺς Καρυτινοὺς καμμιά δεκαπενταριά νομάτους, κι ἐγὼ ἔπιασα τὸ στενόν. Τὴν ἴδια νύκτα, πού ἦμουν εἰς τὴν Καρύταινα μοῦ ἤλθε εἰδήσις ἀπὸ τὸν Παναγιώτη Γιατρόπουλο, ὅτι: «Στείλε μας στράτευμα, διατὶ ἡμεῖς δὲν ἐσυναχθήκαμε ἀκόμα» - παλιανθρωπιά.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν πού ἐκίνησα, ἤγουν 27, μετὰ ἔφθασε ἓνας ντεσκερὲς τοῦ μακαρίτου τοῦ Μπετζαντὲ Ἡλία, ὅτι ἔφθασε μετὰ 200 Σπαρτιάτας εἰς τὸ Λεοντάρι, καὶ τοῦ ἔγραψα, ὅτι νὰ φθάσει γλήγορα, γιὰτὶ σήμερον ἔχομε τουφέκι. Ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου τοῦ ἔγραψα ἕως εἰς τὸ Λεοντάρι εἶναι 4 ὥρες τραβηκτές, καὶ κατὰ τύχην ἔντεσε παλιάνθρωπος ὁ πεζὸς καὶ δὲν ἐπῆγε, πού νὰ φθάσουν εἰς τὸν πόλεμον. Καὶ ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὸ στενόν, εἰς τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιον. Τὴν αὐγὴν ἐξαγνάντησε τὸ στράτευμα τὸ Φαναρίτικο (οἱ Τούρκοι) μία ὥρα ἀλάργα, καὶ ὁ τόπος στενός, καὶ φορτώματα, καὶ ἐκρατοῦσε δύο ὥρες ὁ μᾶκρος τους, ἡ σειρά τους, καὶ βλέποντάς μας εὐθὺς ἐμβῆκαν τὸ τουφέκι ὀμπροστά διὰ νὰ πολεμήσουν, καὶ ἡμεῖς εἴχαμε ταμπούρια καὶ ἐπολεμήσαμε 6 ὥρες. Οἱ Σπαρτιᾶται ἔκαμαν τότε ἓναν πόλεμον, πού ἐμμήθησαν τὸν Λεωνίδα: 300 ἦσαν οἱ πρῶτοι, 1.700 οἱ Τούρκοι. Ἀπὸ τὲς 6 ὥρες ἔσωσαν τὰ φουσέκια τους, ἐλαβώθηκε ὁ Βοϊδῆς, ὁ Δουράκης, ἐσκοτώθηκαν πέντε - ἕξι. Εἰς τὸ μεσημέρι ἔσωσαν τὰ φουσέκια. Μοῦ λένε τὸ στράτευμα, νὰ τοὺς ἀνοίξωμεν - ὅμως τὰ Κολιόπουλα ἦτον 6 ὥρες μακρὰ εἰς τὸ ποτάμι τοῦ Ρουφιᾶ, εἰς χωριὸν Τζούκα, ἐφύλαγαν διὰ τοὺς Λαλαίους. Ἀκούοντας τὸ τουφέκι, ἐκίνησαν, πλὴν δὲν ἔφθασαν (εἶχαν τετρακοσίους) εἰς τὴν ὥραν, ἀλλ' ἔπειτα ἀπὸ μισὴ ὥρα. Οἱ Τούρκοι ἐσκοτώθηκαν 15, ἐπολεμοῦσαν μετὰ καρδιά, διότι εἶχαν τὸ βίόν τους καὶ τὲς γυναῖκες τους. Ἄν ἔφθαναν τὰ Κολιόπουλα, ὁ Γιωργάκης καὶ ὁ Δημήτρης, ἤθελε χαλασθοῦν οἱ Τούρκοι. Ἐπῆραν οἱ Τούρκοι τὴν θέσιν μας. Ἀκούοντας τὴν μπατεριά τῶν Κολιαίων, ἐβγήκαν ἀγνάντια νὰ ἰδοῦν. Βλέποντας ὅτι μᾶς ἔρχεται μεντάτι, τότενες οἱ Σπαρτιᾶτες ἐπῆραν τοὺς λαβωμένους καὶ ἔμεινα μετὰ πολλὰ ὀλίγους. Ἀκούοντας τὴν μπατεριά, ἐφράξαμεν τὸν τόπον, νὰ μὴν περάσουν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ γεφύρι, μετὰ 20 ἀνθρώπους. Ἐκούναγα τὸ μπαϊράκι διὰ νὰ μετὰ γνωρίσουν τὰ Κολιόπουλα, εἶχε πιασθεῖ ὁ λαιμός μου ἀπὸ τὲς φωνὲς τῆς ἡμέρας (1). - Οἱ Τούρκοι βγαίνουν εἰς βοήθειαν ἀπὸ τὸ Κάστρο, διώχνουν ἐκείνους πού ἦτον στὴν χώρα. - Κυνηγοῦμε τοὺς Τούρκους μετὰ τὰ γυναικόπαιδα, 500 ψυχὲς ἐχάθηκαν εἰς τὸ ποτάμι τῆς Καρύταινας, μὴν ἠμπορώντας ν' ἀπεράσουν ἀπὸ τὸ γεφύρι, τὸ ὁποῖον τὸ εἴχαμε πιασμένο. Οἱ Ἕλληνες ἔπαιρναν τὰ ζῶα, τὰ ἄτια ὅλα λαβωμένα. Δὲν τοὺς ἐχώραε τὸ Καστράκι, καὶ ἦτον ἀπέξω σὰν τὸ μελίσι (ἡ πρώτη νίκη κατὰ Τούρκων - τῶν Καλαβρῶτων πρῶτα).

Ἡμεῖς τοὺς πολιορκήσαμεν. Μετὰ τὸ ἑσπέρας ἔφθασε καὶ ὁ Ἡλίας Μπετζαντὲς ἀπὸ τὸ Λεοντάρι. Στὲς 28 ἦλθε καὶ ὁ Κανέλλος μετὰ 200 Καρυτινοὺς. Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Παπαφλέσσας ἐκίνησαν διὰ τὴν Ἀρκαδίαν μετὰ 500 ἀνθρώπους. Σὰν οἱ Ἀρκαδιανοὶ ἦτον φευγάτοι, ἐγύρισαν καὶ ἦλθαν εἰς τὴν Καρύταινα μετὰ 1.000. Σὲ δύο ἡμέρας ἐγινήκαμε 6.000. Οἱ Τούρκοι ὅπου ἦτον κλεισμένοι, ἄφησαν τὰ ζῶα τους ἔξω, τὰ πῆραν οἱ Ἕλληνες. Δὲν εἶχαν νερό, τροφάς. Τὸν Νικηταρᾶ, τὸν εἶχα (2) σταλμένον μετὰ ἑκατὸ νομάτους εἰς τὸ Φραγκόβρυσον, εἰς τὴν Τριπολιτζά, δύο ὥρες ἀπέξω. Ἐκεῖνες τὲς δύο ἡμέρες ὅπου ἐσυναχθήμεν, ὁ Μουσταφάγας ἐνδύνει δύο Τούρκους ραγιαδίκια, τοὺς δίνει 500 γρόσια· ἐπῆγαν εἰς τὴν Τριπολιτζά διὰ νὰ ἔλθει μεντάτι καὶ νὰ τοὺς πληρώσει ὅλους ὅσοι ἔλθουν εἰς βοήθειάν τους. Ἐξω βγαίνοντας οἱ πεζοδρόμοι δύο ὥρες, τοὺς ἑκατάλαβαν ἀνθρωποὶ, πλὴν δὲν τοὺς ἔπιασαν. Δίδοντας τὸ γράμμα ὀρδινιάσθηκαν 2.000, καὶ ἦλθαν βοήθειαν τῶν Καρυτινῶν καὶ Φαναρίτων. Ἐγὼ, σὰν ἔμαθα τοὺς πεζοδρόμους, ὑποπτεύθηκα ὅτι, θὰ ἐρθεῖ μεντάτι. Ἐκαμα εὐθὺς συνέλευσιν εἰς τὸ στράτευμα, ἔδωκα γνώμη νὰ πάει ὁ Ἀναγνωσταρᾶς μετὰ 2.000 εἰς τοῦ Σάλεσι, μακρὰ ἀπ' τὴν Τριπολιτζά 4 ὥρες καὶ 4 ἀπὸ τὴν Καρύταινα, νὰ ἐμποδίσει τὸ μεντάτι ἂν κινήσει ἀπὸ Τριπολιτζά, ἂν δὲν ἠμπορέσει νὰ τοὺς βαστάξει, νὰ ἔλθει ὀπίσω -

νά πάρουν φόβον οί Τουρκοί, όπου νά μὴν προσπεράσουν κατὰ τὴν Καρύταινα. Αὐτὸς μοῦ ἀποκρίθηκε: «Δὲν κάνει νά χαλάσουμε τὸ ὄρδι, όπου εἴμεθα συναγμένοι». Τοὺς εἶπα ἄλλη μία γνώμη: «Νὰ πάρω ἐγὼ 500...» Μὲ ἀντέσκοψεν. Ἐτὶ εἴμεινεν τὸ πιάνο ἐκεῖνο. Τοὺς Τούρκους τόσο τοὺς ἐστενοχωρήσαμεν, όπου δὲν ἤμποροῦσαν νά ἐβγουν ἓνα ἀχνάρι. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ξημερώνοντας, Ἀπριλίου 1η, ἐβγήκε τὸ μεντάτι ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά, καὶ ἐβγαίνουν ἐκεῖ όπου ἔλεγα νά πάγει ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, καὶ βάνουν φωτιά ἀγνάντια. Βλέποντας τὲς φωτιές, λέγομεν: «Τὸ μεντάτι εἶναι». Ἐστειλαν διὰ νά ἐβγουν καταπατητάδες, αὐτοὶ ἐπήγαιναν καὶ ἀπόκριση δὲν μᾶς ἔφεραν. Ἐπίσμως καὶ τοὺς εἶπα: «Νὰ πιάσουν τρία καταράχια, διὰ νά καρτερέσουμε τοὺς Τούρκους νά πολεμήσουμε». Καὶ ἐγὼ ἐπῆρα ἓνα ἄλογο καὶ ἓνα μπαϊράκι εἰς τὸ χέρι, καὶ τὸ κιάλι, καὶ ἂν εἶναι Τουρκοί, νά κλείσω τὸ μπαϊράκι, ἂν δὲν εἶναι, νά τὸ ἀνοίξω. Μὲ ἀκολούθησαν καὶ δύο μὲ τὰ πόδια. Ὅσο νά ἔβγω εἰς τὴν ράχη, ἀπόστασε τὸ ἄλογο· τὸ ἔδεσα εἰς ἓνα κλαδί καὶ ἐγὼ ἐβγήκα εἰς τὴν ράχη. Ἐβαλα τὸ κιάλι, εἶδα τοὺς Τούρκους όπου ἤρχοντο καὶ ἐκλείσα τὸ μπαϊράκι. Οἱ Ἕλληνες ἀρχίζουν νά φεύγουν, ἀφοῦ ἔκαμα σημεῖον. Ἐγὼ, ἔκανε κρῦο, ἀέρας. Ἐπέρασα ἀπὸ ἓνα τσοπανάκι, μία καποτίτζα ἄσπρη - ἤμουν ἰδρωμένος - κι ἐγύρισα πίσω νά πάγω εἰς τὸ στρατεύμα· Οἱ ἄνθρωποι μου ἔφευγαν. Ὁ Καβαδιάς (1) μοῦ ἐπῆρε τὸ ἄλογο. Ἐγύρισα πίσω εἰς τὸ ὄρδι ἀποσταμένος. Εὐρίσκω τὸν μακαρίτη τὸν Ἡλία πού ἐπολέμαε. Τὸ ἄλλο ὄρδι ἐπῆρε τὰ βουνά. Τὰ Κολιόπουλα ἐπολεμοῦσαν τὸ ἀποκεῖθε μέρος τοῦ κάστρου. Ἐβγήκα καὶ τὸν ἐσῆκωσα τὸν Μπετζαντὲ ἀπὸ ἐκεῖ, διατὶ ἔμενε μοναχός του, καὶ ἐβγήκαμε ὅλοι σὲ μία ράχη, καὶ τοὺς λέγω: «Νὰ κρατήσουμε τούτη τὴ ράχη, διατὶ ἂν τοὺς βγάλουν καὶ τουτουνοῦς, νά τοὺς πέσομε ἀπὸ κοντὰ ἴσια μὲ τὴν Τριπολιτζά». Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἔπιασε τὸ γεφύρι μὲ 1.000. Ὁ Παπαφλέσσα, ὁ Κανέλλος ἐπῆραν τὴν ἀπάνου στρατά, ἐγὼ ἔμεινα μοναχός μου (2), οἱ Ἕλληνες ἐτζάκισαν, ἐκρῦφθηκαν εἰς κάτι κλαριά, τὲς δύο πιστόλες μου ἀσηκωμένες. 12 Τουρκοί ἐκυνηγοῦσαν τὸ ἓνα μέρος τῶν Ἑλλήνων, 10 τοὺς ἄλλους, κατὰ τὸ γεφύρι τὸν Ἀναγνωσταρᾶ, καὶ ἄλλοι τὸν Παπαφλέσσα καὶ Κανέλλο. Ἐνόμιζαν οἱ Ἕλληνες, ὅτι τοὺς ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι. Ἐπροσπέρασαν οἱ Τουρκοί. Τοὺς εἶδα ἔπειτα κι ἐγύρισα ἀπὸ σιμά μου. Ἡ καποτίτζα μ' ἐγλύτωσε, γιατί ἐφοροῦσα κόκκινο μεϊτάνι καὶ ἡ καποτίτζα τὸ σκέπαζε.

Εἰς τὰ βασιλεύματα τοῦ ἡλίου ἐβγήκα ἀγνάντια εἰς τοὺς ἐδικούς μας εἰς τὸ γεφύρι. Καθὼς μὲ εἶδαν... «Ποῦ ἦσουν;» - «Ἐκεῖ πού μ' ἀφήκατε· κρυμμένος» (3). Προβάλλω νά τοὺς πάρουν καταπόδι ἕως εἰς τὴν Τριπολιτζά. Οἱ Ἕλληνες δὲν θέλουν. Τὰ Κολιόπουλα ἐτραβήξαν εἰς τὴν Ἡλιοδώρα, ὁ Παπαφλέσσας καὶ Μπετζαντὲς πάγει εἰς τὴν Δημητσάνα, ὁ Κανέλλος εἰς τὰ Λαγκάδια, πάγει τὲς φαμιλιές εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιο.

Τὴν ὁμιλίαν όπου εἶπα μὲ ἄκουσαν ἐκεῖνοι όπου ἦτον εἰς τὸ γεφύρι. Ἦτον μιὰ ὥρα νύκτα περασμένη καὶ σκοτάδι καὶ τοὺς λέγω: - ἔκαμα τὸ σταυρό μου - «Ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν Πατρίδα, ἐλάτε κοντὰ μου». Ἐκίνησα, μὲ ἀκολουθοῦν 200 καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Μπούρας ἀπὸ τοὺς Κωνσταντίνους, καὶ εἶχα νά περάσω εἰς ἓνα μονοπάτι 20 χρόνους. Ἰσα εἰς τὸ μοναστήρι εἰς τὸν Ἅγιο Γιάννη ἀπάντησα τοὺς Στεμνιτζιώτας καὶ ἤφεραν τὲς φαμιλιές τους νά κλειστοῦν εἰς τὸ Μοναστήρι Ἀγιάννη, τοὺς λέγω: «Ποῦ πᾶτε Στεμνιτζιώτες;» - Βιαζόμεθα... - Ἐλάτε κοντὰ, ἐγὼ εἶμαι καλὸς νά ἀπαντήσω τοὺς Τούρκους». Ἀνέβηκα εἰς τὴν Στεμνίτζα, μακρὰ ἀπὸ τὸ Μοναστήρι μιὰ ὥρα. Ἐβαλα ντελάλι, ὅτι νά μὴν σεισθεῖ ἀπὸ μέσα κανένας. Μὲ ἔμαθαν ὅτι ἤμουν εἰς τὴν Στεμνίτζα ὁ Φλέσσας καὶ ὁ Μπετζαντὲς καὶ ἦλθαν καὶ μὲ ἤψραν. Τὴν αὐγὴν όπου ἐξημέρωσε τοὺς εἶπα, ὅτι: Νὰ πᾶμε νά πιάσουμε τὴν Λαγκάδα· οἱ Τουρκοί θ' ἀπεράσουν ἀπὸ ἐκεῖ, νά τοὺς βαρέσωμεν. Καὶ κοντὰ εἰς τὴν Λαγκάδα εἶναι ἓνα χωριὸ Χρυσοβίτζι, καὶ ἐτραβήξα μὲ τοὺς 300. Στὸ δρόμο ἐκρῦφθηκαν οἱ Ἕλληνες· 100 τοὺς ἔφαγε τὸ φεγγάρι, ὥστε νά πᾶμε στὸ Χρυσοβίτσι. Τότενες τὰ χωριά τὰ Βλαχοχώρια ἔλειπαν στὰ χειμαδιὰ καὶ δὲν ἦτον ἄνθρωποι. Ἡύραμε ἓναν ἄνθρωπο, τὸν ἐρωτήσαμε ἂν οἱ Τουρκοί ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Λαγκάδα, καὶ μᾶς εἶπε ὅτι: «Χθὲς ἐπέρασαν 17 νομάτοι, καὶ ἐπήγαιναν 5 - 6.000 πρόβατα καὶ δὲν εὐρέθηκε ἄνθρωπος νά τοὺς τουφεκίσει». Ὁ Νικηταρᾶς, πού ἦταν εἰς τὸ Φραγκόβρυσσο, ἐκτύπησε τοὺς πολλούς, ἐπῆρε ζωντανά, ἐσκότωσε πέντε - ἕξι ἀνθρώπους, καὶ οἱ Τουρκοί ἐτραβήχθηκαν ὅλοι εἰς τὴν Τριπολιτζά. - Τὴν αὐγὴν, μὲ τὰ ξημερώματα, μοῦ λέγουν: «Τί νά κάμουμε ἐδῶ; Νὰ ἀναχωρήσουμε, νά πᾶμε εἰς τὸ Λεοντάρι, νά συνάξομε στρατεύματα, νά ἰδοῦμε τί ἀπογίνεται ἐκεῖνος ὁ κόσμος», καὶ χίλιες ἀφορμές. Ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Δὲν ἐρχομαι, κάθομαι εἰς τούτα τὰ βουνά πού μὲ γνωρίζουν τὰ πουλιὰ καὶ μὲ τῶν καλλίτερα, γειτονικά». Δὲν εἶχα ἄνθρωπο ἐδικόν μου, ἐπαρχιώτη μου, ἓνα ἄλογο εἶχα.

Ὁ Αναγνωσταρᾶς Μπεηζαντές, Μπούρας πᾶνε στὸ Λεοντάρι, ἔμεινα μόνος μου μὲ τὸ ἄλογό μου εἰς τὸ Χρυσοβίτζι. Γυρίζει ὁ Φλέσσας καὶ λέγει ἐνὸς παιδιοῦ: «Μεῖνε μαζί του, μὴ τὸν φᾶνε τίποτες λύκοι». Ἐκατὶζα ἕως ποῦ ἐσκαπέτισαν μὲ τὰ μπαϊράκια τους, ἀπὲ ἐκατέβηκα κάτου ἦτον μιὰ ἐκκλησία εἰς τὸ δρόμο (ἡ Παναγία στὸ Χρυσοβίτζι), καὶ τὸ καθησιό μου ἦτον ὅπου ἔκλαιγα τὴν Ἑλλάς: «Παναγία μου, βοήθησε καὶ τούτην τὴν φορὰ τοὺς Ἑλληνας διὰ νὰ ἐμψυχωθοῦν!» καὶ ἐπῆρα ἕναν δρόμο κατὰ τὴν Πιάνα. Εἰς τὸν δρόμον ἀπάντησα τὸν ξάδελφόν μου Αντώνιον τοῦ Ἀναστάση Κολοκοτρώνη μὲ 7 ἀνιψίδια μου, ἐγινήκαμε 9 καὶ τὸ ἄλογό μου 10· ἐγὼ ἤμουν καὶ χωρὶς τουφέκι. Εἰς τὴν Πιάνα δὲν ἦτον κανεῖς, μὲ λέγει ὁ Αντώνης Κολοκοτρώνης, οὔτε εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα, - φευγάτοι. Ἐρριξα εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα, μὲ ἐγνώρισαν, ἐκατέβηκαν καμμιὰ εἰκοσαριά, τοὺς ἔκαμα ὅλους πεζοδρόμους. Ἐστειλα εἰς ὅλα τὰ χωριά νὰ κάμω ὄρδι. Σὲ τρεῖς ἡμέρες ἔμασα 300 καὶ ἔρριξα τὸ ὄρδι μου εἰς τὴν Πιάνα, ἀγνάντια ἀπὸ τὴν Τριπολιτζὰ 3 ὥρες. Τότενες τὰ χαρατζοχάρτια ἔμβαιναν εἰς τὴν Τριπολιτζὰ, καὶ εἶπαν: «Ὁ Κολοκοτρώνης εἶναι μὲ τετρακόσους εἰς τὴν Πιάνα». Βγαίνουνε 4.000 Τοῦρκοι, καὶ μᾶς ἐξημέρωσαν ἐκεῖ. Βλέποντας, ἔλεγα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶναι ὀλίγοι τοὺς ἔβλεπα μὲ τὸ κιάλι, τὸ κιάλι δὲν τὸ ἔδιδά σὲ κανέναν, τοὺς παρηγοροῦσα. Ἐδωσαν μιὰ φωτιά, ἐτζακίσανε οἱ δικοί μας, ἔμεινα μόνος μου μὲ τὸ ἄλογό μου ὀπίσω. Ἐπῆρα τὸν δρόμο τῆς Ἀλωνίσταινας· εἰς τὸν δρόμο ἤυρα τὸν Νικολὸ τὸν Μπούκουρα ἀποσταμένον καὶ τὸν ἔβαλα πισωκάπουλα. Ἡμεῖς τὴν μιὰ μεριά, οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐπηγαίναμε εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα. Οἱ Ἀλωνιστιῶτες ἐτουφέκαγαν ἀπὸ τὸ ψήλωμα, νὰ μὴν ἐμβοῦν οἱ Τοῦρκοι μέσα καὶ ἐχασομέραγαν. ὄντας ἐπηγαίνα μὲ τὸν Μπούκουρα ἔλεγα: «Ἐλᾶτε σκυλομουρτάτες!» - ὁ Μπούκουρας ἔλεγε: «Μὴν τοὺς πεισμώνεις». Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης ἤρχετο μὲ 100 νομάτους, μὲ φορτώματα ἐμβήκαν οἱ Τοῦρκοι, τοῦ ἐπῆραν τὰ φορτώματα.

Ἀπαντήθηκα μὲ τὸν Κανέλλο. Ὅσους εἶχε ὁ Κανέλλος κοντά του ἐφοβήθησαν, ἐπῆγαν εἰς τὰ χωριά τους. Ἐμειναν μὲ τὸν Κανέλλο 11 νομάτοι. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαψαν τὸ χωριὸ καὶ ἐγύρισαν πίσω στὴν Τριπολιτζὰ. - Παίρνω τὸν Κανέλλο διὰ νυκτός, τόπον σὲ τόπον καὶ ἐξημερώσαμεν εἰς ἕνα χωριὸ τοῦ κάμπου, εἰς τὴν ἄκρα τοῦ Κάμπου τῆς Καρύταινας. Οἱ Καμπίτες, κι οἱ Βουνήσιοι ἐπέρασαν τὸ ἄλλο μέρος κατὰ τὸ Φανάρι, εἰς ἕνα βουνὸ Δραγουμάνο καὶ ἦτον τὴν μεγάλη Τετράδη. Ἀπὸ τὴν πείνα μας ἐψῆσαμε ἕνα ἄρνι κι ἐφάγαμε. Ἀπόλυκα πεζοδρόμους εἰς τὸ Λεοντάρι, ποῦ ἦτον συναγμένοι Καπεταναῖοι, τοὺς εἶπα: «Νὰ ζυγώσουν κοντὰ εἰς τὴν Τριπολιτζὰ, εἰς τὴν Μαρμαριά, Παπα Φλέσσας, Μούρτζινος, Αναγνωσταρᾶς». Ἐτζι ἤλθανε εἰς τὴν Μαρμαριά τὸ μὲν Μυστριώτικο στράτευμα καὶ ὁ Κυριακούλης, ὁ Βρυσθένης καὶ τ' Ἀγιοπετριτικά στρατεύματα. Ἦτον καὶ 2.000 εἰς τὰ Βέρβενα, καὶ παίρνει καμμιὰ χιλιάδα ἀνθρώπους ὁ Κυριακούλης καὶ ἔρχεται εἰς τὴν Βλαχοκερασιά μπροστὰ ἀπὸ ἡμᾶς. Τοῦ ἐγράψαμε νὰ ἔλθει νὰ κάμουμε ἕνα σῶμα· δὲν ἠθέλησε εἶπε: «Καλὸ πόστο κρατῶ, κι ἂν ἔλθουν οἱ Τοῦρκοι ἀπάνω μας, νὰ μᾶς ἐλθῆτε μεντάτι». Ἀνήμερα τὴν Λαμπρὴ εἶχανε βάρδια, ὁ Κυριακούλης τοπικούς καὶ τοὺς ἐπρόδωσαν, καὶ ἐβγήκαν 2.000 Τοῦρκοι μὲ τὰ χαράματα τῆς αὐγῆς καὶ τοὺς ἐπλάκωσαν καὶ ἐπολέμησαν ὀλίγην ὥραν καὶ ἐσκότωσαν καμμιὰ δεκαπενταριά ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας· ἐσκότωσαν τὸν περίφημο Αντώνιον Νικολόπουλο, τὸν Παναγῆ Βενετζιάνον, καὶ ὁ Κυριακούλης ἀναχώρησε μὲ τὸ λοιπὸ στράτευμα, καὶ πάγει στὸ Μυστρά. Ἀκούοντας ἡμεῖς τὸν πόλεμον, ἐκινήσαμεν εἰς μεντάτι, ἦτον δυὸ ὥρες μακρὰ, καὶ ὅσο νὰ πᾶμε ἡμεῖς, δὲν εὐρήκαμε οὔτε Ἑλληνας, οὔτε Τοῦρκους. Τὰ σπίτια καημένα, τοὺς 15 κοψοκέφαλους. Ἐγυρίσαμε ὀπίσω, εἰς τὴν Μαρμαριά. Τὲς ἴδιες ἡμέρες ἤλθε τὸ παιδί μου, ὁ μακαρίτης ὁ Πάνος μὲ τὸν Γενναῖο, μὲ 30 νομάτους, καὶ μ' ἐγύρευαν. Τὸ ὄρδι τὸ ἄλλο ἦτον εἰς τὰ Βέρβενα, μὲ τὸν Βρυσθένη, Π. Γιατράκο, Ζαφειρόπουλο. Ἐρχόμενος ὁ Πάνος καὶ ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης, τὸν ἔστειλα νὰ πάγει στὴν Καρύταινα. Ὅποιος δὲν βγαίνει νὰ καίει τὸ σπίτι, νὰ κάμουν ὄρδι εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα καὶ εἰς τὸ Χρυσοβίτζι. Δὲν ἔλειψαν νὰ συνάζουν ἀπὸ τὰ χωριά ὡς 600, καὶ ὅλο ἐστέλνανε νὰ δυναμώνουν τὸν τόπο. - Τὰ Κολιόπουλα μὲ τοὺς Καλαβρυτινοὺς, ἦσαν καὶ οἱ Μεταξάδες μὲ κανόνια καὶ ἐπολιορκοῦσαν τοῦ Λάλα. Ἐστείλαμεν διαταγὲς εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ Μυστρά, καὶ ἐσυνάχθημεν εἰς τοῦ Μαρμαριά ἕως 1.200 καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ πιάσουμε τὸ Βαλτέτζι ὅπου ἦτον ἀγνάντια ἀπὸ τὰ Βέρβενα, ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτζι καὶ Ἀλωνίσταινα (Καρυτινὰ ὄρδι). Στὸ Βαλτέτζι εὐρίσκοντο ὁ Μούρτζινος, Γιατράκος, Κυριακούλης, Ἡλίας Μπεηζαντές, Νικηταρᾶς, Αναγνωσταρᾶς, ἐγὼ ἤμουν ἐπικεφαλῆς. Σὰν ἐμαζώχθημεν ἐγὼ ἐστεκόμουν μὲ 200 - 300 εἰς τὸ χωριὸ νὰ τοὺς δίδω βοήθειαν. Τὰ ταμπούρια ἦτον πλησίον, διὰ νὰ δίδει τὸ ἕνα τοῦ ἄλλου βοήθεια. Ἦτον ἀρχὲς καὶ δὲν ἤξευραν νὰ πολεμήσουν. Οἱ Τοῦρκοι, μιὰ τῶν ἡμερῶν (ἔβγα Ἀπριλίου), ἐβγαίνουν εἰς τοῦ Ἀναπλιοῦ τὴν Πόρταν 10.000. Ἐστοχάσθημεν ὅτι θὰ πᾶνε εἰς τὰ Βέρβενα, ἀντίκρουζε ἡ Πόρτα τοῦ Ἀναπλιοῦ. Ἐπῆγα εἰς τὸ Καλογεροβούνη διὰ νὰ δώσω σημεῖο ποῦ νὰ τρέξομε μεντάτι, ἂν

πηγαίνουν κατὰ τὰ Βέρβενα νὰ πάγω μεντάτι, καὶ ὅσοι ἦτον εἰς τὰ ὄρδια, εἰς τὸ Χρυσοβίτζι καὶ Πιάνα νὰ πιάσουν τὴ θέση τοῦ Βαλτετζιοῦ. Καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπῆγαν εἰς τὰ Βέρβενα, ἀλλ' ἦλθαν εἰς τὸ Βαλτέτζι. Ὅσο πού νὰ γυρίσω, ἐπιάσθηκε ὁ πόλεμος εἰς τὸ Βαλτέτζι. Τὸ τούρκικο μέρος ἐκτυπήθη μὲ τὸν Γιατράκο, Κυριακούλη, Νικηταρά. Αὐτοὶ ὑποχώρησαν, ἐτραβιούνταν, ἔφυγαν, ἐγὼ ἦλθα ἀπὸ πίσω, - ἐπῆγα καὶ ἐγὼ τὸν τορὸν ἐκείνων. Φθάνοντας μερικοὶ τοῦ Πέτροβα καὶ Σόρι - οἱ Τοῦρκοι ἀρχίζαν καὶ ἔκαιγαν τὸ χωριό. Τοὺς φώναξα: «Σταθῆτε γεροὶ, γιατί θὰ μᾶς πνίζουν». Ἐστάθην 30, λαβώνομε ἓνα μπαϊραχάτη ἐτζάκισαν οἱ Τοῦρκοι. Ἐφθασεν ἀπὸ τὰ Βέρβενα, Πιάνα καὶ Χρυσοβίτζι μεντάτι τοὺς γυρίσαμεν, τοὺς κυνηγήσαμεν εἰς τὸν Κάμπον, κάτω ἀπὸ τὴ Μπολέταν, μισὴ ὥρα μακρὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά. Οἱ Καλαβρυτινοὶ ἦτον ἕως δύο χιλιάδες εἰς τὸ Λεβίδι, δὲν ἐπῆραν εἶδηση. Ἄν ἤθελε ἔλθουν εἰς βοήθειαν, ἤθελε πᾶμε μαζὶ μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Τριπολιτζά. Ἐγυρίσαμε ὀπίσω, πᾶσα ἓνας εἰς τὸ ὄρδι του. Τὴν ἄλλην ἡμέρα εὗρηκαν ἀφορμὴ ὅπως θὰ πᾶμε νὰ εὗρομε στρατιῶτες. Φεύγει καὶ ὁ Μούρτζινος, μένω μὲ 20 ἀνθρώπους ἐδικούς μου. Ὅλοι ἐτράβηξαν εἰς τὸ Λεοντάρι, ἐγὼ μὲ τοὺς 20 ἐκείνους ἐπῆγα καὶ ἔμασα τοὺς Καρυτινοὺς εἰς δύο, καὶ ἦτον ὅλοι 1.200, εἰς τὸ ἓνα ὁ ἀρχηγὸς ὁ Κολιόπουλος, εἰς τὸ ἄλλο ὁ Ἀνδρέας Παπαδιαμαντόπουλος. Σὲ 10 ἡμέρες περάσοντας, τοὺς ἔγραφα εἰς τὸ Λεοντάρι, ὅτι: «νὰ ἐλθῆτε νὰ πιάσουνε τὸ Βαλτέτζι». Καὶ τότε ἐκίνησε ὁ Μπετζαντές, οἱ Πετροβαῖοι καὶ Μεσσηνιοὶ 1.200, Παπατσώνης. Ἐπῆγα καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Βαλτέτζι, τοὺς λέγω: «Νὰ φτιάσετε τὰ ταμπούρια κλειστά. Εἰς τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ἦτον μία ἐκκλησιά, νὰ γένει ταμπούρι, καθὼς καὶ δύο καταράχια, πού ἐδιαφέντευαν τὸ χωριό, ὅπου ἂν ἔλθουν οἱ Τοῦρκοι, νὰ κλεισθῆτε μέσα». Μοῦ ἀπεκρίθησαν ἐκεῖνοι: «Χανόμεθα». - «Ἐσεῖς κλεισθῆτε καὶ ἐγὼ σᾶς ἔρχομαι μεντάτι, σᾶς παίρνω εἰς τὸν λαϊμό μου». Ἐκείνη τὴν ἴδια ὥρα, ὅπου ἡμεῖς ἐφτιάναμε αὐτό, ἦλθεν ὁ Κεχαγιάς μὲ 4.000 εἰς τὴν Βοστίτζα ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἔκαψε τὴν Βοστίτζα, ἐπέρασε εἰς τὰ Μαῦρα Λιθάρια ἀτουφέκιστος, ἔκαψε τὴν Κόρινθο. Ὁ Φλέσσας ἔκαψε τὰ σπίτια τοῦ Κιαμήλμπε, ἔκαψε τὸ Ἄργος ὁ Κεχαγιάς, ἐπέρασε ἀπὸ τὸ Τουρνίκι, ἐμβῆκε εἰς τὴν Τριπολιτζά. Μπαίνοντας εἰς τὴν Τριπολιτζά, τοῦ ἰστόρησαν τὸν πόλεμον τὸν πρῶτον τοῦ Βαλτετζιοῦ - πού ἐκυνηγήσαμεν τοὺς Ρωμαίους καὶ ἐπαινέματα τούρκικα. Τοῦ εἶπαν οἱ παλαιοὶ Τοῦρκοι: «Ἦτον Ρούσοι, τοὺς κυνηγήσαμεν εἰς τὸν κάμπο τοῦ Σινάνου, ἐπροσκύνησαν». Τὸ αὐτὸ σχέδιον ἤθελαν νὰ κάμουν. Ὁ Κεχαγιάς, καλὰ τετριπλῆς καὶ πολεμικός, κάνει ἓνα σχέδιον καὶ στέλνει τὸν Ρουμπῆ ἀπὸ τὰ Μπαρδούνια ἐπὶ κεφαλῆς μὲ 5.000 νὰ πάγει στὸ Βαλτέτζι νὰ κυνηγήσει τοὺς Ἑλληνας, καὶ στέλνει καὶ 1.500 χωριστὰ διὰ νυκτὸς γιὰ νὰ πιάσουν τὰ ὀπισθεν τοῦ Βαλτετζιοῦ, πού ἂν τζακισθοῦν οἱ Ἑλληνες, καθὼς καὶ τὴν πρῶτην φορὰν, νὰ τοὺς κτυπήσουν. Καὶ αὐτὸς τοῦ παίρνει 2.000 καβαλλαραῖους εἰς τὰ ὀπισθεν τοῦ Βαλτετζιοῦ· τὸ ὁμοίως νὰ ἀκολουθήσει ὅταν τζακίσουνε οἱ Ἑλληνες, καὶ 1.000 βάνει εἰς τὸ Καλογεροβούνη διὰ νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὸ στράτευμα τῶν Βερβενιῶν, ἂν κινήσει μεντάτι. Τὸ ἓνα στράτευμα, ὅπου ἤμουν, εἰς τὸ Χρυσοβίτζι εἶχε 800, καὶ τὸ μὲν στράτευμα τῆς Πιάνας μὲ τὸν Δ. Κολιόπουλο μὲ 800. Τὸν Κανέλλο Δεληγιάννη τὸν εἶχαμε ἔφορον μὲ ἄλλους 4, γιατί ἔβαλα ἔφορία νὰ οἰκονομοῦν τὰ στρατεύματα. Τὴν αὐγὴν ὅπου ἐκίνησαν οἱ Τοῦρκοι διὰ τὸ Βαλτέτζι, οἱ βάρδιες ἦτον διὰ νυκτὸς ἀπερασμένες εἰς τὲς τοποθεσίες. Ἐγὼ ἐκοιμούμουν εἰς τὸ Βαλτέτζι, ἐγευμάτιζα εἰς τὴν Πιάνα καὶ ἐδείπναγα εἰς τὸ Χρυσοβίτζι καὶ ἐπεριφερόμουν στὰ τρία ὄρδια καὶ ἔντεσα ἐκείνη τὴν ἡμέρα νὰ εἶμαι εἰς τὸ Χρυσοβίτζι. Εἰς τὴν Πάνω Χρέπα, ἀπάνω ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά, εἶχαμε βάρδιες καὶ ἔδιναν εἶδηση, πόθεν πᾶνε οἱ Τοῦρκοι. Ἐκείνην τὴν ἡμέρα μᾶς ἔκαμαν σινιάλο, ὅτι οἱ Τοῦρκοι πᾶνε στὸ Βαλτέτζι - μᾶς ἔκαμαν φωτιές ὅτι οἱ Τοῦρκοι πᾶνε εἰς τὸ Βαλτέτζι. Εὐθὺς ἐκίνησα μὲ τοὺς 800 καὶ ἔκαμα διαταγὴ ν' ἀκολουθήσουν κι οἱ ἄλλοι. Ὅσο νὰ ἔλθουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Βαλτέτζι, ἐφθάσαμεν καὶ ἡμεῖς. Ἄνοιξε ὁ πόλεμος τοῦ Βαλτετζιοῦ. Τοὺς δικούς μας τοὺς πολιορκήσαν οἱ 5.000. Ἀνοίγοντας τὸ τουφέκι ἐφθάσαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὲς πλάτες τῶν Τούρκων, ρίξαμε μιὰ μπαταριά νὰ ἐμψυχωθοῦν οἱ μέσα, καὶ οἱ μέσα ἐχάρηκαν καὶ ἔρριξαν κι ἐκεῖνοι, ἔρριξαν καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἔγινε κρότος μέγας. Οἱ Τοῦρκοι, οἱ ἐμπροστινὲς φύλαξες περίμεναν νὰ φύγουν οἱ Ἑλληνες, καρτερώντας δύο ὥρες καὶ ἀκούοντας φρικτὸν πόλεμον ὀπίσω, ἐπέικασαν, ὅτι οἱ Ἑλληνες ἐκλείσθησαν καὶ πολεμᾶν. Ἦρθαν καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Ἑλλήνων, ἔπιασαν ἓνα καταράχι δέκα μπαϊράκια καὶ ἐμπόδιζαν τὴν κοινωνίαν μας μὲ τοὺς μέσα. Ἐμεῖς οἱ 800 ἐδυναμώσαμεν τὸν τόπον, γιὰ νὰ μὴ μᾶς πάρουν τὰ ὀπίσθια οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Κεχαγιάς ἐκαρτέρησε καὶ αὐτὸς δὲν εἶδε τίποτε, ἦλθε εἰς τὸ Βαλτέτζι μὲ δύο κανόνια. Πολεμοῦν οἱ Ἑλληνες οἱ κλεισμένοι. Ἐφθασε καὶ ὁ Κολιόπουλος, ἔκλεισε τὸν Ρουμπῆ μὲ τοὺς 5.000 καὶ δὲν εἶχε ἀνταπόκριση μὲ τοὺς ἄλλους Τούρκους. Τοὺς ἔβαλε (ὁ Ρουμπῆς) τὸ κανόνι, πλὴν δὲν τοὺς ἔκανε ζημία. Ὁ πόλεμος ἐστάθη σφοδρός, ὅλην τὴν ἡμέραν· οἱ Τοῦρκοι ἐπρόσμεναν μὲ τὰ ψηφώματα νὰ ἀδειάσουν τὸ

Βαλτέτζι οί κλεισμένοι, καί ἡμεῖς ἀκαρτερούσαμεν νὰ φύγουν οἱ Τοῦρκοι. Τὸ βράδυ παίρνω μερικούς καὶ πάγω εἰς τὸ καταράχι, ὅπου ἦτον οἱ σημαῖες τῶν Τουρκῶν. Ἐπῆγα κοντά, τοὺς τουφέκισα, μὲ δίδουν 4 τουφέκια - οἱ Ἕλληνες ὀπίσω δὲν ἐκατάλαβαν: «Ζωντανούς θὰ σᾶς πιάσω, ἐγὼ εἶμαι ὁ Κολοκοτρώνης». - «Τί εἶσαι σύ;» - «Ὁ Κολοκοτρώνης». - Ἄδειασαν τὸν τόπον. Τότε ἐμβήκαμεν εἰς τὸ Βαλτέτζι, ἐδώσαμε φυσέκια, ψωμί, ὅ,τι ἀναγκαῖα ἦτον εἰς ἐκείνους. Εἰς τὲς 2 ὥρες τῆς νυκτὸς ἦλθαν 200 ἐδικοί μας καὶ ἔρριξαν μία μπαταρία· ἐνομίσαμε ὅτι εἶναι Τοῦρκοι, καὶ ἦτον Ἕλληνες. Ἐξενυκτήσαμε καὶ τὰ δύο μέρη, ὁ ἓνας πῶς θὰ φύγει ὁ ἄλλος. Ἐξημερώσαμεν εἰς τὸν πόλεμο. Βάνω τὸ κιάλι καὶ τηράω, βλέπω τοὺς Τούρκους εἰς ἓνα μέρος, ὁ Ρουμπῆς ἦτον ἀποκλεισμένος. Τὴν αὐγὴ ὁ Κεχαγιάς ἔβαλε τὸ κανόνι εἰς τὸ ταμπούρι τοῦ Μπετζαντέ τοῦ Ἡλίου. Τὸ κανόνι προσπέρναε τὸ ταμπούρι τοῦ Ἡλίου καὶ ἔπαιρνε τὸ ταμπούρι τοῦ Ρουμπῆ. Ἄν τὸ χαμήλωνε, θὰ τὸν ἔπαιρνε.

Ὁ Ρουμπῆς ἐστενοχωρήθη νὰ γυρίσει μὲ γιουρούσι, ἀνάμεσα τῶν δύο ταμπουριῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπέικασα ὅτι θέλει νὰ φύγει τὸν ἐζυγώσαμε, κοντά. Κάνει γιουρούσι ὁ Ρουμπῆς - ἀπὸ τὴν τρομάρα τοὺς ἀφήνουν τουφέκια. Πέφτουν ἀνάμεσα τῶν δύο, τοῦ σκοτώνουν ὡς 300, ἡμεῖς ἀπὸ πίσω. Ἐπέσαμε ἀπὸ κοντά, ἐπετάχτηκαν καὶ οἱ κλεισμένοι Ἕλληνες, τοὺς μάσαμεν μπλαστοί, τοὺς μονομεριάσαμεν, τοὺς ἀκολουθοῦσαμεν. Οἱ Ἕλληνες ἔπεσαν εἰς τὰ λάφυρα καὶ εἰς τοὺς σκοτωμένους καὶ δὲν ἀκολουθοῦσαν μὲ προθυμία. Ὁ Νικηταρὰς ἔντεσε νὰ εἶναι εἰς τὰ Βέρβена μὲ 800· ἔρχεται, δὲν ἔφθασε εἰς ὦρα, τοὺς ἐκνηγήσαμεν ἕως πού τοὺς ἐβγάλαμε εἰς τὸν Κάμπον. Ἐκεῖνος ὁ πόλεμος ἐστάθη ἢ εὐτυχία τῆς Πατρίδος. Ἄν ἐχαλιόμεθα, ἐκινδυνεύαμε νὰ κάμομε ὄρδι πλέον (1).

Ὁ Μπετζαντέ εἰς τὸ καταράχι, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιὰ ἀνθρώποι τοῦ Μπετζαντέ - ὁ Μητροπέτροβας εἰς τὸ ἄλλο καταράχι· ἄλλο ταμπούρι εἶχαν οἱ Λεονταρίτες. Ὁ Κολιόπουλος εἶχεν ἀποκλεισμένον τὸν Ρουμπῆ. Ὅλοι ὁμοῦ ἐκνηγήσαμεν τὸν ἐχθρόν.

Δώδεκα, δεκατρεῖς Μαΐου ἦτον. 23 ὥρες ἐβάσταξε ὁ πόλεμος.

Ἐκείνην τὴν ἡμέρα ἦτον Παρασκευὴ καὶ ἔβαλα λόγον, ὅτι: «Πρέπει νὰ νηστεύσομεν ὅλοι, διὰ δοξολογίαν ἐκείνης τῆς ἡμέρας καὶ νὰ δοξάζεται αἰώνας αἰώνων ἕως οὗ στέκει τὸ ἔθνος, διατι ἦτον ἡ ἐλευθερία τῆς Πατρίδος».

Ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπατζῶνης ἦσαν εἰς τὴ μάχη τοῦ Βαλτετζιοῦ. Μετὰ τὴν νίκην τοῦ Βαλτετζιοῦ οἱ Καρυτινοὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰς θέσεις των, Χρυσοβίτζι καὶ Πιάνα, καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἐστάθηκαν εἰς τὸ Βαλτέτζι. Περάσοντες 10 ἡμέρες ἢ Μπουμπολίνα, ὁ Τζόκρης καὶ ὁ Στάϊκος μ' ἔγραψαν νὰ τοὺς στείλω βοήθεια καὶ ἓναν ἀρχηγό, καὶ τοὺς ἔστειλα τὸν Νικήτα μὲ 50 ἀπὸ τὸ ὄρδι τοῦ Χρυσοβίτζιοῦ 50 ἀπὸ τὸ ὄρδι τοῦ Βαλτετσιοῦ καὶ 50 ἀπὸ τὸ ὄρδι τῶν Βερβένων, καὶ ἔτσι ἐπῆγε εἰς τὰ Δολιανὰ, διὰ νὰ πάρει καὶ τοὺς 50 ἀπὸ τὰ Βέρβена. Ἐκοιμήθηκε τὸ βράδυ ἐκεῖ (Κωνσταντῆς Ἀλεξανδρόπουλος ἦτον ἀρχηγὸς τῶν 50, Στεμνιτζιώτης). Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν συνέλευση εἰς τὴν Τριπολιτζά. Οἱ Μυστριῶτες καὶ Μπαρδουνιώτες ἐπρόβαλαν: ὡσὰν δὲν ἔκαμαν τίποτε εἰς τὸ Βαλτέτζι νὰ πᾶνε νὰ χαλάσουν τὸ ὄρδι ὅπου εἶναι εἰς τὰ Βέρβена, καὶ ἀπεκεῖ νὰ τραβήξουν διὰ τὸν Μυστρά. Ἐτῆ ἐδέχθησαν οἱ Τοῦρκοι τὴν γνώμην αὐτήν, καὶ ἐκίνησαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὰ Δολιανὰ, διὰ νὰ περάσουν νὰ βαρέσουν τὸ ὄρδι τὸ ἐδικόν μας εἰς τὰ Βέρβена. Ὁ Νικήτας μόλις εἶχε ἔβγει ἓνα κάρτο μακρὺ ἀπὸ τὰ Δολιανὰ καὶ τοῦ εἶπαν: «Τοῦρκοι ἔρχονται». Καὶ αὐτὸς γυρίζει ὀπίσω καὶ πιάνει τὸ χωριό, καὶ τὸν ἐκλείσαν μέσα οἱ Τοῦρκοι. Ἄλλοι ἐκλείσαν τὸν Νικήτα καὶ ἄλλοι ἐστράτευσαν διὰ τὰ Βέρβена. Τῶν Βερβένων τὸ ὄρδι τοὺς ἐκαρτέρεψε, καὶ μὲ πρώτη φωτιὰ ἐσκοτώσαν ἓνα μπαϊρακτάρη καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐφοβήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Τὸ ὄρδι τῶν Βερβένων τοὺς ἐπῆρε ἀπὸ κοντά. Ἀφοῦ ἐζύγωσαν κοντὰ εἰς τὰ Δολιανὰ ἐτζάκισαν καὶ οἱ Τοῦρκοι ὅπου πολιορκοῦσαν τὸν Νικήτα, καὶ ἔτσι ἐβγήκε κι ὁ Νικήτας μὲ τοὺς ἀνθρώπους του, καὶ τοὺς ἐκατέβασαν ἕως εἰς τὸν Κάμπον κυνηγώντας. Ἐπῆραν δύο κανόνια, 70 σκοτωμένοι, ἔτσι ἐμούδιασαν οἱ Τοῦρκοι καὶ δὲν ἐβγήκαν ἄλλη φορὰ διὰ ἐκστρατείαν (Μάϊος). Ὁ Νικήτας ἐτράβηξε εἰς τὸ Ἄργος, ἐχάλασε τὰ τζαμιά, τοὺς μιναρέδες καὶ μᾶς ἔστειλε μολύβι, γιατί εἶχαμε ἔλλειψη ἀπὸ μολύβι καὶ χαρτί, καὶ ἐπήραμε τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Δημητζάνας καὶ ἄλλων μοναστηριῶν καὶ ἐδέναμε φουσέκια. Μπαρούτι εἶχαμε, ἔκαμεν ἢ Δημητζάνα. Τοῦ μπαρουτιοῦ τὴν ὑπόθεση τὴν εἶχαν πάρει ἀπάνου τους τὰ ἀδέλφια Σπηλιωτόπουλοι, καὶ διὰ νὰ δουλεύουν τὴν μπαρούτη δὲν ἐπαίρναμε πολλοὺς Δημητζανίτες εἰς τὸ στρατόπεδο, τοὺς ἀφήναμε δι' αὐτὴν τὴν δουλειαν· Σὰν ἄκουσαν ὅπου ἐκάμαμεν προόδους οἱ Σπετζιώτες καὶ οἱ Ὑδραῖοι, μᾶς ἔστειλαν καὶ πολεμοφόδια καὶ πετζιὰ γιὰ τζαρούχια· μοῦ τὰ ἔστειλαν ἐμένα καὶ ἐγὼ ἔδινα ὅπου

ἦτον ἀνάγκη. Ἐγὼ ἐσηκώθηκα μία νύκτα μὲ τοὺς Καρυτινοὺς, μετὰ τὸν πόλεμον τῶν Δολιανῶν, καὶ ἔπιασα τὰ Τρικόρφα ψηλά, καὶ τοὺς τζεπχανέδες τοὺς εἶχαμεν εἰς τὴν Ζαράχοβα, ὅπου ἦτον ἕνας δυνατὸς πύργος, καὶ τὲς ζωτροφίες καὶ λοιπά. Εἰς τὴν κορυφὴν τῶν Τρικόρφων ἔφκιασα ταμπούρια, καὶ ἦτον ἡ πρώτη φορὰ ὅπου ἐζυγώσαμε τόσο κοντὰ εἰς τὴν Τριπολιτζά, μισὴ ὥρα ἦτον μακριά. Τοὺς φιλοτιμοῦσα νὰ κατέβουν ὀμπρός, καὶ τοὺς ἀνάφερα τὸ παράδειγμα τοῦ φιδιοῦ. Βλέποντας οἱ Τοῦρκοι, τὴν αὐγὴ, ὅτι ἐκάμαμε ταμπούρια κοντὰ τοὺς, ἀγνάντια στὴν Τριπολιτζά, ἐβγήκαν καὶ πολεμήσαμεν ἕως 2.000 καὶ ἡμεῖς τοὺς ἀντικρούσαμεν καὶ τοὺς ἐκνηγήσαμεν, καὶ ἔτζι ἀκολούθησε πέντε ἕξι ἡμέρας νὰ ἔχομε πόλεμο κάθε ἡμέρα. Ἡμεῖς 1.800 εἴμεθα. Ὁ τόπος μᾶς βοηθοῦσε πολὺ, καὶ οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν νὰ παίρνουν θάρρος, γιατί ἐκνηγήσαμεν τοὺς Τοῦρκους καὶ εἰς τὸ Βαλτέτζι, καὶ εἰς τὰ Δολιανά, καὶ εἰς διαφόρους ἀκροβολισμοὺς. Ὅταν ὁ πόλεμος ἐβάσταε πολὺ, μᾶς ἤρχετο μεντάτι ἀπὸ τὸ Βαλτέτζι. Εἶχα ἐκτελεστικὴ δύναμη εἰς τὴν ἐπαρχία, καὶ ὅποιος ἔφευγε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τὸν ἔπιαναν, τὸν ἔδεναν καὶ τὸν ἔστελναν ὀπίσω, τοῦ ἔκαιγαν τὸ σπίτι. Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης ἐφρόντιζε διὰ τὲς ζωτροφίες καὶ ἐγὼ διὰ τὸν πόλεμο. Τόσον ἐνθουσιασμὸν ἄρχισαν νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες, ὅπου μόνοι των ἄλεθαν, ἐζύμωναν, ἔφεναν τὸ ψωμί, καὶ τὰ ἔφερναν μὲ τὰ ζῶα των εἰς τὸ στρατόπεδο. Εἶχαμε φούρνο ἐθνικὸ εἰς τὴν Πιάνα, Ἀλωνίσταινα, Βυτίνα, Μαγούλιανα, Δημητζάνα, Στεμνίτζα. Πρόβατα μᾶς ἔφερναν, πότε ἀπὸ τὰ 20, πότε ἀπὸ τὰ 30, ἀπὸ τὰ 40, ἀπὸ τὰ 50 τὸ ἕνα, καὶ τὰ ἐδίδαν μὲ εὐχαρίστησίν τοὺς. Ὁ Κυριάκος Τζόλης ἐχάρισεν 120 τραγιά εἰς τὸ στρατόπεδο ἀπὸ τὴν Ζαράχοβα. Εἶχαμε κιάλα στελεμένα καὶ τὰ ἐμάζωναν. Ἀπὸ ἡμᾶς ἐπῆραν παράδειγμα καὶ τὰ ἄλλα στρατόπεδα καὶ ἔκαμαν τὸ ἴδιο. Μετὰ 10 ἡμέρες ἔκαμα μία διαταγὴ καὶ ἐπαρακινούσα τοῦ Βαλτετζιοῦ τὰ στρατεύματα νὰ ἔλθουν εἰς τὰ Τρικόρφα, καθὼς καὶ τὸ ἔκαμαν. Ἦλθαν καὶ ἔφκιασαν ταμπούρια ἀποπάνω ἀπὸ τὸν ἀπάνου μύλο τῆς Τριπολιτζᾶς. Ὁ Αναγνωσταρᾶς, ὁ Ἡλίας, οἱ Μεσσήνιοι ὅλοι, οἱ Λεονταρίτες, οἱ Σαμπαζιώτες, ἕως 1.500. Τότε ἐπαρακινήσαμε τοὺς Τζάκωνας καὶ Ἀγιοπετρίτες, ὅπου ἦταν εἰς τὰ Βέρβена καὶ ἔπιασαν τὴν θέσιν τὸ Στενό. Ἐκεῖ ἔφκιασαν γράνες καὶ ταμπούρια, ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Ζαφειρόπουλος. Ἐβγαίνουν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἔκαμαν ἀκροβολισμοὺς. Ὁ Γιατράκος ἦλθε μὲ τοὺς Μυστριώτας. Οἱ Καλαβρυτινοὶ ἦτον ἕως 1.200 εἰς τὸ Λεβίδι, καὶ τοὺς ἔγραψαν καὶ ἦλθαν εἰς τὴν Πάνω Χρέπα. Ἦτον ἐκεῖ ὁ Σωτῆρ Χαραλάμπης, Ἀνδρέας Ζαῖμης, Πετιμεζαῖοι, Σολιώτης, Λεχουρίτης καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι, τῶν Καλαβρυτινῶν. Εἰς τὴν Πάτραν διέλυσαν τὴν πολιορκίαν διατὶ τοὺς ἐχάλασαν ἕνα δύο φορές οἱ Τοῦρκοι. Εἰς τὸν καιρὸν ὅπου ἐκάμαμεν ἡμεῖς αὐτὰ, ἔγραψαν οἱ Λαλαῖοι τοῦ Γιουσούχπασια διὰ νὰ τοὺς ὑπάγει μεντάτι. Ἐπῆγε λοιπὸν ἐκεῖ ἐπολέμησαν πολλοὶ εἰς εἰς τοῦ Λάλα, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολέμους ἐχάθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κολιόπουλου, ἐλαβῶθη ὁ Μεταξᾶς ὁ Ἀνδρέας. Οἱ Λαλαῖοι ἐσηκώθησαν μὲ τὲς φαμελιές των καὶ ἐπῆγαν ἀνέγγιαγοι εἰς τὴν Πάτρα. Ἄδειασε τὸ μεσόγειο τῆς Πελοποννήσου. Τότε ἡ Πάτρα ἐδυνάμωσε, καὶ τὰ Καλαβρυτινὰ στρατεύματα ἔφυγαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἦλθαν εἰς βοήθειαν μας στὴν Πάνω Χρέπα. Ἐπῆγα εἰς αὐτοὺς, τοὺς παρακίνησα νὰ φκιάσουν ταμπούρια εἰς τὸ Περθῶρι, διὰ νὰ σφίξωμεν στενὰ τὴν Τριπολιτζά. Αὐτοὶ μοῦ ἔβγαλαν ἕνα ψεύτικο γράμμα, ὅτι τάχα ἦλθαν πολλοὶ Τοῦρκοι εἰς τὰ Μαῦρα Λιθάρια, καὶ ἔτζι ἀνεχώρησαν καὶ ἐπῆγαν ἕξι ὥρες μακριὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά. Ὁ Σωτῆρ Χαραλάμπης εἰς τοῦ Γκόζη, καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζαῖμης εἰς τὸ Μπακράτι. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν στενοχωρηθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὲς Καλτεζιές, ἐπαρχία Μυστρά, ἐγίνε συνέλευσις ἀπὸ μέρος προυχόντων τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸ εὔρηκαν εὐλογὸ νὰ φέρωμεν τὸν Μαυρομιχάλην, ὅπου ἦτον εἰς τὴν Καλαμάταν. Ἐπῆγε ὁ Κανέλλος ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Πονηρός, τὸν ἐπῆραν ἀπὸ τὴν Καλαμάταν, τὸν ἐπῆγαν εἰς τὴν Στεμνίτζα καὶ τὸν ἔκαμαν πρόεδρον τῆς Γερουσίας, καὶ ἔγραψαν εἰς τὴν Ὑδραν, εἰς τὲς Σπέτζες, εἰς τὴν Ἐπτάνησον. Εἰς τὴν Ρούμελη ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς εἶχε ἀποστατήσει τὸν Μάιο, καὶ ἡμεῖς ἐκοιτάζαμεν τὴν δουλειὰ μας. Κάθε ἡμέρα εἶχαμε ἀκροβολισμοὺς. Μέσα εἰς τὴν Τριπολιτζά ἦσαν 14.000 ἄρματα καὶ 8.000 καβαλλαραῖοι. Τὸν Ἰούνιο μῆνα ἦλθε ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὸ Ἄστρος καὶ ἐσυνάχθησαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου, Ἀνδρέας Ζαῖμης, Σωτῆρ Χαραλάμπης, Πετρόμπεης, Ἀναγνώστης, Δεληγιανναῖοι καὶ λοιποὶ, καὶ ἐγὼ, καὶ ἐπῆγαμε νὰ προὔπαντήσωμεν τὸν Ὑψηλάντη. Εἰς τὸ ὄρδι ἄφησα τὸν Πάνο, υἱὸν μου, Γιαννάκη Κολοκοτρώνη, Αναγνωσταρᾶ, Γιατράκο, Μητροπέτροβα καὶ λοιπούς. Τὸν ἐκαρτερέσαμεν μὲ παρτάση καὶ ἔτυχαν καὶ οἱ Σπετζιώτες προυχόντες ἐκεῖ καὶ ἐπῆγαμεν ὅλοι, καὶ τὸν ἐπῆγαμεν εἰς τὰ Βέρβена. Ἐκεῖ ὁ Ὑψηλάντης ἐγύρνευε νὰ κάμει πράγματα, ὅπου δὲν ἄρεζαν τῶν ἀρχόντων καὶ ἔτζι ἐφιλονίκησαν. Ὁ Ὑψηλάντης εἶχε μαζί του τὸν Βάμβα, Αναγνωστόπουλο, Ἀντωνόπουλο, καὶ μιὰ πενηνταριά μαθητὰς τῆς Εὐρώπης Ἑλλήνας. Ἐκεῖ ἤθελε νὰ κάμει ὡς Ἐπίτροπος τοῦ γενικοῦ Ἐπιτρόπου, οἱ ἄρχοντες δὲν ἠθέλησαν καὶ ἔτζι ἐδυσαρεστήθη ὁ Ὑψηλάντης καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Καλαμάτα. Ὁ Ἀλέξανδρος Κατακουζηνὸς εἶχε

σταλθεῖ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μονοβασίας. Εἰς τὰ Βέρβена ἦσαν συναγμένοι ἕως 5.000 στρατιῶτες. Αὐτοὶ ἐπῆραν ὅλοι τὰ ἄρματα διὰ νὰ σκοτώσουν ὅλους τοὺς ἄρχοντας. Ἦλθαν καὶ μᾶς πολιορκήσαν εἰς τὸ κονάκι τοῦ Πετρόμπεη, ὅπου εἴμεθα ὅλοι συναγμένοι. Ἦκουσα τὸν θόρυβο καὶ ἠθέλησα νὰ ἔβγω ἔξω, ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης μ' ἐμπόδιζε, τοὺς εἶπα: «Ἀφήσετε νὰ ἔβγω, μήπως γένει ἀρχὴ καὶ πέσει κανένα τουφέκι καὶ τότε μᾶς σκοτώσουν ὅλους». Ἐγὼ στρατιώτας δὲν εἶχα τότες, ἐβγήκα ἔξω καὶ ὁμίλησα: «Ἕλληνες, τί θέλετε; Ἐλᾶτε ἐδῶ», καὶ εὐθὺς ἔτρεξαν καὶ μὲ σήκωσαν εἰς τὸν ἀέρα. Μοῦ λέγουν ὅτι: «Θέλομε νὰ σκοτώσομε τοὺς ἄρχοντας, διότι μᾶς ἔδιωξαν τὸν Ὑψηλάντη». Ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Ἐλᾶτε νὰ σᾶς εἰπῶ πρῶτον καὶ ἐγώ, ἔπειτα εἶμαι συμβοηθὸς σας νὰ τοὺς σκοτώσετε». Τοὺς ἐτράβηξα τίρο τουφέκι εἰς μία βρύση ὅλους, καὶ ἀνέβηκα ἐπάνω εἰς μία πέτρα γιὰ νὰ ἀκοῦν, ὅλοι, καὶ τοὺς εἶπα: «Διατί θέλομε τὸν χαϊμό μας μονάχοι μας; Ἡμεῖς ἐσηκώσαμε τὰ ἄρματα διὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἔτσι ἀκουσθήκαμεν εἰς τὴν Εὐρώπη, ὅτι σηκωθήκαμεν οἱ Ἕλληνες διὰ τοὺς Τυράννους, καὶ στέκεται ὅλη ἡ Εὐρώπη νὰ ἰδεῖ τί πράγμα εἶναι τοῦτο. Οἱ Τούρκοι ὅλοι εἶναι ἀκόμη ἀπείραγοι εἰς τὰ κάστρα καὶ εἰς τὰς χώρες, καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ βουνά, καὶ ἂν σκοτώσωμεν τοὺς προεστούς, θὰ εἰποῦν οἱ Βασιλεῖς, ὅτι τοῦτοι δὲν ἐσηκώθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ σκοτωθῶν συνατοὶ τους, καὶ εἶναι κακοὶ ἀνθρώποι, Καρβονάροι, καὶ τότε ἡμποροῦν οἱ Βασιλεῖς νὰ βοηθήσουν τὸν Τούρκο καὶ νὰ λάβομε ζυγὸν βαρύτερον ἀπὸ ἐκεῖνον ὅπου εἶχαμε. Γράφομε καὶ ἔρχεται ὀπίσω ὁ Ὑψηλάντης καὶ μὴν ἐπῆρε ὁ νοὺς σας ἀέρα». Τότε τοὺς ἠσύχασα. Οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ Μαυρομιχάλης ἔστειλαν τὸν Ἀναγνωσταρᾶ καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω τὸν Ὑψηλάντη, καὶ ἐπῆγε πᾶσα ἓνας εἰς τὴν θέση του. Τότε ἐπροσκύνησε ἡ Μονοβασία εἰς τὸν Κατακουζηνό. Ἐπολιορκοῦσαν ἐκεῖ οἱ Μανιάται καὶ οἱ Τζάκωνοι διὰ ξηρᾶς, καὶ διὰ θαλάσσης Σπετζιώτικα καράβια. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπαράδόθηκε καὶ τὸ Νιόκαστρο. Ἐπολιορκοῦσαν Μανιάτες, Ἀρκαδινοὶ καὶ Μεσσηνιοὶ διὰ ξηρᾶς, καὶ διὰ θαλάσσης Σπετζιώτικα καράβια. Σὰν ἐπήγαμε εἰς τὰ Τρίκορφα, εἶπαμε τοῦ Πετρόμπεη νὰ στείλει εἰς τὴν Μάνη νὰ φέρει βοήθεια, καὶ ἀπεκρίθηκε: ὅτι οἱ Μανιάτες δὲν ἐβγαίνουν, ἂν δὲν πληρωθῶν. Τότε ἦλθαν 500 Μανιάτες καὶ τοὺς ἐπλέρωναν ὅλοι αἱ ἐπαρχίαι ὅπου ἐπολιορκοῦσαν τὴν Τριπολιτζᾶ, καὶ ἡ Καρύταινα ξεχωριστὰ ἐπλήρωνε 300 Μανιάτες τοῦ Μούρτζινου. Ἐφέραμεν ἓνα κανόνι ἀπὸ τὸν Μυστρᾶ καὶ ἐκανονιτζάραμε τὴν Τριπολιτζᾶ ἀπὸ μακριά. Ἐκεῖνες τὰς ὥρας ἐκάθοντο οἱ ἄρχοντές μας εἰς τὴν Ζαράκοβα, δὲν ἐνθυμοῦμαι τώρα τί τοὺς ἐζήτησε ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ ἄρχοντες δὲν τὸν ἐδέχθησαν. Τὸ στράτευμα σὰν τὸ ἤκουσε αὐτό, ἀποφάσισε νὰ ὑπάγει εἰς τὴν Ζαράκοβα νὰ τοὺς σκοτώσει. Μοῦ ἔκαμε μία ἀναφορὰ καὶ μοῦ ἔλεγε ὅτι: «Οἱ ἄρχοντες δὲν θέλουν νὰ ὑπογράψουν ἐκεῖνο ὅπου ζητεῖ ὁ Ὑψηλάντης», καὶ μοῦ ζητοῦσαν τὴν γνώμη μου διὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν. Καὶ ἐγὼ τοὺς ἀποκρίθηκα: «Μεῖνατε ἡσυχοὶ καὶ ἐγὼ τελειῶνω καὶ τούτην τὴν δουλειά». Ἐσηκώθηκα λοιπὸν τὸ μεσημέρι καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζαράκοβα, ἠύρηκα τοὺς ἄρχοντες, τοὺς εἶπα: «Τί κάνετε; Κάμετε ὅ,τι κάμετε, ὑπογράψατε ὅ,τι σᾶς ζητεῖ ὁ Ὑψηλάντης διὰ νὰ τελειώσει καὶ αὐτὸς ὁ βρασμός». Καὶ ἔτσι ἐτελείωσε καὶ αὐτό. Τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Ἡλίου, τὰς 20 Ἰουλίου, οἱ Τούρκοι ἦλθαν εἰς ἡμᾶς καὶ ἐπῆγαν εἰς τοὺς Ἁγιοπετρίτας καὶ Τζακόνους. Ἐκεῖνη ἡ ἡμέρα ἦτον δυστυχημένη διὰ ἡμᾶς, ἐσκοτώθησαν 15 Ἁγιοπετρίτες καὶ 10 Μυστριῶτες. Καθημερινῶς εἶχαμε πόλεμον ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἕως εἰς τὸ βράδυ, καὶ τὸ βράδυ τοὺς ἐμβάζαμεν μέσα. Ἐσιμώσαμεν τόσο κοντά, ὅπου ἐφέραμεν κοσμίτες διὰ νὰ φτιάσουν λαγούμι εἰς τὴν μεγάλη τάπια τῆς Τριπολιτζᾶς. Ἄρχισαν οἱ ζωοτροφίαι νὰ ὀλιγοστεύουν στὴν Τριπολιτζᾶ, καὶ ἔδιωχναν τὰς ἑλληνικὰς φαμελιὰς ἀπὸ μέσα διὰ νὰ μὴν τρώγουν τὸν ζαερέ, καὶ ἔτσι εἶχαμεν κάθε ἡμέραν εἰδησιν, τί ἔκαμναν καὶ δὲν ἔκαμναν μέσα οἱ Τούρκοι. Τοὺς ἔφερναν εἰς τὸ ὄρδι μου καὶ τοὺς ἐξέταζα. Νερὸ τοὺς ἔλειψε, ἐρρίψαμε φλόμο εἰς τὰ τριγυρινὰ νερά. Οἱ Ἕλληνες ἐπήγαιναν ἕως εἰς τὰ τεῖχη τῆς Τριπολιτζᾶς. Μιὰ ἡμέρα ἔμαθα ἀπὸ ἓναν Ἕλληνα, ὅτι ὁ Κιαμήλμπεης ἐτοιμάζεται μὲ μιὰ τρακοσαριὰ ἢ πεντακοσαριὰ διὰ νὰ ὑπάγει εἰς τὴν Κόρινθο καὶ ἔμελλε ν' ἀπεράσει ἀπὸ τὸ Μύτικα. Ἐγὼ σὰν τὸ ἄκουσα αὐτὸ (μόλον ὅτι ἦτον ψέμα), ἐγνοιόσθηκα καὶ ἐπῆρα 10 καβαλλαραίους καὶ ἐπῆγα εἰς τὸν Μύτικα διὰ νὰ ἰδῶ τὸ στράτευμα, καὶ ἀντὶ 200 Τριπολιτζῶτες, ὅπου εἶχα διατάξει νὰ μένουν ἐκεῖ, δὲν εὔρηκα παρὰ 30. Τοὺς ὁμίλησα μὲ τὰ χαράματα καὶ ἦλθαν, τοὺς ἐμάλωσα διὰτὶ ἦτον τόσο ὀλίγοι, καὶ αὐτοὶ μοῦ εἶπαν: ὅτι δὲν ἦτον ἄλλοι φερμένοι καὶ ἦτον εἴκοσι ἡμέρες ὅπου ἐφύλαγαν ἐκεῖ. Ὁ Νταγρὲς μὲ 200 ἀνθρώπους ἦτον εἰς τὰ Τζιπιανὰ καὶ εἰς τὰς ράχες. Τότε πού ἐρριξαν μερικὰ τουφέκια, ἐκατέβηκαν καὶ αὐτοὶ καὶ τοὺς ἐπῆρα καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ χωρίον Λουκᾶ. Ἐπειτα ἐπῆρα τοὺς 200 τοῦ Νταγρὲ καὶ τοὺς ἔβαλα εἰς τὸ Μύτικα ἀντίκρου εἰς τὴν Καπνίστρα καὶ ἐφκίασαν ταμπούρια. Κοιτάζω τὴν γῆν καὶ ἦτον εὐκόλο νὰ σκαφθεῖ ἀπὸ τοῦ Μύτικα ἕως εἰς τὴν πέρα μεριὰ τῆς Καπνίστρας, ὅπου ἄφηκα τοὺς στρατιώτας τοῦ Νταγρὲ. Ἦτον μακριὰ ἓνα μίλι, καὶ τὸ μισὸ ἦτον γράνες ἀμπελιῶν. Τοὺς λέγω: «Νὰ

φτιάσομε μία γράνα ἐδῶ». Τότε ἔγραψα μία διαταγή εἰς τὰ Τριπολιτζώτικα χωριά: νὰ μαζωχθοῦν 70 ἕως 200 καὶ νὰ σκάψουν μία γράνα (χαντάκι) καὶ νὰ ρίχνουν τὸ χῶμα κατὰ τὴν Τριπολιτζά, ἐπειδὴ δὲν ἤλπιζα ὅτι θὰ περάσουν τὴν ἄλλη μεριά τῆς γράνας. Καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρες τὴν ἔφτιασαν, τὴν ἐπῆγαν ἕως τὰ ταμπούρια καὶ τὴν ἄφησαν 700 βήματα ἕως τῆ ρίζα τοῦ βουνοῦ, ὅπου εἶχαν τὰ ταμπούρια. Τὸ ἄφημα αὐτὸ ἔγινε πρὸς ὄφελος τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κεχαγιάς εἰς τρεῖς τέσσαρες ἡμέρες μὲ 6.000 στράτευμα ἐβγήκε καὶ ἐπῆγε κατὰ τὰ Δολιανὰ καὶ γυρίζει ἔπειτα καὶ πλακώνει τὸν Νταγρέ, καὶ τὸ χαλᾶν αὐτὸ τὸ ὄρδι τοῦ ἐσκότωσαν 27 καὶ 20 λαβωμένους. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶδαν τὴ γράνα, διατὶ ἦτον νύκτα, μόνον εἶδαν τὴν ἄκρην καὶ εἶπαν: «Οἱ Γκιαούρηδες σύνορα κάμνουν, μοιράζουν τὴν γῆν». Ὁ Νταγρὲς ἐκλείσθη εἰς μία σπηλιὰ μὲ 4. Εὐθὺς σὰν ἤκουσα τὰ ντουφέκια, ἐκατάλαβα ὅτι ἐκτύπησαν τὸν Νταγρέ καὶ ἐκίνησα. Εἰδοποίησα ὅλα τὰ ὄρδια τὰ Καρυτινὰ νὰ τραβοῦν κοντά μου, καὶ ἐγὼ ἐβγήκα μὲ τὸν ἀγιουτάντε μου Φωτάκο εἰς τὸ Χωματοβούνι, καρσί (ἀντίκρου) στὸ Μύτικα, καὶ μιὰ τρακοσαριά, οἱ ὀγληγορότεροι, τοὺς ἔστειλα νὰ πιάσουν τὴ γράνα καὶ νὰ πᾶνε εἰς βοήθεια τοῦ Νταγρέ. Ἐπέρασαν αὐτοὶ ἀπὸ κοντά, ἤλθαν ἄλλοι 200, τοὺς ἔστειλα καὶ αὐτούς, καὶ ἤλθαν Καρυτινοὶ 1.000. Οἱ Τοῦρκοι ὅπου εἶχαν μείνει στὴν Τριπολιτζά, ἐβγήκαν κι ἐπολεμοῦσαν διὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Ἑλληνας νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν. Οἱ στρατιῶτες ὅπου εἶχα στείλει ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους ἀποπάνω, καὶ τοὺς ἐτζάκισαν, καὶ ἐγλύτωσαν τὸν Νταγρέ. Τὸ μεγαλιέτερο μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατεύματος εὐρίσκετο εἰς τοῦ Λουκᾶ τὸ χωριό, καὶ ἐφόρτωσαν 600 φορτώματα ζωοτροφίας. Ὁ Κεχαγιάς ἔστειλε 300 καβαλλαραίους διὰ νὰ περάσουν τὴν γράνα. Τοὺς ἐβάρεσαν οἱ ἐδικοί μας καὶ ἔπειτα τοὺς ἀνοιξαν οἱ ἐδικοί μας καὶ ἐπέρασαν οἱ 300 Τοῦρκοι ἐσκότωσαν 5, λαβωμένοι 10, 15 ἄλογα. Ἐγὼ ἐδυναμώσα τοὺς Ἑλληνας. Τότε ξεκινᾶ ὁ Κεχαγιάς 1.000. Οἱ Ἑλληνες ἐδιαμοιράσθησαν πλάτη μὲ πλάτη, καὶ ἡμεῖς ἐκτυπούσαμε τοὺς Τούρκους, ὅπου ἦτον ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Τοὺς ἐκτύπησαν τοὺς 1.000. Ἐσκότωσαν μιὰ πενηνταριά ἀπ' αὐτούς, καὶ πολλοὶ λαβωμένοι, καὶ πολλὰ ἄλογα. Ἐπειτα ἤλθε καὶ τὸ μεγάλο σῶμα τῶν Τουρκῶν μὲ τὰ φορτώματα ἕως 600 μουλάρια καὶ ἄλογα μὲ τοὺς πεζοὺς καὶ καβαλλαραίους. Τὰ φορτώματα τὰ εἶχαν εἰς τὴν ἄκρη. Οἱ Ἑλληνες, ὅπου εἶχα στείλει εἰς βοήθειαν τοῦ Νταγρέ, τοὺς ἔφερναν πολεμώντας ἀποπίσω κατάκαμπα. Κάμνει γιουρούσι καὶ ἡ περασμένη καβαλλαριά καὶ ἡ ἀπέραστη. Σκοτώνουν 80 καβαλλαραίους, καὶ ὅλα τὰ φορτώματα μένουν εἰς τὴν ἐξουσία τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἑλληνες ἐδόθησαν εἰς τὰ λάφυρα, καὶ ἐγλύτωσαν οἱ Τοῦρκοι, διότι δὲν τοὺς ἐπῆραν κυνηγώντας. Ἐπάσχισα μὲ τὸ σπαθί, μὲ τὲς κολακεῖες διὰ νὰ τοὺς κινήσω, πλὴν δὲν ἄκουαν, καὶ ἔτζι ἐγλύτωσαν οἱ Τοῦρκοι. Εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον Τοῦρκοι ἦσαν 6.000, οἱ περισσότεροὶ καβαλλαραῖοι, Ἑλληνες ἦσαν 1.000, ὅλοι Καρυτινοί. Ἐλαβώθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κεχαγιάμπεη, Ἑλληνες δύο μόνον ἐσκοτώθησαν καὶ δύο τρεῖς λαβωμένοι. Οἱ Τοῦρκοι 120 σκοτωμένοι καὶ χωριστὰ οἱ λαβωμένοι. Οἱ Τοῦρκοι πλέον δὲν ἐβγήκαν ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Τριπολιτζᾶς, ἦτον ἡ ὕστερή τους φορὰ ἐπολεμοῦσαν ἀπὸ τὰ τεῖχη, ἀπελπίσθησαν διὰ νὰ εὕρουν πλέον ζωοτροφίας. Εἰς τὰς 10 - 15 Αὐγούστου ἔγινε αὐτὸς ὁ πόλεμος, ἓνας μῆνας πρὶν νὰ παρθεῖ ἡ Τριπολιτζά.

Ἐπῆγα μία νυκτιὰ καὶ ἔπιασα τοῦ Μαντζαγρᾶ. Ἐκάμαμε χαντάκια, καὶ ἔκαμα καὶ ἤλθε ὁ Δημητράκης Δεληγιάννης μὲ τὸ σῶμα του καὶ ἔπιασε αὐτὸ τὸ χωριό, 10 λεπτὰ μακριὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά. Τὰ Τοῦρκικα ἄλογα ἄρχισαν νὰ ἀποσταίνουν, διότι δὲν εἶχον πλέον νὰ φάγουν. Ἐστειλα τὸν Γενναῖον καὶ ἐμάζωξε Τζακωνίτες καὶ Ἀγιοπετρίτες καὶ τοὺς ἔσμιξε μὲ τὸν Παναγιώτη Ζαφειρόπουλο καὶ Γεωργάκη Τζάκωνα κι ἔπιασαν τὴν Βουλιμῆν δὲν φθάνει τὸ κανόνι ἐκεῖ παρομοίως ἔστειλα τὸν Κεφάλα μὲ Μεσσηνίους κατὰ τὸν Ἅγιον Σώστη καὶ ἐταμπουρώθη, καὶ ἔτζι δὲν τοὺς ἀφήναμε μὲ τελειότητα νὰ σπαράξουν πλέον. Οἱ Ἀρβανίτες ἄρχισαν νὰ ἔχουν ὀμίλιες μὲ ἡμᾶς. Αὐτοὶ ἦτον 3.000 καὶ ἐκείνη ἦτον ἡ δύναμις τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς. Μὲ ἐπρόβαλαν νὰ τοὺς ἀφήσω ν' ἀπεράσουν καὶ τοὺς ὑποσχέθηκα, τοὺς μὲν Τούρκους ἐντοπίους νὰ τοὺς ἀφήσομε χωρὶς τὰ ἄρματα τους καὶ τοὺς Ἀρβανίτας μὲ τὰ ἄρματα τους. Ὀμίλησα μὲ τοὺς ἄρχοντας, μὲ τὸν Μαυρομιχάλη πρῶτα καὶ ἔπειτα ἔδωσα λόγον τιμῆς εἰς τοὺς Ἀρβανίτες διὰ νὰ ἀναχωρήσουν.

Κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα, ὅταν πολιορκούσαμεν τὴν Τριπολιτζά, ἐσῆκωσα ἀπὸ τὰ Ντερβένια τὸν μακαρίτην Πάνο. Ὁ Πάνος, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Γενναῖος, ὁ Αποστόλης ἦτον εἰς τὰ Βασιλικά, ἐπαρχία τῆς Κορίνθου, διότι τοὺς εἶπαν ὅτι ἤλθαν Τοῦρκοι.

Τὸ στράτευμα 700, μὲ τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ τὴν Ἁγία Εἰρήνη ἀγνάντευαν τὸν στόλο ποὺ καίγει τὸ Γαλαξίδι. Ὅταν ἐπολιορκούσαμε στενὰ τὴν Τριπολιτζά, ἔβγαιναν ἔξω οἱ πολιορκημένοι, στὸν πόλεμο

τούς πιάναμε, μεταξύ αὐτῶν ἐπιάσθη ὁ Χατζῆ Χρίστος, ὁ Κότζος. Οἱ Βούλγαροι ἦτον σεῖζηδες, ὡς 200 ἐπιάσαμεν, ἦτον χριστιανοί.

Ἐν ταυτῷ ἄρχισαν οἱ Ἀρβανίτες νὰ πραγματεύονται. - Ἦτον ἓνας γραμματικός μὲ τοὺς Ἀρβανίτες, γραμματικὸς τοῦ Βελήμπεη καὶ Ἀλμάσμπη. Αὐτὸς ἔκαμνε τὸν μεσίτη μὲ τοὺς Ἀρβανίτες νὰ τοὺς βγάλομεν. Οἱ ἐπίλοιποι Τούρκοι μανθάνοντας τὸ τραττάτο, ἠθέλησαν νὰ πάρουν μέρος καὶ αὐτοί. Ἐβγαίνανε εἰς ἓνα μέρος, ἐπήγαινε ὁ Πετρόμπεης, ὁ Ἀναγνώστης Ντεληγιάννης, Κρεβατᾶς καὶ ἄλλοι, καὶ τοὺς ἐλέγαμε, νὰ ἀφήσουν τ' ἄρματα καὶ νὰ τοὺς μπαρκάρομε ὅπου θέλουν. Ἐκεῖνοι ἔλεγον: «Ὅχι, μὲ τ' ἄρματά μας». Στέλνουμε στοὺς Ἀρβανίτες, διὰ νὰ ἐμπιστευθοῦν νὰ ἐβγοῦν, τὸν Κολιόπουλο ὡς ἐνέχυρον. Βλέποντες οἱ Ἕλληνες, ὅτι θὰ πέσει ἡ Τριπολιτζά, ἐμαζώχθησαν 20.000 (22 Σεπτεμβρίου). Καθὼς ἐδοκίμασαν οἱ Ἀρβανίτες νὰ φύγουν, ἐπήδησαν οἱ Ἕλληνες μέσα ἀπὸ τὴν τάπια τοῦ σαραγιῦ. Οἱ Ἀρβανίτες ἐβγήκαν ἔξω, ἐπῆραν τὸν Κολιόπουλο, ἐτράβηξαν κατὰ τὸν Μύτικα ἕως 2.500. Μπαίνοντας τ' ἀσκέρι, ἔβαλα τελάλι νὰ μὴ σκοτώσουμε τοὺς Ἀρβανίτες. Ἐβγήκαν ὡς 2.000 καὶ μέσα εἰς τὴν Τριπολιτζά ἔκοβαν.

Τὸ ἄλογό μου ἀπὸ τὰ τεῖχη ἕως τὰ σαράγια δὲν ἐπάτησε γῆ. Ἀρβανίτες κλεισμένοι εἰς τὸν πύργο δὲν πείθονται εἰς τὴν φωνή μου.

Ἐκεῖ ποὺ ἐβγήκα μὲ τοὺς Ἕλληνας, τὸ πράγμα τους οἱ Ἀρβανίτες τὸ εἶχαν στελεμένο εἰς τὸ τζαντήρι μου ἀπὸ ἡμέρας μπροστὰ τρεῖς. Πηγαινάμενος ἐκεῖ, δοκίμασαν οἱ Ἕλληνες νὰ κτυπήσουν τοὺς Ἀρβανίτες, ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Ἐὰν θέλετε νὰ βαρέσετε τοὺς Ἀρβανίτες, σκοτώσετε ἐμένα πρῶτα, εἰμὴ καὶ εἶμαι ζωντανὸς ὅποιος πρωτορίζει ἐκείνονε πρωτοσκοτώνω πρῶτα». Κι ἐμπήκα μπροστὰ μὲ τοὺς σωματοφύλακάς μου, καὶ ἐμίλησα τῶν Ἀρβανίτων καὶ ἦρθαν ὁ Λιμάμπεης καὶ ὁ Βελήμπεης, οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῶν Ἀρβανίτων, καὶ τοὺς ἐζήτησα δύο ἐνέχυρα, καὶ τοὺς ἔδωσα τὸ πράγμα τους, 13 φορτώματα.

Εἰς τὸ τραττάτο ἦτον οἱ πρῶτιστοι τῶν Ἑλλήνων· ἐγὼ ἔμεινα πιστὸς εἰς τὸν λόγον τῆς τιμῆς μου. Ἐπῆρα τὸν Κολιόπουλο ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες καὶ τοὺς ἔδωσα τὸν Γιαννάκη Κολοκοτρῶνη, Χρηστάκη καὶ Βασίλη Ἀλωνισθιώτη.

Τὸν Κολιόπουλο τὸν ὀρδίνιασα μὲ 300 ἀνθρώπους νὰ τοὺς ξεβγάλει. Ἐτζί τοὺς ἐπῆρε εἰς τὰ Καλάβρυτα καὶ εἰς τὴν Βοστίτζα, καὶ ὁ Κολιόπουλος ἐγύρισε ὀπίσω. Τὸ ἀσκέρι ὅπου ἦτον μέσα τὸ ἑλληνικὸ ἔκοβε καὶ ἐσκότωνε ἀπὸ Παρασκευὴ ἕως Κυριακὴ, γυναῖκες, παιδιά καὶ ἄνδρες 32.000, μία ὥρα ὀλόγυρα τῆς Τριπολιτζᾶς. Ἐνας Ὑδραῖος ἔσφαξε 90. Ἕλληνες ἐσκοτώθηκαν 100. Ἐτζί ἐπῆρε τέλος. Τελάλη, νὰ παῦσει ὁ σφαγμὸς.

Τοῦ Σεχνετζίμπεη ἡ φαμιλιὰ ἔμεινε μ' ἐμέ, 24 ἀνθρώποι. Τὸν Κιαμήλμπεη τὸν ἐπῆρε ὁ Γιατράκος - ὁ Κεχαγιάς ἔμεινε αἰχμάλωτος μὲ τὰ χαρέμια καὶ τὰ περιέλαβε ὁ Πετρόμπεης.

Μετὰ τὴν νίκη τοῦ Βαλτετζιῦ τοῦ εἶχα γράψει ἓνα γράμμα καὶ τοῦ ἔλεγα ὅτι: «Σ' ἐνόμισα τακτικὸν καὶ ἤλθες κλέφτικα νὰ πολεμήσεις. Μανθάνω ὅτι κάνεις προσκυνοχάρτια εἰς τοὺς Ρωμαίους, δὲν εἶναι τώρα καιρὸς διὰ τοὺς Τούρκους νὰ δίνεις προσκυνοχάρτια, ἀλλὰ εἶναι τῶν Ἑλλήνων καιρὸς νὰ δίνουν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἐλπίζω νὰ σοῦ δώσω ράγι, ἂν γλυτώσεις, νὰ πᾶς εἰς τὸν τόπον σου. Βάστα ὅσο μπορέσεις καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὸ σαράγι σου». Καὶ ὁ Θεὸς τὸ ἤφερε καὶ ἐσμίξαμε εἰς τὸ σαράγι. «Ἦμουν σκλάβος εἰς τοὺς Ρούσους, ἔλεγε ὁ Κεχαγιάς, καλλίτερα νὰ χαθῶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλοῦ θὰ μὲ στείλει ὁ Σουλτάνος νὰ χαθῶ». - «Μὴ φοβᾶσαι, δὲν φονεύομε ὅσους ἐπροσκύνησαν». Τοὺς ἐπαρადώκαμεν εἰς τὴν φύλαξιν τῶν Μαυρομιχαλέων.

Ὅταν ἐμβήκα εἰς τὴν Τριπολιτζά, μὲ ἔδειξαν εἰς τὸ παζάρι τὸν Πλάτανο ὅπου ἐκρέμαγαν τοὺς Ἕλληνας. Ἀναστέναξα καὶ εἶπα: «Ἄϊτε, πόσοι ἀπὸ τὸ σόγι μου καὶ ἀπὸ τὸ ἔθνος μου ἐκρεμάσθησαν ἐκεῖ», καὶ ἐδιέταξα καὶ τὸν ἔκοψαν. Ἐπαρηγορήθηκα καὶ διὰ τὸν σκοτωμὸν τῶν Τούρκων.

Ὅταν ἐκίνησα διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Βαλτέτζι, εἰς τὸν δρόμον ἐβγήκαν τρεῖς λαγοὶ καὶ τοὺς ἔπιασαν ζωντανοὺς οἱ Ἕλληνες. Τότε τοὺς εἶπα, ὅτι: «Ἡ νίκη, παιδιά, εἶναι δική μας». Εἶχαν πρόληψη οἱ Ἕλληνες ὅταν ἐβλεπαν λαγούς καὶ ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὸ στρατόπεδο καὶ δὲν τοὺς ἐσκότωναν ἢ δὲν τοὺς ἔπιασαν· ἡ καρδιά τῶν Ἑλλήνων ἐκρούωνε, ὅτι θὰ χάσουν τὸν πόλεμο.

Ἀπὸ βουνὸ εἰς βουνὸ εἶχα τουφέκια μὲ φωτιές καὶ εἰς ὀλίγες στιγμὲς ἔδιδα εἶδησιν εἰς τὰ μακρινὰ στρατεύματα.

Μία φορά εις τὰ Τρίκορφα ὁ Ἀναγνώστης Ζαφειρόπουλος ἀπὸ τὸ Ζυγοβίσι, τὸν ὁποῖον εἶχα γραμματικὸν τότε, με ἤβλεπε ὁποῦ ἀγωνιζόμενα εις τὰς 24 ὥρας. Εἰς τὰς 20 ἐπήγαινα εις τὴν τέντα μου καὶ ἔτρωγα ὀλίγο ψωμί. Μοῦ εἶπε: «Ἄϊτε Κολοκοτρῶνη, παιδεύσου, παιδεύσου, καὶ ἡ πατρίς σου θέλει σὲ ἀνταμείψει». Ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα ὅτι: «Ἐμένα ἡ πατρίς θὰ πρωτοεξορίσει», καὶ ἡ τύχη τὸ ἤφερε καὶ ἀλήθευσα.

Εἶχαμε σχέδιον νὰ προβάλωμεν εις τοὺς Τούρκους τῆς Τριπολιτζᾶς νὰ παραδοθῶν, καὶ ἔτσι νὰ στείλωμεν ἀνθρώπους μέσα νὰ μαζευθῶν ὅλα τὰ λάφυρα, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ διαμοιράσουν κατ' ἀναλογίαν εις διαφόρους ἐπαρχίας καὶ νὰ βγάλουν διὰ τὸ ἔθνος, ἀλλὰ ποιὸς ἤκουσε. Ἡ Καρύταινα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτζᾶς ἕως τὴν πᾶσιν τῆς ἔδωσε 48.000 σφαχτὰ καὶ ἐράνους ἀπὸ τοὺς εὐκαταστάτους.

Ἐπειτα ἀπὸ 10 ἡμέρας ἐβγήκαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες με τὰ λάφυρα καὶ ἐπήγαν εις τὲς ἐπαρχίες τους σκλάβους, σκλάβες. Σὲ 10 ἡμέρες ὁποῦ ἐπέεκασα, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐσιγουρεύθησαν τὰ λάφυρά τους, ἐκάμαμε συνέλευση, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Πετρόμπεης καὶ ἄλλοι, ὁποῦ εἶχαμεν ἀρχὴν. Τοὺς εἶπα, ὅτι: «Εἶναι καιρὸς νὰ ἐκστρατεύσομε τώρα καὶ νὰ κινήσω διὰ τὴν Πάτρα» καὶ τὸ ἔκριναν εὐλογον. Τότε ἐκίνησα μόνον με 40 σωματοφύλακας γιὰ τὴν Πάτρα. Ἐστειλα προσαγὴν εις τὴν ἐπαρχία τῆς Καρύταινας, νὰ μαζωχθῶν τὰ στρατεύματα διὰ τὴν Πάτρα. Καὶ ὅταν ἔφθασα στὰ Μαγούλιανα, ἕξι ὥρες ἀπὸ τὴν Τριπολιτζᾶ, ἐσυνάχθησαν 1.700 στρατιῶτες, καὶ ἕως νὰ κατεβῶ εις τὴν Γαστούνην ἐμάζωνα 10.000. Ἀκούοντας ὅτι ἐκστράτευα διὰ τὴν Πάτρα οἱ ἄρχοντες, ὁ Α. Ζαῖμης, Σωτὴρ Χαραλάμπης, Π. Πατρῶν, πού πολιορκίζαν τὴν Πάτρα, γράφουν ἕνα γράμμα τοῦ Ὑψηλάντη καὶ Πετρόμπεη καὶ ὅλης τῆς τότε Κυβερνήσεως (Γερουσίας): «Ἐμάθαμε ὅτι ὁ Κολοκοτρῶνης ἔρχεται εις τὴν Πάτρα. Ὁ Κολοκοτρῶνης νὰ μείνει καὶ νὰ ἔλθει βοήθεια μιὰ τρακοσαργιὰ νομάτοι ἢ με τὸν Δεληγιάννη, ἢ μ' ἕνα Μαυρομιχάλη, διατὶ σὲ ἕξι ἡμέρες παίρνομε τὴν Πάτρα» - διατὶ ἔλεγαν τῶν μικρῶν: «Δὲν συμφέρει, ὅτι ἂν ἔλθει ὁ Κολοκοτρῶνης θὲ νὰ πάρει καὶ τῆς Πάτρας τὰ λάφυρα, καθὼς καὶ τῆς Τριπολιτζᾶς». Σκοπὸς τους ἦτον νὰ μὴν πάρω τὴν Πάτρα καὶ δυναμωθῶ. Ἄν με ἄφηναν νὰ πάγω ἀμέσως, θὰ μοῦ ἔδιδαν ἀμέσως τὰ κλειδιὰ οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸν φόβον τους. (Ἀνάθεμα νὰ ἔχουν). Οἱ Λαλαῖοι ἦτον μέσα - πρώην σχετικοὶ τοῦ Κολοκοτρῶνη. Εἶχον τὲς φαμελιές των εις τὸν Ἐπακτο. Μοῦ γράφουν ἀπὸ τὴν Τριπολιτζᾶ νὰ γυρίσω ὀπίσω, διότι ἡ Πάτρα τελειώνει. «Νὰ γυρίσεις ὀπίσω νὰ πᾶμε στὸ Ναύπλι». Ἐγύρισα με τὰ στρατεύματα πού εἶχα συναξει. Πηγαινάμενος εις τὴν Τριπολιτζᾶ, ἐστείλαμε ἕνα γράμμα, νὰ ἰδοῦμε τί κάνουν εις τὸ Ἀνάπλι. Μᾶς ἀποκρίνονται, ὅτι: «Εἴμεθα ἄξιοι νὰ πάρομε τ' Ἀνάπλι, διότι ἔχει πείνα». Ἀρχηγοὶ εις τὴν πολιορκία, Τζόρκης, Στάϊκος, Σταματελόπουλος, Παπα Ἀρσένης. Τὴν ἴδια ὥρα ὁποῦ ἔκαναν τὸ γράμμα ἔφθασε ἕνα καράβι εις τὸ Ἀνάπλι ἀουστριακὸ φορτωμένο σιτᾶρι ἕως 10.000 κιλά. Τὴν ἴδια ὥραν μᾶς στέλνανε ἕνα γράμμα: «Φθάσατε, ὅτι ἦρθε ἕνα καράβι με προβιζιόνες, καὶ δὲν ἠμποροῦμε μόνονι μας». Ἀμέσως ἐκινήθημεν διὰ τὸ Ἄργος, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Πετρόμπεης, ἡ τότε Γερουσία. Κάνουν μίαν ἀναφορὰ οἱ Τριπολιτζιώτες, μοῦ γυρεύουν τὸν Πάνο, νὰ μείνει φρουρὰ διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς πόλεως. Τοὺς ἀπεφάσισα καὶ τὸν ἄφηκα. Ἐκστρατεύσαμε καὶ ἐκατεβήκαμε εις τὸ Ἄργος, ἐπήραμε καὶ τὸν Κιαμήλμπεη καὶ ἕνα παιδί τοῦ Κιαμήλμπεη. Σὰν ἐκατεβήκαμε στὸ Ἄργος, εὐρήκαμε τὴν πολιορκία πολὺ καλά.

Ἡ Μποβολίνα (1) με τὸν ἀδελφόν της ἐφύλαγε τὸν μπλόκο. Ἐκεῖ πού ἐσυνάχθημεν ἦλθαν ἀπὸ Ὑδρα, Σπέτζες, Πελοπόννησο, νὰ κάμομε κυβέρνηση. Τὲς ἴδιες ὥρες ἀπεφάσισαμε νὰ κάμομε ρεσάλτο εις τ' Ἀνάπλι. Ἐκεῖνες τὲς ὥρες ἐκαβάλικα νὰ πάγω στοὺς Μύλους νὰ ἰδῶ τὰ καράβια. Εἰς τὸν δρόμον μ' ἔρριξε τ' ἄλογο καὶ ἤμουν ἄρρωστος. Ἐκαναν τὸ συμβούλιον νὰ γενεῖ τὸ ρεσάλτο. Τὸ στεριανὸ στράτευμα νὰ κτυπήσει τὸ Παλαμῆδι καὶ τῆς στεριᾶς τὴν πόρτα, καὶ τὰ καράβια νὰ κανονίζαρον τὸ Καστέλι καὶ τὰ 5 Ἀδέλφια, καὶ 500 μικρὰ Κρανιδιώτικα νὰ κτυπήσουν μέσα ἀπὸ τὸ γιαλό. Ἡ γνώμη μου δὲν ἦτον. Μοῦ εἶπαν: «Σὰν εἶσαι ἀνήμπορος, κάτζε». - «Οἱ ἀδελφοί μου πᾶνε νὰ σκοτωθῶν καὶ ἐγὼ νὰ κάτζω;» Ἐμαζώχθηκα τ' ἀσκέρια στὴν Ἄρια. Ὁ Ἰωσαφὰτ ἔβαλε λόγο εις τ' ἀσκέρια: «Ὅποιος σκοτωθεῖ, λαβωθεῖ, ἡ Πατρίς θέλει τοὺς βραβεύσει».

Εἴμαστε ὡς 4.000. Χωρίζουν, στὸ Παλαμῆδι με 1.000 νὰ πάγω ἐγὼ, καὶ ὁ Νικήτας, καὶ Γιατροάκος καὶ ἄλλοι νὰ κτυπήσουν τοῦ γιαλοῦ τὴν πόρτα. Ὁ Ταρέλας, φιλέλλην, εἶχεν ἕως 100.

Τοὺς εἶπα νὰ κτυπήσουν τὰ καράβια πρῶτα ἕως ἔχουν καιρὸν, καὶ ἂν δὲν ἔχουν καιρὸ νὰ μὴ δοκιμάσωμεν. Αὐτοὶ ἀποκρίθηκα: Τὰ καράβια εἶναι πού εἶναι, νὰ τοὺς κτυπήσωμεν πρῶτα ἡμεῖς· νὰ

κτυπήσω νύκτα τὴν αὐγὴ εἰς τὸ Παλαμῆδι, διὰ νὰ τραβήξουν ἀπὸ τὴν χώρα δύναμιν εἰς τὸ Παλαμῆδι καὶ τότε νὰ κτυπήσουν τῆς στεριᾶς τὴν πόρτα. Ἐμένα μὲ ἀποφάσισαν μὲ 1.000. 400 μὲ ἀκολούθησαν, οἱ ἄλλοι νομίζοντες νὰ ἐμβοῦν εἰς τὴν χώρα. Μ' ἐκείνους ποῦ ἐπῆγα ἐγὼ τὴν αὐγὴ ἄνοιξα τουφέκι καὶ ἐβγάλαμε τὲς σκάλες ἀπὸ τὴν Πρόνοια, ἐκτύπησαν καὶ ἐπῆγαν ἴσια μὲ τὸ Λεῦκο. Τὰ καράβια ἀπὸ τὸν γιαιλὸ δὲν τοὺς ἔκανε ἀέρας, ἐφυσουῖσε ἀπὸ τὴν στεργιά, εἶχαν κατάμπροστα τὸν ἀέρα, δὲν μπουκάριζαν. Οἱ Τοῦρκοι ἐδυναμώσαν στὰ μπετένια. Οἱ Ἕλληνες ἐχώθησαν στὰ Τουρκομνήματα. Δυὸ ὥρες ἐβάσταξε ὁ πόλεμος. Βλέποντας ἐγὼ ὅτι τὰ καράβια δὲν ἔκαναν δουλειά, ἔστειλα τὸν Φωτάκο νὰ εἰπῆ νὰ ριτιράρουν μὲ μιᾶς· καὶ ἔτσι ριτιράρουν ὅλοι μιὰ κοπανιὰ καὶ ἐσκοτώθησαν ὀλίγοι - καὶ ἐπαλληκαρεύσαμε τοὺς Τούρκους. Ἐγυρίσαμε πίσω εἰς τὸ Ἄργος ἄπρακτοι. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦτον καλοὶ τέτοια κάστρα νὰ παίρνουν μὲ ρεσάλτο· ἦτον μία τρέλλα. Ἐστείλαμε εἰς τὲς ἐπαρχίες νὰ κάμομε συνέλευση. Ἦλθε ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Ζαΐμης, διὰ νὰ κάμουν συνέλευση, νὰ κάμομε κυβέρνηση.

Ὁ Μαυροκορδάτος, μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Καρατζᾶ, ἦλθον εἰς τὴν Πάτρα, ἐστάθησαν ἐκεῖ μερικὸν καιρὸ, ἔπειτα ὁ Μαυροκορδάτος ἦλθε καὶ πρωτοανταμώσαμεν εἰς τὸ Ἄργος. Αἰσθόμενοι ἐπεστρέψαμεν εἰς τὸ Ἄργος, ἐμαζεύθησαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες καὶ ἀπὸ διαφόρους ἐπαρχίες καὶ νησιὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐψηλάντης: - Ἦτον ἓνας ἄνθρωπος σταθερός, τίμιος, ἀνδρεῖος, μικρόνους, κοῦφος, εὐκολοπατήτος, μικρὸς εἰς τὸ ἀνάστημα, λιγνός, τὸ ὄνομά του ἐχρησίμωσε πολὺ εἰς τὴν ἀρχὴν. Εἶχε τὴν φαντασίαν νὰ εἶναι ἀρχηγός (κεφαλή), πλὴν τὸ μυαλὸ του δὲν τοῦ ἔσωνε ἀναλόγως μὲ τὰς περιστάσεις ὅπου εὐρέθηκε. Ἄν ἤθελε ἔλθει ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ἀδελφός του, ἠθέλαμε κάμει δουλειά, διατὶ ἤθελα τὸν ὑποστηρίξει. Ἐγὼ δὲν ἐγύρευα παρὰ ἓναν ν' ἀκουμβήσω τὲς πλάτες μου, ἐγὼ δὲν ἔκαμνα καπούλι τοὺς ἄρχοντας, ἐκεῖνοι ἐμένα, καὶ ἔτσι κανένας τρίτος - δὲν ἐγίνοντο διχόνοιες. Ἀναγνωσταρᾶς: ἦτον μὲ πολὺ νοῦ ἄνθρωπος, ἀλλὰ φθονερός, βαρुकίνητος, παχύς. Ὁ Κρεβατᾶς ἦτον ἄνθρωπος μὲ νοῦ καὶ πολλὰ ὠφέλιμος γιὰ τὴν Πατρίδα.

Ἐσυμβουλευθήκαμε νὰ κάμομε κυβέρνηση, ἐφιλονικήσαμε κάμποσο, ποῦ νὰ γένει συνέλευσις. Τότε ἔκαμαν τὰ στρατεύματα ὅπου ἦταν ἐκεῖ μιὰ ἀναφορὰ, καὶ μοῦ ἐζητοῦσαν νὰ τοὺς δώσω τὴν ἄδεια νὰ σκοτώσουν τοὺς προύχοντας. Κάποιοι τοὺς εἶχε ἐρεθίσει λέγοντάς τους, ὅτι δὲν θέλουν νὰ κάμουν συνέλευση, καὶ ἔτσι γελοῦν τὸν κόσμον. Ἐσηκώθηκα τὸ μεσημέρι καὶ ἐπῆγα καὶ τοὺς εἶπα: «Τί κάμνετε αὐτοῦ; Κάμετε τὸν ὄρκον, διότι τοῦτο ἔχουν νὰ σᾶς κάμουν, καὶ ἔπειτα πηγαίνετε εἰς ἓνα μέρος διὰ νὰ ἀρχίσετε τὴν συνέλευση». Τοὺς ἐπῆρα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη, ἔκαμαν τὸν ὄρκον, καὶ ἔτσι ἔπαυσε αὐτὸς ὁ χόχλος τοῦ λαοῦ. - Ὁ λαὸς εἶχε πάντοτε σκοπὸ νὰ σκοτώσει τοὺς ἄρχοντας καὶ κάθε παραμικρὰ αἰτία ἐρεθίζοντο. Ἐτσι οἱ πολιτικοὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Πιάδα (Ἐπίδαυρον), καὶ ἀρχίτησαν νὰ κάμουν τοὺς νόμους, καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἐπῆγαμεν εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ Π. Γιατράκος ἐπῆρε τὸ Κιαμήλμπεη καὶ 20 ζορμπάδες Λεονταρίτες καὶ Τριπολιτζῶτες. Ὁ Ἐψηλάντης, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ἦτον ὅλοι ἐκεῖ, καὶ ὁ Γιατράκος μὲ τοὺς Τούρκους ἐπῆγε εἰς τὰ Ἐξαμίλια, καὶ τὰ ἄλλα στρατεύματα ἐπῆγαν μέσα εἰς τὴν χώρα στὴν Κόρινθο καὶ ἐπολιορκοῦσαν τὸ κάστρο. Μία ἡμέρα σηκώθηκα καὶ ἐπῆγα εἰς τὰ Ἐξαμίλια καὶ ἤρθηκα τὸν Κιαμήλμπεη, διὰ νὰ γράψω ἓνα γράμμα εἰς τὸν ἐπίτροπόν του καὶ εἰς τὴν γυναῖκα του νὰ παραδώσει τὸ κάστρο. Ἦ ἐκεῖνος δὲν ἔγραφε καθὼς ἔπρεπε, ἢ ἐκεῖνοι δὲν τὸν ἤκουσαν, δὲν ἐπαράδωσαν τὸ κάστρο. Ἐγὼ τοῦ ἔκαμα χίλιους φόβους, πλὴν ἐστάθη ἀδύνατο. Στὴν Κόρινθο ἐσκοτώσε τὸ στρατεῦμα 20 Τούρκους. Ἦτον μερικοὶ Λαλαῖοι μέσα καὶ Ἀρβανίτες, καὶ ἔβαλα τὸν Καραχάλιο καὶ τοὺς ὀμίλησε μιὰ καὶ δυὸ διὰ νὰ παραδοθῶν, καὶ ἐκεῖνοι τοῦ ἔλεγον σήμερον καὶ αὔριο, καὶ ἐπέρασαν 20 ἡμέρες, διατὶ ἐκαρτέρευαν μεντάτι ἀπὸ τὸν Ὁμέρ Βρυώνη, ὅπου ἦτον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ἐπῆγαιναν ἀπὸ τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς ἔλεγον «Μὴν παραδίδεσθε εἰς τὸν Κολοκοτρώνη, διατὶ σᾶς ἔρχεται μεντάτι», καὶ ὁ σκοπὸς τους ἦτον νὰ φύγωμεν ἡμεῖς, καὶ τότε νὰ μείνουν μονάχοι νὰ πάρουν τὰ λάφυρα, καὶ ὁ φθόνος ἦτον ἀκόμη. Μετὰ 20 ἡμέρας ἔστειλα τὸν Καραχάλιο καὶ ὀμίλησε καὶ ἦλθαν δύο εἰς τὸ κονάκι μου, καὶ τοὺς ὀμίλησα νὰ ἐβγοῦν ἐκεῖνοι, καὶ ἄς μείνουν οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι. Καὶ αὐτὸ ἦτον διὰ νὰ κάμω ἀρχὴν, καὶ ἔτσι ἐπῆραν τὰ ἄρματα τους 16 καὶ ἦλθαν εἰς τὸ σπῆτι, καὶ τοὺς ἔβαλα εἰς τὸ ὄρδι μου. Ἐτραπτάραμε καὶ ἔστειλαν, περάσοντας 5 - 6 ἡμέρες, ἓνα Λαλαῖο, καὶ ἐκραξαν τὸν κεχαγιά τοῦ Κιαμήλμπεη καὶ τὸν κατὴ καὶ ἄλλους δύο ἀξιωματικὸς Τούρκους, δὲν ἐνθυμοῦμαι τὰ ὀνόματά τους. Ἐβγήκαν καὶ ὀμίλησαμεν, τοὺς εἶπα νὰ παραδώσουν τὸ κάστρο καὶ τὰ ἄρματα τους, καὶ νὰ πάρουν δύο φορεσιᾶς (σκουτιᾶ), καὶ νὰ τοὺς βαρκαρουμε, νὰ τοὺς περάσομε εἰς τὴν Ρούμελη, ἄλλοι εἰς τὸ Γαλαξίδι καὶ ἄλλοι κατὰ τὰ Σάλωνα, καὶ μ' ἀποκρίθησαν ὅτι:

«Νὰ πᾶμε ἀπάνω νὰ εἰποῦμε καὶ τῶν ἄλλων καὶ σᾶς στέλνουμε ἀπόκριση». Τὴν ἄλλην ἡμέρα μᾶς ὀμίλησαν πάλι νὰ κουβεντιάσομε μὲ αὐτούς. Ἐκινήσαμε νὰ πᾶμε, καὶ τὸ στράτευμα, ἀπὸ τὴν ἀταξίαν του, ἐκίνησε ὅλο σιμά. Βλέποντας τὴν ἀταξίαν αὐτὴ ἐπέισμωσα καὶ δὲν ἠθέλησα κανένα κοντά μου. Ἐκαβάλλικα καὶ ἐπῆρα τὸν καπετὰν Αναγνώστη Πετιμεζᾶ μονάχον, καὶ ἐκίνησα ἐπῆγα κοντὰ εἰς τὸ Κάστρο εἰς κάτι τουρκομνήματα, καὶ εἶπα: «Οἱ ἀρχηγοὶ νὰ γίνουν 30 νομάτοι, νὰ ἔλθουν κοντά μου», καὶ ἔτσι τοὺς ἔστειλα. Πηγαينάμενος ἐκεῖ, ὅπου εἴμεθα οἱ δύο, ὀμίλησα διὰ νὰ κατεβοῦν ἀπὸ τὸ Κάστρο νὰ τοὺς εἰπῶ, διατὶ οἱ Τοῦρκοι ἔστρεξαν καὶ τὴν συνθήκη ὅπου τοὺς εἶχα κάμει τὲς περασμένες ἡμέρες. Ἐκατέβηκαν οἱ 4 καὶ ἐκάτζαμεν ἀντάμα. Τότε ἔστειλα εἰς τὸν κατῆ (σὸν τοὺς ἔβαλα εἰς τὸ χέρι τούτους) μὲ τοὺς 30 ἀνθρώπους μέσα εἰς τὸ Κάστρο διὰ νὰ παραδώσουν τὰ ἄρματα τοὺς ὅλοι οἱ Τοῦρκοι καὶ νὰ τὰ βάλουν εἰς ἓνα σπίτι. Ὁ κατῆς ἔκαμε λόγον καὶ τοὺς ὄρκωσε εἰς τὴν πίστιν τοὺς νὰ μὴν κρύψουν κανένα ἄρμα, ἀλλὰ νὰ τὰ δώσουν ὅλα. Καὶ ἔτσι ἐξαρματώθηκαν ὅλοι καὶ τὰ ἔβαλαν εἰς ἓνα σπίτι. Στὴν συνέλευσιν, ἀφοῦ ἤκουσαν, ὅτι ζητοῦν νὰ παραδοθοῦν οἱ Τοῦρκοι, ἐστείλαμε νὰ ἔλθοῦν καὶ 5 - 6 πολιτικοί, νὰ ἔλθουν νὰ παρασταθοῦν εἰς τὰ λάφυρα, καὶ νὰ βγάλουμε καὶ τοῦ Ἑθνους. Αὐτοὶ ἦσαν ὁ Σωτῆρ Νοταρᾶς, ὁ Κορίνθου καὶ ἄλλοι, ἦτον καὶ ὁ Πρωτοσύγκελος τῆς Ἀρκαδίας ἐκεῖ, ὅπου εἶχε ἔλθει ἐκεῖ ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὴν συνέλευσιν διὰ νὰ ὑπογράψουμε τοὺς νόμους, καὶ ἐγὼ δὲν ἠθελα, ἐξ αἰτίας ὅπου ἦτον ἓνα κεφάλαιο ὅπου ἔλεγε ὅτι: τὸ Ἐκτελεστικὸ νὰ τελειώνει μία ὑπόθεση, καὶ ἔπειτα ἀπὸ 6 ἡμέρες νὰ δίδουν τὴν εἶδηση εἰς τὸ Βουλευτικόν. Ὅλοι τὸ ὑπόγραψαν ἔξω ἀπὸ ἐγώ. Τότε ἐπῆγαν πίσω, ἔκαμαν ἐξαίρεση (παράρτημα) ἀπὸ τοῦτο τὸ κεφάλαιο καὶ ἔτσι ὑπόγραψα. Σὺν ἔβαλα τοὺς 30 ἀνθρώπους μέσα καὶ ἐξαρμάτωσαν τοὺς Τοῦρκους, μού ὀμίλησαν, ὅτι τὰ ἔκαμαν ὅλα. Τότε ἔδωσα εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς συνελεύσεως καὶ ἐπῆρα 300 ἀπὸ τὰ διάφορα σώματα, καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν πόρτα, καὶ ἐσταύρωσα μὲ μία σημαία Ἑλληνικὴ τὴν πόρτα καὶ ἔπειτα τοὺς ἔμβασα μέσα καὶ ἔβαλα αὐτὴν τὴν σημαία ἀπάνου εἰς τὸ Κάστρο. Τὰ στρατεύματα καὶ ἐγὼ ἐκατεβήκαμε εἰς τὴν χώρα, εἴμεθα 6.000, οἱ Τοῦρκοι ἦσαν 300: εἰς τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου.

Εἰς τὴν πτῶσιν τῆς Κορίνθου ἦσαν Ὑψηλάντης, Μαυρομιχάληδες, Πετιμεζαῖοι, Γιαννάκης Κολοκοτρώνης, Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης, ὁ υἱός μου ὁ Γενναῖος, Ἀντώνης Κολοκοτρώνης, Αναγνωσταρᾶς, Γιατροᾶκος, Κεφάλας, Κολιόπουλος.

Τότε ἦλθε εἶδησις, ὅτι ἡ ἀρμάδα τοῦ Καπετὰν Πασᾶ μὲ 9.000 ἐτράβαε διὰ τὴν Πάτρα. Ἀκούοντας αὐτὸ ἔλαβα διαταγὴ καὶ ἐκίνησα εὐθὺς διὰ τὴν Πάτρα. Ἐπέρασα ἀπὸ τὸ Ἄργος, τὴν Τριπολιτζᾶ, καὶ εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ διέταξα τὲς ἐπαρχίες Τριπολιτζᾶς, Καρύταινας, Φαναριοῦ, Ἀρκαδιάς, νὰ τραβήξουν διὰ τὲς Πάτρας.

Εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ ὅπου ἔφθασα, ἐμάθαμε ὅτι ὁ Ἄλῃ πασὰς ἐχάθη, καὶ ἔλεγαν μερικοὶ Γερουσιασταί, ὅτι: «Τώρα ὅπου ἐχάθη ὁ Ἄλῃ πασὰς, οἱ 80.000 ὅπου τὸν ἐπολιορκοῦσαν θὰ πέσουν εἰς ἡμᾶς». Ἐγὼ εἶπα: «Ἐχει ὁ Θεός». Ἐνας Νικολὸς Τζανέτος, ἀπὸ τὸ Φανάρι, εἶπε: «Ἀξιωθήκαμεν καὶ ἐκάμαμε Γερουσία καὶ Βουλή, καθὼς λέγουν τὰ παλιὰ χαρτιά, ἃς χαθοῦμεν τώρα». - «Εὖγε σου, κύριε». Διέταξα τὸν Γενναῖο νὰ πάρει τοὺς μισοὺς Τριπολιτζώτας, Φαναριώτας, καὶ ἄλλους, νὰ τραβήξει κοντά. Εἰς τὴν Βυτίνα, ἔλαβα τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως, ὅπου ἐπρωτοσυστήθηκε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβα τὸ δίπλωμα τοῦ Στρατηγοῦ. Εἰς τὴν 1 Μαρτίου ἔφθασα εἰς τὴν Πάτρα. Ἐπέρασα ἀπὸ Καρύταινα, Πύργου, Γαστούνη καὶ Πάτρα. Ἐσύναξα 6.000. Ἀρχηγοὶ Α. Ζαῖμης, Κανέλλος Δεληγιάννης, Πετιμεζαῖοι, Σέκερης Τριπολιτζώτης, Λόντος μὲ τοὺς Βοστιτζάνους.

2 Μαρτίου διηγῆθηκα ὡς τὰ τώρα 1822.

Ἐναντίον τοῦ Ὁμέρ Βρουώνη ἐπῆγε ὁ Νικηταρᾶς καὶ ὁ Ἄχολος.

Ὁ Χάντζος καὶ ὁ Ἰβραῖμης Λαλαῖοι ἦσαν ἐκεῖνοι ὅπου ἐδόξαζαν τοὺς Λαλαίους.

Φθάνοντας εἰς τὴν Πάτραν, ἐπῆγαμε μὲ Καρυτινοὺς καὶ Πυργιώτες ἕως 4.000 καὶ Καλαβρυτινοὺς, ὁ Ζαῖμης, ὁ Λεχουρίτης, ἕως 1.000, καὶ ἀπὸ τὴν Πάτραν οἱ ντοπικοὶ ὡς 500, καὶ ἦτον οἱ Κουμανιωταῖοι ἐπὶ κεφαλῆς. Ἦτον καὶ μὲ 300 Βοστιτσάνους ὁ στρατηγὸς Λόντος στὰ Σελὰ κατὰ τὸ Καστέλι τῆς Πάτρας. Ἐγὼ πηγαινάμενος δὲν ἤξευρα τὸν τόπον τῆς Πάτρας, 28 Φεβρουαρίου. Καὶ ἐρχόμενοι ἡμεῖς, ἐβγήκαν οἱ Τοῦρκοι ἕως 5.000, ἐβγήκαν νὰ λαφυραγωγῆσουν εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ ἔντεσε ἡ ἐμπροστινέλα τοῦ Γενναίου. Ἐφθασε καὶ ὁ Κολιόπουλος καὶ τοὺς ἐκνήγησαν ἕως ἔξω τῆς Πάτρας, καὶ ἀπὸ πίσω ἠρχόμουν ἐγὼ καὶ ἐμαζωχθήκαμε ὅλοι εἰς τὸ Σαραβάλι καὶ εὐθὺς ἔστειλα 100 νομάτους καὶ ἔπιασαν τὸ μοναστήρι

τοῦ Γεροκομειοῦ, τίρο κανονιοῦ ἀπὸ τὴν Πάτραν. Καὶ βλέποντας οἱ Τοῦρκοι ὅτι ἐπιάστηκε τὸ μοναστήρι, ἐβγήκαν εἰς πόλεμον, νομίζοντας ὅτι εἶναι καθὼς πρῶτα. Καὶ τὰ στρατεύματα κινήθηκαν τὰ ἐδικὰ μας καὶ ἔγινε ὁ πόλεμος σφοδρὸς καὶ ἐπήραμε κεφάλια καμμιὰ ὀγδοηνταριά. Ἐμβῆκαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν μισὴ χώρα (1 Μαρτίου 1822). - Μοῦ ἐπαράγγειλαν νὰ μείνουν εἰς τὴν χώρα, τοὺς εἶπα νὰ τραβηχθοῦν εἰς τὰ πόστα τους. Τὸ μὲν Καλαβρυτινὸ στράτευμα, οἱ 100, ἔμειναν εἰς τὸ Γεροκομειό, στοῦ Σαῖταγα τὸν ληνό, οἱ Τριπολιτσιῶτες 400. Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης μὲ 600 ἔπιασε τὸ Πουρναρόκαστρο ἀποκάτω. Τὸν Γενναῖον μὲ τοὺς Φαναρίτας 300 στὸν Παλιόπυργο, τοὺς Γαστουναίους τοὺς εἶχα στὴν Ὀβριά, τὸ μὲν δυνατότερο λοιπὸ στράτευμα τὸ εἶχα εἰς τὸ Σαραβάλι νὰ δίδει μεντάτι. Τὸ Σαραβάλι, μακρὰν ἀπὸ τὰ ταμπούρια μισὴ ὥρα, ἀπὸ τὴν Πάτρα τρία κάρτα. Εἶδαν οἱ Τοῦρκοι τὰ ὄρδια, καὶ ἀκούοντας, ὅτι ἦλθε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ἔστειλαν τοῦ Γιουσούφ πασᾶ, ὁποῦ ἦτον εἰς τὸ Καστέλι, ὅτι ἦλθαν πολλὰ στρατεύματα καὶ ὁ Κολοκοτρώνης. Πρὶν κάμωμεν τὸν πόλεμον, εἶχε ἔλθει ὁ Μιαούλης, καὶ ἔκαμε μεγάλη χαλάστρα εἰς τὰ καράβια, καὶ ἔφυγαν καὶ ἐπήγαν κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ τὰ ἐδικὰ μας ἔμειναν ἐκεῖ ἕως ὁποῦ ἐπήγαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἐκάμαμε τὸν πόλεμον. Ἀναχώρησαν τὰ καράβια, ὁ Γιουσούφ πασᾶς ἔστειλε εἰς τὸν Ἐπακτο καὶ εἰς τὸ Καστέλι τῆς Πάτρας καὶ τοὺς ἐσήκωσε ὅλους τοὺς Τοῦρκους καὶ ἐκίνησε καὶ ἦλθε εἰς τὴν Πάτρα. Οἱ Τοῦρκοι ἐσυνάχθησαν ἕως 12.000. 9.000 Ἀνατολίτες καὶ 3.000. Καὶ εἰς τὰς 9 Μαρτίου ὅλοι ἐκινήθησαν εἰς πόλεμον, καὶ ἐγώ, βλέποντας ἀπὸ τὸ Σαραβάλι, ὅτι ἐκινήθηκε ἀσκέρι πολὺ, ἐτεμπίχιασα ὅλα τὰ στρατεύματα νὰ κινηθοῦν. Οἱ Καλαβρυτινοὶ ὁποῦ ἦταν εἰς τὸ Γεροκομειό, καὶ οἱ Τριπολιτσιῶτες εἰς τὸ Σαῖταγα.

Ἐκινήθηκαν νὰ πιάσουν τὸν πόλεμον ἔξω τὲς ράχες καὶ ἀνοίγοντας τὸν πόλεμον ἔστειλα τὸν Γενναῖο μὲ τοὺς Φαναριώτας καὶ οἱ Γαστουναῖοι ἔστειλαν, καὶ ἀπὸ τὸ ὄρδι τὸ δικό μου. Ὅσο νὰ πάγει τὸ μεντάτι νὰ τοὺς κάμει βοήθεια ἐτσακίσθησαν ἐκεῖνοι καὶ ὁ Γενναῖος μὲ 600 ἐκλείσθη εἰς τοῦ Σαῖταγα τὸ ληνό, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦτον πολλοὶ καὶ τοὺς ἐκλείσαν καὶ ἐπροσπέρασαν οἱ Τοῦρκοι κυνηγώντας. Ὁ μὲν Κολιόπουλος, μὲ τὸ λοιπὸ στράτευμα, ἔπεσε κατὰ τὴν σταφίδα πού ἦτον ληνοί, καὶ ἔπιασαν μὲ τοὺς Γαστουναίους, τοῦ Κανέλλου τὸ στράτευμα καὶ τῶν Πατραίων ἐκόλλησαν εἰς τὸ Πουρναρόκαστρο, ὁ δὲ Ζαῖμης ἔντεσε ἐκεῖ μὲ τὰ στρατεύματα, καὶ τὸν ἐκυνήγησαν ἕως μισὴ ὥρα, καὶ ἐτράβηξε μὲ ὀλίγους κατὰ τὴν ποταμιά κατὰ τοὺς μύλους. Καὶ ἐγὼ ἦμουν μοναχός μου, διατὶ τὸ στράτευμα τὸ ἔστειλα ὄλο, καὶ ἔντεσε νὰ εἶναι καὶ ὁ Δεσπότης Ἄρτης ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ Καλαμογδάρτης ὁ Ἀνδρέας καὶ ὁ γραμματικὸς ὁ Μιχαλάκης. Βλέποντας ὅτι τὰ στρατεύματα τὰ τούρκικα ἐκινήθησαν καὶ ἔπιασαν τὸ ληνό καὶ τὸ μοναστήρι, λέγω: «Ἀφήνω τὰ μουλάρια μὲ τὸν τσεπχανὲ ἐδῶ, ἂν τσακίσουμε τοὺς Τοῦρκους ἐλάτε, ἂν μᾶς τσακίσουν φύγετε μὲ τὰ μουλάρια, καὶ ἐγὼ μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθεια καὶ τὴν ἐδικὴ σας πηγαίνω». Καὶ ἐπήγα μόνος μου, χωρὶς νὰ ἔχω οὔτε ψυχογιὸν κοντά μου, καὶ ἐκίνησα. Εἰς ἕνα κάρτο ἀπήνησα τὸν γέρο Ἀναγνώστη Λεχουρίτη τὸν ἔστειλε ὁ Ζαῖμης. - «Τρέξε, ἀδελφέ, διατὶ τὴν ἐχάσαμε τὴν μπατάλια», καὶ ἔκαμα σύντροφον τὸν γέρο Ἀναγνώστην εἰς τὸν δρόμο πού ἐπήγα εἰς τὸν Παλιόπυργον. Ἀπάνω ἀπὸ τὸν Παλιόπυργο βλέπω ἕνα μπαϊράκι μικρό. Ἦτον ὁ Εὐαγγέλης ὁ Κουμανιώτης μὲ 15 καὶ ἐκάθοντο καὶ ἔκανε σεῖρι, τοὺς ὀμίλησα καὶ τοὺς εἶπα: «Τί ἄνθρωποι εἴσασθε ἐσεῖς;» Καὶ μοῦ ἀποκρίθηκαν: - «Ἕλληνες». Ἐγὼ τοὺς εἶπα: - «Μὲ γνωρίζετε; Εἶμαι ὁ Κολοκοτρώνης, ἐλάτε ἐδῶ». - Καὶ τότενες ἐφοροῦσα φορέματα κόκκινα καὶ φουστάνελα κόκκινη καὶ ἐκατέβηκαν καὶ τοὺς ἔβαλα ὀμπροστά, καὶ ἐπήγα ἴσια εἰς τὸ κέντρο τῶν Τουρκῶν, καὶ ξετροπώνοντας Ἕλληνας, πού μὲ ἄκουαν πού ἐπήγα, καὶ τοὺς ἔκαμα καμμιὰ πενηνταριά, καὶ τοὺς ἔβαλα εἰς ἕνα πόστο εἰς τὸ κέντρο τῶν Τουρκῶν ἐμπρός. Τοὺς εἶπα: «Μπήχτε τὸ μπαϊράκι ἐδῶ». - «Χανόμεθα». - «Σᾶς στέλνω μεντάτι ἐγώ», καὶ ἐγὼ ἐγύρισα καβαλλάρης κατὰ τὴν σταφίδα τοῦ Κόλ. Καὶ τοὺς εἶπα νὰ πάρουν τὸ μπαϊράκι τους καὶ νὰ πᾶνε εἰς τὸ ἄλλο τὸ μπαϊράκι. Ὁ Γενναῖος καὶ οἱ Καλαβρυτινοὶ ἦτον ἀποκλεισμένοι. Τηρᾶω ὀμπρός ἀπὸ τὰ μπαϊράκια καὶ ἦτον ἕνα χοριγοκάμινο, καὶ στέλνω τὸν Παρασκευᾶ, τοῦ Κολιόπουλου τὸν ἀδελφό, μὲ 20 νομάτους, νὰ τὸ πιάσουν, πού ἦτον καμμιὰ ἔξηνταριά καβαλλαραῖοι Τοῦρκοι, νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Μοῦ λέγουν: «Χανόμεθα». - «Σύρτε καὶ ἐγὼ ἔχω τὴν ἔγνοια σας». - Ὅσο πού δυνάμωσαν τὸ κέντρον καλά, ἔντεσε ἐκεῖ καὶ ὁ Καραχάλιος καὶ ὁ ἀγιουτάντες μου Φωτάκος, διατὶ ἐπαρτήρησα τὸν πόλεμον, καὶ ἀπὸ τὸ κέντρο δὲν ἠμπορούσαμε νὰ τοὺς τσακίσουμε τοὺς Τοῦρκους, ὅμως, ἂν τοὺς χαλάσουμε, θὰ τοὺς χαλάσουμε ἀπὸ τὰς πτέρυγας. Τότε ἐπήρα τὸν Καραχάλιο καὶ τὸν Φωτάκο καὶ ἐπήγα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὁποῦ οἱ Τοῦρκοι ἐκρατοῦσαν ἕως εἰς τὴν μάνα τοῦ νεροῦ (τοὺς δύο μόνον). Ἐμπηξα τὴν φωνήν: «Ποῦ εἴστε, μωρὲ Ἕλληνες; Κάτω - κάτω»... Ἀκούοντας τὴν φωνήν μου οἱ φευγάτοι κατέβαιναν ἀφοῦ ἐκατέβηκαν κάτω, βάνω τὸ κιάλι, δὲν εἶδα, καὶ ἐφώναζα (στρατήγημα): «Ἐτσακίσαν οἱ Τοῦρκοι». Χουμοῦν οἱ Ἕλληνες,

ετσάκισε τὸ πρῶτο τζογκάρι ὅπου ἦτον οἱ Τοῦρκοι ποὺ εἶχαν ἀποκλεισμένον τὸν Γενναῖον εἰς τοὺς Ληνοὺς.

Καβαλλάρης, ἤμουν, ἡ τύχη ἦτον καλή, ὄχι τὸ ἄλογο, ζωντανούς νὰ τοὺς πιάσουμε. Ἐτσάκισε ἡ πτέρυγα τῶν Τορκῶν ποὺ ἦτον εἰς τὴν μάνα τοῦ νεροῦ, τοὺς πήραμε μπλαστούς. Εἰς τοὺς Τριπολιτσῶτες ὁ Σέκερης ἦτον κουμάντο. Τὸ κέντρο τὸ δικό μου ἐκτύπησε τὸ κέντρον τῶν Τορκῶν ἐσκότωσε ἕνα μπίμπαση. Οἱ Κουμανιώτες τοὺς κτυποῦν, ἐπήραμε κεφάλια 250, τί ἔγιναν οἱ λαβωμένοι δὲν ἤξεύρω. Καὶ ἐγυρίσαμε ὀπίσω εἰς τὸ καρτέρι τους. Ἀπὸ τότε δὲν ἐξεμάκρυναν πίσω νὰ πολεμήσουν, ἔλεγαν ὅτι ἡ φευγούλα μας ἦτον στρατήγημα.

Τοὺς πήραμε ἀπὸ κοντά. Ὀλημέρα ἐγίνοντο ἀκροβολισμοὶ μὲ ζημιά τῶν Τούρκων. Ὁ Καραχάλιος ἐλαβῶθη εἰς τὴν κεφαλήν. Ἐδῶσε τὸ μπαϊράκι: «Πηγαίνετε ὀμπρός, μοῦ ἤλθε σκοτούρα».

Ἡ τροφή ὅλου τοῦ στρατεύματος ἤρχετο ἀπὸ Γαστούνη. Τόσον τακτική ἦτον ἡ ζωοτροφία, 4.000 σφαχτά, 80 κεφάλια γελάδια, ψωμί ἀπὸ τὴ Γαστούνη. Ἡ Γαστούνη ἦτον μελίσι ἄτρογο, καὶ μᾶς τὰ ἔστελνε ὅλα ὁ Σισίνης. Ὅσα ἐτρώγαμε τὴν ἐβδομάδα, μᾶς τὰ ἐμβαζαν ὀπίσω καὶ ἦτον πάντοτε οἱ 4.000. Τότε εἶχα γραμμένο εἰς τὴν Ἀρκαδιὰ νὰ ἔλθουν. Οἱ Ἀρκαδιανοὶ βάνουν ἀρχηγὸ τὸν Μῆτρο Ἀναστασόπουλο, ἐκίνησαν 1.200. Ἐκίνησε καὶ ὁ Πονηρὸς καὶ ἠθέλε νὰ πάρει τὰ ἄρματα τῆς Ἀρκαδίας, καὶ ἠθέλε νὰ τὰ πάρει ἐκεῖνος, καὶ ἀνακάτωνε τὸ στρατό. Ἐν πρώτοις ἐρχάμενοι οἱ Ἀρκαδιανοὶ εἰς τὸ Σαραβάλι, ποὺ εἶχα τὸ ὄρδι ἐγώ, μὲ εἶπε ὁ Πονηρὸς νὰ τὸν κάμω ἐπικεφαλῆς. «Δὲν μπορῶ νὰ τὸ κάμω, νὰ ἐρωτήσω». Ἐρώτησα καὶ δὲν τὸν ἐδέχθησαν. - «Τί νὰ σοῦ κάμω;» Ἐπήγαν οἱ Ἀρκαδιανοὶ μόνοι τους καὶ ἔκαμαν ἕνα πόλεμον καλόν, καὶ ἐπολέμησαν ἀνδρειωμένα, καὶ ἐσκότωσαν καμμιά δεκαριά Τούρκους. 1.200 ἦτον Ἀρκαδιανοί. Ἦτον Παπατζωραῖοι, Γκριτζαλης καὶ ἄλλοι. Εἰς 15 ἡμέρας ἔφυγαν ὅλοι κρυφίως μπουλούκια - μπουλούκια, ἔμειναν οἱ καπεταναῖοι. Ἐπίασα μερικούς, τοὺς ἐντρόπιασα.

Οἱ Ἀρκαδιανοὶ ἀνεχώρησαν, ἔμειναν μόνο οἱ καπεταναῖοι καὶ τοὺς ἐδιώξα καὶ αὐτούς. Ἐλαβα μίαν διαταγὴ ἀπὸ τὸν Μινίστρο τοῦ πολέμου διὰ νὰ περάσω εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ στρατεύματα, καὶ ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα, ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀφήσω 12.000 Τούρκους εἰς τὴν Πάτρα, καὶ νὰ ὑπάγω ἐμπροστά. Πρέπει πρῶτον νὰ σβήσουμε τὴ φωτιά ποὺ εἶναι μέσα, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγεις καὶ εἰς βοήθειαν τοῦ γειτόνου σου. Καὶ αὐτὸς μοῦ δευτεροαποκρίθηκε, ὅτι: «Τὸ γράμμα ὅπου ἔστειλες δὲν τὸ ἐδειξα εἰς τὴν Κυβέρνησιν, διότι ἠθελες κακοπέσει, ὅμως τώρα, ἄμα λάβεις τὴν παροῦσα διαταγὴν, νὰ ἐκστρατεύσεις». Καὶ ἐγὼ ἄφηκα τὸν Κολιόπουλο εἰς τὰ στρατεύματα ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ ἐπήγα εἰς τὴν Κόρινθο διὰ τρεῖς ἡμέρας. Πηγαίνάμενος, 5 ὥρας μακριά, ἔστειλα εἰδησες τῆς Κυβερνήσεως ὅτι πηγαίνω, καὶ ἀπόκριση δὲν ἔλαβα. Ἐγὼ ἐκίνησα. Ἐνα τέταρτο μακρὰν ἔλαβα μίαν διαταγὴ καὶ μοῦ ἔλεγε ὅτι νὰ ἀφήσω τοὺς 80 ἀνθρώπους ὅπου εἶχα μαζί καὶ νὰ ἔλθω εἰς τὴν Κόρινθο μὲ 5 ἀνθρώπους. Ἐγὼ ἐμβῆκα μέσα, μοῦ ἔδωκαν ἕνα κονάκι χωρὶς πάτωμα. Τὸ βράδυ μᾶς ἄφηκαν ἀπεριποίητους καὶ ἔτσι ἀνεχώρησα καὶ ἐπήγα εἰς ἕνα χωριὸ τὴν νύκτα. Σὰν μὲ ἄκουσαν ὅπου ἀνεχώρησα, τὸ Βουλευτικὸ μὲ τὸ Ἐκτελεστικὸ ἄρχισαν νὰ τρώγονται καὶ νὰ λένε ὅτι: «Ὅχι, σεῖς φταίτε, ὄχι σεῖς καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ φερθοῦμε ἔτσι». Ἐστειλαν μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ τὸν Κωλέττην, ἀπὸ τὸν Κορίνθου, τὸν Σωτῆρ Νοταρᾶ καὶ μέρος Ὑδραίων. Ἐρχάμενοι ἐκεῖ τοὺς ἀποκρίθηκα ὅτι: «Σὰν δὲν δέχεσθε ἕνα στρατηγὸν ὅπου ἔρχεται νὰ σᾶς ὀμιλήσει, ἐγὼ ἀναχωρῶ καὶ πηγαίνω εἰς τὴν Τριπολιτζά, εἰς τὴν Γερουσίαν, καὶ ὅτι, ἔχω νὰ εἰπῶ, θέλει τὸ εἰπῶ εἰς αὐτήν». - «Ὅχι, μὲ λέγουν, νὰ γυρίσεις ὀπίσω, νὰ προβάλεις ὅτι θέλεις, διατὶ ἐστάθη ἕνα λάθος καὶ ἦτον ἔλλειψις κονακιῶν». Ἐγὼ ἀποκρίθηκα τοῦ Κωλέττη, ὅπου μοῦ ὀμιλοῦσε, ὅτι: «Νὰ πᾶς νὰ γίνεις Μινίστρος στὰ Γιάννινα, καὶ ὄχι ἐδῶ». Μοῦ ἔπεσε ὁ Δεσπότης ὁ Κορίνθου καὶ οἱ λοιποὶ καὶ ἐπήγα μέσα, ἔκαμα τὰς προτάσεις μου καὶ τὰς ἐδέχθη ἡ Κυβέρνησις. Τοὺς ἐπαράστησα ὅτι, ἂν περάσω εἰς τὴν Ρούμελη, οἱ Τοῦρκοι τῆς Πάτρας, ὅπου ἦτον 12.000, θέλει σκορπισθοῦν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ θὰ τὴν χαλάσουν. Ἐτὶ ἡ κυβέρνησις αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκην καὶ μὲ ἔδωσε νέαν διαταγὴν διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὰς Πάτρας. Ἐπέρασα ἀπὸ τὸ Ἄργος, Τριπολιτζά καὶ ἐπήγα εἰς τὴν Πάτρα ἀρχὰς Μαΐου. Εἰς τὴν Κόρινθο ἀντάμωσα τὸν Μάρκο Μπότζαρη ὁ ὁποῖος ἐπρόσμενε ἐκεῖ διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς φημιλιάς του. Αὐτὸς μοῦ εἶπε νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ μὲ κάμουν ἀρχηγὸν ὅλων τῶν στρατευμάτων, ἐγὼ τοῦ ἔκαμα τὲς ἴδιες παρατηρήσεις, ἐπρόβαλα εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ ὑπάγει ὁ Μαυροκορδάτος, ὅπου ἦτο τότε πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, νὰ πάρει 1.000 τακτικούς Φιλέλληνας καὶ νὰ ὑπάγει εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἐτσι ὁ Μαυροκορδάτος ἐπήρε τοὺς τακτικούς τοῦ Μάρκο Μπότζαρη καὶ ἀπέρασε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῆς Πάτρας, ὅπου εὐρισκόμουν ἐκεῖ. Ἀφοῦ ἀπέρασαν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, μὲ ἔγραψαν

ἀπὸ ἐκεῖ, ὅτι ἔχουν ἀνάγκη καὶ νὰ τοὺς στείλω βοήθεια καὶ ἀπεφάσισα καὶ ἔστειλα τὸν υἱόν μου Γενναῖον μὲ 200 στρατιώτας διαλεκτοὺς. Τότε ὁ Γιατράκος εἶχε ἔλθει ἐκεῖ καὶ τὸν ἔστειλα καὶ ἐκείνον μὲ μιὰ 40 - τοῦ εἶχαν φύγει οἱ ἄλλοι - καὶ τὸν Κανέλλο Δεληγιάννη μὲ 200. Ἐγὼ ἔμεινα ὀπίσω καὶ ἔφερα στρατιώτας διὰ νὰ ἀναπληρώσουν ὅσους εἶχα στείλει εἰς τὴν Ρούμελη· 6.000 εἶχα. Ἔβαλα ἀλώνια διὰ τὰ σταφίδες, καὶ εἶπα τῶν Ἑλλήνων νὰ τρυγοῦν τὴν σταφίδα, νὰ πάρουν τοὺς κόπους τοὺς καὶ νὰ ἐβγάλομε καὶ τὸ ἐθνικὸν δικαίωμα. Καὶ ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ τὸ βάλουν εἰς πρᾶξιν. Οἱ Τοῦρκοι ἐστενοχωρήθησαν πολὺ εἰς τὸ Κάστρο, καὶ ἀπὸ νερό, καὶ κατὰ τὸν τρόπο ὅπου τοὺς ἐστενοχώρησα, εἰς ἓνα μῆνα ἤθελε παραδοθῶν.

Σκοτωμένοι Τοῦρκοι εἰς τοὺς ἀκροβολισμοὺς καὶ τοὺς πολέμους ἦτον 1.000 καὶ ἄλλοι τόσοι λαβωμένοι καὶ ἄρρωστοι. (Τὸν Κανέλλο τὸν εἶχαν κρυφίως ἀφήσει στρατηγὸν τὸ Ἐκτελεστικόν. - 7 ἢ 8 Μαρτίου ἦτον ὁ πόλεμος ὁ μέγας τοῦ Σαραβαλιού). Ἔστειλα τὸν Κολιόπουλο εἰς τὴν Καρύταινα διὰ νὰ κάμει νέα στρατολογία. Τότε τὸ Βουλευτικὸν καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, ἀφοῦ ἀκούσθη ὁ Δράμαλης εἰς τὰ Τρίκαλα τῆς Ρούμελης, ἐσυνάχθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ πάγει ὁ Κρεβατᾶς εἰς τὸ Μυστρά νὰ πάρει 1.000 στρατιώτας καὶ νὰ ἐκστρατεύσει διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ὁ Σωτῆρ Νοταρᾶς νὰ πάρει τοὺς Κορινθίους καὶ νὰ ἐκστρατεύσει καὶ ἐκεῖνος διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ζαΐμης, ὁ Σωτῆρ Χαραλάμπης μὲ τοὺς Καλαβρυτινοὺς, νὰ ὑπάγουν καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸν Ἀναγνώστη Δεληγιάννη μὲ 200 Καρυτινοὺς. Ἡ διαταγὴ λέγει (1) ὅτι: «Ὅποιος παρακούσει καὶ δὲν κινήσει μὲ τοὺς ἄρχοντας νὰ εἶναι τὸ ἓνα τρίτο τῆς περιουσίας του ἐθνικόν». Ὁ Πρωτοσύγκελος τῆς Ἀρκαδίας μὲ 1.000 Ἀρκαδίνους καὶ Φαναρίτας νὰ περάσει εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ ὁ Σισίνης μὲ ἄλλους 1.000 Γαστουναίους καὶ Πυργιώτας. Αφοῦ ἔλαβαν τὴν διαταγὴν οἱ ἄρχοντες, ἔστειλαν εἰς διαφόρους καπεταναίους, πού εὕρισκοντο μὲ ἐμὲ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Πάτρας, νὰ ἀναχωρήσουν καὶ νὰ ὑπάγουν μὲ αὐτοὺς. Οἱ καπεταναῖοι μὲ ἔδειξαν τὰς διαταγὰς τοὺς, καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα ὅτι: «Δὲν συμφέρει νὰ διαλύσομε τὴν πολιορκίαν, διότι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἔβγουν καὶ θὰ χαλάσουν τὰς ἐπαρχίας. Νὰ πού κοντεύει νὰ πέσει ἡ Πάτρα». Αὐτοὶ μὲ ἀποκρίθησαν ὅτι: «Δὲν ἠμποροῦμε νὰ μείνομε, διατὶ ἡ διαταγὴ λέγει ὅτι, ἂν δὲν πᾶμε, θὰ μᾶς κυριεύσουν τὸ ἓνα τρίτο τῆς ἰδιοκτησίας μας». Τότε ἐγὼ τοὺς ἀποκρίθηκα: «Σὰν εἶναι ἔτσι, δώσετέ μου τὸ διαγράφω, ὅτι ἐγὼ δὲν σᾶς διαλύω, παρὰ φεύγετε σεις, καὶ πηγαίνετε στὸ καλόν». Καὶ ἔτσι μὲ τὸ ἔκαμαν διαγράφω. Αὐτὸ ἦτον εἰς τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου. Τὰ στρατεύματα ἀνεχώρησαν καὶ ἔμεινα μὲ μόνον 600. Οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν καὶ ἔκαψαν τὰ καρτέρια μας. Ἐγὼ τοὺς ἐκτύπησα ὀλίγο. Ἐπειτα τὸ μεσημέρι ἐκίνησα διὰ τὸ (2) Γαστούνη. Ὁ σκοπὸς τοὺς ἦτον νὰ μὴν πάρω τὴν Πάτρα καὶ νὰ μοῦ σηκώσουν τὴν δύναμη τὴν στρατιωτικὴν. Εἰς τὴν Γαστούνη, ὅπου ἐπῆγα, ἐφοβήθηκε ὁ Σισίνης καὶ ἐκλείσθηκε εἰς τὰ σπίτια του μὲ 300. Τοῦ ἔστειλα ἓναν ἄνθρωπον καὶ ἤλθε· τοῦ εἶπα: «Σισίνη, τοῦτος εἶναι ὁ σκοπὸς μου, νὰ μαζευθοῦμε ὅλο τὸ στρατιωτικόν εἰς τὴν Κόρινθο, ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς ἔρχεται ὁ Δράμαλης, νὰ τὸν καρτερέσομε εἰς τὰ Δερβένια καὶ νὰ κοιτάζομε (3) καὶ τὰ πράγματα τοῦ ἔθνους». Ὁ Σισίνης ἐσυμφώνησε μαζί καὶ μοῦ εἶπε ὅτι: «Εἶμαι ἔτοιμος καὶ μὲ δευτέραν σου διαταγὴν ξεκινᾶω». Ἔστειλα ἐγκύκλιον διαταγὴν εἰς ὅλες τὰς ἐπαρχίας Ἀρκαδίας, Φανάρι, Λεοντάρι, Μεσσηνία, νὰ συνάξουν τοὺς στρατιώτας καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Τριπολιτζά. Ἐκίνησα διὰ τὴν Καρύταινα. Ἡμέρα καὶ νύκτα ἐπερπάτησα καὶ ἔφθασα εἰς τὴν Δημητζάνα, μαζώνοντας στρατιώτας. Φθάνοντας εἰς τὴν Δημητζάνα ἔρχεται ἓνας ταχυδρόμος μὲ μιὰ διαταγὴν τοῦ Μινίστρου τοῦ πολέμου καὶ μοῦ ἔγραφε: «Γενναϊότατε στρατηγὲ Θ. Κολοκοτρώνη, λαμβάνοντας τὴν διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως, νὰ κτυπήσεις τὴν σιδηρὰν ράβδον τὴν συνηθισμένην, νὰ συνάξεις τοὺς στρατιώτας καὶ νὰ ὑπάγεις εἰς τὴν Πάτρα. Ἡ κυβερνήσις τῆς ἐκακοφάνη πολὺ διατὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Πάτρας, καὶ ὅσο διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν Δερβενίων ἔλαβε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα».

Εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν, ὁ ἴδιος ταχυδρόμος ἔφερε ἓνα γράμμα τοῦ κύριου Ἀναγνώστη καὶ τοῦ ἔλεγε: «Φιλογενέστατε κύριε Ἀναγνώστη, νὰ πάρεις τὰ στρατεύματά σου καὶ νὰ ὑπάγεις εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, διατὶ ὁ Δράμαλης ἔφθασε εἰς τὰς Θήβας». Καὶ ὁ κύριος Ἀναγνώστης ἦτον εἰς τὰ Λαγκαδία μὲ τὸν δούλο του. Ἡ Κυβερνήσις ἔστειλε τὸν Ρήγα Παλαμῆδη εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια μὲ 1.800 Κορινθίους καὶ Τριπολιτζῶτας (καὶ εἰς τὸ Ἄργος ἐμοίραζαν 8.000 ταῖνια) καὶ 1.000 Μανιάτες νεοφερμένοι. Ὁ Λουκόπουλος ἔδωσε 1.000 μαχμουντιέδες καὶ τοὺς ἔδωσαν εἰς τοὺς Μανιάτες, ὅπου δὲν ἐξεκινούσαν χωρὶς χρήματα. Μὲ 2.000 ἔφθασα εἰς τὴν Τριπολιτζά. Ἡ Γερουσία εὕρισκετο ἐκεῖ. Μέρους ἀπὸ τοὺς γερουσιαστὰς φοβούμενοι τὸν ἐρχομόν μου, ἔφυγαν. Αφοῦ ἐμβῆκα εἰς τὴν Τριπολιτζά, ἔβαλα ἄλλους ἀπὸ

τὲς ἴδιες ἐπαρχίες καὶ ἐδυνάμωσα τὴν Γερουσίαν. Ἡ Γερουσία δὲν ἤξευρε παρὰ ἐκ φήμης τὸν ἐρχομὸν τοῦ Δράμαλη. Ἐβγαλα πεζοὺς εἰς ὅλες τὲς ἐπαρχίες νὰ ἐτοιμασθοῦν. Ἐμείνα 4 ἡμέρας εἰς τὴν Τριπολιτζάν. Ἦρχοντο ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ μᾶς ἔλεγαν ὅτι ὁ Δράμαλης ἔρχεται, καὶ εἰς ἐμένα ὁποῦ μὲ ἄκουαν εἰς τὴν Τριπολιτζά δὲν μοῦ ἔγραφεν τίποτε ἢ Κυβέρνησις, οὔτε ἔστειλε τὲς 6.000 στὰ Δερβένια. Ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶχα εἶδησιν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, δὲν ἔστειλαν καὶ τὰ στρατεύματα, ἐνόμιζα ὅτι ἦτον ψεύματα ὅλα. Ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν μου στέλνω δύο καβαλλαραίους νὰ πᾶν εἰς τὸν Ἄγιογιώργη καὶ τὸ ὅ,τι μάθουν νὰ μοῦ στείλουν. Νὰ πᾶνε στὴν Κόρινθον, στὰ Δερβένια ἕως εἰς τὰς Θήβας νὰ εὔρουν τὸν Ὑψηλάντη καὶ Νικήτα, καὶ νὰ μοῦ στείλουν καθαρὰ εἶδηση τί τρέχει. (Εἰς τὸν μῆνα Ἰανουάριον 1822 ἐβγήκε ὁ Νικήτας καὶ ὁ Π. Ζαφειρόπουλος). Ὅσο νὰ πᾶν εἰς τὴν Κόρινθο, ἀπάντησαν τοὺς Τούρκους καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοὺς πιάσουν ζωντανούς, καὶ ἐγύρισαν πίσω. Ὁ Ρήγας, ὁποῦ ἦτον εἰς τὸ Δερβένι, κινώντας οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὰ Μέγαρα, ἄφηκαν δύο - τρεῖς σημαίας καὶ ἔφυγαν χωρὶς νὰ ρίξουν τουφέκι. Οἱ Τούρκοι ἐνόμιζαν, ἀφοῦ εἶδον τὰς σημαίας ἀνοικτάς, ὅτι ἦτον στρατεύμα καὶ ἄρχισαν νὰ προχωρήσουν εἰς τὸν Ἀέρα. Ἀφοῦ εἶδαν ὅτι δὲν ἦτο στρατεύμα, οἱ καβαλλαραῖοι Τούρκοι ἐπῆραν ἀπὸ κοντὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἄλλοι ἔφυγαν κατὰ τὴν Αἴγινα καὶ ἄλλοι κατὰ τὸ Σοφικό. Οἱ Τούρκοι ἐσκότωσαν Ἕλληνας... Ὁ Ρήγας ἐπῆρε τὸ φύσημα εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἔδωσε τὴν εἶδηση, ὅτι ὁ Δράμαλης ἐμβῆκε εἰς τὸ Δερβένι μὲ 60.000, ὡσὰν νὰ τοὺς εἶχε μετρήσει. Τὸν ἐρώτησαν: «Τί ἔγινε τὸ στρατεύμα;» καὶ τοὺς ἀποκρίθηκε, ὅτι: «Ὅλοι ἐχάθηκαν, μόνον ἐγὼ ἐγλύτωσα». Ἡ Κυβέρνησις εἶχε φρούραρχον εἰς τὴν Κόρινθον ἕνα καλόγερον λεγόμενον Ἀχιλλέα, διδάσκαλος τῆς Ἀλληλοδιδασκτικῆς καὶ βλέποντας τοὺς Τούρκους ἔφυγε μὲ τοὺς στρατιώτας, ἀφοῦ ἐσκότωσε τὸν Κιαμήλμπεη. Ὁ Δράμαλης ἔστειλε καὶ ἔπιασε τὸ Κάστρο. Τότε ἔστειλε 49 καβαλλαραίους νὰ φέρουν τὰ συγχαρίκια εἰς τὸ Ανάπλι. Τὸ Ανάπλι, πρὶν ἕνα μῆνα, εἶχε κάμει συνθήκη μὲ τὴν Κυβέρνηση νὰ δώσουν οἱ Τούρκοι τὸ Καστέλι καὶ δέκα Τούρκους ἀξιωματικούς ἐνέχυρον καὶ ἐδικούς μας 30, καὶ νὰ τοὺς στέλνουν ζωοτροφίας ἕως ὅτου νὰ ἔλθουν τὰ Ἑλληνικὰ καράβια νὰ τοὺς πάρουν καὶ νὰ βάλουν εἰς τάξιν τὰ λάφυρα. Ἡ Κυβέρνησις βλέποντας τοὺς Τούρκους, ὁποῦ ἔφεραν τὰ συγχαρίκια, ἔφυγαν καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὰ καράβια (τὸ Βουλευτικό), καὶ τὸ στρατεύμα, ὁποῦ ἦτον ἐκεῖ συναγμένον, διελύθηκε. Οἱ δύο καβαλλαραῖοι μὲ ἔδωσαν εἶδησιν ὅτι ὁ Δράμαλης ἐμβῆκεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἦλθε στὴν Κόρινθον. Δὲν ἤξευραν ἀκόμη ὅτι τὸ Κάστρο ἦτον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἐλπίζαμε νὰ τοῦ πᾶμε βοήθεια. Ὁ πεζὸς ἦλθε μία ὥρα πρὶν νὰ βασιλεύσει ὁ ἥλιος. Λαμβάνοντας τὸ γράμμα, ἐπῆγα εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ τοὺς εἶπα, ὅτι: «Νὰ ἔλθουν ὅσοι ἤξεύρουν γράμματα». Καὶ ἔτσι ἐγράψαμε ὅλη τὴν νύκτα καὶ ἐστείλαμεν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας διὰ νὰ προφθάσουν μίαν ὥραν ἀρχύτερα, διότι ὁ Δράμαλης ἐμβῆκεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἶπα τῆς Γερουσίας: «Νὰ σταθεῖς ἐδῶ καὶ νὰ μᾶς βοηθᾷς ἀπὸ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, καὶ ἐγὼ παίρνω τὰ στρατεύματα καὶ πηγαίνω ἐμπρὸς, καὶ ἂν ἰδῶ ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ βαστάξω, τότε σᾶς στέλνω εἶδηση καὶ ἀναχωρεῖτε». Καὶ ἔτσι ἐβάσταξαν τὴν θέση. Τὴν αὐγὴ ἔβαλα λόγο εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς εἶπα: «Ἕλληνες, μὴ φοβεῖσθε! Ἐμεῖς ἐσκοτώσαμε τόσους Τούρκους ἐντόπιους, καὶ τούτους ἔτσι θὰ τοὺς κάμωμε. Δὲν εἶναι πολλοὶ οἱ Τούρκοι ὅσους τοὺς λέγουν. Νὰ ὑπάγομε νὰ σκοτωθοῦμε μακρὰν ἀπὸ τὰ παιδιά μας καὶ τὲς φαμελιές μας. Μὴν παίρνετε μαζί σας οὔτε μουλάρια, καπότες, ὅλα μᾶς τὰ φέρουν ἐκεῖνοι». Ἐδιόρισα τὸν Κολιόπουλο καὶ τὸν Ἀντώνη Κολοκοτρώνη μὲ 1.700 νὰ τραβήξουν εἰς τὸν Ἄγιον Γεώργιον καὶ νὰ ὑπάγουν ἀντίκρου νὰ ρίξουν δύο - τρεῖς μπαταριές, νὰ ἀκούσουν οἱ Ἕλληνες ὁποῦ ἦτον εἰς τὸ Κάστρο τῆς Κορίνθου καὶ νὰ ἐνθαρρυνθοῦν. Ἐλπίζα ὅτι τὸ κάστρο ἐβάσταγε ἀκόμη. Ἐβάσταξα μόνον 300 καὶ ἐκίνησα διὰ τὸ Ἄργος, ὅπου ἤξευρα ὅτι ἦτον ἐκεῖ 5 - 6 χιλιάδες στρατιώτες καὶ νὰ τοὺς πάρω καὶ νὰ ὑπάγω ἐμπρὸς εἰς τοὺς Τούρκους εἰς τὰ Δερβένια. Ἦρχοντας εἰς τὸ Παρθένι, ἀπάντησα τὸν Ρήγα μὲ τὸν Κολιὸ τὸν Δαριώτην. Τοὺς ἐρώτησα τί ἤξεύρουν, καὶ αὐτοὶ μοῦ ἀποκρίθηκαν ὅτι ἐμβῆκαν 60.000 Τούρκοι μέσα, ὅτι μόνον αὐτὸς ἐγλύτωσε. Τὸν ἐμάλωσα, καὶ τοῦ εἶπα: «Νὰ μὴ ματαιεῖς τέτοια λόγια εἰς τὴν Τριπολιτζά». Αὐτὸς μόλις ἐπῆγε στὴν Τριπολιτζά, ἔδωσε τὴν εἶδηση καὶ ἔφυγε ὅλος ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά μόνον ἡ Γερουσία ἔμεινε. Οἱ στρατιώτες ὁποῦ εἶχα μαζί, ὡσὰν ἤκουσαν αὐτὰς τὰς εἰδήσεις ἐδείλιασαν, καὶ διὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνω ἀρχισα καὶ ἐτραγοῦδαγα. Παρακάτω ἀπάντησα τὸν Λυκούργο Κρεστενίτη μὲ 15 καὶ τοὺς εἶπα: «ποῦ πηγαίνουν» (1) καὶ αὐτοὶ: «πηγαίνουν εἰς τὸν Πύργον καὶ πάλιν ἔρχονται». Οἱ Μανιάτες ἐγδυσαν τὸ Ἄργος καὶ ἔφυγαν. Τοὺς ἀπαντᾶω εἰς τὸν δρόμο, τοὺς ἐρωτᾶω ποῦ πηγαίνουν καὶ αὐτοὶ μοῦ ἔλεγαν ὅτι: «Ἐχομεν ἄρρωστο, καὶ πᾶμε καὶ γυρίζομε». Τοὺς ἔλεγα: «Τὸν ἄρρωστο τὸν πάει ἕνας - δύο, ὄχι τόσοι». Εἰς τὸ Ταβούλι ἀπάντησα τὸν Ὑψηλάντη, τὸν Κρεβατᾶ, τὸν υἱόν μου Πάνο ὁποῦ ἦτον μὲ τὴν Γερουσία, τὸν Μαυρομιχάλη, τοὺς ἐρωτᾶω: «Ποῦ πᾶτε; Τοὺς εἶδατε μὲ τὰ

μάτια σας τούς Τούρκους;» - «Όχι, μᾶς εἶπαν πῶς ἐμβήκαν 50 καβαλλαραῖοι εἰς τὸ Ναύπλιον». - «Εσεῖς ποῦ πᾶτε; Ἐχομε κανένα κάστρο νὰ ἐμβοῦμε; Ἐχομε καμμίαν δύναμιν νὰ τραβηχθοῦμε καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ Τούρκοι νὰ σκλαβώσουν τὸν κόσμον;» Καὶ ἔτσι τούς ἐκράτησα.

Ἐκραξα τότε τὸν Πέτρο Μπαρμπιτσιώτη καὶ τὸ Θεοδωρὴ Ζαχαρόπουλο καὶ τὸν Ἀντώνη Κουμουσιώτη, καὶ τούς λέγω: «Νὰ πᾶτε νὰ μοῦ πιάσετε τὸ κάστρο τοῦ Ἄργους μὲ 100 ἀνθρώπους διαλεκτοὺς, καὶ πιάνοντας τὸ Κάστρο, νὰ κάμετε φανό, ὅτι ἔπιασαν τὸ Κάστρο». Μὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι: «Πᾶμε, μὰ χανόμεθα». Τούς εἶπα: «Πηγαίνετε, κι ἐγὼ σᾶς παίρνω εἰς τὸν λαιμό μου». Καὶ ἔτσι ἐπῆγαν καὶ ἔκαμαν τὸν φανό. Εὐθὺς στέλνω τὸν Πάνο μὲ 150 στρατιώτας νὰ ὑπάγει νὰ πιάσει τούς Μύλους καὶ νὰ εἰδοποιήσει τὰ καράβια τῆς πεθερᾶς του νὰ πλησιάσουν κοντά, κι ἂν τὸν εὔρει πόλεμος νὰ τὸν βοηθήσουν μὲ τὰ κανόνια. Τρεῖς ἡμέρες ἐκαθίσταμεν εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον, καὶ ἐγράψαμεν νὰ ἔλθουν στρατεύματα. Ἦλθαν οἱ Ἁγιοπετρίται μὲ τὸν Ζαφειρόπουλον καὶ Μυστριώτες κι ἐγινήκαμε ὡς 1.000. Τότε εἶπα τοῦ Πετρόμπεη καὶ τοῦ Ὑψηλάντη νὰ πᾶν νὰ πιάσουν τούς Μύλους καὶ νὰ στείλουν βοήθεια εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ἐγὼ νὰ τραβήξω κατὰ τὴν Κόρινθο, νὰ ἰδῶ πόθεν πηγαίνουν οἱ Τούρκοι. Καὶ ἔγιναν δύο κολόνες, ἡ μία νὰ ὑπάγει κατὰ τὰ Βασιλικὰ καὶ ἡ ἄλλη κατὰ τὸ Ἄργος. Ἐπῆγαν εἰς τούς Μύλους. Ὁ Πάνος, ὁ Μπετζαντὲ Γεωργάκης, ἐπῆγαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Ἄργος. Ἐγὼ ἐτράβηξα διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Κόρινθο. Ἡύρηκα τὸν Κολιόπουλο εἰς τὸ Σκηνοχώρι, ὁ Ἀντώνης ἦτον εἰς τὸν Ἅγιο - Γιώργη· οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν εἰς τὸ Ἄργος. Οἱ Τούρκοι μὴν εὐρίσκοντας ἐναντιότητα, ἐξαπλώνονται. Ὁ Κολιόπουλος ἀπαντᾷται εἰς τὸ Χαρβάτι μὲ τούς Τούρκους, ἐσκοτώσαν 20. Ὁ Κολιόπουλος μονομαχεῖ μ' ἕναν καβαλλάρη καὶ τὸν φονεύει. Τότε ἐγύρισε εἰς τὸ Σκηνοχώρι, ἐκατέβηκαν καὶ ἀπὸ τὸ Κάστρο τοῦ Ἄργους μερικοί, καὶ ἐπολέμησαν μὲ τούς Τούρκους ποὺ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Κόρινθο καὶ ἐσκοτώθηκαν καμμιά δεκαριά, Μανιάτες καὶ Πελοποννήσιοι. - Οἱ Κουμουτουραῖοι, ὁ Σισίνης, ἔμειναν ὅσοι ἦτον μὲ τὸν Μπέη· ὁ Ἀντώνης ἐκαρτέρευσε εἰς τὸν Ἅγιο Γεώργιο τούς Τούρκους στὴν Κόρινθο καὶ ἐσκοτώσε 17. Τὴν ἄλλην ἡμέρα ἐπῆγαν 2.000 καὶ τὸν ἐπολέμησαν καὶ τὸν ἐδιώξαν καὶ ἔκαψαν σπίτια.

Ἐγὼ, σὰν ἔστειλα τούς ἄλλους νὰ πᾶνε στοὺς Μύλους, ἐγὼ ἐτράβηξα κατὰ τὴν Κόρινθο καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Σκηνοχώρι καὶ ἐπῆγα καὶ ἤυρα τὸν Κολιόπουλο, καὶ μοῦ εἶπε τὸν ἀναχωρισμὸν τοῦ Ἀντώνη ἀπὸ τὸν Ἅγιον Γεώργιον. Καὶ ἐκίνησα νὰ πάγω στὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ πηγαινάμενος εἰς τὸ Μαλανδρίνο, ἤυρα δέκα καβαλλαραῖους Τούρκους, καὶ βλέποντάς μας ἐκλείσθησαν εἰς ἕνα σπίτι· δὲν ἠθέλησαν νὰ παραδοθῶν, τούς ἐκάψαμεν. Ἐνας στρατιώτης ἔπιασε τὸ τουφέκι ἐνὸς Τούρκου ἀπὸ τὴν θύραν, τοῦ τὸ πήρε. Τραβάω καὶ πάγω εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιο. Τὸ χωριὸ ἦτον γεμάτο ἀπὸ λάδι κλπ. Τὸ ἔπιασα, ἀγνάντευσα καὶ εἶδα, ὅτι ἀπὸ τὴν Κόρινθο ἐκίνησαν τὰ τούρκικα στρατεύματα διὰ τὸ Ἄργος καὶ Ἀνάπλι. Ὅταν ἐκατέβηκαν οἱ Τούρκοι ἐπῆγαν καὶ ἐπολιορκήσαν τὸ Παλιόκαστρο τοῦ Ἄργους, καὶ οἱ Τούρκοι ἦτον δύο πασάδες. Οἱ πασάδες ἔλεγον τῶν στρατιωτῶν, ὅτι: «Ἐδῶ εἶναι τὸ βίος τοῦ κόσμου. Τὸ Ἀνάπλι τὸ ἔχομε, τ' ἄλλα τὰ πέρομε ὅλα». Τὸ πολιορκήσαν. Ἦτον συναγμένα στρατεύματα εἰς τούς Μύλους ἕως 5.000. Ὁ Κολιόπουλος ἦτον κλειστὸς εἰς τὸ Παλιόκαστρο μὲ Φαναρίτας καὶ Καρυτινοὺς, μὲ τὸν Δημητράκη τὸν Δεληγιάννη. Μοῦ γράφουν ἕνα γράμμα, ὅτι νὰ φθάσω, διατὶ ἐκλείσαν τὸ Κάστρο καὶ δὲν ἔχουν προβεζιό. Τὴν ἄλλην ἡμέρα ἔκαμαν ἀρχηγὸ τοῦ στρατεύματος τὸν Ἀντωνάκη Μαυρομιχάλη, τοῦ στρατεύματος ποὺ εἶναι στοὺς Μύλους. Σὰν τὸν ἔκαμαν ἀρχηγόν, ἠθέλησαν νὰ κάμουν ἕνα πόλεμον μὲ τούς Τούρκους, καὶ τὸν Κολιόπουλον δὲν τὸν ἐτεμπίχιασαν ποὺ ἦτον εἰς τὸ πλευρὸ τους, καὶ ὁ πόλεμος ἐπιάσθη στὴν ἄκρην στ' ἀμπέλια, καὶ ἐβγήκαν Τούρκοι 10.000 καβαλλαραῖοι καὶ ἐτζάκισαν τούς Ἕλληνας, καὶ ἐχάθησαν 150 Ἕλληνες. Σὰν ἔχασαν τὴν μπατάλια, μοῦ στέλνουν ἕνα γράμμα καὶ μοῦ λένε, ἂν τρώγω ψωμί νὰ τὸ ἀφήσω, νὰ τούς βοηθήσω - ἡμουν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον - διατὶ ἡ πατρις ἐχάθη. Δὲν ἔλειψα εὐθὺς νὰ κινήσω μὲ 100 στρατιώτας καὶ τὸν Ἀντώνη Κολοκοτρώνη τὸν ἀφήνω στὰ Δερβενάκια μὲ καμμιά χιλιάδα. Πηγαινάμενος εἰς τούς Μύλους τούς Ἀργίτικους ἤυρα ὅλους τούς στρατιώτας λυπημένους ἀπὸ τὸν πόλεμον τῆς ἄλλης ἡμέρας ποὺ ἐχάθησαν στρατιῶτες. Δὲν ἔλειψα νὰ τούς ὀμιλήσω καὶ νὰ τούς ἐνθαρρύνω, ὅτι ἂν οἱ Τούρκοι ἐσκοτώσαν 150, ἡμεῖς χιλιάδες, καὶ νὰ ἐκδικηθοῦμε, καὶ ἄλλα πολλὰ τούς εἶπα καὶ ἐμψυχώθηκα. Τούς ἐμάλωσα πολὺ μὲ τὴν ἀταξία τοῦ πολέμου, ὅτι δὲν ὀμίλησαν καὶ τοῦ Κολιόπουλου. Ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Κρεβατᾶς ἦτον εἰς τούς Μύλους τούς Ἀφεντικούς (Μύλοι Ἀργίτικοι, Μύλοι Ἀφεντικοὶ διαφορά). Τὴν ἄλλην ἡμέρα ἐπλάκωσαν 1.200 Ἀρκαδιανοί. Οἱ Τούρκοι ἔρριχναν βόμβες ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ ἔβαναν δύο κανόνια ἀπὸ μία ράχη καὶ ἐπολιορκοῦσαν τὸ Παλιόκαστρο. Οἱ κλεισμένοι δὲν εἶχαν τίποτε μέσα καὶ ἦτον στενοχωρημένοι. Στὲς 20

τοῦ Ἰουλίου, στήν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἡλίου, ἔκραξα τὰ στρατεύματα εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀργίτικους καὶ τοὺς ὀμίλησα δύο ὥρες: «Νὰ πολεμήσουμε, νὰ βγάλομε τοὺς κλεισμένους, οἱ Τοῦρκοι εἶναι ὅλοι (1) σαβούρα».

Ἀπεφάσισα νὰ κτυπήσομε τὸ βράδυ ἀπὸ ὅλες τὲς μεριές τοὺς Τούρκους, διατὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ πάγει ἄνθρωπος νὰ τοὺς ἴδει, ἀλλ' ὅ,τι ἔκαναν τὰ σινιάλα. Τότενες, διατάττω τὲς ἐπαρχίες νὰ κτυπήσουν τὸν ἐχθρὸ εἰς τὴν θέση καθεμιά πού εἶχε. Τότε καὶ τὸν Κολιόπουλο καὶ τοὺς Ἀρκαδιανούς τοὺς ἔβαλα εἰς τὸ κέντρον, νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους ὅπου εἶχαν τὰ κανόνια. Καὶ οἱ Ἀρκαδιανοὶ καθὼς ἐπῆγα τὸ βράδυ καὶ ἐκτύπησα ἀπὸ ὅλες τὲς μεριές, ἐπῆγαν καὶ ἐχάλασαν μὲ τὰ πόδια τὰ ταμπούρια. Ἀναχωροῦν πάλιν διὰ νυκτός, διότι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δὲν ἐκινήθησαν. Ἐκεῖνοι ἔμειναν ἀκόμη κλεισμένοι εἰς τὸ Παλιόκαστρο. Τὴν ἄλλην ἡμέρα ἐστενοχωρήθηκα διὰ τοὺς μέσα, νὰ μὴ βλαφθοῦν. Ἐκαμα ἓνα στρατήγημα: νὰ πᾶμε ὅλοι ὀλοτρόγυρα νὰ ἀδειάσομε ἀπὸ δύο τουφέκια, νὰ κάμομε φανὸ καὶ ἐκεῖνοι νὰ κάμουν τρόπο νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὸ Παλιόκαστρο. Ἐτὶ ἐζυγώσαμε κοντά, ἐκεῖνοι ἐβγήκαν τότε ἀβλαβεῖς ἀπὸ τὸ Παλιόκαστρο καὶ ἄφηκαν μέσα ἓνα ἄσκι τυρί, καὶ ἐβγήκαν ὅλοι εἰς τοὺς Μύλους τοῦ Ἄργους ὑγιεῖς. Τὴν αὐγὴν μπαίνουν οἱ Τοῦρκοι στὸ Κάστρο καὶ δὲν εὗρισκαν οὐδέν. Αὐτοὶ (οἱ δικοὶ μας) εἶπαν ὅτι ἀναχωρήσαμεν. Τὰ στρατεύματα τὴν αὐγὴν βγαίνουν καμμιά δεκαριά χιλιάδες καβαλλαραῖοι καὶ βγαίνουν εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀργίτικους νὰ ἰδοῦν. Βλέποντας ἡμεῖς τὴν καβαλλαρία, ἐγὼ ἔκαμα τοὺς δικούς μου κολόνα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου καὶ κατέβηκαν καμμιά 20 καβαλλαραῖοι καὶ ἔκαμαν ἀκροβολισμούς εἰς τοὺς κάμπους, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν νὰ ἰδοῦν, ὄχι νὰ κάμουν πόλεμο. Εὗρισαν εἰς τὰ ἀμπέλια, ὅτι ἦτον προβαλμένα τὰ σταφύλια καὶ ἐπῆραν. Δίδαξα τὰ στρατεύματα εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς νὰ πιάσουν ἐκεῖ καὶ νὰ ἀνάψει ἀπὸ καθένας 20 φωτιές, καὶ τὸ Τριπολιτζώτικο τὸ ἔβαλα ἀντίκρου εἰς τὲς ράχες νὰ κάμουν καὶ αὐτοὶ τὸ ἴδιο. Ὁ Κολιόπουλος μὲ τὸ στρατεύμα του νὰ πιάσει τὸ Σκηνοχώρι ἀνάμεσα εἰς τὲς δημοσιές πού πᾶνε εἰς τὴν Τριπολιτζά. Βλέποντας οἱ Τοῦρκοι ὅτι τόσες φωτιές ὀλοτρόγυρα, ἀπεφάσισαν ὅτι δὲν ἤμποροῦν νὰ περάσουν διὰ Τριπολιτζά. Εἶχαν ἔλλειψη ἀπὸ τροφάς, διότι ὁ Τζόκρης εἶχε κάψει μπροστύτερα τὸν κάμπου τοῦ Ἄργους. Ἐκαμαν συμβούλιο νὰ γυρίσουν πίσω στὴν Κόρθο, ν' ἀπεράσουν στὴ Βοστίτζα, νὰ πᾶνε στὴ Γαστούνη διὰ τροφάς, διότι δὲν εἶχαν. Ἐγὼ ἔκαμα συνέλευση μὲ ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀργίτικους, τοὺς εἶπα: «Οἱ Τοῦρκοι θὲ νὰ γυρίσουν ὀπίσω κατὰ τὴν Κόρθο. Τὸ βλέπουν ὅτι ἀπὸ ἐδῶ δὲν ἤμποροῦν νὰ περάσουν, μόνον σταθῆτε ἐδῶ νὰ πάγω νὰ πιάσω τὸ Δερβενάκι, διατὶ οἱ Τοῦρκοι θὰ ἀπεράσουν». Ἀφήνω τὸν Γιατράκο τὸν Π. εἰς τὰ σώματα ὅπου ἦτον εἰς τοὺς Μύλους, καὶ αὐτοὶ δὲν ἠθελαν, ἔλεγαν νὰ κάτσω ἐγὼ, τοὺς ἔλεγα νὰ πάγουν αὐτοὶ. Ἀναχώρησα πὲρ βίας νὰ πιάσω τὸ Δερβενάκι, ἀπὸ ἐκεῖθε ἤμουν βέβαιος, ὅτι θὰ περάσουν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά. «Ὁ Κολοκοτρώνης, ἔλεγε ὁ Πετρόμπεης, πάγει κλέφτης εἰς τὰ βουνά». Καὶ ἀνεχώρησα καὶ ἐπῆγα εἰς τὸν Ἅγιο Γεώργιο. Στὲς 26 τοῦ Ἰουλίου, ἡμέραν τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, εἶχε τὴν αὐγὴν ὀμίλησει ἡ βάρδια τοῦ Ἀντώνη, μὲ 300 νομάτους. Οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν καὶ ἔρχονται εἰς δύο κολόνες. Τῆς ὀρδινάρησα εὐθύς ἐγὼ εἰς τὸν Ἅγιο Γεώργιο νὰ μαζώξουν ὅλες τὲς ζωτροφίες εἰς 4 σπίτια οἱ Τζαουσαδες, ὅπου ἔαν ἰδοῦν καὶ ἔρχονται εἰς δύο κολόνες νὰ σᾶς κάμω σενιάλι, νὰ κάψετε τὲς τροφές καὶ νὰ μὴν τὰ λάβουν οἱ Τοῦρκοι. Ἐγὼ ἐπῆρα τὸ λοιπὸν στρατεύμα καὶ ἔπιασα τὸ Δερβενάκι. Ὁ Νικήτας καὶ ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Ὑψηλάντης μὲ 500 στρατιώτας τοὺς εἶχα βάλει καὶ εἶχαν πιάσει τὸ Κινάρι, χωρὶς δυνατὸ εἰς τὸν δρόμον τῶν Κορινθίων. Οἱ Τοῦρκοι, ἡ μπροστέλα ἔφθασε εἰς τὸν Ἀντώνη καὶ καθὼς εἶδε τοὺς Ἕλληνας, ἐμπρός, ὀμίλησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ τοὺς ἀφήσουν τὸν δρόμο, διατὶ θὰ ἀπεράσουν ὀπίσω εἰς τὴν Ρούμελη, στὴν πατρίδα μας. Ἐγὼ ἔστειλα πεζὸ νὰ πάγει εἰς τὸ Σκηνοχώρι πού ἦτον ὁ Κολιόπουλος, νὰ ἔλθει νὰ μᾶς δώσει βοήθεια. Ἀπὸ ἐκεῖ ἦτον ὥρες 6, ἀπὸ τὸ Δερβενάκι ἕως τὸ Κινάρι ὥρες 2, ὅπου ἦτον ὁ Νικηταρᾶς, ἦταν καὶ ἀπὸ τὸν Ἅγ. Γεώργη, ὁ παπα Νίκας ἀπὸ τὴν Κόρινθο μὲ τὰ Κορινθιακὰ στρατεύματα εἰς ἓνα χωριό, στὴ Μάγκα. Ἐστειλα καὶ εἰς ἐκείνους νὰ ἔλθουν μεντάτι. Ἐγὼ πηγαινάμενος εἰς τὸ Δερβενάκι, ἔκλεξα 800 στρατιώτας εἰς τὸ γελέκι, καὶ τοὺς ἔκαμα 4 κολόνες, καὶ τοὺς ἐκατέβασα κάτω ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ πόστο ὅπου ἐκρατοῦσα εἰς τὴν ράχη, καὶ ὁ Ἀντώνης ἐκρατοῦσε τὸ κεφάλι, ἦτον ὀμπροστά. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐβγαίνανε ἀπὸ τὸ Κάστρο καὶ οἱ ὀμπροστινοὶ ἐκαρτεροῦσαν νὰ συναχθοῦν ὅλοι. Ὅσο νὰ συναχθοῦν οἱ Τοῦρκοι, ἔβαλα τὲς σημαῖες καὶ τὰ ζῶα καὶ καπότες, τὰ ἔβαλα ὅλα εἰς μία ράχη, διὰ νὰ νομίσουν, ὅτι ἐκεῖ εἶναι οἱ πολλοὶ στρατιῶτες καὶ νὰ κάμουν κάτω, νὰ μὴν ἔλθουν ἐπάνω μας καὶ μᾶς χαλάσουν. Ἐγὼ ἔστεκόμουν μὲ 10 ἀνθρώπους στὴν κορφή, οἱ ψυχογιοὶ μὲ τὰ μουλάρια ἀράδα. Τοῦ δὲ Νικήτα ὁ πεζὸς τοῦ εἶπε, ὅτι ἐβγήκαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὄχι ὅτι ἔρχονται ν' ἀπεράσουν εἰς τὸ Δερβενάκι. Οἱ Κορινθιοὶ ἐσκόρπισαν. Ὁ Κολιόπουλος 6 ὥρες

αλάργα, ενύκτωσε έως να πάγει εκεί ο πεζός. Στὲς 3 ἢ ὥρα συνάχθηκαν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι, καὶ οἱ πασάδες ἦτον στὴν πίσω μεριά. Οἱ δὲ 6 χιλιάδες, πού ἦταν εἰς τοὺς Μύλους, δὲν εἶχαν βάρδια διὰ νὰ ἰδοῦν, ὅτι ἄδειασε τὸ Ἄργος, νὰ ἔλθουν ἀπὸ κοντά. Οἱ 4 κολόνες τοὺς εἶχα τεμπίχι, νὰ μὴ κάμουν ἀρχὴ πολέμου, παρὰ ἀφοῦ ἀκούσουν τὰ 10 τουφέκια, καὶ ἔτζι ἐστέκονταν. Οἱ Τοῦρκοι, σὰν ἐσυνάχθηκαν ὅλοι, διέταξε ὁ πασάς νὰ κινήσει ἡ μπροστέλα. Καὶ ἔτζι οἱ Τοῦρκοι ἐξεκαβάλικαν διὰ τὸν τόπο καὶ ἐκίνησαν μὲ τὰ πόδια, καὶ ὁ Ἀντώνης ἦτον ταμπουρωμένος. Ὁ Ἀντώνης ἐκτύπησε, ἀφοῦ ἐφθασαν 100 βήματα οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκράτησαν καμμιά δεκαριά Τοῦρκους. Ἐκεῖνοι ἔδωσαν τὲς πλάτες καὶ ἔκαμαν κατὰ τὸν Ἅγιο Σώστη, καὶ ἐκεῖ εἶναι ρεύματα, καὶ ἐπῆρε τὸ ἀσκέρι τὸ τουρκικὸ τὲς ράχες. Ὁ Ἀντωνάκης δὲν ἔπεσε κοντὰ εἰς ἐδαύτους, παίρνει ἓνα μπαϊράκι μὲ 30 νομάτους καὶ πέφτει εἰς τὸν Ἅγιο Σώστη ἐμπρός, οἱ Τοῦρκοι ἐγένηκαν τρεῖς κολόνες, μία ὀπίσω, οἱ πασάδες, μία στὴν μέση, ἡ ἄλλη κατὰ τὸν Ἀντωνάκη· ἔως 10.000 ἐκίνησαν κατὰ τὸν Ἀντωνάκη· οἱ 30 ἐσκότωσαν πολλούς, δύο μόνον ἐσκοτώθηκαν, ἀνίψια μου.

Οἱ Τοῦρκοι ὅσοι ἔμειναν, ἐπέρασαν κατὰ τὴν Κουρτέσα καὶ ἐκεῖ ἔκαμαν στάση. Αὐκούντας ὁ Νικήτας, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Φλέσσας, ἐφθασαν εἰς τὸν Ἅγιο Σώστη καὶ ἐπιασαν τὸν δυνατώτερον τρόπον εἰς τὸν Ἅγιο Σώστην. Τὸ μεσιανὸ στράτευμα ὅπου ἐσκότωναν οἱ Ἕλληνες, ἔδωσε νὰ περάσει καὶ ἐκεῖνο, καὶ ἔπεσεν εἰς τὸν Νικήτα· ἐκεῖ ἐσκότωσαν ἔως 1.000. Ἐπέρασε καὶ αὐτήνη ἡ κολόνα κατὰ τὴν Κουρτέσα καὶ ἔσμιξε μὲ τοὺς ἀλλουνοὺς, οἱ δὲ πασάδες πού ἔμειναν ὀπίσω ἐνύκτωσε καὶ δὲν ἠμπόραγαν ν' ἀπεράσουν. Ὁμίλησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς εἶπαν: «Ποιὸς καπετάνιος ὀμπροστά;». Ἀποκρίθηκε ἓνας παπάς ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτζι: «Ὁ Κολοκοτρώνης εἶναι». Ἀποκρίθηκαν οἱ πασάδες: «Νὰ κάμομε μπέσα, νὰ ἀπεράσομε καὶ τοῦ δίνουμε ὅ,τι ζητήσῃ». Καὶ τότενες ἔστειλε ὁ παπα - Δημήτρης ἓναν ἄνθρωπο νὰ τοῦ ὀμιλήσει. Λαμβάνοντας τὴν εἶδηση, καὶ ἐκίνησα νὰ ὑπάγω. Εἶχα στὸν νοῦν μου νὰ τοὺς χασομερήσω, ὥστε νὰ ἔλθει τὸ πρωῖ, νὰ τοὺς χάσομε. Μέσα εἰς τὸ στράτευμα εἶχαμε καὶ μερικοὺς καβαλλαραίους, ὁ Φωτάκος καὶ ὁ Σπηλιωτόπουλος, καὶ ὁ Βούλγαρης ὁ Κῶτσος καὶ ὁ Κωνστ. Ἀναστασόπουλος, καὶ ἄλλο ἓνα ἀνιψίδι μου. Ἐκεῖνοι ἐκίνησαν. Οἱ πασάδες, βλέποντας καβαλλαραίους δικούς μας, ἐνόμισαν ὅτι ἔχομε καβαλλαρία πολλή. Γυρίζουν, πᾶνε στὴν Τίρυνθο, ἀφήνουν ὅ,τι εἶχαν, ἐνύκτωσε, τὸ μπουχὸ τους ἐβλέπαμε. Ἐξημέρωσε καὶ ὁ Κολιόπουλος μὲ 2.000 μὲ τὸν Δημ. Δεληγιάννην καὶ μὲ τοὺς Φαναρίτες. - Οἱ ἐδικοί μας ἔπεσαν στὰ λάφυρα καὶ εἰς τοὺς λόγκους. Οἱ Τοῦρκοι, ὅπου ἦτον εἰς τὴν Κουρτέσα, ἐδοκίμασαν νὰ μάθουν τι ἐγιναν οἱ πασάδες, καὶ ἐκίνησαν 1.000 νὰ ἔλθουν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστη. Τοὺς ἐκαρτέρεσαν οἱ δικοί μας, τοὺς ἔρριξαν μία μπαταρία τουφέκια, τοὺς πισωδρόμησαν. Οἱ πασάδες ἐπῆγαν, ἐστάθηκαν εἰς τὴν Τίρυνθο, εἰς τὴν Γλυκειά, καὶ ὁ Νικήτας ἐτραβήχθηκε μὲ τὸν Παπαφλέσσα στὸ Ἀγιονόρι, πρῶτα ἦταν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστη. - Τὸ Δερβενάκι εἶναι πλευρὰ ἀπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος τὸ μνημα. - Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ἐξημέρωσε, καὶ ὁ Κολιόπουλος καὶ ἐγενήκαμε ἡμεῖς 4.000 εἰς τὸ Δερβενάκι. Ὁ Γιατράκος μὲ τὸν Τζόκρη ἦλθαν εἰς τὸ Δερβενάκι, τοὺς λέγω: «Ποῦ εἶναι τὰλλα στρατεύματα;» - «Εἶναι εἰς τὸ Κουτζοπόδι καὶ ἔως εἰς τοῦ Χαρβάτη». Τοὺς εἶπα: «Οἱ πασάδες ὅπου εἶναι εἰς τὴν Τίρυνθο ταχιά θὰ ἐκστρατεύσουν διὰ τὴν Κόρινθο, μόνον ἐσεῖς νὰ πάρετε τὰ στρατεύματά σας καὶ νὰ πᾶτε εἰς ἓνα χωριὸ εἰς τὸν δρόμον πού πηγαίνει ἀπὸ τὸ Ἀγιονόρι εἰς τὴν Κόρινθο, καὶ νὰ σταθῆτε ἐκεῖ νὰ βάλετε καραούλι, νὰ μὴν περάσουν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸ Ἀγιονόρι. Ἄν ἔλθουν κατ' ἐμᾶς, νὰ ἐλθῆτε ἀπὸ πίσω, καὶ ἡμεῖς τοὺς καρτεροῦμεν ἐμπρός - ἐσεῖς ἔρχεσθε ἀπὸ πίσω, σὰν προσπεράσουνε κατὰ μᾶς - διὰ νὰ πιάσομε τοὺς πασάδες ζωντανούς. Ἄν κάμουν κατὰ σᾶς, νὰ μᾶς κάμετε σενιάλο νὰ ἔλθομε κατὰ σᾶς βοήθειά σας». Αὐτοὶ ἐκίνησαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ στράτευμα, καὶ τὸ στράτευμα ἔφυγε καὶ ἐπῆγε εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς (ὁ Γιατράκος ὡς φαίνεται τοὺς παρεκίνησε νὰ φύγουνε). Ὁ Γιατράκος, σὰν ἀνεχώρησε τὸ στράτευμα, δὲν τοῦ ἐμήνυσεν, ὅμως ἐγὼ ἠλιπίζα ὅπως θὰ πάγει ἐκεῖ ὅπου τὸν διόριζα καὶ ἔμεινα ἀναπαυμένος καὶ εἶχα βάρδιες νὰ ἰδῶ τὸ σενιάλο πού θὰ τοῦ κάμουν. Οἱ Τοῦρκοι ἐκίνησαν καὶ ἐτραβήξαν ἴσια τοῦ Ἀγιονοριοῦ τὴν στρατά, οἱ πασάδες. Ἐπῆγαν ἐπάνω στὴν μπροστοφυλακὴν τοῦ Νικήτα. Ἀρχινώντας ἡ μπροστοφυλακὴ τὸν πόλεμο, ἔβγαινε ὁ Νικήτας νὰ τοὺς πάγει μεντάτι, καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ βαστάξουν, ἀλλὰ ἐγύρισε ὅλο τὸ στράτευμα καὶ ἐπιασε τὸ χωριὸ. Οἱ Τοῦρκοι ἐπῆγαν στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ πολεμώντας τους. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν σκοπὸν νὰ πολεμήσουν τὸν Νικήτα, ἀλλὰ εἶχαν σκοπὸν κατὰ τὴν Κλένια νὰ ἀπεράσουν, καὶ καθὼς ἐκίνησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ πᾶνε κάτω, ἐκίνησε ὁ Νικήτας καὶ οἱ ντοπικοὶ καὶ οἱ γυναῖκες ἀκόμα. Τότε μᾶς ἔδωσαν εἶδηση εἰς τὰ Δερβενάκια (δὺ ὥρες μακρὰν ἀπὸ τὸ Ἀγιονόρι τὰ Δερβενάκια). Ἔστειλα τὸν Δημήτρη Κολιόπουλον νὰ πιάσει τὴν Κλένια, ὅταν ἄκουσα τὸν πόλεμο, μὲ 2.000. Ὁ Νικήτας τοὺς ἔπεσε ἀπὸ κοντὰ καί, ὡς τὴν Κλένια πού τοὺς ἐπῆγε, 500 ἐσκότωσε καὶ ἓνα πασά. Ἀπαράτησαν τὰ καμήλια τους, τὰ φορτώματά τους. Ὁ Κολιόπουλος δὲν ἐφθασε νὰ πιάσει τὴν

Κλένια. Τὸ ἀσκέρι ποὺ ἦταν στοὺς Μύλους βλέποντας τοὺς Τούρκους ποὺ ἔφυγαν, ἐκίνησαν ἀπὸ κοντά, πλὴν δὲν ἔκαμαν πόλεμο. - Γιατράκος. Οἱ Τοῦρκοι ἐπῆγαν εἰς τὴν Κόρινθο, ὅσοι ἔμειναν. Μανθάνοντας ἐγὼ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀπέρασαν, καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Κόρινθο καὶ οἱ πασάδες, ἐπέικασα ὅτι θ' ἀπεράσουν ἀπὸ τὰ Μαῦρα Λιθάρια διὰ Βοστίτζα καὶ Πάτρα, διὰ ζαερέδες. Εὐθύς διέταξα ὅλα τὰ στρατεύματα νὰ μὲ ἀκολουθήσουν καὶ ἔπιασα τὰ Βασιλικά· τὸ στρατεύμα μας ἔως 7.000.

Τὸ βράδυ ὅπου ἐνύκτωσε ἐτεμπίχιασα τοὺς στρατιώτας νὰ κάμουν ἀπὸ 10 ἢ 15 φωτιές, ποὺ εἴμεθα ἀντίκρου τῆς Κορίνθου, καὶ ἐφωτολόγησαν τὰ βουνά, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐνόμισαν ὅτι εἴμεθα τόσες χιλιάδες στρατεύματα. Τὴν αὐγὴν οἱ Τοῦρκοι κινᾶν 15.000 νὰ δοκιμάσουν τὸ πέρασμά τους. Ἐπολεμήσαμεν δὲν ἠμπόρεσαν ν' ἀπεράσουν· ἐσκοτώθηκαν ὀλίγοι, τὸ βράδυ ἐγύρισαν πίσω εἰς τὴν Κόρινθο. Ὄποταν ἔβγαιναν ἐκεῖ, τοὺς καρτεροῦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς ἐπολεμοῦσαν μὲ ἀκροβολισμούς. Μία ἡμέρα κινᾶν 2.000 ὅλοι νὰ ἀπεράσουν μὲ πόλεμο καὶ τοὺς ἀντιστάθηκαν οἱ Ἕλληνες πεισματωδῶς καὶ ἡ καβαλλαρία κάνει γιουρούσι καὶ ἐτζάκισε ἕνα ταμπούρι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας· τοὺς πλάκωσε κάτω στὲς ρίζες, ἐσκοτώθηκαν 30, μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἀναγνώστης Πετιμεζᾶς καὶ τὸ παιδί του, ποὺ ἦταν κουμάντο καὶ ἕνας παπὰς σημαντικὸς ἀπὸ τὸ Μυστρά. Ἐκατέβηκαν τ' ἄλλα ταμπούρια κι ἐβοήθησαν τοὺς φευγάτους. Οἱ Τοῦρκοι ἐγύρισαν ἀπρακτοὶ κι' ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Ὁ Δράμαλης ἐδιάλεξε 400 Τούρκους, καὶ τοὺς ἄφησε μὲ τὸ ζαερέ τους 6 μῆνες μ' ἕνα κουμάντο εἰς τὸ Παλαμήδι, καὶ οὔτε ἔμβαινε οὔτε ἔβγαινε κανένας ἀπὸ τοὺς ἄλλους Τούρκους. Ἐπῆραν τὴν ἀπόφασιν, ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ τοὺς ἔλθει μεντάτι - ἐπρόσμεναν τὴν ἀρμάδα - ἔβγαιναν μόνο κι ἔκαναν ἀκροβολισμούς. - Μπροστύτερα οἱ Κορίνθιοι μὲ εἶχαν εἰπεῖ, νὰ τοὺς στείλω ἕνα κουμάντο, καὶ στρατολόγαε τοὺς Κορινθίους καὶ ἐβασάνιζε τοὺς Τούρκους. Μοῦ ἤλθε μία διαταγὴ ἀπὸ τὴν Γερουσία νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Τριπολιτζὰ καὶ εἰς τὸ μέρος τὸ Βασιλικὸν ἄφησα τὸν Γενναῖο καὶ Ἀπ. Κολοκοτρώνη (εἶχα καὶ ὄρδι στὴν Κλένια)...

Ἀπὸ τὴν Κόρινθο ἐπῆγα εἰς τὴν Τριπολιτζὰ διὰ νὰ ὑποστηρίξω τὴν Γερουσία. Οἱ ἄρχοντες ἐφθόνησαν διὰ τὰ κατορθώματα ὅπου ἔκαμα εἰς τὸν Δράμαλη, ἐφθόνησαν καὶ τὴν Γερουσία ὅπου μὲ ὑποστήριξε. Ὅταν ἐτζάκισα τὸν Δράμαλη εἰς τὰ Δερβενάκια τὸ στρατεύμα μὲ ὑπόγραψε Ἀρχιστρατήγο καὶ ἔλαβα καὶ τὸ δίπλωμα ἀπὸ τὴν Γερουσία. Τὸ Βουλευτικὸ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸ δὲν εἶχε καμμίαν δύναμιν, οὔτε ἐνήργησε τίποτε εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν. (Ὁ Κανακάρης ἔλεγε: «Τὰ ἀρχεῖα ἄς γλυτώσομε καὶ τὸ ἔθνος ἄς πάγει.» - παραξενιά!).

Οἱ ἄρχοντες ἐνέργησαν διὰ νὰ γίνει συνέλευσις μὲ σκοπὸν νὰ γκρεμίσουν τὴν Γερουσία (ἡ ὁποία εἶχε κάμει τὰς μεγαλειτέρας ἐκδουλεύσεις) καὶ τὴν ἐδικὴν μου Ἀρχιστρατηγίαν, καὶ ἔτζι ἐκίρηξαν τὴν συνέλευσιν. Ἐγὼ, εὐρισκόμενος εἰς τὴν Τριπολιτζὰ, ἔμαθα ὅτι ἐπέρασαν 200 φορτώματα ἀπὸ τὰ Δερβενάκια καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἦμουν ἄρρωστος καὶ ἐστεναχωρούμουν. Ἐπειτα ἀπὸ 5 - 6 ἡμέρας ἐκίνησαν μιὰ δεκαριά χιλιάδες μὲ 400 φορτώματα καὶ ἔπιασαν τὴν θέσιν τοῦ Ἁγίου Σώστη, καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐπρόσμεναν νὰ ἐπιστρέψουν ὀπίσω. Εἰς τὰ Δερβενάκια εἶχα ἀφημένον τὸν Νικήτα, Πάνο, τὸν Κεφάλα, τὸν Γενναῖον, τὸν Μῆτρον Ἀναστασόπουλον, τοὺς Φαναρίτας. Τότε σὰν ἤκουσα δυὸ φορὲς νὰ βάζουν ζωοτροφίας, ἐκίνησα καὶ ἐπῆγα εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, καὶ ἔγραψα ἕνα γράμμα τῶν πασάδων καὶ τῶν μπέηδων εἰς τὸ Ἀνάπλι, ὅτι: «Ἄν θελήσουν ν' ἀδειάσουν τ' Ἀνάπλι, καὶ τοὺς βαρκάρω, νὰ πάγουν ὅπου θέλουν τώρα ὅπου ἔχουν ζαερέ, εἴτε μὴ καὶ σταθοῦν εἰς τὸ πείσμα ἀκόμη, θέλει πάρουν τὰ παιδιὰ τους καὶ τὲς φαμιλιές τους εἰς τὸν λαϊμόν τους, διατὶ πλέον ἐγὼ τραπτάτα δὲν κάμνω, καὶ μὴν καρτερεῖτε πλέον ζαερέδες ἀπὸ τὴν Κόρινθο, διατὶ πηγαίνω ἀτός μου εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ δὲν θὰ ἀφήσω νὰ σᾶς περάσουν ζωοτροφίας καὶ ἂν δὲν ἀκούσετε, ἄς ἔχετε τὸ κρίμα εἰς τὸν λαϊμόν σας». Ἀπὸ τοὺς Μύλους ἐπῆγα εἰς τὰ Δερβενάκια. Εἶχα ὄρδι καὶ εἰς τὴν Κλένια καὶ ὄρδι εἶχα εἰς τὸ Στεφάνι, μία ὥρα ἀλάργα ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σώστη. Εἰς τὸ Στεφάνι ἦτον ὁ Χατζῆ Χρῖστος καὶ εἰς τὴν Κλένια ὁ Ζαφειρόπουλος, καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γιατράκου μὲ 300 Μυστριώτες καὶ ὁ Νικήτας μὲ τοὺς Κρανιδιώτας εἰς τὸν Ἅγιον Σώστη, - εἰς τοὺς Τριπολιτζῶτες Ἀλέξης Κολιὸς ἀρχηγός. Εἰς τὸν Ἅγιον Σώστη εἶχα φέρει μαστόρους καὶ ἔφτιανα ἕναν πύργο καὶ ταμπούρια διὰ νὰ μὴ μεταπεράσουν ζαερέ. Ὁ Γενναῖος, ὁ Πάνος μὲ τὰ Καρυτινὰ στρατεύματα ἀποπάνω ἀπὸ τὸ Δερβενάκι καὶ ἐγὼ ἤμουν εἰς τὲς πλάτες των. Ὅταν ἐμβῆκαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Ἀνάπλι καὶ τοὺς ἔφεραν ζαερέ καὶ ἐπέστρεψαν, ἐπῆραν μαζί τους καὶ Ἀναπλιώτας καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τὴν Κόρινθο μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς στείλουν πίσω μὲ ζαερέδες. Οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἤξευραν τὸν τόπον καὶ ἐκίνησαν 10.000 διὰ νὰ περάσουν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σώστη, καὶ στέλνουν 500 διὰ νὰ πᾶνε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν Νικήτα καὶ τὰ φορτώματα

ἤρχοντο ἀπάνω εἰς τὸν Ἅγιο Σώστη, καὶ ἄρχισε ὁ πόλεμος, καὶ ἐκεῖνοι ὅπου ἦτον ἀπὸ τὲς πλάτες, τοὺς ἔπесαν ἀπὸ πίσω, καὶ ἔτσι τὰ στρατεύματα ἐτζάκισαν τὰ ἐδικὰ μας καὶ ἐσκοτώθη ὁ παπα - Ἀρσένιος. Ὁ Νικήτας ἐκλείσθη μέσα εἰς τὸν πύργο. Ὁ Χατζῆ Χρίστος προφθάνει βοήθεια καὶ τοὺς βαρεῖ ἀπὸ τὲς πλάτες. Τότε ἐτζάκισαν οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Νικήτας βγαίνει ἀπὸ τὸν πύργο, (ὁ πύργος τοὺς ἐγλύτωσε). Ἐπλάκωσαν καὶ τὰ ἐδικὰ μας στρατεύματα, καὶ ἔτσι τοὺς ἐπῆγαν κυνηγώντας ἕως δύο ὥρας. Ἐσκοτώθηκαν μιὰ σαρανταριά καὶ ἐμποδίσθηκαν νὰ πάγουν ζωοτροφίας, καὶ ἀπὸ τότε δὲν ἐμπόρεσαν πλέον νὰ ὑπάγουν οἱ Τοῦρκοι βοήθεια εἰς τὸ Ναύπλιο, διότι εἶχαμε ὅλα τὰ πόστα πιασμένα, καὶ ὁ Γιαννάκης καὶ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης, ὅπου ἦσαν εἰς τὰ Βασιλικά, ἐπῆγαιναν καὶ τοὺς ἔπαιρναν εἰς ἓνα μῆνα διάστημα περισσότερο ἀπὸ 3.000 ἄλογα. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ναυπλίου ἐστενοχωρήθηκαν. Ἦλθεν ὁ φθινόπωρος. Εἰς τὰς 26 Νοεμβρίου ἐπέθανε ὁ Δράμαλης· ἔμειναν οἱ ἄλλοι πασαδες καὶ ὅλο ἀδυνατίζαν. Ὁ θάνατος καὶ ὁ σκοτωμὸς τοὺς ἐπερικύκλωσε, καὶ ἔμειναν πολλὰ ὀλίγοι Τοῦρκοι. Ἀπέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα ὅλο τὸ Δεκέμβριον, ἕως τὰς 27.

Εἰς τὸ Ναύπλιον εἶχα ἀφήσει τὸν Νικόλα ἀνεψιὸν μου, ἀρχηγὸν εἰς τὴν πολιορκία τοῦ κάστρου. Μία ἡμέρα ἐβγήκαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπολέμησαν καὶ ἐσκοτώθη ὁ Νικόλας καὶ ἔμεινε ὁ Στάϊκος ἀρχηγός. Πρὶν μερικὸν καιρὸ, ἦλθε καὶ ἡ ἀρμάδα ἡ Τουρκικὴ ἦλθε ἕως τὸ Ἄστρο· τὰ ἐδικὰ μας τὴν ἐφοβέρισαν μὲ τὰ μπουρλότα καὶ τὴν ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὲς Σπέτζες, κυνηγώντας. Εἰς τὰς 27 τοῦ Δεκεμβρίου ἐβγήκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐμίλησαν τοῦ Στάϊκου, νὰ στείλει στὸν Κολοκοτρώνη νὰ κάμουν τραττάτα, καὶ ὁ Στάϊκος μοῦ ἔστειλε αὐτὴν τὴν εἶδησιν μὲ τὸν ἀδελφόν του. Τοὺς ἔγραψα ἐγὼ ἓνα γράμμα, ὅτι: «Σεῖς ζητεῖτε τραττάτο, καὶ ἡ θέλησίς μου εἶναι νὰ παραδώσετε ὅλα τὰ φρούρια καὶ νὰ ἀφήσετε καὶ τὸ βίος σας καὶ νὰ σᾶς μπαρκάρω εἰς τὰ Ἑλληνικά καράβια καὶ νὰ σᾶς στείλω ὅπου θέλετε, ἀφοῦ μᾶς δώκετε τὰ ἐνέχυρα. Ὅταν σᾶς ἔγραφα ἀπὸ τοὺς Μύλους, σᾶς ἔλεγα ὅτι νὰ φύγετε καὶ νὰ πάρετε καὶ τὸ πράγμα σας, τώρα ὅμως ὅπου ἐπεινάσατε καὶ ἐστενοχωρηθήκατε, νὰ φύγετε ἔτσι. Τέτοια εἶναι ἡ θέλησίς μου καὶ ἂν δὲν ἀκούσετε καὶ τώρα, οἱ Τοῦρκοι τῆς Κορίνθου ἔλυωσαν ὅλοι καὶ εἰς 10 ἡμέρες τὰ στρατεύματα θὰ γυρίσουν καὶ θὰ ἔλθουν νὰ σᾶς πάρουν μὲ ρεσάλτο καὶ θὰ σᾶς περάσουν ὅλους ἀπὸ τὸ σπαθί». Ἐπειδὴ καὶ εἶχαν ἀδυνατίσει οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Ἀνάπλι, εἶχα ἀφήκει πολλὰ ὀλίγους ἐκεῖ μὲ τὸν Στάϊκο, καὶ ἐβάσταγα τὰ Δερβενάκια, διὰ νὰ μὴν ἔρθουν βοήθεια ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Τὸ γράμμα τὸ ἐπῆγαν τοῦ Στάϊκου, ὁ Στάϊκος, ἔκραξε τοὺς Τοῦρκους καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ γράμμα εἰς τὰς 29 τὸ ἑσπέρας. Τὸ γράμμα, ἀφοῦ τὸ ἔλαβαν, ἔκαμαν συνέλευσιν εἰς τὴν χώραν καὶ ἔκραξαν τὸν Τεζτάραγα καὶ ἄλλους σημαντικοὺς νὰ κατεβούν ἀπὸ τὸ Παλαμῆδι, διὰ νὰ δώσουν τὴν ἀπόκρισιν καὶ ἄφηκαν 9 ἀνθρώπους εἰς Μπεζεῖραν τάπια καὶ καμμιά δεκαριά τζεταρτάσια 10... καὶ 2 - 3 Ἀρβανίτες εἰς τὴν Γιουρτάπια. Ἄφηκαν τόσους ὀλίγους εἰς τὸ Παλαμῆδι, διὰ τὸ δὲν εἶχαν φόβον ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, ὅπου ἦτον ἀπέξω διὰ τὸ ὅτι ἦτον ὀλίγοι. Δύο Ἀρβανίτες κρεμοῦνται ἀπὸ τὴν τάπια καὶ πᾶνε εἰς τὸν Στάϊκο καὶ τοῦ λένε, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκατέβηκαν εἰς τὴν χώρα καὶ πᾶμε νὰ πάρομε τὸ Κάστρο, καὶ ἂν δὲν σᾶς λέμε ἀλήθεια, βαστάτε τὸν ἓνα ἐδῶ καὶ σκοτώστε μας ἔπειτα, ἂν ἔβγει ψεῦμα. Ὁ Στάϊκος ἐπῆρε τοὺς στρατιώτας καὶ ἐπῆδησε μέσα. Οἱ Τοῦρκοι, ὅπου ἦσαν εἰς τὲς ἄλλες τάπιες, ἐκατέβηκαν εἰς τὴν χώραν, καὶ μερικοὶ ὅπου ἦσαν εἰς τὴν Τζοτάρα... ἐμβῆκαν τὰ μεσάνυκτα ξημερώνοντας τοῦ ἁγίου Ἀνδρέος (1). Ἐρριξε κανόνια καὶ ἐκατάλαβα ὅτι ἐπῆραν τὸ Παλαμῆδι. Ἐκαβάλληκα εὐθύς· ἐπῆγαινα στὸ δρόμο, ἀπάντησα τὸν πεζοδρόμο, ὅπου ἔστειλε ὁ Στάϊκος διὰ νὰ μὲ δώσει τὴν εἶδηση. Εἰς τὸ ὄρδι εἶχα ἀφήκει τὸν Πάνο, τὸν Γενναῖο κ.λπ. Τὸν πεζοδρόμο τὸν ἔστειλα εἰς τὸ στρατεύμα, διὰ νὰ δώσει τὴν εἶδησιν καὶ τῶν ἄλλων. Ὅσο νὰ πάγω εἰς τὸ Παλαμῆδι, ὁ Στάϊκος εἶχε τὸ παστρέψι ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους. Ἀνέβηκα εἰς τὸ Παλαμῆδι, ρίχνοντας οἱ ἐδικοί μας 50 κανόνια. Ἄμα ἐπῆγα ἐπρόσταξα καὶ ἐγύρισαν τὰ κανόνια κατὰ τὴν χώρα καὶ τὸν Ἰτζ Καλέ. Ἐστειλα καὶ εἶπαν τῶν Τουρκῶν ἀρχηγῶν νὰ ἔλθουν νὰ ὁμιλήσομε. Ἦλθαν εἰς τὸ Παλαμῆδι οἱ μπέηδες καὶ ἓνας Ἀρβανίτης, ἀρχηγὸς τῶν Ἀρβανιτῶν· τοὺς εἶπα: «Τί κάμνετε τώρα; Νὰ μοῦ παραδώσετε ὅλα τὰ κάστρα καὶ τὰ ἄρματα σας, καὶ νὰ σᾶς γλυτώσω τὴν ζωὴν καὶ τὰ παιδιά σας, νὰ πάρετε δύο μόνον ἀλλαξές καὶ νὰ σᾶς βαρκάρω εἰς καράβια Ἑλληνικά, καὶ νὰ πάτε ὅπου θέλετε. Ὅταν μοῦ δώσετε τὰ κλειδιά ὅλων τῶν Κάστρων καὶ βάλω ἀνθρώπους μου, τότε σᾶς δίδω στρατιώτας καὶ σᾶς συντροφεύουν καὶ σᾶς βαρκάρουν ἀπὸ τὰ Πέντε Ἀδέλφια».

Ὁ Ἀρβανίτης λέγει: «Τὰ ἄρματα μας δὲν τὰ δίδομε καὶ θὰ πολεμήσομε, θὰ κάψομε τὴν χώρα, καὶ νὰ μὴν ἀφήσομε πέτρα εἰς τὴν ἄλλην πέτρα». Τοῦ ἀπεκρίθηκα: «Βρὲ Ἀρβανίτη, τίνος τὰ λὲς αὐτά; Ἄς πολεμήσομε καὶ μιὰ φορὰ καβάλλα, καὶ τότε βλέπετε! Τὴν χώρα ἂν τὴν κάψετε, οἱ πρόγονοί μας τὴν

ἔφκιασαν, καὶ πάλι τὴν φκιάνομε, ἐσεῖς ὅμως θὰ σᾶς περάσομε ὅλους ἀπὸ τὸ σπαθί». Οἱ μπέηδες μὲ εἶπαν: «Μὴν τὸν ἀκοῦς αὐτόν, διότι εἶναι ἐργένης, ἄς ἐρωτήσῃ καὶ ἡμᾶς ὅπου εἴμεθα φαμελίτες. Ἐμεῖς πᾶμε κάτω, κάμνομε τὸ τραττάτο, τὸ ὑπογράφομε καὶ σᾶς τὸ στέλνομε μὲ τὰ κλειδιά, καὶ νὰ μᾶς δώκεις τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸ μέρος σας καὶ τὸν ὄρκον σου». Ἐτὶ ἐκατέβηκαν κάτω, ἔκαμαν συνέλευση, ὑπόγραψαν τὴν συνθήκη, καὶ τὴν ἔστειλαν μὲ τὰ κλειδιά. Ὁ Ἀλὴ πασὰς καὶ ἄλλος ἓνας πασὰς δὲν ὑπόγραψαν, διατὶ ἐφοβοῦντο ἀπὸ τὸν Σουλτάνο, καὶ ἐκείνους μὲ 45 ψυχὰς τοὺς ἐβάσταξα αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου. Μετὰ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέος 3 - 4 ἡμέρες ἔστειλα στρατεύματα, ἔπιασα τὸν Ἰτζ Καλέ, τὰ Πέντε Ἀδέλφια, τοῦ γιαιλοῦ τῆς ξηρᾶς, τὴν τάπια, καὶ ἔστειλα ἀνθρώπους κι ἐμάζωναν τὰ πράγματα τὰ τούρκικα εἰς τὰ τζαμιά. Ἐγραψα νὰ ἔρθουν ἀπὸ τὴν Ὑδρα καὶ Σπέτζες καὶ ἔστειλαν καράβια. Τὸ Κάστρο τὸ εἶχα κλεισμένο, διὰ νὰ μὴ γενοῦν καταχρήσεις. Εἰς τὰ φρούρια ἔστειλα ἀπὸ ὅλα τὰ σώματα. Τοὺς ἐμβαρκάρησα τοὺς Τούρκους διὰ τὴν Σμύρνην καὶ ἔστειλε καὶ ἡ Γερουσία διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὴν πτώσιν καὶ εἰς τὰ λάφυρα. Τὰ καράβια τὰ ἔκαμα παζάρι 110.000 γρόσια. Ὅσο πράγμα ἔμεινε, τὸ ἔβαλαν εἰς τὰ τζαμιά, τὸ λοιπὸν τὸ ἄρπαξαν οἱ Ἕλληνες. Χρήματα μετρητὰ δὲν εὐρέθησαν, διότι τὰ εἶχαν ἐξοδεμένα διὰ ζωοτροφίας εἰς τὴν πολιορκίαν. Ἀσημικὰ καὶ σκουτικὰ ἦσαν πολλά, τοὺς ἔδωσα ἀσημικὰ καὶ σκουτικὰ διὰ τὸν ναῦλον τοὺς τῶν καραβιῶν. Εἰς τρεῖς ἡμέρες ἐκατέβηκα ἀπὸ τὸ Παλαμήδι εἰς τοῦ Ἀγᾶ πασᾶ τὰ σπίτια. Τὰ λάφυρα τὰ ἔβαλαν εἰς δημοπρασία, καὶ κάθε ἐπαρχία καὶ τὰ νησιά ἐπῆραν τὸ ἀνάλογόν τους. Ἐτσι ἐγλύτωσα καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἔγνοια τοῦ Ἀναπλιῶ.

Τὸν ἴδιον καιρὸ οἱ μεινεμένοι Τούρκοι ἕως 3.000 εἰς τὴν Κόρινθον ἔμαθαν τὴν πτώσιν τοῦ Ἀναπλιῶ καὶ ἐκίνησαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Πάτρα καὶ ἄφηκαν εἰς τὸ Κάστρο τῆς Κορίνθου 400. Οἱ Καλαβρυτινοὶ ἐτρώγοντο μεταξύ των. Ὁ Ζαῖμης, Σωτῆρ Χαραλάμπης καὶ Πετιμεζαῖοι, αὐτοὶ ἐτοιμάζοντο νὰ κτυπηθοῦν, ἔμαθαν τοὺς Τούρκους, ἀφήνουν τὲς διχονοῖές των καὶ κτυποῦν τοὺς Τούρκους, τοὺς χαλοῦν καὶ τοὺς ἐπολιόρκησαν εἰς τὴν Ἀκράτα. Τὸ στράτευμα ὅπου εἶχα ἀφήσει εἰς τὸ Δερβενάκι τὸν Πάνο, Γενναῖο, ἔμαθαν ὅτι ἔφυγαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Κόρινθον, καὶ ἦλθαν καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὸ Ἀνάπλι. Μανθάνοντες ἡμεῖς, ὅτι τοὺς Τούρκους τοὺς ἐπολιόρκησαν εἰς τὴν Ἀκράτα ἐτοίμασα τὸν Νικήτα, τὸν Γενναῖο, τὸν Πάνο, διὰ νὰ τοὺς στείλω εἰς βοήθειαν. Ἐκεῖνοι (οἱ ἄρχοντες) μᾶς γράφουν νὰ τοὺς στείλωμεν πολεμοφόδια, καὶ νὰ μὴ στείλω στράτευμα - καὶ ἡ ὑπόθεσις των ἦταν διὰ τὰ λάφυρα. Εἰς τὴν Ἀκράτα τοὺς ἐπολιόρκησαν δύο μῆνας. Οἱ Τούρκοι, στενοχωρημένοι, ἔκαμον συμφωνίες χωρὶς νὰ τὲς ἐκτελοῦν. Τὰ καράβια τὰ τούρκικα ἔφθασαν μὲ μεντάτι, τοὺς ἐπῆραν καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τὴν Πάτραν, ὥστε ἀπὸ 32.000 τοῦ Δράμαλη μὲ 7 πασάδες, ἐγλύτωσαν 4.000 ὅπου ἔμειναν εἰς τὴν Αθήνα καὶ Εὐβοία, καὶ 2.000 ὅπου ἐγλύτωσαν εἰς τὴν Ἀκράτα. Ἐρωτοῦσα τὸν Ἀλὴ πασᾶ καὶ ἄλλους σημαντικοὺς Τούρκους, καὶ μοῦ εἶπαν 28.000 ἐμβῆκαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, 20.000 ἄλογα τῆς σέλλας καὶ 30.000 ἀλογομουλάρια φορητὰ καὶ 500 καμήλια. Ὅλα αὐτὰ ἔμειναν εἰς τὴν Πελοπόννησον, θησαυροὺς καὶ ἄρματα ὠραῖα τὰ ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες. Αὐτὸ τὸ στράτευμα ἦτον ὅλο πλούσιο, διότι τὰ εἶχαν πάρει ἀπὸ τὸν θησαυρὸ τοῦ Ἀλὴ πασᾶ, ὅπου τὸν ἐπολιορκούσε.

Ἀνάπλι. Οἱ Τούρκοι τοῦ Ἄργους ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Ἀνάπλι. Οἱ Ἀργίτες μαζί μὲ τὸν Τζόκηρ, καὶ ὁ Κακάνης, ὁ Νέζος, ὁ Σταΐκος καὶ οἱ Κρανιδιώτες ἐπὶ κεφαλῆς Ἀρσένης, Ἀναγ. Λέκας καὶ λοιποὶ, καὶ ἀπὸ τὸ Καστρί ὁ Γιάννης Μίτζος καὶ ὁ Σταμάτης ἐπολιόρκησαν τ' Ἀνάπλι, ἐπολιορκεῖτο ἀκόμη ἕως ὅπου ἔπεσεν ἡ Τριπολιζιά. Μᾶς ὠφέλησε τὸ Ἄργος πολὺ ἀπὸ τὸ μολύβι ἀπὸ τὰ τζαμιά. - Ἡ Κόρινθος ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ τοὺς Καλαβρυτινοὺς, Ἀναγ. Πετιμεζᾶς, Γ. Χελιώτης καὶ Νικολάκης Σολιώτης. Τὰ 1822, εἰς τὸν Ἰανουάριον μῆνα, ἐπῆγε ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Μεθώνη, τὴν Κορώνη μὲ Λεονταρίτες, μὲ Σπαρτιάτες, μὲ Ἀνδρουσάνους, μὲ Καρυτινοὺς. Οἱ Καρυτινοὶ πάντοτε ξεχείμαζαν ἐκεῖ καὶ ἦτον καμμιά διακοσαριά. Ἦταν λαδιά. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἐπρόσταξε ἡ Κυβέρνησις τὸν Νικηταρᾶ καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸν Ὀδυσσεᾶ καὶ μὲ τὸν Π. Ζαφειρόπουλον μὲ τοὺς Ἀγιοπετρίτες. - Πόλεμος τοῦ Νικηταρᾶ μὲ τὸν Ζαφειρόπουλο.

Πάντοτε ἐπροσπαθοῦσα καὶ ἐπὶ Ρώσων καὶ ἐπὶ Γάλλων (καθὼς καὶ ἐπὶ Ἀγγλων) διὰ νὰ ἀποστατήσω τὸν Μορέα, ὄχι διότι περιοριζόμην μόνο εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ἀλλὰ τότε ὁ κόσμος δὲν εἶχεν εἶδησιν. Τὸ πράγμα δὲν ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ γενικόν, διότι δὲν ἦτον προετοιμασμένον. Τὰ μέσα τὰ ἔβλεπα ὀλίγα, ἀλλ' ὁ σκοπός μου ἦτον, μίαν φορὰν νὰ ἐλευθερώναμεν τὴν Πελοπόννησον, ἐκάμναμεν μίαν βᾶσιν, ἓνα quartier, καὶ ἔπειτα προοδεύαμεν καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου. Ἐπειτα ἡ Πελοπόννησος ἦτον ὡς νησὶ καὶ ἦτον εὐκόλον νὰ ὑπερασπισθῇ αὐτὸ τὸ μέρος. Ἡ ἐποχὴ τοῦ 1821 μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ 1805, 1806 καὶ 1807

ήτον πολλά μεγάλη ή διαφορά. Όταν εκατέφευγα την πρώτην φοράν εις την Ζάκυνθον, 1806, ήλθε ένας άπεσταλμένος από την Τουρκικήν έξουσία να με ζητήσει από τους Ρώσους και έδιδαν 50.000 γρόσια. Ο Ρώσος Διοικητής με είπε να κρυφθώ και έκαμα κρυμμένος ένα μήνα. Τοῦ Τούρκου τοῦ άπεκρίθησαν, ότι έφυγε ο Κολοκοτρώνης και δέν εύρισκόμην εις την Ζάκυνθον, και έτσι άνεχώρησεν. Μίαν φοράν με έζήτησε ο Άλλή - πασάς δια τοῦ Μάνθου και με έκαμε μυρίας και μεγάλας ύποσχέσεις δια να υπάγω εις τα Ιωάννινα, άλλ' εγώ δέν τό έδέχθηκα.

Αί έπαρχίες έτοιμαζον τους Πληρεξουσίους δια την Β' Συνέλευσιν. Τους έγγραφα να έλθουν να γίνει ή Συνέλευσις εις τό Ναύπλιον. Τό κόμμα των άρχόντων δέν ήθελε να έλθει εκεί, πρώτο διότι ήτον φρούριο, και δεύτερο, διότι τό είχα εγώ. Άφησα τον Κολιόπουλο φρούραρχο και έπέρασα εις την Τριπολιτζά, άντάμωσα την Γερουσία και τον Μαυρομιχάλη, έκαμαμε συμφωνία δια να βαστάξομε εις την Συνέλευση την Γερουσία και να μείνει ή Αρχιστρατηγία, όρκωθήκαμε δια να βαστάξωμεν την σειράν. Τέλος πάντων άποφασίσθη εις τό Άστρος να γίνει ή Συνέλευσις. Έσυνάχθησαν μέρος. Εκεί έγγραψαν εις τον Μαυρομιχάλη, τάζοντές του να τον κάμουν πρόεδρον να υπάγει εκεί. Ο Μαυρομιχάλης άλησμόνησε τους όρκους μας και έπήγε, τόσον και ο Παπα - Φλέσσας και λοιποί. Έσηκώθηκα και εγώ και έπήγα εις τό Άστρος. Εκεί είμεθα χωρισμένοι φανερά δυό κόμματα, τό ένα έλέγετο των Προεστών και τό άλλο τοῦ Κολοκοτρώνη. Των προεστών ήτον οί περισσότεροι, ήτον 150 Πληρεξούσιοι και 6.000 στρατιώτες (Απρίλιος 1823). Εγώ είχα τον Οδυσσέα, τον Μούρτζινο και άλλους 40 Πληρεξουσίους με 800. Αυτοί έφεραν στρατιώτας για να ύποστηρίζουν την γνώμην τους με την δύναμιν και εγώ με την δύναμιν έγύρευα να τους ανατρέψω την γνώμην. Εμείς έκαθήμεθα εις τα Μελεγίτικα κονάκια και εκείνοι εις τα Αγιαννίτικα, μία τουφεκιά μακριά. Εκείνοι έκαμναν συνεδρίασιν και ήμεις δέν έπηγαίναμε. Αυτοί ήθελαν και έψήφισαν να γίνουν 50 στρατηγοί και 150 βουλευταί. Αυτή ή πολυαρχία δέν με άρεζε έμένα διατι ο πολυς αριθμός ήθελε μάς χάσει, καθως και μάς έχασε. Έψήφισαν τόσους στρατηγούς, διατι ενόμισαν να γκρεμίσουν με τοῦτο την έπιρροή την έδικήν μου. Έψήφισαν να εκποιήσουν την γην, με σκοπόν να βγάλουν ό,τι είχαν έξοδεύσει, όσα ήθελαν, και να αποζημιωθουν εις γην και να αφήσουν τον λαόν γυμνόν και άπ' αυτήν την έλπίδα της γης. Τότε ο λαός έγύρισε με την γνώμην την έδικήν μου. Αυτοί σαν είδαν την κακήν έντύπωσιν όπου έκαμεν ή εκποίησης, έβιάσθησαν να τό σβήσουν αυτό τό άρθρον. Αυτοί άρχισαν να κολακεύουν τους φίλους μου και τους έπαιρναν έναν - έναν με τό μέρος των. Με έπροσκάλεσαν να υπάγω. Έπήγα εις ένα περιβόλι, όπου έκαμναν την Συνέλευσιν και άρχισα να τους είπω: «Σεβαστή Συνέλευσις, δέν είναι καλά αυτά τα ψηφίσματα όπου έκάματε, να είναι τόσο πολλοί βουλευταί και τόσο πολλοί στρατηγοί, διατι θα μάς φέρουν τόσα έξοδα και τόσες ζημίες, διότι τό έθνος μας είναι πτωχό και δέν ήμπορεί να πληρώσει τόσους πολιτικούς και πολεμικούς άνωφελείς». Ο Ζαΐμης έσηκώθητε τότε και λέγει: «Κολοκοτρώνη! Κολοκοτρώνη! εις τό χέρι σου στέκεται να χαθεί ή Έλλάς ή να έλευθερωθεί άν ένωθείς μαζί μας». Τον έρώτησα τρεις φορές: «Εγώ, κύρ Ανδρέα;» Με άπεκρίθητε «Εσύ!». Έτσι έπήγα και εγώ και ύπόγραψα, λέγοντας: «Άς όψεσθε δια εκείνα όπου θα ακολουθήσουν κακά εις την Πατρίδα μας δια την πολυαρχία». - Είχαν ψηφίσει πρόεδρον τοῦ Έκτελεστικού τον Μαυρομιχάλη, μέλη τον Ανδρέα Ζαΐμη, Σωτήρη Χαραλάμπη, Ανδρέα Μεταξά και Αρχιγραμματέα τον Μαυροκορδάτο. Είχαν ψήφισμα να μη βάλουν άλλον εις την δούλευσιν κανέναν από τους νεοφερμένους από την Εύρώπη, παρὰ μόνο τους αυτόχθονας. Ο Παπα - Φλέσσας, μινίστρος των Έσωτερικών, Βάρβογλης μινίστρος τοῦ Δικαίου, Περραιβός, Αναγνωσταράς, μινίστροι τοῦ Πολέμου, τον Αινιαν μινίστρο της Αστυνομίας, Περούκα μινίστρο της Οικονομίας. Ο Αρχιγραμματεὺς τοῦ Έκτελεστικού είχε και τα χρέη τοῦ έξωτερικοῦ. Τότε έπροβάλαμε τον Γ. Κουντουριώτη πρόεδρον και τό έδέχθη, πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ τον Ορλάνδο, αντιπρόεδρο τον Βρυσθένη και έτελείωσε ή Συνέλευσις, αφού ύπόγραψα εγώ και οί έδικοί μου. Έπήγαμε εις την Τριπολιτζά, εκεί έκαμαν διαταγή Βουλευτικό και Έκτελεστικό και έδιώρισαν τον Πάνο φρούραρχον τοῦ Ναυπλίου και έβγήκε ο Κολιόπουλος. Εις τρεις ήμέρας έβαζον όλους έδικούς τους και εκατάτρεχαν τους δικούς μας. Έπήρα τον Νέγρη. Έβγαίνομε εις την Σιλήμνα και κάνομε νόμους, αυτοί έμειναν μονάχοι εις την Τριπολιτζά. Ο σκοπός μας ήτον να στείλομεν ανθρώπους εις τας έπαρχίας να οικονομούν τους στρατιώτας και ήμεις να κινήσωμεν κατά των Τούρκων και να μη γνωρίζομε την κυβέρνηση. Αυτοί είδον την άδυναμίαν τους, έκαμαν συμβούλιο, έκραξαν τον κύρ Αναγνώστη Δεληγιάννη ως μεσίτη, δια να δεχθώ τας προτάσεις των. Ο Ύψηλάντης ήτον με ήμας ή γνώμη τους ήτον να με βάλουν αντιπρόεδρο τοῦ Έκτελεστικού δια να έβγω από τα άρματα, να με

ἀδυνατίσουν. Ἔστειλαν πρέσβεις· με εὐρήκαν εἰς τὴν Πιάνα, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς δυσκολίας ἔρχονται ἐπέστρεψα εἰς τὴν Τριπολιτζά.

1823. Ἀπρίλιος, στοχάζομαι, Ἄστρος.

Εἰς τὴν Συνέλευσιν ἔγινεν πρόεδρος ὁ Μαυρομιχάλης τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὁ Ζαΐμης στοῦ Ἐκτελεστικό, ὁ Σωτὴρ Χαραλάμπης, ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, Ἀρχιγραμματεὺς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν ὁ Μαυροκορδάτος. Εἰς τὸ Βουλευτικὸν Ὁρλάνδος, καὶ Ἀντιπρόεδρος ὁ Βρυσηθῆνης καὶ 70 (1) Βουλευτικοί. Ἐκάμαμεν τὸν ὄρκον εἰς τὸ Ἄστρος καὶ ἐκινήσαμεν διὰ τὴν Τριπολιτζάν. Μινίστρος τῆς Δικαιοσύνης ὁ Μπάμπογλους, μινίστρος Ἐσωτερικῶν ὁ Παπα - Φλέσσας, τῆς Αστυνομίας ὁ Γ. Αἰνιάν, μινίστρος τοῦ Πολέμου, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Περραιβός, ὁ ἓνας διὰ τὴν Ρούμελην καὶ ὁ ἄλλος διὰ τὴν Πελοπόννησον. Πηγαινάμενοι εἰς τὴν Τριπολιτζάν ἀρχίησαν τὶς ραδιοῦργιες, ὅτι ἤθελαν νὰ βάλουν ἀπὸ τὸ μέρος τους εἰς (2) ὅλα τὰ ὑπουργήματα, πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ, ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τους. Ἐκάμαμεν τὴν Συνέλευσιν διὰ ὅλην τὴν Ἑλλάδα (3) καὶ ἐκεῖνοι τὸ καταμέρισαν εἰς τὴν συγγένειαν καὶ εἰς τὰ κόμματα. Ἐπῆγα ὁ ἴδιος μία βολὰ καὶ τοὺς εἶπα: «Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνουνε οἱ Μινίστροι, ὅτι σᾶς προβάλλουν κάνουνε. Ἡ συνέλευσις σᾶς ὄρκωσε νὰ τηρᾶτε τοῦ ἔθνους τὴν ὑπόθεσι καὶ νὰ βάλετε εἰς τὰ ὑπουργήματα ἀπὸ ὅλους νὰ δουλεύουν τὴν Πατρίδα καὶ νὰ πορεύονται καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὴν δυστυχίαν, καὶ ἐγὼ βλέπω τοὺς ὑπουργοὺς νὰ κάνουνε κατὰ μέρος, καὶ ἔτσι διαιροῦνται καὶ οἱ πολιτικοί, διαιροῦνται καὶ τὰ ἄρματα».

Μοῦ ἀπεκρίθησαν: «Καὶ ἀφτοῦνο τὸ διορθώνομε». Με λόγο καὶ με ἔργον ἦτον ἡ γνώμη των νὰ βάλουν ἀπὸ τοὺς ἐδικούς των (4) καὶ ἐγὼ νὰ ἀδυνατίσω. Βλέποντας ἐγὼ (5) τὸ πρᾶγμα, ὅσον ἐπῆγαινε τόσο χειρότερα, ὁμίλησα καὶ κάμαμε συνέλευσι.

Στὴν συνέλευσιν ἔγινε ψήφισμα, ὅτι νὰ μὴ βάλουν ἄλλους ξένους, εἰμὴ τὸν Μαυροκορδάτον διὰ τὰ ἔξωτερικά. Ἀρχίησαν καὶ ἔβαλαν φιλικῶς, καὶ ἐκεῖνα ποὺ ὑπογράψαμεν, τὰ ἀλησμόνησαν. Τότενες, σὰν ἔκαμα συνέλευσι, εἶπαμε: «Τί εἶναι τοῦτο ποὺ γίνεται πατριώτες; Ἄλλα ὑπογράψαμε καὶ ἄλλα βλέπομεν νὰ κάνουν. Ἡμεῖς εἶπαμεν, ὅτι πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς νὰ ἐκλέγουν τοὺς ἀξίους, καὶ ἐκεῖνοι νὰ ὁμιλοῦν ὅλοι συμφώνως, καὶ ἔτσι νὰ τοὺς διορίζουν, καὶ αὐτοὶ τὸ ἐναντίον». Τότε ἐκίνησα τὸ μεσημέρι καὶ ἐπῆγα εἰς ἓνα χωριὸ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά μία ὥρα, καὶ εἶχαμε καὶ τὸν Νέγηρ (τὸ χωριὸ Σιλήμνα). Ὁ Ὑψηλάντης ἦτον. Οἱ βουλευταί, πλιότεροι ἤλθαν. Ἀποφασίσαμεν καὶ ἐκάμαμε ἓνα νόμον νὰ μὴν ἀκούομεν τὰς διαταγὰς, καὶ ὅσοι εἴμεθα στρατιωτικοὶ νὰ πᾶμε κατὰ τοὺς Τούρκους, ὅσοι πολιτικοὶ νὰ μᾶς προβλέπουν ἀπὸ τροφᾶς καὶ γλυτώσωμεν τὴν πατρίδα μας, καὶ ἐκεῖνοι ἄς κάθονται. Βλέποντας τὴν πανουργίαν ὅπου εἶχαν διὰ νὰ με ἐξοντώσουν, ἐκεῖνοι με ἐδυνάμωσαν. Τότε ἄρχισαν καινούργιο σχέδιον, καὶ βάνουν μεσίτας, καὶ τὸν Ἀναγνώστη τὸν Δεληγιάννη, ποὺ ἐκράταε τὸ μέσο ὄρο, νὰ ἰδεῖ ποῖος νικαεὶ καὶ στέλνει τὸν διδάσκαλον τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Γιάννην Ράγκον νὰ ἔλθουν νὰ μοῦ εἰποῦν νὰ γυρίσω ὀπίσω, νὰ μὴ χαλάσει ἡ Κυβέρνησις, καὶ ἔμβα καὶ σὺ Ἀντιπρόεδρος. Παρακινώντας ὁ Ἀναγνώστης ὁ Δεληγιάννης, καὶ διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἐμφύλιος πόλεμος ἐγύρισα νὰ ἰδῶ τί θὰ γίνῃ καὶ ἀπὸ τούτῃ τὴν Κυβέρνησι. Ἐτσι πῆγα εἰς τὸ Ἐκτελεστικό. Τὴν πρώτην ἡμέραν ποὺ ἐπῆγα, ἐχαιρέτησα τὸν Μαυρομιχάλη καὶ λοιπούς, καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Πετρόμπεης, ὅτι: «Ὡς πότε θὰ χορεύεις Κολοκοτρώνη» Καὶ τοῦ εἶπα: «Ὅσο τραγουδάτε σεῖς, χορεύω ἐγὼ. Παῦτε τὰ τραγούδια καὶ παύω τὸν χορόν».

Ἀκολουθοῦσαμεν τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς μας βάνει τὸν Περραιβὸν καὶ τὸν Αἰνιάν νὰ κάμουν μίαν ἐταιρίαν διὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ Εὐβοίαν, ὅτι νὰ ἔλθουν ἐδῶ νὰ κάμουν ἄλλο Γκουβέρνο. Κάνουν ἓνα μῆνα Συνέλευσιν μυστικῶς, κάνουν δεκατέσσερα κεφάλαια, τὰ ὅποια δὲν τὰ ἐνθυμοῦμαι, καὶ ὑπογραφήκανε πολλοί, καὶ οἱ δύο μινίστροι, ὁ ἓνας τῆς Αστυνομίας καὶ ὁ Περραιβός καὶ ἄλλοι ὅπου ἔκαναν τὸ μυστικοσυμβούλιον: νὰ τὸ ὑπογράψωμεν καὶ ἡμεῖς. Τότες τὸ ἐπῆρε ὁ Μαυροκορδάτος νὰ τὸ διαβάσει ὡς Ἀρχιγραμματεὺς. Ἀρχίησε καὶ ἐδιάβασε τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ἀργά, τὸ δευτέρον κεφάλαιον, ποὺ εἶχε τὴν δύναμιν, τὸ ἐδιάβασε ὀγλήγορα, διὰ νὰ μὴ καταλάβομε τίποτε. Τοῦ λέγω ἐγὼ: «Γιὰ διάβασε αὐτὸ τὸ κεφάλαιον νὰ μᾶς τὸ ἐξηγήσεις καλά, νὰ ἰδοῦμε τί εἶναι». Τὸ ἐκατάλαβα ὅτι ἐμουδίασε, - τὸ ἐδιάβασε τζάτρα - πάτρα - διάβασε καὶ τὸ τρίτον κεφάλαιον - τὸ ἐδιάβασε, τὸ ἐτελείωσε. Τελειώνοντας τὰ κεφάλαια, ἔγραφαν ὅτι ὅλα τὰ κεφάλαια νὰ ἀλλάξουν, ἂν ἀνάγκη, ὅχι ποτὲ τὸ δευτέρον, νὰ μὴ ἐγγιχθεῖ (εἶχαν καὶ τσεκούρι μέσα). Ἐγὼ ἐμβήκα σὲ ὑποψία. Ἀκαρτεροῦ νὰ ὁμιλήσουν ὁ Πρόεδρος καὶ οἱ σύντροφοί μου· δὲν ὁμίλησε κανεὶς. Τότε ἐπετάχθηκα ἐγὼ καὶ λέγω: «Κύριε Αἰνιάν, σὺ

εἶσαι Μινίστρος, αὐτὰ τὰ γράμματα - ξεύρω πὺ μαζώνεστε τριάντα ἡμέρες - διατὶ δὲν εἰδοποιούσατε τὴν Κυβέρνηση (1) καὶ τὰ φέρετε τώρα νὰ ὑπογραφοῦμε; Δὲν εἶσαι ἄξιος τῆς Ἀστυνομίας, κόπιασε στὸ καλὸ» - καὶ τὰ γράμματα ἐκεῖνα τὰ ἐκρατήσαμε. Τὸ ἴδιο ἔκαμα καὶ τοῦ Περραιβοῦ. Δὲν ἐπέρασε καὶ ἐκεῖ ἡ ραδιουργία τους. Μετὰ ἡμέρες κάνουνε ἄλλο σχέδιο, ὅτι ἦτανε γέννημα τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ Ζαΐμη: Τὸ Ἐκτελεστικὸ εἶναι εὐλογο νὰ βγῆι εἰς τὰ Δερβένια, νὰ βρεῖ στρατεύματα καὶ νὰ τὰ βαστάξει - τὸ ἔφτιασαν μόνοι τους, πρῶτα τὸ ἐστόλιζαν καὶ ὕστερα τὸ ἔβγαναν ἔξω ἕνα ἕνα πρόβλημα. - Παράστησαν τὴν ἀνάγκη τοῦ νὰ ὑπάγει τὸ Ἐκτελεστικὸ στὰ Δερβένια, καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Νὰ στοχαστῶ, ἄς μείνει διὰ αὐριον αὐτὴ ἡ σκέψις». Ἐρώτησα καὶ τὸν Ἀναγνώστη τὸν Δεληγιάννη, καὶ τὸν Παπαφλέσσα, καὶ ἄλλους τοῦ κόμματός μου, καὶ πρῶτα δὲν τὸ εὗρηκαν εὐλογο. Γυρίζω ἐγὼ καὶ τοὺς λέγω: «Δὲν ἐβγήκα μὲ τὰ ἄρματα εἰς τὴν Ρούμελην, δὲν ἐβγήκα οὔτε πολιτικός (2) μόλον τοῦτο ἄς πᾶμε». Ἔτσι ἀποφασίσαμε τὴν δευτέρην ἡμέρα διὰ τὸν πηγαϊμόν μας. Ὅσο πὺ ἔστερξα τὸν πηγαϊμόν μου, ἄρχισαν ἄλλο σχέδιο, ὅτι νὰ πάγει ὁ Ἀνδρέας ὁ Ζαΐμης διευθυντὴς εἰς Βοστίτσα καὶ Καλάβρυτα καὶ Πάτρα, διὰ νὰ πολιορκήσει τοὺς Τούρκους μὲ ἄρματα, καὶ νὰ πάρει καὶ τὸν Ἀνδρέα Μεταξᾶ. Ὁ Σωτὴρ Χαραλάμπης φοβούμενος μὴ πάγει εἰς τὴν ἐπαρχία του, εἶπε: «Νὰ ὑπάγω καὶ ἐγὼ», καὶ ἐμείναμε οἱ τρεῖς, καὶ ἦτο πλήρες τὸ Ἐκτελεστικὸ. Ἀποφάσισε νὰ ὑπάγει καὶ ὁ Χαραλάμπης, καὶ ἔπειτα νὰ γυρίσει ὅπου εἴμεθα ἡμεῖς. - Λογαριάζαμε νὰ πᾶμε στὰ Δερβένια· ἔτσι ἀνεχώρησαν διὰ τὰ Καλάβρυτα. Ἐκεῖνες τὲς ὥρες πὺ ὀρδινιαζόμεθα ἡμεῖς νὰ πᾶμε στὰ Δερβένια μὲ τὸν ἀρχιγραμματέα, τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου ἦτον ἀγοραστὴς ἕνας Κορθινὸς καλόγηρος μὲ ἄλλους συντρόφους, καὶ οἱ Νοταράδες τοὺς κακοφάνηκε, ὅτι ἔβαλε περισσότερο καὶ τὴν πῆρε· καὶ πηγαϊνόμενος στὴν Κόρινθο νὰ συνάξει τὰς προσόδους τὸν ἐσκότωσαν καὶ ἔδιωξαν καὶ τοὺς συντρόφους του· ἦλθε εἰδῆσις εἰς τὴν Κυβέρνηση. Μοῦ εἶπε ὁ πρόεδρος καὶ οἱ ἄλλοι οἱ συντρόφοι μου, διὰ νὰ πάγω μὲ δύναμη διὰ νὰ παιδεύσω τοὺς φονεῖς καὶ συστήσω τοὺς ἀγοραστὰς, καὶ εἶχαν καὶ ἑπτὰ χιλιάδας γρόσια ἔρανον εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ νὰ τὰ συνάξω καὶ αὐτὰ, καὶ ἐγὼ τοὺς ἀποκρίθηκα: «Δὲν πάγω μοναχὸς μου, διατὶ, ἂν καλὸ κάμω, κακὸ θὰ εἰποῦνε· δόμουτε καὶ τὸν Μεταξᾶ, πὺ εἶναι μέλος τῆς Κυβερνήσεως, νὰ εἶναι αὐτόπτης, καὶ εἰς τὸ καλὸ καὶ εἰς τὸ κακὸ, νὰ δώσει τῆς Κυβερνήσεως λόγον τῶν πράξεών μου». - Φεύγοντας ἐγὼ δὲν ἔμεινε πλήρης ἡ Κυβέρνησις, ὅμως πᾶμε οἱ δύο καὶ ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Ἀρχιγραμματεὺς συνάζουν τὰ πρακτικὰ καὶ τὰ ἀρχεῖα καὶ ἔρχονται εἰς τὴν Κόρινθο καὶ τραβᾶμε διὰ τὰ Δερβένια. Ἐτὶ ἀποφάσισα νὰ κινήσω μὲ τὸν Μεταξᾶ, καὶ ἐκίνησα μὲ 400 στρατιώτας. Ἀναχωρώντας ἐγὼ μὲ τὸν Μεταξᾶ διὰ τὴν Κόρινθο, ἐγύρισε καὶ ὁ Σωτὴρ Χαραλάμπης εἰς τὴν Τριπολιτζά. - Ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες τὸ Βουλευτικὸ καὶ τὰ δύο ἄτομα, ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Σωτὴρ Χαραλάμπης, καὶ ὁ Ἀρχιγραμματεὺς, πὺ ἔμεινε ἐκεῖ μὲ τὸ Βουλευτικὸ (τὸν πρόεδρον πὺ εἶχε τὸ Βουλευτικὸ, ὁ Ὁρλάνδος, ἀνεχώρησε, ἔμεινε ὁ Βρυσθῆνης Ἀντιπρόεδρος) ἔκαμαν συνέλευση, καὶ ἀποφάσισαν νὰ στείλουν πρέσβην τὸν Δεληγιάννην καὶ ἄλλους, νὰ στείλουν εἰς τὴν Πορτογαλίαν νὰ ζητήσουν Βασιλέα. Ὁ Δεληγιάννης τοὺς ἀπεκρίθηκεν ὅτι: «Ἄν δὲν ρωτήσω τὸν ἀδελφὸ μου τὸν Κανέλλο καὶ τὸν Κολοκοτρώνη, δὲν ἠμπορῶ νὰ σᾶς δώσω λόγον, διατὶ εἶμαι φαμελίτης».

Ὁρδινιάστηκε τὸ Ἐκτελεστικὸ νὰ ἔλθει στὴν Κόρινθο, νὰ πᾶμε στὰ Δερβένια καὶ ἐσυντροφεύθηκε ὁ κύριος Ἀναγνώστης Δεληγιάννης νὰ ἔλθει διὰ ἡμᾶς, διὰ τὴν ὁμιλίαν πὺ τοὺς ἐκάμαμεν, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος τοὺς εἶπεν ὅτι: «Δὲν εἶμαι ἔτοιμος... ἔρχομαι καὶ ἐγὼ». Ὁ σκοπὸς του ἦτον νὰ μᾶς συνεβγάλει. Ἐκίνησαν καὶ ἦλθαν καὶ μὲ ἠύραν στὸ Κλημεντοκαισαρί μὲ τὸν Μεταξᾶ, καὶ εἶχα καὶ τοὺς ἀγοραστὰς βαλμένους εἰς τάξιν, καὶ τὸν ἔρανον μαζωμένον. Ἐξετάζοντας ποῖος ἐσκότωσε τὸν καλόγηρον ὑπογράφηκαν ὅλοι ἡμεῖς καὶ ὁ Σωτὴρ Νοταρᾶς. Ἐκράτησε τὸ γράμμα ἡ Κυβέρνησις, νὰ θεωρήσει τοῦτο τὸ φονικόν. Οἱ ἐνοικιασταὶ ἐκουβάλασαν τροφὰς διὰ τὰ Δερβένια· ἔφθασε καὶ ὁ Πετρόμπετης, καὶ ὁ Σωτὴρ Χαραλάμπης καὶ Δεληγιάννης. Ἐφθασαν τὴν Παρασκευὴν. Τοὺς ἐρωτήσαμεν, πὺ εἶναι ὁ Ἀρχιγραμματεὺς. - «Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς δὲν εἶχε φορητὸ καὶ ἔμεινε νὰ ἔλθει, τὴν Δευτέρα μουτουλάκ εἶναι ἐδῶ» - μὲ αὐτὸ τὸν λόγον ἐμείναμε ἡσυχοί. Ἐρχάμενη Δευτέρα τὸ βράδυ καὶ δὲν ἦλθε, ἐγὼ ἔλαβα ὑποψίαν. Τὴν Τρίτην ἔως τὸ γεῦμα δὲν ἦλθε καὶ τότες ἔβαλα ἕνα ξύλο καὶ ἐτήραγα κατὰ τὴν Τριπολιτζά. - Ποῦ ἡ Κόρινθος, πὺ ἡ Τριπολιτζά; Μὲ ἐρώταγαν: «Τί τηρᾶς;» - «Τηρᾶω στὴν Τριπολιτζά». «Ἄμ' τί βλέπεις;» «Βλέπω τὸν Μαυροκορδάτο, τὸν Δεσπότη Ἄρτης καὶ Σπετζῶτες καὶ Ὑδραῖους καὶ πλέκουν ἕνα γαιτάνι στοῦ Ἀναπλιοῦ τὴν πόρτα, μὰ τὸ τί γαιτάνι εἶναι δὲν τὸ ἤξεύρω». Αὐτοῖνοι ἐγελάγανε. Τρεῖς ἡμέρες κοντὰ κοντὰ ἔκανα τούτη τὴν τέχνη. Ὁ Μαυροκορδάτος ἔμεινε γιὰ νὰ γίνῃ Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ, καὶ ὄχι νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ χρέος του. - Ὦντας εἴμεθα εἰς τὴν Τριπολιτζά ἀποφασίσαμε τὸν Παν. Γιατράκο νὰ πολιορκήσει τὴν Πάτρα μὲ Μυστριῶτες, καὶ τὲς ἄλλες ἐπαρχίαις τὲς εἶχαμε νὰ ἔλθουν εἰς τὸ Δερβένι, καὶ

ἔφθασε εἰς τὴν Τριπολιτζὰ μὲ ἀλάϊ πασαλίτικο, μὲ δέκα ζυγιές ταβούλια καὶ μὲ ἄλλα μασκαραλίκια τοῦ Γιατράκου. - Τὴν ἴδια ὥραν ἦλθαν εἰς τὴν Τριπολιτζὰ τετρακόσιοι Ἀρκαδινοὶ μὲ τὸν Γριτζαλη, Μῆτρο Αναστασόπουλο, Παπατζώρη, νὰ ἔλθουν εἰς τὰ Δερβένια. Εἰς τὸ παζάρι ἐπιάσθησαν οἱ Ἀρκαδιοὶ καὶ οἱ Μυστριῶτες, ἐπάνω εἰς τὸ κρασί, καὶ σκοτώνονται δεκαπέντε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἄλλο. Τῆς εὐθὺς τὸ Βουλευτικὸ ἔστειλε ταχυδρόμο καβαλλάρη καὶ μᾶς τὸ εἶπαν. Ἐκράταγαν τὴν μισὴν χώραν οἱ Ἀρκαδινοὶ, τὴν ἄλλην Μυστριῶτες καὶ τὸ τουφέκι ἐδούλευε. Ἀκούοντας ἡμεῖς αὐτό, μὲ ἀποφασίζουσαν νὰ πάγω στὴν Τριπολιτζὰ τὸ γληγορότερον, νὰ παύσω τὴν φωτιάν. Τοὺς εἶπα: «Δὲν πάγω» - μὲ φορτώθηκαν διὰ νὰ πάγω, ἀπεφάσισα. Τοὺς ἄφησα μὴ ἐντελεῖς. Ἐκίνησα μὲ τὰ ἡλιοβασιλεύματα, ὀλονυκτικὸς καὶ μὲ βίαν ἔφθασα εἰς ἓνα χωριό, τρεῖς ὥρες μακρὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτζὰ, καὶ ἔστειλα ἓνα γράμμα: «Σακίμ, ὅποιος ρίξει τουφέκι εἶναι ἐχθρὸς μου, κι ἄς μὲ καρτερεῖ». Πηγαίνοντας ἡ διαταγὴ μου, ἐσκόλασε τὸ τουφέκι. Μετὰ δύο ἡμέρες ἐπῆγα καὶ ἐγώ. Πηγαίνόμενος ἐκεῖ ἐκράξα τοὺς Ἀρκαδίους. Τὴν ἄλλην ἡμέραν τοὺς ἔστειλα, πᾶνε στὸ Δερβένι. Τὴν ἄλλην ἡμέραν πάγει καὶ ὁ Γιατράκος στὴν Πάτρα. Ἐμείνα ἐγὼ ἐκεῖ καὶ ἔστειλα ταχυδρόμο καὶ ἔδωσα εἰδήσιν τῆς Κυβερνήσεως τὰ ὅσα ἔκαμα. Μία ἡμέρα βλέπω καὶ ἔρχεται ὁ Μαυροκορδάτος νὰ μὲ χαιρετήσῃ ὅταν ἔπαυσαν τὰ δεινὰ τῆς πόλεως. Τοῦ εἶπα: «Γιατί, κύρ Ἀρχιγραμματέα, δὲν ἦλθες κοντὰ εἰς τὴν Κυβέρνηση»; Μοῦ ἀποκρίθηκε προφάσεις, πού δὲν εἶχαν τὸν τόπο τους, καὶ μοῦ βγάνει ἓνα γράμμα προσκλητικόν, πού τὸν προσκάλεε διὰ Πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ. Μοῦ ἔβγαλε καὶ μία κόπια τῆς ἀπαντήσεώς του, πού δὲν ἠθέλεε γιατί εἶναι Ἀρχιγραμματέας τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ἐγὼ τοῦ εἶπα: «Ἐκαμες ὡς πατριώτης, καὶ στέκεσαι εἰς τὸν λόγον σου, γιατί ἂν ἔμβαινες εἰς τὸ Βουλευτικόν, τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐχάλαγε, γιατί ἡ ψυχὴ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ εἶσαι ἡ εὐγενία σου, καὶ ἀποκρίθηκες πολὺ καλά». Ἐγὼ ἐξέγνοιασα καὶ ἡ δουλειὰ ἐδούλευε εἰς τὸ Βουλευτικόν. Μία τῶν ἡμερῶν τὸ Βουλευτικὸν ἔκλεξε τὸν Ἄρτη καὶ ἄλλους νὰ μοῦ ὀμιλήσουν διὰ νὰ δώσω γράμμα, νὰ τοὺς δεχθεῖ ὁ μακαρίτης Πάνος, πού ἦτον εἰς τὸ Ναύπλιον φρούραρχος, διὰ νὰ κάτσει τὸ Βουλευτικὸν εἰς τ' Ἀνάπλι. Ἐγὼ ἐπῆρα τὸν Ἀναγνώστη Δεληγιάννη καὶ τὸν Παπα - Φλέσσα διὰ νὰ ὀμιλήσωμεν χωριστὰ εἰς μίαν κάμαραν τοῦ Βουλευτικοῦ. Σὰν ἐπῆγαμε, ἄρχισε ὁ Ἄρτης τὴν ὀμιλίαν, νὰ τοὺς δώσω τὸ γράμμα: «Τὰ ἀσκέρια τουφεκίζονται κ.λπ.». Ἀποκρίθηκα: «Δὲν εἶναι καιρὸς νὰ πᾶτε στ' Ἀνάπλι, τὸ Ἐκτελεστικὸν πάει στὰ Ντερβένια καὶ νὰ πάει τὸ Βουλευτικὸν στὸ Νάπλι δὲν φθάνει νὰ παρακινεῖ τὲς ἐπαρχίες. Ὅταν γυρίσει καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, συναζόμεθα καὶ πᾶμε στ' Ἀνάπλι». Ὁ Ἄρτης ὠμίλησε μὲ θυμὸν καὶ ἐβάρεσε τὸ χέρι του εἰς τὸ μηρί του, λέγει: «Ἐτσι τὸ θέλει τὸ ἔθνος», μὲ πεισματώδη ὀμιλία. Καὶ ἐγὼ σηκώθηκα διὰ νὰ τοῦ ἀποκριθῶ καθὼς ἔπρεπε, ὅμως μὲ ἐμπόδισεν ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Παπαφλέσσας, καὶ ἔτσι ἀνεχώρησε καὶ ἔπαυσε αὐτοῦνο τὸ ζήτημα. Σὲ δύο ἡμέρες ἀκούμε, ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος κάθεται ἐπὶ θρόνου προέδρος. Ἀκούοντας ἡμεῖς, ὅτι ἔκατσε πρόεδρος, μᾶς ἐφάνη παράξενο, γιατί οὔτε τὰ ἀρχεῖα ἔδωσε, καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν θὰ ἐχάλαγε. - Λέγει ὁ Δεληγιάννης: «Ἄσε νὰ τὸν ρίξομε πολιτικῶς». Τοῦ εἶπα: «Καλὰ... πολιτικῶς δὲν ρίχνεται, μόνε ἐγὼ, ἐγὼ ἔχω τὸν τρόπον· θέλει βία τὸ ριζιμόν του». Κάθεται τρεῖς ἡμέρες κοντὰ - κοντὰ πρόεδρος. Ἐπάνω σὲ τοῦτες τὲς τρεῖς ἡμέρες ἡ γνώμη τοῦ Βουλευτικοῦ ἦτον νὰ τὸν κάμουν πρόεδρον καὶ νὰ τὸν στείλουν μὲ τὸν Ἀ. Δεληγιάννην εἰς τὴν Πορτογαλίαν διὰ βασιλέα καὶ μᾶς προσκάλεσαν νὰ κάμομε συνέλεψιν εἰς τοῦ Πανούτσου Νοταρᾶ τὸ σπίτι. Ἐκάλεσαν καὶ μένα. Μέρους Βουλευτικοῦ συνάχθη. Ὁ Δεσπότης Ἄρτης, ὁ Παπαφλέσσας, Δεληγιάννης, ἐμαζώχθηκαν ἕως τριάντα ὅλοι. Ἐγὼ κάτι ἐχασομέρησα καὶ ἐπῆγα ὅλο στερνά. Ὀμιλοῦσαν μέσα, ἐπῆγα καὶ ἐγὼ σὰν μὲ προσκάλεσαν. Μπαίνοντας μέσα ἐπροσηκώθησαν καὶ μοῦ εἶπαν νὰ κάτσω στὴν ἀπάνω μεριὰν ὡς Ἀντιπρόεδρος· τοὺς εἶπα: «Κάθομαι ἐδῶ», καὶ ἔκατσα στὴν πόρτα. Παύουν τὴν ὀμιλίαν καὶ κάμνουν σιωπὴν ἕως δέκα λεπτά. Τοὺς εἶπα: «Ἄν ἔχετε καμμία μυστικὴ δουλειὰ καὶ σᾶς ἀντίσκοψα, νὰ πάγω νὰ σεργιανήσω ἐγώ». Μοῦ ἀπεκρίθησαν: «Ὅχι, ἔχομεν ὀμιλίαν νὰ εἰποῦμεν, καὶ σὰν ἔντεσες ἀπὸ τὸ Ἐκτελεστικὸν Ἀντιπρόεδρος νὰ εἰπεῖς τὴν γνώμην σου». Ἐγὼ τοὺς ἀποκρίθηκα: «Τί ἀνάγκη ἡ γνώμη μου νὰ τὴν δώσω; Εἰς μερικὰ ἐρωτᾶτε τὸ Ἐκτελεστικόν, εἰς ἄλλα ὄχι, τί πάει νὰ εἰπεῖ αὐτό;» - Ἐπετάχθη ὁ Ἄρτης: «Σὲ ποῖο δὲ σ' ἐρωτήσαμε;» «Δὲν μ' ἐρωτήσατε ὅταν ἐβάλετε καὶ Πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ» - Ἐνα μῆνα πρωτύτερα ὁ Ἄρτης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἦτον εἰς τὰ μαχαίρια. - «Τὸ Βουλευτικόν, λέγει ὁ Ἄρτης, ἦτο χηρευάμενο». Ἐγὼ εἶπα: «Ἐχάθησαν τόσοι πατριῶται νὰ βάλετε, μόνε νὰ βάλετε τὸν Ἀρχιγραμματέα;». «Μὲ ἀποκρίθηκα: «Δὲν εἶναι κανένας προκομμένος σὰν τὸν Μαυροκορδάτον». Καὶ ἐγὼ τοῦ εἶπα: «Μοῦ φαίνεται καὶ κουβεντιάσαμε... καὶ μοῦ ἔλεγες τόσα γιὰ τὸν Μαυροκορδάτον... πῶς εἰς ἓνα μῆνα ἐγίνε καλός;» Ἀπεκρίθηκα: «Ὁ καλὸς εἶναι καὶ κακός». - «Σὰν τὸν ἔκλεξες γιὰ καλόν, πάρτον εἰς τὴν Ἄρτα, ὄχι ἐδῶ εἰς Ἑλλάδα... καὶ μὴ μοῦ βροντᾶς τὸ πόδι, γιατί βροντᾶ τὸ σπαθὶ καὶ σοῦ κόβω τὸ

κεφάλι» - Εἰς τὸν θυμὸν μου λέγω τέτοια (1). - Ἀκούοντας ὁ Δεσπότης σηκώνεται νὰ φύγει. «Σὰν δὲν μᾶς θέλετε τοὺς ξένους...» καὶ φόρεσε τὰ πασουμάκια του. - «Προφάσεις εἶναι αὐτές διὰ τοὺς ξένους, αὐτὰ εἶναι τῆς φαντασίας σου λόγια», καὶ ἔτσι ἐδιαλύθηκε ἡ ὀμιλία. Τὴν ἴδιαν ὥραν ἐπῆγα εἰς τὸ σπίτι μου, καὶ ἐβγήκε καὶ ὁ Δεληγιάννης, καὶ ὁ Δεληγιάννης ἔβαλε ἀστυνομία στὸ σπίτι μου νὰ μὴ κράξω τὸν Μαυροκορδάτο. Ἔστειλα νὰ ἔλθει ὁ Μαυροκορδάτος εἰς τὸ κονάκι μου, ἦτον τὸ βράδυ - βράδυ. Μπαίνοντας ὁ Μαυροκορδάτος, ἦλθε καὶ ὁ Ἀναγνώστης. Ἐκάσαμε οἱ τρεῖς, καὶ ἐκλείσαμε τὴν πόρταν καὶ ἀρχίνα νὰ εἰπῶ τοῦ Μαυροκορδάτου: «Διὰ τὴν νὰ κάμεις αὐτό;» Αὐτὸς ἀρχίνα νὰ μοῦ ἀπολογηθεῖ μὲ τὰ γέλια τὰ συνηθισμένα, καὶ μοῦ λέγει ὅτι: «Εἶναι συμφερότερον διὰ τὸ ἔθνος τὸ Βουλευτικὸ παρὰ τὸ Ἐκτελεστικόν». - «Σοῦ λέγω τοῦτο, κύριε Μαυροκορδάτε, ὅτι ἐσυνασπράφημεν σαράντα ἡμέρας εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ δὲν ἠμπορῶ... σοῦ λέγω, μὴ καθήσεις πρόεδρος, διότι ἔρχομαι καὶ σὲ διώχνω μὲ τὰ λεμόνια, μὲ τὴν βελάδα ποῦ ἦλθες». - Καὶ ἐβγήκα εἰς σουλάτσο. Ὁ κύρ Ἀναγνώστης, ὅπου ἔμεινε ὀπίσω, τοῦ εἶπε: «Ἐντεσα ἐγὼ καὶ ἐγλύτωσες, εἰμὴ θὰ σὲ ἐσκότωνε» - καὶ ἔρριξε τὸ φαρμάκι του καὶ αὐτός. Τὴν ἴδια νύκτα ἐπῆρε τὰ πλυμένα του ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ἐπέρασε στὸ Κρανίδι καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ὑδραν.

Ὅταν ἦτον εἰς τὴν τάξιν τὸ Βουλευτικὸ καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, ἐδόθη ἡ ἄδεια νὰπραγματευθεῖ (2) τὸ δάνειον. Ἐκάμαμεν τὴν προᾶξιν διὰ τὸ δάνειον, πρὶν νὰ διαιρεθοῦμεν τὸ Βουλευτικὸ μὲ τὸ Ἐκτελεστικόν. Ἐμεινα μερικὲς ἡμέρες εἰς τὴν Τριπολιτζὰ καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Μεσσηνίαν, διὰ νὰ συνάξω τὸν ἔρανον ὅπου εἶχαμεν ρίξει διὰ νὰ βαστάξωμεν τὰ στρατεύματα εἰς τὰ Δερβένια. Εἰς τὴν Δημητζίαν ἦτον συναγμένοι διὰ τοὺς προσόδους καὶ ἐκεῖ ἐπιάσθηκα τοῦ Κολιόπουλου οἱ ἄνθρωποι μὲ ἄνθρώπους τῶν Δεληγιανναίων. Ἐκεῖ ἔρριξεν ἓνας στρατιώτης τοῦ Κολιόπουλου καὶ ἐλάβωσε τὸν Ἀνάστο Δεληγιάννη. Ὁ Κανέλλος, ὅπου ἦτον διωρισμένος διὰ τὰ Δερβένια, ἐγύρισεν ὀπίσω εἰς τὴν Καρύταινα. Εἰς τὴν Καλαμάταν ἀρρώστησα ἐγὼ, ἀρρώστησε καὶ ὁ Κανέλλος, καὶ ἐγύρισα εἰς τὴν Τριπολιτζὰ. Ἀπὸ τότε ἀρχισαν ἀναφανδὸν νὰ ἐχθρεύονται οἱ Δεληγιανναῖοι μὲ τὸ Κολιόπουλον. Ἐγὼ δὲν ἤθελα τὸ κακὸ οὔτε τοῦ ἑνός, οὔτε τοῦ ἄλλου· ὁ ἓνας ἦτο συγγενὴς μου καὶ ὁ ἄλλος συμπέθερός μου. Τὸ Ἐκτελεστικόν, συνθεμένον ἀπὸ τὸν Μαυρομιχάλην, Σωτῆρ Χαραλάμπην καὶ Μεταξᾶν ἔμεινε τρεῖς μῆνες εἰς τὴν Σαλαμίνα, καὶ ἔπειτα ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Τριπολιτζάν. Ἐκεῖ ἐσμίξαμεν ἡμῶν ἀκόμη ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ἐνα μέρος τοῦ Βουλευτικοῦ ἔφυγεν (1) ἀπὸ τὴν Τριπολιτζὰ καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ Ἄργος. Ὁ Πάνος ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὸ Ἐκτελεστικὸν νὰ πάρει τὰ ἀρχεῖα τοῦ Βουλευτικοῦ. Ὁ Θεοδωρὸς Ζαχαρόπουλος, ὁ ὁποῖος ἦτον φρούραρχος τοῦ Βουλευτικοῦ τοῦ κόμματός των, ὑπερασπίσθη καὶ δὲν τὰ ἔδωκε τὰ ἀρχεῖα· ἀπ' ἐκεῖ τὸ Βουλευτικὸ ἀνεχώρησε διὰ τὸ Κρανίδι. Ἐκεῖ ἔρριξαν τὸ Ἐκτελεστικόν, ὅπου ἦτον ἐκλεγμένον ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους, καὶ ἐδιώρισαν τὸν Κουντουριώτην, πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, Ἰωάννην Κωλέτην, Π. Μπόταση καὶ Α. Σπηλιωτάκη. Ἐπειτα ἐμβῆκαν εἰς τὰ καράβια, καὶ ἔστειλαν εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ παραδώσει ὁ Πάνος τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου. Αὐτὸς ἀπεκρίθηκεν ὅτι: «Ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἔθνους τοῦ ἐμπιστεύθηκε καὶ εἰς τὸ ἔθνος μόνον χρεωστεῖ νὰ τὸ δώσει». Καὶ ἔτσι ἀρχισε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Αὐτοὶ ἦταν ἓνα μέρος τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ ἐνόμιζαν ὅτι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ κρημνίσουν τὸ Ἐκτελεστικόν. Τὸ Ἐκτελεστικὸν ἔλεγεν, ὅτι αὐτοὶ παρέλαβαν τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸ ἔθνος, καὶ δὲν ἔχει δικαίωμα ἓνα μέρος βουλευτῶν νὰ κάμει ἄλλην Κυβέρνησιν, τὸ ἄλλο μέρος τῶν βουλευτῶν ἦτον εἰς τὴν Τριπολιτζὰ. Τὸ Ἐκτελεστικὸν ἦτον τότε ἀπὸ τὸν Μαυρομιχάλην πρόεδρον, τὸν Σωτῆρ Χαραλάμπην, Ἀνδρέαν Ζαῖμην καὶ Ἀνδρέαν Μεταξᾶν. Ἐγὼ, ὅταν ἦμουν εἰς τὸ Ναύπλιον, πρὶν νὰ ἀρχίσει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, εἶχα δώσει τὴν παραίτησίν μου ὡς Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, διότι ἐπρόβλεπα αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἡ παραίτησίς μου ἔλεγεν, ὅτι εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἀντιπροέδρου ἂς βάλουν ἄλλους πατριώτας, μόνον τὸν Κολοκοτρώνη δὲν ἠμποροῦν νὰ μὴ (2) βγάλουν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου ἐπολιορκεῖτο καὶ δευτέραν φορὰν ἀπὸ τοὺς Κορινθίους καὶ Στάϊκον. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Κόρινθου ἐζητοῦσαν νὰ ἔλθει ὁ Κολοκοτρώνης νὰ παραδοθοῦν. Ἐτὶ ἐπῆγα καὶ ἔκαμα συνθήκην, ν' ἀφήσουν ὅλα τοὺς τὰ πράγματα καὶ νὰ πάρουν τὰ ἄρματα τοὺς καὶ νὰ τοὺς μαρκάρω νὰ τοὺς στείλω εἰς τὴν Σαλονίκην. Ἐτσι ἐδέχθησαν. Τοὺς ἐμαρκάρησα εἰς τὸ Καλαμάκι εἰς δύο Σκλαβούρικα καὶ ἓνα Κεφαλονίτικο. Οἱ Κορινθιοὶ μὲ ἐζήτησαν νὰ βάλουν φρούραρχον τὸν Χελιώτην. Τὸν ἔβαλαν προσωρινῶς, ἕως ὅτου νὰ διατάξει ἡ κυβέρνησις. Τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα εὐρήκαμεν εἰς τὴν Κόρινθον τὰ διμεοίρασα εἰς ὅλους τοὺς Κορινθίους. 1823, μῆνα Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον. - Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἐπῆγα εἰς τὴν Καρύταινα (3) νὰ συμβιβάσω τὸν Κολιόπουλον μὲ τοὺς Δεληγιανναίους ὅπου ἦτον εἰς πόλεμον. Ὁ Δημητράκης Δεληγιάννης ἐμάζωξε (4) στρατιώτας καὶ ἐπῆγε νὰ χαλάσει τὸ χωριὸν τοῦ Παλούμπα ὅπου εὐρίσκοντο τὰ σπίτια τοῦ Κολιόπουλου. Ἐσκοτώθη ἓνας γαμβρὸς τοῦ Κολιόπουλου. Ὅταν ἐπῆγα εἰς

τὴν Καρύταιναν, ἔγραψα νὰ ἔλθει ὁ Μεταξᾶς διὰ νὰ εἰρηνεύσουν ὅπου ἐτρώγοντο. Ἦλθε. Ἔτσι εὗρηκεν ἀφορμὴ τὸ Βουλευτικὸ ὅτι ἐπῆγεν ὁ Μεταξᾶς εἰς τὴν Καρύταιναν χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Βουλευτικοῦ, τὸν ἔκαμαν ἐκπτωτον, καὶ ἔτσι τὸ Ἐκτελεστικὸ δὲν ἦτον πλήρες, καὶ ἔκαμαν τὸ ἄλλο Ἐκτελεστικὸ (5). Πρὶν νὰ γίνῃ αὐτὸ εἰς τὴν Καρύταινα, ὁ Ζαῖμης, Λόντος καὶ ἄλλοι ἔκαμαν μίαν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. Ὁ Σισίνης δὲν ἦτον μὲ τὴν γνώμην τους καὶ ἦτον ἐναντίος. Αὐτοὶ ἐμάζευσαν στρατιώτας καὶ ἐπῆγαν ἐναντίον τοῦ Σισίνη, διὰ νὰ τὸν χαλάσουν καὶ νὰ ἐνώσουν τὴν Γαστούνην μὲ τὴν Ἀχαϊκὴν τους συμμαχίαν. Ἔτσι ἄρχισε ὁ πόλεμος. Μαθαίνοντας ἐγὼ αὐτὸ, ἐπῆγα εἰς βοήθειαν τοῦ Σισίνη. Οἱ Ἀνδρέηδες ἅμα μὲ ἤκουσαν ὅτι πηγαίνω ἐναντίον τους ἀνεχώρησαν καὶ ἄφησαν τὴν Γαστούνην ἐλεύθερη. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἔλαβα γράμματα ἀπὸ τὸ Ἐκτελεστικὸ καὶ μὲ ἔλεγε νὰ προφθάσω, καὶ ἔτσι ἐπῆγα εἰς τὴν Τριπολιτζά. Ἐγὼ ὑπεστήριξα τὸ Ἐκτελεστικὸ αὐτὸ ὡς τὸ μόνον νόμιμον ἔτσι τὸ (1) ἐνόμιζα. Ἄρχισε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Πολιορκοῦν τὸ Ναύπλιον διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, στέλνουν καὶ στρατεύματα εἰς τὴν Τριπολιτζά, μᾶς πολιορκοῦν κάμπομεν ἓνα μῆνα πολιορκημένοι. Ὁ Λόντος, Νοταρᾶς, Ζαφειρόπουλος, Μπάρμπογλης, Γιατράκος, ἔκαμαν τὴν πολιορκίαν. Ὅταν μᾶς ἐπολιόρκησαν μᾶς ἐπρόλαβαν νὰ τοὺς δώσωμεν τὸ Ἐκτελεστικὸ, - Πετρόμπεη, Σωτῆρ Χαραλάμπεη καὶ Μεταξᾶ - νὰ τοὺς πᾶνε κάτω. Ἡμεῖς τοὺς ἀπεκριθήκαμεν, ὅτι αὐτὸ δὲν γίνεται πλὴν, ἂν θέλετε, νὰ πάρωμεν καὶ τὸ ἓνα Ἐκτελεστικὸ καὶ τὸ ἄλλο, καὶ τοὺς κρίνωμεν, καὶ ὅποιος ἔχει ἄδικο, ἐκεῖνος νὰ (2) παιδευθεῖ. Δὲν ἤκουσαν, ἀκολούθησαν διάφοροι ἀκροβολισμοί. Ὁ Κολιόπουλος ἦλθεν ὡς μεσίτης καὶ ἐσυμφωνήσαμεν: ὁ Πετρόμπεης νὰ μείνῃ ἀπειράγος καὶ νὰ πάει εἰς τὴν Μάνην, καὶ τὴν Τριπολιτζὰν νὰ τὴν ἀφήσωμεν εὐκαιρῇ, καὶ νὰ μὴν ἔμβουν μέσα οὔτε τοῦ ἐνός, οὔτε τοῦ ἄλλου μέρους στρατιῶται. Ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά ἐπῆγα εἰς τὴν Καρύταινα, ὁ Σωτῆρ Χαραλάμπεης εἰς τὰ Καλάβρυτα. Τὸ Ναύπλιον ἐπολιορκεῖτο ἀκόμη. Ὁ Νικήτας ἦτον εἰς τοῦ Μπουγιᾶτι. Ἀκουσθηκε μὲ τὸν Κουντουριώτη· ὁ Κουντουριώτης τοῦ ἐπρόβαλε νὰ γυρίσει μὲ τὸ μέρος του, αὐτὸς ἀποκρίθηκε: «Εἰσακουσθῆτε μὲ τὸν μπάρμπα μου, καὶ ἂν ἐνωθεῖ, ἐνόμομαι καὶ ἐγὼ». Τοῦ ἔγραψα νὰ ὑπάγω νὰ ὀμιλήσωμεν. Μὲ ἔγραψε νὰ ὑπάγω στὸ Τσιβέρι μὲ μόνον 50 ἀνθρώπους καὶ νὰ περάσω ἀπὸ ἐδικούς του ἀνθρώπους. Ἐγὼ ὑποπεύθηκα καὶ δὲν ἐπῆγα. Εἰς τὴν Καρύταινα ἐσύναξα στρατιώτας καὶ τοὺς ἐκτύπησα εἰς διάφορα μέρη. Ἐπίασα 300 ζωντανούς, χωρὶς νὰ χυθεῖ αἷμα. Ἐμβῆκαν εἰς τὴν Τριπολιτζά καὶ τοὺς ἐπολιόρκησα. Ὁ Γενναῖος, ὁ Κολιόπουλος καὶ ὁ Νικήτας, ἐπῆγαν εἰς βοήθειαν τοῦ Πάνου καὶ ἐπέστρεψαν ὀπίσω. Τότε ἦλθε ὁ Ἀνδρέας Ζαῖμης καὶ ἐσμίξαμεν ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν Τριπολιτζά. Μὲ εἶπε νὰ γράψω τοῦ Πάνου νὰ παραδώσει τὸ κάστρο. Ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα ὅτι: «Δὲν ἠμπορῶ νὰ παραδώσω εἰς τοὺς τυχοδιώκτας, εἰς ἐσᾶς, ἂν εἴσθε ἱκανοὶ νὰ τὸ βαστάξετε, σᾶς τὸ παραδίδω, καὶ ἔχω καὶ 300.000 γρόσια ἔξοδα εἰς μισθοὺς». Αὐτὸς μ' ἀποκρίθηκεν ὅτι: «Εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ τὸ βαστάξωμεν καὶ ἀποκρινόμεθα ὅλα τὰ ἔξοδα ὅπου ἔχετε καμωμένα». Καὶ ἔτσι ἔγραψα τοῦ Πάνου καὶ τὸ παράδωσε τὸ φρούριον εἰς τοὺς Ἀνδρέηδες, ὄχι εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Τοὺς προεῖπα νὰ βάλουν φρουρὰν εἰς τὸ Παλαμήδι ἐδικούς τους καὶ ὄχι χαϊμένους· καὶ ἐκεῖ ἔβαλαν τὸν Φωτομάρα, καὶ ἔπειτα ὁ Γρίβας, καὶ ἔγιναν ἐκεῖνα τὰ κακὰ ὅπου ἔγιναν. Ὁ Πάνος ἦλθε εἰς τὴν Καρύταιναν, ἔγινεν ἀμνηστία διὰ τὸν Πάνο καὶ ἔτσι ἔλαβε διαταγὴν διὰ τὴν Πάτρα νὰ τὴν πολιορκήσῃ. Ἐκεῖ ἐσμίξεν ὁ Πάνος μὲ τὸν Ζαῖμην καὶ Λόντον. Αὐτοὶ ἦσαν δυσαρεστημένοι μὲ τὸν Κουντουριώτην, ἐνώθησαν μὲ ἡμᾶς. Ὁ Παπα - Φλέσσα ἐβγήκε διὰ νὰ καθυποτάξῃ τὰς ἐπαρχίας Ἀρκαδίας, Φανάρι καὶ λοιπάς. Τὰ δάνεια ἐδυνάμωσαν τὴν Κυβέρνηση Κουντουριώτη καὶ ἡ δύναμις τὴν ἔκαμε νόμιμη. Ἐγραψα νὰ ἔλθει ὁ Πάνος καὶ ὁ Γενναῖος εἰς τὴν Καρύταιναν διὰ νὰ ἀντισταθοῦν, τὸν Παπα - Φλέσσα, τὸν ἐκνήγησαν (ἐπολέμησαν εἰς τοὺς Κωνσταντίνους) αἱ ἐπαρχίαι καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἔστειλαν δύναμιν τὸν Βάσον μὲ 800, ἀπαντήθηκαν οἱ στρατιῶτες μὲ τὸν Πάνο καὶ ἐσκοτώθη.

Ὁ Ζαῖμης ἔφθασε διὰ νὰ ἐμβοῦμεν εἰς τὴν Τριπολιτζὰν. Οἱ Τριπολιτζῶτες ἐφοβήθησαν διὰ τὸν σκοτωμὸν τοῦ Πάνου καὶ ἀντιστάθηκαν· τοὺς ἐφοβέρισε καὶ ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης (3). Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη ἐδυνάμωσεν, ἔστειλεν εἰς τὴν Ρούμελην, ἔφερε τὸν Γκούρα, καὶ οἱ ἄλλοι καπεταναῖοι τῆς Ρούμελης ἐμβῆκαν εἰς τὴν Κόρινθον, ἐκνήγησαν τὸν Νοταρᾶν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγαν εἰς τὴν Κερπενή, χωρὶς τῶν Καλαβρυτῶν, ἔκλεισαν τὸν Ζαῖμην, ἦλθεν καὶ ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Τζαβέλας ἐναντίον τοῦ Ζαῖμη, τὸν ἐχάλασαν τὸν Ζαῖμην, καὶ ὁ Ζαῖμης, Λόντος καὶ Νικήτας κατέφυγαν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Τζαβέλας μ' ἔγραφαν διὰ νὰ ὀμιλήσωμεν καὶ μὲ παίρνουν ἀπάνω τους ἂν πάθω τίποτε. Ἐγὼ ὅμως δὲν ἤμουν πλέον εἰς τὴν Καρύταιναν, διότι ἦλθεν ὁ Κολιόπουλος σταλμένος ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση καὶ μοῦ εἶπεν ὅτι νὰ πᾶμε εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ συμβιβασθοῦν τὰ πράγματα. Ἐπῆγαμεν

εις την Τριπολιτζάν. Ἐκεῖ ἦτον μία ἐπιτροπή ἀπὸ τὸν Σκούρτην, τὸν Γ. Μαυρομάτην καὶ Κ. Ζαφειρόπουλον, καὶ με ἔκαμαν ὄρκους, ὅτι νὰ πάγω κάτω νὰ συμβιβαστοῦν τὰ πράγματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ. Ἐνεπιστεύθηκα ἐγώ, ἐπῆγα εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἐκεῖ εἰς ἓνα δύο ἡμέρες βλέπω νὰ διώχνουν τοὺς ἀνθρώπους μου καὶ νὰ με ἀφήνουν μοναχόν, in arresto ἕως ὅτου νὰ μαζώξουν καὶ τοὺς ἄλλους. Μᾶς ἐβαρκαρίσαν εἰς μίαν γολέταν, Γοργώ (1), ἦταν καὶ ὁ Σκούρτης, καὶ μᾶς ἐπῆγαν εἰς τὴν Ὑδραν. Ἐκαθίσαμεν δύο ἡμέρες καὶ μᾶς ἔστειλαν στὸν Προφήτην Ἅγιον Ἡλίαν, ἓνα μοναστήρι. Ἐκαθίσαμεν 4 μῆνας. 20 ἡμέρες μετὰ τὸ πιάσιμόν μας, ἦλθεν ὁ Μπραϊμης εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὴν Ὑδραν ἄρχισε νὰ γίνεται ἀπὸ τὸν λαὸν μία ἐταιρία διὰ νὰ μᾶς βγάλουν. Ὁ Κουντουριώτης ἐτοιμάζετο διὰ τὴν Πάτρα, ἔπειτα σὰν ἤκουσε ὁ Μπραϊμης ἦλθεν εἰς τὰ Μοθωκόρωνα, ἔκαμαν διαταγὰς διὰ νὰ γυρίσουν τὰ στρατεύματα διὰ τὸ Νεόκαστρον. Ἐπῆγεν ὁ Κουντουριώτης εἰς Τριπολιτζάν καὶ ἔστειλε τὸν Σκούρτην ἀρχιστράτηγον εἰς ὅλα τὰ στρατεύματα. Εἶχε μαζί ἓνα ἥμισυ μιλλιούνι (2) γρόσια. Τὰ Ρουμελιώτικα στρατεύματα ἐκίνησαν καὶ αὐτὰ, πηγαίνουν εἰς τὸ Νεόκαστρον. Ἐκεῖ βάζουν φρουράρχους τὸν Π. Γιατράκο καὶ Γεώργ. Μαυρομιχάλη. Ὁ Ἰμπραϊμης ἐπολιόρκησε τὸ Νεόκαστρο, ἔπειτα ἐξεμβαρκαρίσεν εἰς τὸ παλιὸ Ναβαρίνο, ἐκεῖ ἐκλείσθησαν 1.000 Πελοποννήσιοι, στενοχωρημένοι ἀπὸ ζωτροφίας ἐπροσκύνησαν, καὶ ὁ Ἰμπραϊμης τοὺς ἀφήσεν ἐλευθέρους. Ἦτον ἐκεῖ ὁ Τζόκης καὶ ὁ Τζανέτος καὶ ἄλλοι. Ὁ Ἰμπραϊμης ἀφέθηκε με γλυκὸ τρόπο εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, διὰ νὰ τραβήξει τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ προσκυνήσουν. Ὁ λαὸς ἄρχισε νὰ λέγει, ὅτι δὲν πολεμοῦμεν, ἂν δὲν βγάλετε τοὺς ἀρχηγούς μας. Τὰ Ρουμελιώτικα καὶ Σουλιώτικα στρατεύματα, μάλιστα ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Τζαβέλας ἐπρόβαλαν διὰ νὰ με βγάλουν. Ἐκεῖ ἔκαμαν ὅλα τὰ στρατεύματα μίαν ἀναφορὰν καὶ ἐζητοῦσαν τὴν ἐλευθερίαν μας. Ἐπαρουσίασαν τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸν Ἀναγνωσταρᾶν, ὅπου ἦτον Μινίστρος τοῦ πολέμου, καὶ αὐτὸς τὴν ἔσκιε λέγοντας: «Μὴν ἀνακατώνεσθε σ' αὐτὲς τὲς δουλειές, ἀφήσετε αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν Κυβέρνηση». Γίνεται εἰς τὸ Κρεμμύδι πόλεμος καὶ νικῶνται οἱ ἐδικοί μας. Ὁ Καρατάσος ἔκαμεν ἓναν καλὸν πόλεμον. Τότε ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ Ρουμελιῶται ἐσυνάχθησαν καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ ὑπάγουν νὰ βοηθήσουν τὴν Ρούμελην, καὶ μάλιστα τὸ Μεσολόγγι, ὅπου ἄρχισε νὰ πολιορκεῖται. Τότε ἐπῆγαν εἰς τὸν Κουντουριώτην, ἐπῆραν τοὺς μισθοὺς των καὶ ἀνεχώρησαν ἄλλοι διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἄλλοι διὰ τὴν Δυτικὴν. Ὁ Ἰμπραϊμης ἔκαμε ντεσμπάρκο καὶ εἰς τὴν Σφακτηρίαν, καὶ ἐσκοτώθη καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, καθὼς καὶ ὁ Τζαμαδός. Ἐπιάσθησαν εἰς τὴν Σφακτηρίαν μερικοὶ ζωντανοί, ὁ Π. Ζαφειρόπουλος, ἐπιάσθη σκλάβος εἰς τὸ Κρεμμύδι, πηγαίνει καὶ ὁ Κ. Ζαφειρόπουλος, πιάνεται καὶ αὐτός, καὶ ὁ Χατζῆ Χρῖστος. Τὸ Νεόκαστρον σὰν ἐστενοχωρήθη πολὺ, ἔκαμε συνθήκας καὶ παρεδόθηκεν. Ὁ ἐχθρὸς τοὺς μὲν στρατιώτας, χωρὶς τὰ ἄρματα τους, τοὺς ἀφήσεν ἐλευθέρους, εἰς τοὺς ἀξιωματικούς τοὺς τὰ ἀφήσε, καὶ μόνον ἐβάσταξεν αἰχμαλώτους τὸν Γεωργάκην Μαυρομιχάλην καὶ Παναγιώτην Γιατράκον. Μανθάνοντας ὁ Κουντουριώτης, ὅτι τρατάρει τὸ Νεόκαστρον, ἐμβαρκαρίσθηκεν εἰς τὸ Ἀλμυρὸ καὶ ἦλθε εἰς τὴν Ὑδραν. Ἐκεῖ ἐκατέβημεν καὶ ἡμεῖς. Σὰν εἶδαν τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος καὶ τὴν ἐπιμονήν, ὅπου ἔδειχνεν ὁ λαὸς διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν, μᾶς ἐλευθέρωσαν. Ἦλθαμεν εἰς τὸ Ἀνάπλι. Ἐρχόμενοι εἰς τὸ Ναύπλιον ὀρκωθήκαμεν τὸ Βουλευτικόν, τὸ Ἐκτελεστικόν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι νὰ ἀφήσωμεν τὰ περασμένα, νὰ τὰ λησμονήσωμεν, νὰ ἐνωθῶμεν καὶ νὰ μὴν ἔχωμεν ἄλλην ἰδέαν, παρὰ νὰ δουλεύσωμεν τὴν πατρίδα μας. Ἔτσι μ' ἔκαμαν γενικὸν Ἀρχηγόν. Ἐσυνάχθηκε τότε τὸ Βουλευτικὸν καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν εἰς ἓνα μέρος καὶ ἐπῆγα καὶ ἐγώ.

Εἰς τὴν Ὑδραν εὐρισκόμεθα ὁ Κολοκοτρώνης (3) ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης, Κανέλλος Δεληγιάννης, Νικολάκης καὶ Δημητράκης Δεληγιάννης, Ἰωάννης καὶ Παναγιώτης Νοταρᾶς, Γέρο Σισίνης, Χρῦσανθος Σισίνης, υἱὸς του, Μῆτρος Αναστασόπουλος, ὁ Γρίτζαλης (4) ὁ Ἀναστάσης Κατσαρός, ὁ Δημήτριος Παπατζώνης, ὁ Θεόδωρος Γρίβας.

Εἰς τὴν Σφακτηρίαν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἦτον ἀρχηγός, ὁ Ἀναστάσης Τσαμαδός με 10 κομμάτια καράβια εἶχε τὴν θάλασσαν.

Καθὼς ἐσυνάχθηκε τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ Βουλευτικὸν με ἐπροσκάλεσαν ἐμέ, κι ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Σεβαστὴ Διοίκησις, ν' ἀκούσετε τὴν γνώμην μου ὅπου θέλει σᾶς εἰπῶ. Στὴν Πάτρα, στὴν Κορώνη καὶ στὰ Μοθωκόρωνα Τοῦρκος νὰ μὴν ἀκούεται πουθενά, μόνον νὰ εἶναι ὅλο Ἑλληνικόν. Τῆς Τριπολιτζᾶς τὸ Κάστρο πρέπει νὰ τὸ χαλάσωμε, διατι δὲν συμφέρει μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησον νὰ εἶναι μιὰ τέτοια (1) μάνδρα, διατι βγάνει ἀπὸ μέσα ὅλο ἐμφυλίους πολέμους καὶ ὄχι τώρα ὅπου ὁ Ἰμπραϊμης εἶναι με πενήντα χιλιάδες στράτευμα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κρατεῖ τὰ κάστρα τῆς Μεσσηνίας τρία, καὶ

κρατεί και την Πάτραν, και ἔκαμε και τόσες νίκες εἰς τοὺς Ἑλληνας, και ἐσκότωσε και τὸν Φλέσσαν με τοὺς πεντακοσίους, και ὁ Φλέσσας ἠμπορεῖ νὰ ἐσκότωσε 1.000, και ἔκαψε και τὴν Καλαμάτα και τὰ στρατεύματα ἔφυγαν, και ἔχει και τόσες νίκες καμωμένες. Θὰ ἔλθει και στὴν Τριπολιτζά, και σὰν ἔλθει στὴν Τριπολιτζά, πιάνει και τὸ κάστρο (2) και τότε χαλαίει και ὅλην τὴν Πελοπόννησον, διατὶ εἶναι εἰς τὸν κέντρον». Με ἀπεκρίθησαν: «Δὲν ἔχουν ἔξοδα». Ἀπεκρίθηκα ἐγώ: «Δότε (3) μου τὴν ἄδειαν, και με τὸν λαὸν τὸ χαλῶ δια πέντε ἡμέρες, και τότε δὲν εὐρίσκει ὁ Μπραϊμης νὰ κάμει φωλιά, και τὸν κτυπῶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ἄν πιάσει τὴν Τριπολιτζά δὲν τοῦ χρειάζεται ἄλλη φωλιά δια νὰ χαλαίσει τὴν Πελοπόννησον. Ἐὰν (4) και χαλάσωμεν τὴν Τριπολιτζά, δὲν εὐρίσκει φωλιά και τὸν κατατρέχω με τὰ στρατεύματα τῆς Πελοποννήσου. Τότε ἐνώνονται τὰ στρατεύματα, ἀλλέως δὲν θὰ ἐνώνονται διατὶ θὰ φοβοῦνται ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μέρη». Καθὼς και ἔγινε.

Αὐτοὶ ὑποπτεύθηκαν ὅτι ἔχω μίσος νὰ χαλαίσει ἡ Τριπολιτζά, τὰ τεῖχη, και ἀπεκρίθησαν: «Νὰ ἰδοῦμεν». Ἐπῆγα εἰς τὸ Ἄργος, ἔκαμα ἀναφορὰν, ἔκαμαν και ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά, και δὲν ἀκούσθηκα. Τότενες ἔμασα 8.000 στράτευμα. Ἦλθαν τὰ στρατεύματα εἰς συναπάντησίν μου. Οἱ Ἀργίτες εἰς τὸ Ναύπλιον, οἱ Τριπολιτζῶται εἰς τὸ Ἄργος· τοὺς ἔλεγα: «Τρέξατε, ἀδελφια μου, νὰ μὴ μᾶς πάρουν σκλάβους οἱ Ἀραπάδες, δὲν ἔχομεν βοήθειαν εἰμὴ ἀπὸ τὰ ἄρματα μας». - Δοξολογίες εἰς τὸν ὕψιστον ἄνδρες και γυναῖκες. - Ἔστειλα διαταγὴν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας (5) και ἐσυνάχθησαν δια τρεῖς ἡμέρες 8.000. - Ὅταν ἤμουν ἀκόμη στὴν Τριπολιτζά, ἦλθεν ἡ εἰδήσις τοῦ Φλέσσα. Ἐκαψε τὴν Καλαμάτα ὁ ἐχθρὸς, δυνατὸς, ἐκυρίευσε τὴν Μεσσηνίαν. Ἐγὼ ἔπιασα τὰ Δερβένια, ἐπέρασα και ἀπὸ τὸ Λεοντάρι ἔφτιασα φούρνους, δια νὰ κουβαλοῦν τροφὰς εἰς τὸ Δερβένι, ἔφτιασα ταμπούρι δυνατὸ δια νὰ τὸν πολεμήσουν. Αὐτὸς εἶχε κατασκόπους, και εἶδε ὅτι ἤθελε νὰ περάσει ἀπὸ τὰ Δερβένια με χαλασμόν. Ἐνας Τοῦρκος Λιονταρίτης, σκλάβος εἰς τὴν Μπολιανήν, ἦτον φευγάτος εἰς τὸν Ἰμπραϊμην, εἶπε: «Ἐγὼ ἠξεύρω ἕνα τόπον νὰ πᾶμεν ἀπὸ τὲς πλάτες, νὰ ἀναβοῦμεν εἰς τὸν ἀπάνω (6) κάμπον». Ἐττι ἐγώ, μὴν ἠξεύροντας ὅτι θὰ περάσει ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μονοπάτι ὅπου ἐγὼ δὲν ἔλπιζα ποτὲ - ὅμως με παρεκίνησε ὅτι οἱ Μεσσηνιοὶ ἦτον τραβηγμένοι εἰς τὰ βουνά, και ἐκίνησα νὰ πιάσω ἐκείνην τὴν θέσιν ὅπου ἐπέρασε. Οἱ Τοῦρκοι ἐντόπιοι σκλάβοι ἔφευγαν και ὀδηγοῦσαν τὸν Μπραϊμην. Ἔστειλα τὰ ἀνιψίδια μου νὰ τὸ πιάσουν, ἐγὼ ἐκίνησα εἰς τὰ Σαμπάζικα με 80 ἀνθρώπους νὰ μαζώξω τὰ χωριά, νὰ πιάσω τὰς θέσεις. Ἐξημέρωσα εἰς ἕνα χωριό, εἰς τὴν Ἀκοβο, ἦλθαν και ἄλλα χωριά νὰ πιάσωμεν τὴν θέσιν. Δὲν ἔφθασαν τρεῖς ὥρες τῆς ἡμέρας, και με τοὺς ὀδηγοὺς τοὺς Τοῦρκους ἔπιασε τὸ βουνὸ (7) πρὶν νὰ πᾶμε ἡμεῖς με στράτευμα. Ὁ κόσμος ὅπου ἦτον εἰς τὸ χωριό, σὰν εἶδαν και ἐκαβάλληκε τὸ βουνό, ἐτζάκισαν κι ἔφευγαν· και ἐγὼ ἤμουν σὲ μίαν ράχη, κ' ἔφυγαν ἀπὸ μπροσθὰ μου. Οἱ Τοῦρκοι ἐμβαίνουν εἰς τὴν Μπολιανήν, χωριὸ ἀπὸ 250 οικογένειες. Οἱ πεζοὶ ἔβαλαν φωτιά εἰς τὸ χωριό, οἱ καβαλλαραῖοι ἐκνηγοῦσαν τὰ παιδιὰ νὰ τὰ σκλαβώσουν, ἀποπίσω ἤρχετο τὸ στράτευμα. Ρίχνω μιά μπαταριά τουφέκια. Οἱ Τοῦρκοι ἐφοβήθησαν και ἐγλύτωσαν ἐκεῖνος ὁ λαός, και ἦτον τὸ μεσημέρι. Ἐκεῖνο τὸ βουνό ὅπου ἤμουν ἐγὼ ἦτον δυνατὸ, και τῆς εὐθὺς ἔστειλα διαταγὴν εἰς τὸ Δερβένι νὰ γυρίσει ὅλο τὸ στράτευμα κατ' ἐμέ, διατὶ οἱ Τοῦρκοι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Μπολιανήν, και τρέξατε (8) νὰ μὴν πιάσουν τὸν κάμπον. Τὸ στράτευμα ἦτον ὥρες ἕξι μακρὰν, ἐνύχτωσε κι ἐγὼ ἔμεινα τοποτηρητής, νὰ ἰδῶ οἱ Τοῦρκοι ποῦ θὰ κάμουν. Λαβαίνοντας τὸ γράμμα μου ἐκίνησε ὁ Γ. Γιατράκος με 800, και τὰ ἄλλα ἐκίνησαν ἀπὸ κοντά, Γενναῖος, Κολιόπουλος, Κανέλλος Δεληγιάννης, Παπατζώνης, Ἀρκαδινοί, Γρίτζαλης, οἱ Τριπολιτζῶτες, ὁ Κολιὸς (ἐσκοτώθη). Ἐγὼ ὀπισθοδρομήσα μίαν ὥραν κατὰ τὸν δρόμον ὅπου ἤρχονταν οἱ δικοὶ μας. Με τὰ χαράγματα ἔφθασε ὁ Γιατράκος, ἔκαμε νὰ πιάσει ἕνα χωριό, Δυρράχι, ἐπειδὴ ὑποπτεύθηκε μὴ περάσουν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸ Μυστρά (1)· ἀνεχώρησε και ἐπῆγε. Ἐγὼ ἔμεινα εἰς τὴν ἰδίαν τοποθεσίαν. Ὁ Ἀντώνης ὁ Κολοκοτρώνης, ποῦ ἠξέυρε τὸν τόπον, ἐπέρασεν ἀπὸ ἕνα μονοπάτι και ἐβγήκεν μπροσθὰ ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους. Τὰ στρατεύματά μας ἐρχότανε κομματιαστά. Ἦλθαν ἄλλοι 1.000 και τοὺς ἔστειλα και ἔπιασαν κάτι καταράχια, καρσὶ τῶν 500 (Κανέλλος, Γενναῖος, Γρίτζαλης, Παπατζώνης)· ὁ Κολιόπουλος ἐρχόντουσε ἀπὸ κοντὰ με τοὺς Ἀρκαδινούς και με ἄλλα στρατεύματα· οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν πρωι και ἔκαμαν κατὰ μᾶς, ὄχι κατὰ Δυρράχιον. Ἀπαντήθησαν, και τὰ δικά μας δὲν τοὺς βάσταξαν, και ἔκαμναν ρετιράδα και ἐμένα (2). Ἐρχάμενοι εἰς ἐμένα τοὺς ἀποφασίζω, στέλνω 3.000 εἰς τὴν ράχην, νὰ τοὺς βαστάξωμεν ἐδῶ. Οἱ Τοῦρκοι ἦλθαν ἴσια με τὸν Γενναῖον, και ἐστάθησαν. Δὲν τοὺς ἔδιδε χέρι νὰ περάσουν ἐμπρός, διότι ἄφηναν τὸ στράτευμα πίσω. Ἐπιάσθησαν πόλεμον με Γενναῖον, Κανέλλον και λοιπούς. Οἱ δικοὶ μας ἔφτιασαν ταμπούρια οἱ 3.000, και τοὺς ἔβαλε εὐθὺς τὸ κανόνι, μὰ δὲ τοὺς ἔκανε τίποτε. Ἐγὼ ἐπέρασα μισὴν ὥραν μακριὰ δια νὰ εἶμαι ἀγνάντια τοῦ πολέμου, και ἐπρόσταξα τὸν Κολιόπουλο νὰ πάγει

βοήθεια εις τὸ πρόποδον τοῦ βουνοῦ, ποῦ ἦτον ὁ Γενναῖος ἐπάνω, καὶ ἐπήγε καὶ ἐπολέμαε καὶ ὁ Κολιόπουλος μὲ τοὺς Τούρκους. Ὁ Γενναῖος κατεβαίνει καὶ τοῦ λέγει: «Μπάρμπα, τραβήξου ἀπ' αὐτὴν τὴν θέσιν, καὶ πήγαινε στοῦ πατέρα μου, νὰ δυναμώσετε ἐκεῖ». Ἦλθε ὁ Κολιόπουλος εἰς ἐμέ, ἦλθαν καὶ Ἀρκαδιανοὶ (3), καὶ εἴμεθα ἓνα σῶμα καλὸ. Ὁ Γενναῖος μὲ τὸ στράτευμά του πολεμεῖ ὅλην τὴν ἡμέρα. Ἐρριχναν μπόμπες καὶ κανόνια. Πολεμᾶν ὅλη τὴν ἡμέρα. Ὁ Γιατράκος, ὅπου ἦτον εἰς τὸ χωριό, σὰν ἤκουσε τὸν πόλεμον, ἦλθε μεντάτι ἀπὸ ἓνα μέρος, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν (4) πολλοί, καὶ τοῦ ἔπесαν ἐπάνω καὶ τὸν χάλασαν. Δὲν μᾶς βόλιε νὰ τοῦ δώσωμεν βοήθειαν, διότι ἦτον βράχοι στὴν μέσην. Λαβώθηκε ὁ Γιατράκος, ἐσκόρπισε ἐκεῖνο τὸ στράτευμα. Περιμένωμεν βοήθειαν καὶ ἀπ' τ' ἄλλα χωριά, πλὴν δὲν ἦλθαν. Ὁ Γενναῖος, μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ καταράχι ἐπολέμησε καὶ ὅλην τὴν νύκτα, μὰ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπῆραν τὰ ὀμπρός. Τὴν ἄλλην ἡμέραν στέλνω τοὺς Ἀρκαδινοὺς νὰ πιάσουν ἓνα μονοπάτι διατὶ εἶδα τοὺς Τούρκους καὶ ἔπιασαν ὅλα τὰ καταράχια. Βλέποντας ὅτι ἔστειλα νὰ πιάσω τὸ μονοπάτι, ἐκίνησαν οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖ. Οἱ Ἀρκαδινοί, ἀφοῦ ἐπολέμησαν, δὲν τοὺς βάσταξαν καὶ ἦλθαν κατ' ἐμένα. Οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν τὸν κάμπον. Ἡ καβαλλαρία ἢ τουρκικὴ ἦλθεν ἕως εἰς τὸ Λιοντάρι, καίοντας τὰ χωριά. Καμμιά δεκαριά χιλιάδες ἐτέντωσαν ἀπὸ τὲς πλάτες τοῦ Γενναίου στὸν κάμπον. Βλέποντας ἐγὼ ἐκείνους, ὅτι ἐπλεύρωσαν τὰ στρατεύματα τὰ ἐδικὰ μας, ἐκατέβηκα μὲ τὸν Κολιόπουλον ἓνα κάρτο μακρὰν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, νὰ τοὺς φοβίσω. Δύο μέρες καὶ τρεῖς νύχτες ἅπαντα ὁ πόλεμος. Σὰν εἶδα ὅτι δὲν ἐμποροῦσα νὰ τοὺς κάμω βοήθειαν, - μιὰ βρουσούλα ἦτον, δὲν ἐκόταγαν νὰ στείλουν νὰ πάρουν νερό, διατὶ τοὺς ἔφευγαν, δὲν εἶχα πολεμοφόδια, τροφὰς καὶ νερό - τοὺς ἔκαμα σινιάλο νὰ φύγουν μὲ φωτιές. Εἰς ἐκεῖνον τὸν πόλεμον ἐσκοτώθηκαν 5 δικοί μας, Τοῦρκοι ἀρκετοί. Ἐφυγαν οἱ ἐδικοί μας καὶ ἐτράβηξαν κατὰ τοῦ Τουρκολέκα, κι ἐπῆραν τὰ Δερβένια. Ἡμεῖς ἐτραβηχθήκαμεν κατὰ τὴν Καρύταιναν, ὅπου ἦτον τόπος δυνατός. Οἱ Τοῦρκοι ἐτράβηξαν κατὰ τὴν Τριπολιτζά, ἐμπήκαν εἰς τὴν Τριπολιτζά. Ὅταν (5) ἐφύγαμεν τὸ βράδυ, ἔστειλα, νὰ κάψω τὴν Τριπολιτζά, τὸν Τζόκρη, καὶ δὲν ἐπρόφθασε. Ἀρχίνησε νὰ κάψει τὴν πόλιν, ἔφθασε ὁ Μπραῖμης, καὶ ἐπῆρε τῆς Τριπολιτζᾶς τὸ πρᾶγμα ὅλο. Ἐκατζε ἡμέρες δέκα διὰ νὰ ἀναπαυθοῦν τὰ στρατεύματά του. Ἐκείνες τὲς δέκα ἡμέρες ἐγὼ ἐσύναξα Κολιόπουλον, Κανέλλον Δεληγιάννην, Παπατσώνη - τὴν νύχτα ὅπου ἔφυγαν ἐσκοτώθηκε ὁ Κολιός, ὄχι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς - καὶ ἐγινήκαμεν ὡς 4.500. Ἐζυγώσαμεν κοντὰ διὰ νὰ πιάσωμεν τὰ πόστα, νὰ μὴν τραβήξει κατὰ τὴν Καρύταιναν καὶ χαλάσει τὲς χῶρες. Ὁ Ζαῖμης καὶ τὸ Ἀρχοντόπουλο ἦτον εἰς τὸ Τορνίκι, ὡς 2.000. Οἱ Μυστριώτες καὶ οἱ Ἀγιοπετρίτες μὲ τὸν Ζαφειρόπουλον καὶ μὲ τὸν Π. Μπαρπιτζιώτην. Ὁ Ἰμπραῖμης ἐκίνησε, καὶ πάγει εἰς τὸ Ἄργος. Ἀφήνει στράτευμα εἰς τὴν Τριπολιτζά, πάγει στὴν Γλυκεῖα (περιβόλι τοῦ Μιαούλη). Ἡμεῖς σὰν ἐμάθαμεν ὅτι ὁ Ἰμπραῖμης ἐκατέβηκε στὸ Ἄργος, τοὺς ἔκαμα ἓνα στρατήγημα νὰ ἐβγοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά, νὰ τοὺς πολεμήσωμεν καὶ πηδήσωμεν μέσα. Ἐστειλα τὸν Κολιόπουλον μὲ 1.000 νὰ πιάσει τὴν μάνα τοῦ νεροῦ κρυφίως, ποῦ νὰ μὴ φαίνεται τὸ στράτευμά του, τὸν Γενναῖον εἰς τὸ Περιθῶρι μὲ 2.000 καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, Παπατζώνη καὶ λοιποὺς εἰς τὸ κέντρον, ψηλὰ εἰς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τὴν πόρταν, κρυμμένοι κι ἐκεῖνοι ἐγὼ στεκούμουν εἰς τὸ κέντρον. Ὁ Κανέλλος, ὅπου ἦτον εἰς τὴν μέσην, νὰ βγάλει 50 ἀνθρώπους. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντές τους ὀλίγους νὰ βγοῦν. Ὁ Κολιόπουλος, Γενναῖος νὰ ἐμβοῦν ἀνάμεσα Τούρκους καὶ Τριπολιτζά, καὶ νὰ ἐμβοῦν μέσα ἀπὸ τοῦ Λεονταριοῦ τὴν πόρταν. Τὸ στρατήγημά μου ἐγίνε ἀνωφελές. Οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν ὀλίγοι καὶ δὲν ἄφησαν τὸ κάστρο. Ἐγίνε καμιά ὥρα ἀκροβολισμός, εἶδαν οἱ Ἕλληνες ὅτι δὲν ἔβγαιναν καὶ ἐφανερῶθηκαν κι ἔπιασαν τὲς τάμπιες οἱ Τοῦρκοι. Τὴν ἰδίαν ὥραν λαμβάνω ἓνα γράμμα ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ τ' Ἀνάπλι (1). Ἡ Κυβέρνησις μᾶς ἔγραφε, ὅτι ὁ Ἰμπραῖμης πάγει εἰς τὴν Ἀκροκόρινθον, καὶ τὰ στρατεύματά μας νὰ πᾶν κοντὰ. Ἡμεῖς οὔτε πολεμοφόδια εἶχαμεν, οὔτε τροφὰς ἐτρώγαμεν κριάρια καὶ ψάνη, διατὶ τὰ χωριά ἔφυγαν ἀπὸ τὴν τρομάρα τους. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπολιτζᾶς γράφουν εἰς τὸν Ἰμπραῖμ νὰ φθάσει. Σὰν ἔλαβα καὶ τὸ γράμμα ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, διορίζω τὸν Δημήτριον τὸν Κολιόπουλον νὰ πᾶμε εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, νὰ πάρομε τζοπχανὲ καὶ τροφές. Ἀφήνω τὸν Κανέλλο καὶ τὸν Παπατζώνη μὲ 1.500, νὰ φοβίζουν τοὺς Τούρκους. Ἐγὼ μὲ 300 ἐκίνησα νὰ κάμω κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως. Ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔρριξε ἓνα νερὸ καὶ ἐγίνε ἓνα πέλαγος. Οἱ ἀνθρώποι περνοῦν ἀπὸ μερικὰ χωριά, πίνουν κρασί, τοὺς πιάνει καὶ ἐμέθυσαν, καὶ ἀργοπόρησαν νὰ βγοῦν εἰς τὸ Παρθένι. Ἐστειλα τὸν Κωνσταντῖνο Ζαφειρόπουλον, νὰ μετρήσει τ' ἀσκέρι τοῦ Κολιόπουλου, ἀπὸ κοντὰ ἐπῆγα καὶ ἐγὼ. Ἐτράβηξα νὰ ξημεσημεριάσωμεν εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον. Ἐγὼ ἐκατέβηκα εἰς τὸ χάνι τοῦ Ἀχλαδόκαμπου, νὰ ξανασάνουν τὰ στρατεύματα, καὶ ἐγὼ νὰ κινήσω. Ἐγραψα εἰς τὴν Κυβέρνηση νὰ

μου βγάλουν τσοπχανέδες και ψωμί εις τους Μύλους τους Αφεντικούς, να πάγω έπειτα εις την Ακροκόρινθον.

Ο Ιμπραΐμης εκίνησε από το Άργος και εκοιμήθηκε εις τὰ Βρυσάκια. Ο τόπος ήτον σκάπετα. Όταν έστειλαμεν τους ταχυδρόμους, αυτοί συναπαντήθηκαν με την μπροστέλαν του Ιμπραΐμη, και έγύρισαν φεύγοντας όπίσω, και μάς είπαν ότι έφθασαν οί Τουρκοί (2). Οργάνισα εις 4 κολόνες το στράτευμα· τον Βασίλη τον τουρμπετιέρη (3) τον έστειλα να μάς κάμει σημάδι, αν οί Τουρκοί είναι ολίγοι, να βαρέσει την τρουμπέτα, εαν όλο το στράτευμα, να ρίξει ένα ντουφέκι. Επήγε κι έρριξε το ντουφέκι. Ο Κολιόπουλος να πάγει εις την Γύρα, ό Γ. Αλωνιστιώτης να πάγει στού Μπέγη στην Σκάλα, και ό Γενναίος να πιάσει του Παρθενιού την στρατά, και εγώ εις την άκραν (4). Βλέπομεν και ξαγναντάει όλο το στράτευμα του Ιμπραΐμη έως 3.000 και έπεσε στον κάμπον του Αχλαδόκαμπου. Τους έκαμε 4 κολόνες κι εκείνος έμοίρασε την πλιότερη καβαλλαρία κατά την Γύρα. Οί Έλληνες έμου αποσταμένοι, έμου δέν είχαν ταμπούρια, επείκασα ότι θα χαλασθούμεν. Αν είχαμεν την είδησιν από την νύχτα, και ήθελε ταμπουρωθούμεν και έλθει (5) και ό Ζαΐμης θα έπολεμούσαμεν καλά. Έστοχάσθηκα, το στράτευμα νηστικό και χωρίς τσοπχανέ. Εβάρεσα ριτιράδα να γλυτώσω το στράτευμα. Ο Κολιόπουλος έτράβηξε κατά το μοναστήρι τον Άγιο Νικόλα, όπου ήτον δυνατός ό τόπος. Βαρῶ την τρουμπέτα να σηκωθεί και ό Γενναίος, δέν θέλει να σηκωθεί. Βλέποντας ό Ιμπραΐμης αυτό ότι μένει, έβαλε κολόνες κολόνες εις τον άγριον τόπον, εγώ εκ νέου διέταξα την ριτιράδα. Βγαίνοντας εις το Παρθένι με καμμιά εικοσαριά καβαλλαραίους, επήγα να πιῶ νερό εις ένα χωριό, στα Μπερτσοβά. Ο Γενναίος επιασε ένα καταράχι αντίκρου του χωριού στην κορφήν του βουνού με 1.500. Εκεί που επήγα να πιῶ νερό, δέν εῦρα (6) και ήτον σκάπετα μία βρυσούλα, και επήγα να πιῶ νερό. Οί Τουρκοί εστάθηκαν στ' άμπέλια τὰ Μπερτζοβίτικα, έως όπου να βγούν όλοι, και ή καβαλλαρία ή τούρκικη εσκορπισε στον κάμπον, και μάς πλάκωσαν στην βρύση. Τους βάλλομεν στο τσουφέκι, κι εφυγαν. Έτουφεκίσθημεν, στους Αγίους... (7). Επήγα και εκάθησα αντίκρου του Γενναίου. Οί Τουρκοί δέν εκστράτευσαν· εμειναν εκεί στ' άμπέλια· τον έβλεπαν τον Γενναίον, και δέν του πήγαν άπάνω. Το δειλινό εκάλεσα τον Γενναίον με την τρουμπέτα να έλθουν σ' εμάς, και με το έσπέρας ανταμωθήκαμεν· ανταμώνοντας τους λέγω: «Ο Κανέλλος είναι εκει θαρρευμένος και ό Παπατζώνης ότι οί Τουρκοί είναι ολίγοι να πάμε εμπρός να τους σηκώσωμεν, δια να μην τους κλείσουν (1) οί Τουρκοί». Εφθάσαμεν τον εσηκώσαμεν, και επήγαμεν κατά την Αλωνίσταινα όλοι. Ο Ιμπραΐμης εμεινε στην Τριπολιτζά. Έγραφα εις τες επαρχίες και εσυνάχθησαν εις τὰ Δερβένια 7.000. Ηλθε το Αρχοντόπουλο, ό Ζαΐμης και ό Λόντος, και είχαν το Λεβίδι με 2.000 και εγώ είχα 5.000, τον Κολιόπουλον, τον Κανέλλον, τον Παπατσώνην και τὰ Καρυτινά στρατεύματα με τον Γενναίον. Εμάθαμεν από έναν Τουρκοκον, ότι του ήλθε μεντάτι ό γαμβρός του με στρατεύματα εις την Μοθώνην, και θε να κινηθεί δια βοήθειαν του Ιμπραΐμη. Και τότε έστειλα να πιάσουν τὰ Δερβένια, δια να μη περάσει προς βοήθειαν. Έγραφα ένα γράμμα εις τὰ Δερβένια (2), να έλθουν κι εκείνοι εις βοήθειαν, διατι θα πιάσω τὰ Βέρβενια και να έλθουν εις βοήθειαν, τόνσον και του Ζαΐμη να έλθει εις την Πάνω Κρέπα, και στον Κολιόπουλον τον έστειλα με 2.000 να πιάσει τὰ Βαλτέτζια (3), και τον Γενναίον και τον Παπατζώνην τον έστειλα να πιάσουν τὰ Τρίκορφα. Και το βράδυ ήλθε ό Ζαΐμης εις την Έπάνω Κρέπα και αναψαν φωτιές, τες είδαν οί Τουρκοί από την Τριπολιτζάν και ύποπτεύθηκαν μήπως πιάσουν τὰ Τρίκορφα οί Έλληνες, και την αυγήν απεφάσισε ό Ιμπραΐμης, και έστειλε ένα δύο χιλιάδες να πιάσουν δια νυκτός τὰ Τρίκορφα. Ο Γενναίος εκίνησε, δέν επρόφθασε να πιάσει τὰ ταμπούρια όλα, παρὰ τὰ μισά, και τὰ μισά επιασε ό Ιμπραΐμης. Αρχίνησε (4) τον πόλεμον· εγώ ημουν εις την Πάνω Κρέπα, όπου εύρίσκοντο τὰ Καλαβρυτινά και Κορινθιακά στρατεύματα. Ο Κολιόπουλος εκίνησε να έλθει μεντάτι εις τον Γενναίον. Έστειλε ό Μπραΐμης την καβαλλαρίαν, όπου εθέρισε στον κάμπον. Επήγε στην Σιλήμνα, όπισθογύρισε τον Κολιόπουλον. Ητον κάμπος και δέν ημπορούσε να αντισταθεί ό Κολιόπουλος. Τὰ στρατεύματα ήσαν εις τὰ Βέρβενια 7.000· ακουσαν τον πόλεμον και δέν ήλθαν εις βοήθειαν. Αν αυτοί ήρχοντο εις βοήθειαν, δέν εστελνε ό Μπραΐμης όλον το στράτευμα (5) εναντίον του Γενναίου. Ο Ιμπραΐμης όσον εστελνε από Τριπολιτζά βοήθειαν, τόνσον εστελνα κι εγώ από το άλλο εις βοήθειαν των εδικών μας. Ο πόλεμος διήρκεσε από την αυγήν έως δύο μετὰ το μεσημέρι, 9 ὥρες. Κανόνια ερριχναν (6) εναντίον το ταμπούρι του Γενναίου (7). Ο Γενναίος εβγήκε δύο φορές από το ταμπούρι δια να τους πάρει κανόνια, άλλ' εύρισκε πολλήν δύναμιν και έγύρισε όπίσω. Τὰ κανόνια των εχθρών δέν επροξενούσαν βλάβην. Εις το ταμπούρι εσκοτώθη ό Παπατζώνης, και άλλοι δύο τρεις σημαντικοί. Τὰ στρατεύματα του Ιμπραΐμη ήτον έως 20.000. Το ταμπούρι όπου ήτον ό Γενναίος δέν είχε φόβον, και αφού είδαν οί Τουρκοί,

ὅτι δὲν κάμνουν τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἐξαπλώθηκε εἰς τὲς πτέρυγες. Ὁ Παναγιωτάκης Νοταρᾶς, ὅπου βαστοῦσε τὴν πλάτην τοῦ Γενναίου, ἀνεχώρησε, καὶ ἔττι ἔφυγε καὶ ὁ Γιάννης Νοταρᾶς μὲ μέγαν κίνδυνον· ἐπῆραν (8) τὰ ὀπίσθια τοῦ Γενναίου καὶ ἀφοῦ εἶδαν, ἔφυγαν ἀπὸ τὸ ταμπούρι καὶ ἔκαμαν κατὰ μᾶς. Ἡ καβαλλαρία τοὺς ἔφθασε, κὶ ἐκεῖ ἐχάθησαν 180, καὶ πολλοὶ σημαντικοὶ ἀξιωματικοί, καθὼς Γεώργιος Ἀλωνιστιώτης, Κώστας Μπούρας, Ν. Ταμβακόπουλος, Χριστόδουλος Ναύτης, Χρῖστος Παναγούλιας, καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ Ἕλληνας ἦτον διαλεκτοί, 110 ἀπὸ τὴν Καρύταιναν καὶ 70 ἀπὸ τὲς λοιπὲς ἐπαρχίαις. Ἔστειλα ἕναν μπαϊρακτάρη Μιχαλάκη τοῦ Ζαῖμη μὲ 30 ἀνθρώπους· ἐβάσταξε τοὺς Τούρκους καὶ ἐγλύτωσαν οἱ ἐδικοί μας (9). Τὸ βράδυ ἐπῆγαμεν εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα. Ὁ Ἰμπραϊμης, ἀφοῦ εἶδεν, ὅτι ἦτον ἐκεῖ στρατεύματα Ἑλληνικά, ἔπιασε τὴν Πιάνα καὶ τὸ Χρυσοβίτζι μίαν ὥραν μακριὰ τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ εἰς τὴν μέσση εἶναι οἱ μύλοι τῆς Νταβιάς. Ἀφῆκε τὸν Σουλεϊμάν μπέη μὲ 5.000, καὶ ἔφκιασε 12 ταμπούρια, διὰ νὰ φυλάγει τοὺς μύλους. Ὁ Ἰμπραϊμης ἐξαπλώθηκε εἰς τοὺς κάμπους καὶ ἐθέρισε τὰ γεννήματα, καὶ τὰ ἔμβασε εἰς τὴν Τριπολιτζά, καὶ ἐπῆγε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ. Εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα ἐβγήκαν 100 Ἀράπηδες, τοὺς ἐπῆραν οἱ Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐσκοτώσαν ὅλους ἐκτὸς ἀπὸ τρεῖς τέσσερους, ὅπου ἔφυγαν καὶ ἔδωσαν τὴν εἶδησιν. Ὁ Ἰμπραϊμης ἔμαθε ὅτι εὕρισκόμεθα εἰς Ἀλωνίσταινα, ἐκίνησε μὲ ὅλον τοῦ τὸ στρατεύμα εἰς πέντε κολόνες, καβαλλαραίους καὶ πεζοὺς. Εἶχαμεν σκοπὸ νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν Δημητζάναν, ἀλλὰ δὲν ἐκαταφθάσαμεν. Τὴν αὐγὴν ἐφύγαμεν καὶ ἀφήκαμεν τὸν Κολιόπουλον μὲ 1.000, καὶ ἐκεῖ δὲν ἐμπόρσε νὰ βαστάξει καὶ ἦλθε στὴ Βυτίνα, καὶ ἀπὸ τῆ Βυτίνα εἰς τὰ Μαγούλιανα. Ὁ Ἰμπραϊμης ἔκαψε τὴν Βυτίνα καὶ ἦλθε εἰς τὰ Μαγούλιανα. Ἐκεῖ δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ τὸν βαστάζωμεν καὶ τὸ στρατεύμα ἐσκορπίσθη. Οἱ Καρυτινοί, σὰν ἐμβῆκεν ὁ Ἰμπραϊμης εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ἐπῆγε ὁ καθένας νὰ ἀσφαλίσει τὴν φαμελιάν του. Οἱ Κορινθιοὶ ἀνεχώρησαν, ὁ Λόντος ἀνεχώρησε καὶ αὐτὸς· ἐμείναμεν κατὰ περίστασιν, ἐγὼ, ὁ Ζαῖμης, Κανέλλος Δεληγιάννης, Κολιόπουλος, καὶ Ἀναγνώστης Παπασταθόπουλος καὶ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης. Ἐπῆγαμεν εἰς τὰ Λαγκάδια. Ἦλθε ὁ Ζαχαριάδης μὲ τὰ γράμματα, διὰ νὰ ὑπογράψωμεν τὴν ἀναφορὰν, καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν ὑπεράσπισιν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν· ἐπειδὴ καὶ δὲν ἠμπορούσαμεν ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων νὰ ἐνωθοῦμεν ὅλοι καὶ νὰ ὑπογράψωμεν τὴν ἀναφορὰν, ὑπογράψαμεν οἱ ἕξ καὶ ἐβάλαμεν καὶ ὅλων τῶν ἄλλων τὰς ὑπογραφάς. Εἰς ἐκείνην τὴν περίστασιν εἴμεθα ἀπελπισμένοι, τὰ ὑπογράψαμεν, τὰ ἐδώσαμεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον ἄνθρωπον, καὶ ἐπῆγε στὴν Ζάκυνθον. Ὁ Ζαῖμης ἀνεχώρησε διὰ τὰ Καλάβρυτα· ὁ Γενναῖος ἐπῆγε διὰ νὰ εὔρει τὸν υἱὸν μου Κωνσταντῖνον εἰς τοῦ Ψάθου μὲ τὸν Κανέλλον καὶ ἐπῆγαν, ἐπῆραν τὲς φαμελιῆς καὶ τὲς ἐπῆγαν εἰς Ναύπλιον. Ὁ Κολιόπουλος ἐπῆγε εἰς τὸ Παλούμπα, ἐπῆρε τὴν φαμελιά του καὶ ἐπῆγε στὴ Μονεμβασιά (1), καὶ ἔττι διελύθη αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ ἔμεινα μὲ 30 ἀνθρώπους, καὶ ἐπέρασα κατὰ τὸ Φανάρι. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔστειλα διαταγὰς, καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας ἐμαζώχθησαν 2.000. Ἐκεῖνο ὅπου ἐχάλαγε (2) τὸ μυαλὸ τοῦ Μπραϊμῆ ἦτον, πὸν μὸν χάλαγεν ἕνα στρατόπεδον καὶ εἰς δύο ἡμέρας ἐσύσταινα ἄλλο. Ὁ Ἰμπραϊμης ἐπῆγε στὴν ἐπαρχίαν Καρύταινα, ἐπῆγεν ἕως στὰ Καλύβρυτα, Στρέζοβα, καίοντας καὶ σκλαβώνοντας, ἐλεηλάτησε ἕως ἐκεῖ καὶ ἐγύρισε ὀπίσω στὴν Τριπολιτζά· ἀπὸ ἐκεῖ μονονυχτὶς ἐπῆγε εἰς τὸν Μυστρά, ἐσκλάβωσε, ἐλεηλάτησε, καὶ ἐκεῖ ἦλθε πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτζά, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἐκίνησε διὰ τὰ Μοθωκόρωνα. Ἄφηκα τὲς 2.000 εἰς τὲς Καρυές, ἐπῆγα ἐγὼ εἰς τὰ Βέρβεννα, διὰ νὰ ἐμποδίσω νὰ διαλυθοῦν οἱ 5.000 συναγμένοι ἐκεῖ. Μόλις εἶδαν τοὺς Τούρκους ἐτζάκισαν· εἰς τὰ Βέρβεννα ἐκλείσθησαν καὶ μερικοί. Ὁ Ἀνδρέας, παιδὶ τοῦ Κοντάκη, ἐπολέμησαν, ἐσκοτώσαν 15, καὶ οἱ Τούρκοι ἐμβῆκαν εἰς τὴν Τριπολιτζά, ἐπῆγαμεν εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον, καὶ διελύθη τὸ στρατεύμα. Ὁ Ἰμπραϊμης καταβαίνοντας εἰς τὰ Μοθωκόρωνα, ἐκτύπησε τὸ στρατεύμα ὅπου εἶχα ἀφήσει εἰς τὲς Καρυές, τοὺς ἐκτύπησε, δὲν τοὺς ἔκαμε τίποτε, καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Κορώνη. Ἐσκοτώθησαν Τούρκοι 70.

Ἴδου πῶς ἐστάθηκε ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναφορᾶς διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ἀγγλίας. Μία φορὰ ἔλαβα ἕνα γράμμα ἀπὸ τὸν Ρῶμα καὶ μοῦ ἔλεγε, ὅτι ὀμίλησε μὲ τὸν Ἄδαμ. Ὁ Ἄδαμ τοῦ εἶπε: «Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποσπάσωμεν τὸν Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ κόμμα;» Τὸ κόμμα αὐτὸ ἐνομίζετο ἀγγλοδιωκτικὸ καὶ ρωσολάτρικο, καὶ αὐτὸ τὸ διέδιδαν οἱ Μαυροκορδατισταί. Μοῦ ἔγραψε ὁ Ρῶμας καὶ μοῦ ἔλεγε τὰ ὅσα τοῦ εἶπε, καὶ νὰ τοῦ γράψω ἰδιοχείρως τὸ φρονήμα μου (3). Ἐγὼ τοῦ ἀπεκρίθηκα ὅτι: «Δὲν εἶμαι ἀγγλοδιωκτικὸς καὶ ρωσολάτρης (4), ἀλλὰ εἶμαι φίλος ἐκείνου ὅπου θέλει νὰ κάμει τὸ καλὸν τῆς πατρίδος μου, καὶ γίνου ἐγγυητὴς εἰς τὴν ἐξοχότητά του τὸν Ἄδαμ, καὶ ὁ Ἄδαμ ἂς γίνε εἰς τὴν αὐλήν του διὰ τὰ φρονήματά μου». Ὁ Ἄδαμ ἔστειλεν εἶδησιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ μὲ μερικὸν καιρὸν ἐκραξε τὸν Ρῶμα, ἐκλείσθηκε δύο ἡμέρες, ἔκαμε τὸ σχέδιον τῶν ἀναφορῶν, καὶ τὴν ἔστειλε τὴν μίαν νὰ τὴν ὑπογράψω ἐγὼ, καὶ τὴν ἄλλην ὁ Μιαούλης· τὴν ὑπογράψαμεν· Ἐννοεῖτο τὸ Ἔθνος συνασμένον εἰς

Συνέλευσιν, καὶ ἔτζι τὸ Βουλευτικὸ, τὸ Ἐκτελεστικὸ ὑπόγραψαν ὡς ἄτομα, ὄχι ὡς διοικήσεις. Ἐλεγε ὅτι τὸν παρόντα νόμον νὰ ἐκτελέσουν οἱ πρόεδροι τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Ὑπογράφηκα Πρόεδρος τῶν ἐνωμένων ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἑλλάδος· Μιαούλης (1), πρόεδρος τῶν νήσων, καὶ ναύαρχος τῶν κατὰ θάλασσαν Ἑλληνικῶν δυνάμεων. Αὐτὴν τὴν πράξιν τῆς ἀναφορᾶς διὰ τὴν Λόνδρα, τὴν ἐπικύρωσε τὸ Ἔθνος εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τῆς Τροιζῆνος.

Ἐκαμα διαταγῆς Μυστρά, Μονεμβασία (2), Ἅγιον Πέτρον καὶ ἐσύναξα δέκα χιλιάδες (3), καὶ ἦλθα καὶ ἔπιασα τὰ Βέρβενα, καὶ ἡ γερόντισσα ἡ μάνα μου, (εἶχα ἓνα καπετάνιο Χειμαριώτη μαζί της) ἦλθε (4) στὸ Γεωργίτζι καὶ ἐπέρασε στὴν ἄκραν τοῦ Μυστρά, διὰ νὰ περάσει στ' Ἀνάπλι, καὶ εἶχαμε καὶ τὰ δύο τοῦ Σενετζήμπεη παιδιὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτζὰ ἐνέχυρον· τὰ ἔβαλα εἰς ἓνα τόπον καὶ ἐφυλάχθηκα ἕως πού τ' ἀλλάξαμεν με τοὺς δύο Ζαφειρόπουλους ἀπὸ τὸν Ἰμπραϊμ, καὶ ἐπῆγα καὶ ἄφηκα τὸ στράτευμα εἰς τὰ Βέρβενα, καὶ ἐπῆγα νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν φαμελιάν μας· δύο ὥρες τὰ Βέρβενα ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρον. Τὸ στράτευμα εἶδε μπουχὸ τῆς Τριπολιτζᾶς στὸν κάμπο καὶ εἶπε πῶς εἶναι στράτευμα, καὶ ἐσκόρπισαν, καὶ ὅταν ἐγύρισα, τοὺς ἀπάντησα. Εἶδα ὅτι δὲν ἔκανα δουλειά, ἔστειλα εἰς τὴν Κυβέρνηση ὅτι νὰ κάμουν στρατιώτας στ' Ἀνάπλι, καὶ νὰ δώσουν τοῦ Λόντου, Γενναίου, Κανέλλου πληρωτικούς καὶ τότε στέλνω, ἔχοντας ἐκτελεστικὴ δύναμη, καὶ μαζώνω καὶ ἄλλα στρατεύματα. Ἐτζι ἦλθαν καὶ ἐσυνάχθημεν ἕως τέσσερες χιλιάδες. Ἦλθε ὁ Λόντος, ὁ Κανέλλος, κι ἐγινήκαμεν ὡς τέσσερες χιλιάδες· ἦτον εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον. Τότενες ἔδωκα διαταγὴ τοῦ Ἀντώνη Κολοκοτρώνη, τοῦ (5) νὰ ἔρχονται νὰ παίρνουν τζοπχανέδες, νὰ κτυποῦν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ ἔπαιρναν σημαῖες, ἐσκότωναν, μᾶς ἤφερναν κεφάλια, καὶ ἐπλήρωνα ἓνα τάλλαρο τὸ κεφάλι, ἓνα τάλλαρο (6) τ' ἀγόραζα ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, καὶ τὰ ἔστελνα. Καὶ τότενες ἦλθε ὁ Μπαϊμης μὲ ὅλο του τὸ στράτευμα εἰς τὴν Τριπολιτζὰ, καὶ ἄφηκε τὴν δύναμιν εἰς τοὺς Μύλους (7), Δαβιά, καὶ εἰς τὴν Τριπολιτζὰ, καὶ ἐκίνησε μὲ τριάντα χιλιάδες κατὰ τοῦ Μυστρά. Ἐγὼ ἐκεῖνες τὲς ὥρες (8) ἔτυχα νὰ εἶμαι στ' Ἀνάπλι, διὰ ὑπόθεσιν τοῦ στρατεύματος καὶ νὰ δώσω γνώμην καὶ τῆς Κυβερνήσεως διὰ τροφᾶς καὶ πολεμοφόδια, καὶ ἔτζι ἀποφάσισα μία ἐπιτροπὴ, τὸν Κωνσταντῖνον Δεληγιάννην κι ἓναν ἄλλον Ρουμελιώτην μὲ τὸν ἴδιον ὄνομα, καὶ Ἀναστάση Λόντον, καὶ τοὺς ἔστειλαν εἰς τὸ Ἄστρος καὶ ἔκαναν τροφῆς καὶ ἐπλήρωναν καὶ τοὺς Λουφεντζῆδες καὶ ὅσοι μπουλουξῆδες ἔρχοντο τὸ μνηϊατικὸ τοὺς ἔπαιρναν τεσκερέ, καὶ ἐπληρώνονταν εἰς τὸ Ἄστρος. Ἐγὼ ἐβγήκα εἰς τὸ Ἄστρος. Ἐκεῖ μοῦ ἦλθε ἡ εἰδησις, ὅτι ὁ Ἰμπραϊμης πάει εἰς τὸν Μυστρά (9), καὶ ἔγραψα τοῦ στρατεύματος νὰ κινήσει διὰ τὸν Μυστρά, καὶ ἐμβῆκα (10) εἰς ἓνα καϊκι καὶ ἐβγήκα εἰς τὸ Λενίδι, διὰ νὰ συνάξω στρατεύματα. Ἐτζι ἠκολούθησε· ὅταν ἐπῆγα εἰς τὸ Λενίδι ἔκαμα 200 Λενιδιώτες, καὶ ἐβγήκα ἐμπρός, καὶ ἀντάμωσα καὶ τὸ ἄλλο (11) στράτευμα, ἕως 4.000 Ζαϊμης, Λόντος, Γενναῖος, Παναγιωτάκης Νοταρᾶς. Ὁ Ἰμπραϊμης ἐπῆγε ἕως ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Μονεμβασία (12) καίοντας· ἐγύρισε εἰς τὴν Ἀπιδιά, ἐχώρησε τὸν γαμβρό του μὲ 1.000 καὶ ἦλθε εἰς ἓνα χωριό. Ἡμεῖς τὸν ἐβαρέσαμεν, 4 σκοτωμένοι, καὶ ἐτράβηξε σ' ἓνα βουνό· ἔκαμε σενιάλο, καὶ ἦλθε τακτικὸ εἰς βοήθειάν του. Ἀπὸ ἐκεῖ τὰ στρατεύματα τὰ τούρκικα ἐκινήθησαν εἰς τὸ Γεράκι, καὶ οἱ ἐδικοί μας εἰς τοῦ Κοσμᾶ. Ἐδιέταξα ὅλα τὰ στρατεύματα (13) κατὰ τὸν Ἅγιον Βασίλειον νὰ ἀναχωρήσουν καὶ νὰ ἐτοιμασθῶμεν εἰς πόλεμον· ὅλοι οἱ μισθωτοὶ ἀνεχώρησαν μὲ τὰ φορτηγὰ ἕως 3.000, καὶ ἐμείναμεν μόνον μὲ 1.000. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦλθαν νὰ πολεμήσωμεν· ἐτράβηξαν εἰς τὸ Μαραθονήσι· ἐπῆγαν εἰς τὸν Πολυτζάραβον· ἐκεῖ ἀπάντησαν τοὺς Μανιάτες, ἔκαμαν πόλεμον δυνατὸν, καὶ οἱ Τοῦρκοι ὀπισθοδρομήσαν. Εἰς διάφορα μέρη δυνατὰ ἐκλείσθησαν οἱ ἐδικοί μας καὶ πολέμησαν χωρὶς νὰ τοὺς κάμουν οἱ Τοῦρκοι τίποτε. Ἐτράβηξαν ἔπειτα διὰ τὴν Τριπολιτζὰ, ἐβγήκαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ Βέρβενα καὶ τότε ἀνεχώρησε ὁ Ζαϊμης κατὰ τὰ Καλάβρυτα, ὁ Νοταρᾶς (1) διὰ τὴν Κόρινθον καὶ ἐσύναζαν στρατιώτας διὰ νὰ ἀντισταθοῦν τοὺς Τούρκους, ἂν ἐπῆγαιναν εἰς τὰς ἐπαρχίας των, ἕως ὅπου (2) ἔπιασαν τὰ Τζιπιανὰ Κορίνθιοι. Ἐγὼ, ὁ Γενναῖος καὶ ὁ Λόντος ἐμείναμεν εἰς τὰ Βέρβενα. Ὁ Θεόδωρος Γρίβας ἔρχεται ἀπὸ τὸ Ναύπλιον μὲ 300 ἀνθρώπους εἰς τὰ Δολιανὰ. Τότε ἀποφάσισα καὶ παίρνω 200 ἀνθρώπους διὰ νὰ πάω εἰς τοὺς Μύλους τῆς Δαβιάς. Ἄφηκα τὸν Γενναῖον, τὸν Λόντον καὶ τὸν Κανέλλον εἰς τὰ Βέρβενα καὶ τοὺς εἶπα, ὅτι: «Εἰς τόσες ἡμέρας θὰ ἰδῆτε φωτιές, νὰ ἔχετε βάρδια καὶ ὅσες φωτιές ἐδῆτε μὲ τόσες χιλιάδες εἶμαι καὶ νὰ κάμετε καὶ σεῖς φωτιές διὰ νὰ καταλάβομε ὅτι τὰς εἶδατε. Καὶ αὐγὴν θὰ κτυπήσω τοὺς Τούρκους εἰς τοὺς Μύλους καὶ ἐσεῖς ὀλονυκτὶς νὰ πιάσετε τὰ Τρίκορφα, καὶ νὰ ἐμποδίζετε κάθε βοήθεια ὅπου θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Τριπολιτζὰ». Ἐπῆγα εἰς τὰ Δολιανὰ, ἐπῆρα τὸν Θ. Γρίβα κοντὰ μὲ τοὺς 300 ἀπὸ τὰ Δολιανὰ, ἐπέρασα εἰς τὰ Τζιπιανὰ καὶ τοὺς εἶπα: «Ἄν ἰδῆτε εἰς τὸ δεῖνα βουνὸ φωτιές, νὰ κινήσει ἐκεῖνο τὸ στράτευμα διὰ νὰ πιάσει τὴν Πάνω Χρέπα». Ἐπῆγα εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα, ἔστειλα πεζοδρομὸν εἰς τὸν Ζαϊμην, ὅπου ἦτον εἰς τὰ Καλάβρυτα καὶ τοῦ ἔγραφα, μιὰ ὥρα ἀρχύτερα νὰ

ἔλθει μὲ ὅσους ἠμπορέσει. Ἦλθε μὲ 600 ὁ Ζαΐμης καὶ εἶχα καὶ 1.400 καὶ ἐγινήκαμεν 2.000. Εἶχα σκοπὸν νὰ κτυπήσω τοὺς Μύλους τῆς Ταβιάς διὰ νὰ τοὺς κόψω τὲς ζωοτροφίαις. Ἐρώτησα μερικοὺς Τούρκους, ὅπου ἔπιασαν οἱ Ἕλληνες, πόσοι ἦτον εἰς τὰ ταμπούρια τὰ τούρκικα, καὶ μὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι ἦτον μόνον 800. Ἔκαμα τὰ σημεῖα, καὶ τὰ διάφορα στρατεύματα ἦλθαν καὶ ἔπιασαν τὰς θέσεις, ὅπου τοὺς εἶχα εἰπεῖ, μὲ τὰ χαράματα. Ὁ Θ. Γρίβας ἐζήτησε τὴν θέσιν, ὅπου ἦτον ὁ Χασὰν μπέης· τοῦ ἔδωσα ὁδηγούς καὶ ἐπῆγε. Ὁ Βασίλης Ἀλωνιστιώτης μὲ τοὺς Ἀλωνιστιώτας ἐπῆγε εἰς τὸ πλευρὸν του, καὶ τὸν Ἀντώνη τὸν Κολοκοτρώνη τὸν ἔστειλα εἰς τὸ Χρυσοβίτζι μὲ 500 διὰ νὰ τοὺς πέσουν ἀποπάνω, ἂν δοκιμάσουν οἱ Τούρκοι νὰ ἐβγοῦν ἀπὸ τὰ ταμπούρια διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς βοήθειαν τῶν ἄλλων Τούρκων, ὅπου ἔμελλε (3) νὰ κτυπήσει ὁ Κωνσταντῖνος Ἀναστόπουλος, τῆς ἀδελφῆς μου τὸ παιδί. Ἐγὼ καὶ ὁ Ζαΐμης μὲ 200 ἐσταθήκαμεν εἰς τὴν μέσσην τῆς Πιάνας καὶ τῶν Ἀλωνιστιωτῶν, ἐμοιρασθήκαμεν εἰς πέντε θέσεις. Εἰς τὴν Πιάνα εἶναι ἕνας παλιόπυργος καὶ οἱ Τούρκοι τὸν εἶχαν φκιάσει ὡς κάστρο. Ἦτον 130 Τούρκοι ἐκείνους εἶχα εἰπεῖ νὰ βαρέσουν τὴν νύκτα ἢ εἰς τὴν ράχην ἢ εἰς τὸ χωριό· ἢ μιὰ θέσις ἀπὸ τὴν ἄλλην ὅπου ἐβαστούσαμεν ἦτον μακριὰ 10 λεπτά.

Ὁ Κωνσταντῆς καὶ ὁ Λεχουρίτης ἐκατέβηκαν μὲ τὰ χαράματα εἰς τὸ χωριό, τὸ ὅποῖον ἦταν χαλασμένον ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐπίτηδες, διὰ νὰ μὴ τὸ πιάσουν οἱ Ἕλληνες. Εἰς τὰ πρόποδα τοῦ χωριοῦ ἦταν δύο λόχοι Τούρκοι.

Ἄνοιξε τὸ τουφέκι εἰς τὴν Πιάνα, ἡμεῖς ἐκινήσαμεν εἰς βοήθειαν, οἱ δύο λόχοι, ἦλθαν ἐπάνω εἰς ἡμᾶς. Οἱ Τούρκοι βλέποντας ἡμᾶς 10 καβαλλαραίους ἐνόμισαν πὼς εἴμεθα πολλοὶ καὶ ἐτράβηξαν. Οἱ Ἀλωνιστιῶτες ἦλθαν ἀπὸ τὲς πλάτες τῶν Τούρκων, ὁ Γρίβας δὲν ἐστάθηκε νὰ πολεμήσει, ἀφοῦ εἶδε τὸν Σουλεϊμάνπεη. Ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Κολφίνον Πετιμεζᾶ ἐρρίχθησαν νὰ πιάσουν τὸ Κεφαλόβρυσον, τοὺς Μύλους· δὲν ἠμπούρασαν νὰ περάσουν ἀπὸ τὰ τούρκικα ταμπούρια. Ὁ μπαϊρακτάρης ὁ ἐδικός μου καὶ τοῦ Ζαΐμη πλησιάζουν εἰς τὰς πτέρυγας τῶν Τούρκων· ὁ μπαϊρακτάρης τοῦ Ζαΐμη τοὺς ἐπρωτοζάκισε, ἀφοῦ ἐσκότωσε τρεῖς μὲ τὴν λόγχην τοῦ μπαϊρακιοῦ. Οἱ Τούρκοι ἐμβῆκαν εἰς ἀταξίαν, ἀπὸ τοὺς δύο λόχους τέσσεροι μόνον ἐγλύτωσαν, ἐπήραμε 16 ταμπούρια καὶ τὴν σημαίαν των. Οἱ Τούρκοι ὅπου ἦτον κλεισμένοι εἰς τὸν Παλιόπυργο ἐτζάκισαν καὶ τοὺς ἐσκότωσαν ὅλους 130 (4). Τὸ σῶμα τῶν Βερβένων ἦλθε εἰς τὴν προδιωρισμένην θέσιν τῶν Τρικόρφων. Ἦτον ἀρχηγοὶ Λόντος, Γιατράκος, Κανέλλος, Γενναῖος καὶ Χατζῆ Μιχάλης μὲ τὴν καβαλλαριάν. Εἴκοσι καβαλλαραῖοι ἦτον ἡ πρώτη φορὰ ὅπου ἀρχίσαμεν νὰ κάμωμεν καβαλλαριάν. Οἱ Τούρκοι τῆς Τριπολιτζᾶς ἐκίνησαν εἰς βοήθειαν τῶν Τούρκων ὅπου ἐπολεμούσαμεν ἡμεῖς, ἐκτυπήθησαν καὶ ὀπισθοδρόμησαν ἀπὸ τὴν καβαλλαριάν τὴν ἐδικὴν μας. Τότε ἐπρόφθασε καὶ ὁ Νοταρᾶς εἰς τὴν Ἀπάνω Χρέπα. Ἀπὸ τὴν Τριπολιτζᾶ καὶ ἀπὸ τὴν Σιλήμνα ἐβγήκαν καὶ ἐκτύπησαν τὸν Γενναῖον εἰς τὰ Τρίκορφα, ἄντικρυ τῆς Σιλήμνας. Ἐπειτα ἀπὸ μίαν πεισματώδη μάχην ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἐσκοτώθησαν ἕως 70· ἐπιάσθησαν 9 καὶ 4 ταμπούρια· τοὺς ἐπήρασαν καὶ ἑνδεκα ταμπούρια καὶ τὸ καστράκι τῆς Σιλήμνας. Ἀπὸ τὸν χαλασμὸν των δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τουρκῶν ἔστειλε 4 καβαλλαραίους διὰ νὰ δώσει εἰδησιν τοῦ Ἰμπραϊμη, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἐτοιμάζετο νὰ πάει νὰ χαλάσει τὰ Σουλιμοχώρια. Ὁ Ἰμπραϊμης ἐκίνησε εἰς βοήθειαν τῶν ἀποκλεισμένων Τούρκων εἰς τὴν Ταβιά. Ὁ Γενναῖος δὲν εἶχε πλέον πολεμοφόδια καὶ ψωμί καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ Βαλτέτζι καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Διάσελο τῆς Ἀλωνίσταινας. Τὴν τρίτην ἡμέραν διέταξα τὸν Γενναῖον νὰ πάρει τὸ σῶμα του καὶ νὰ πάει εἰς τοὺς Κάτω Μύλους κατὰ τὴν Σιλήμνα (1). Ἐκεῖ ἐπῆγε, ἐπολέμησε 4 ὥρες καὶ ἐκυρίευσεν τὰ ὀχυρώματα, καίοντας καὶ τοὺς Μύλους. Ἐφρονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς 50 καὶ ἐκυρίευσαν τὰ ταμπούρια. Τὸ ἄλλο μέρος, ἡμεῖς καὶ ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης, Γκολφίνος, Γρίβας, Νοταρόπουλο, Τζόρκης, ἐχαλάσαμεν τοὺς ἐπιλοίπους μύλους καὶ τοὺς ἐκλείσαμεν εἰς ἕνα παλιόκαστρο, εἰς ἕνα βράχο ὅπου ἦτον ἀδύνατον νὰ ἀνέβει κανένας. Εἶχαμεν γνώμη νὰ τοὺς κόψωμεν τὸ νερὸ καὶ εἰς δύο ἡμέρας νὰ προσκυνήσουν. Ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν στιγμὴν μᾶς κάμνει φανὸς ὁ Γενναῖος, ὅτι ἐφθασε ὁ Ἰμπραϊμης, καὶ ἐτράβηξε κατὰ τὰ Βέρβενα ὁ Γενναῖος. Ἦλθαν 2.000 καβαλλαραῖοι, ἐπήρασαν τοὺς Τούρκους τοὺς κλεισμένους, καὶ τὰ στρατεύματα τοὺς ἐπήγαγιναν πολεμώντας ἀπὸ τὰ πισινά. Ἐπήγαμεν, ἀναχωρήσαμεν διὰ τὰ Βέρβενα, καὶ τὸ Νοταρόπουλο καὶ ὁ Τζόρκης ἔμειναν εἰς τὰ Τζιπιανά. Εἰς τὸν κάμπον τῆς Ταβιάς ἐχαλάσαμεν 8 ἢ 9 μύλους, ἀπὸ ἐκεῖ ἄλεθαν καὶ ἐπήγαγιναν εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ. Τακτικοὶ Τούρκοι ἐχάθησαν εἰς τρεῖς ἡμέρας καὶ εἰς τὰς διαφόρους θέσεις 500, ταμπούρια 20, πολλὰ μουσκέτα, σημαῖες 4, ἄλογα, ἀξιωματικοὶ πολλοί. Ἠμεῖς ἐπολεμούσαμεν ἐκεῖ, ἀλλὰ εἰς ὅλα τὰ μέρη, εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας ἐκτυποῦντο οἱ Τούρκοι καὶ δὲν

ἔλειπε ἡμέρα ὅπου νὰ μὴ σκοτώνονται (2) Τούρκοι. Γράφω ἐγὼ ὅμως ἐδῶ ὅσας μάχας ἤμουν παρὼν καὶ ὀδηγοῦσα ἐγώ. Αὐτὸς ἦτον ὁ μόνος τρόπος νὰ κτυποῦν τοὺς Τούρκους, ἐπειδὴ διὰ νὰ συστήσω γενικὸν στρατόπεδον δὲν ἤμποροῦσα, α') διότι δὲν εἶχα ζωοτροφίας, β') πολεμοφόδια καὶ γ') διότι ἦτον τὸ μόνον ἀδύνατον νὰ νικήσωμεν τοὺς Τούρκους μὲ παρατεταγμένη μάχη διὰ τὸ πολυἀριθμὸν τοῦ ἐχθροῦ· ἀλλὰ εἶχα δώσει ὀδηγίας νὰ κτυποῦν πάντοτε τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ ἔμπρός, ἀπὸ πίσω, ἀπὸ τὰ πλευρὰ, τὴ νύκτα νὰ τοῦ πέφτουν εἰς τὸ ὄρδι, νὰ καιοῦν οἱ ἐδικοί μας τὲς ζωοτροφίες, ὅταν δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὲς πάρουν, διὰ νὰ μὴ τὲς ἀφήσουν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐχαλιῶντο πολλοὶ Τούρκοι, χωρὶς νὰ χάσωμεν Ἕλληνας. Πολλοὶ ἐφώναζαν τότε καὶ ἡ ἰδία ἡ Κυβέρνησις μὲ ἔγραφε νὰ συστήσω γενικὸν στρατόπεδον, καὶ νὰ κάμω ἕνα γενικὸν πόλεμον. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἤξευραν τὴν κατάστασίν μας, διότι οἱ Τούρκοι εἶχαν πιάσει τὸ κέντρον καὶ δὲν μᾶς ἄφηναν ποτὲ νὰ συγκεντρωθοῦμεν 10 καὶ 15 χιλιάδες νὰ ἀντιπαραταχθοῦμεν εἰς τὸν ἐχθρὸν. Κάθε ἐπαρχία ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὑπεράσπισίν της. Ἐπειτα ὁ τόπος εἶχε ἐρημωθεῖ, ὁ πόλεμος δὲν ἄφηνε νὰ καλλιεργῆται, ψωμί δὲν εὐρίσκαμεν, ἡ Κυβέρνησις ἦτον μόνον διὰ τὸ ὄνομα, διότι δὲν εἶχε καὶ ἐκείνη καὶ δὲν μᾶς ἔστελνε, μόνον μὲ ἀστάχια, ψάνι καὶ μὲ κρέας ἐζούσαμε 20 καὶ 30 ἡμέρας. Καὶ ἂν ἐκάμναμεν καὶ ἕνα γενικὸν πόλεμον καὶ ἐχάνοντο 4 ἢ 5 χιλιάδες, ἦτον ἀδύνατον νὰ ματαμαζεύσω στράτευμα, ἐνῶ, ἐὰν ἐχάνοντο καὶ δέκα - δεκαπέντε χιλιάδες παλιαραπάδες, ἔφερνεν ἄλλους ὁ Ἰμπραϊμης. Εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν οἱ τζοπάνηδες μᾶς ἐβοήθησαν πολλοὶ (3), διατὶ ὅλο μὲ τὰ ζωντανὰ τοῦ κόσμου ἐβασιτέτο στρατόπεδο. Εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀκροβολιστικὸς πολέμους ὅλοι εὐδοκίμησαν, ὅλοι, πλὴν κατ' ἐξοχὴν ὁ Ἀντωνάκης Κολοκοτρώνης, ὁ Κορέλας ἀπὸ τὸ Ἀρκοδορέμμα, ὁ Παπα Δημήτρης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτζι· ἐσκότωναν πότε 20, πότε 30, 40, 50. Εἰς ὅλες τὲς ἐπαρχίες ἀπαντοῦσε ἀντίστασις. Οἱ Ἀρκαδινοὶ καὶ οἱ Κοντοβουνίσιοι καὶ ὅλοι οἱ Μεσσηνιοὶ ἐπήγαιναν εἰς τὰ Μοθωκόρωνα καὶ τοὺς ἐκτυποῦσαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐσκότωναν καὶ τοὺς ἔπαιρναν πότε 20, πότε 30, 40 μουλάρια, καὶ ἔτζι ἐζοῦσαν, διατὶ μισθὸν οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ἐπῆραν, παρὰ ἀπὸ τὰ τούρκικα λάφυρα ἐζοῦσαν. Οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν ἐπήγαιναν εἰς ἕνα βουνό, ἐρχόντανε οἱ Τούρκοι, ἔφευγαν καὶ ἐπήγαιναν εἰς ἄλλο βουνό· ὅλα αὐτὰ ἐγίνοντο εἰς τὰ 1826. Ἐπειδὴ τοῦ ἐχάλασα τοὺς μύλους τοῦ Ἰμπραϊμη, δὲν εἶχε πλέον πῶς νὰ ἔχει ζωοτροφίες. Ἄνοιξε δρόμο ἀπὸ τὰ Μοθωκόρωνα ἕως τὴν Τριπολιτζά, καὶ ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν ἔστελνε φορηγὰ μὲ ζωοτροφίες, ἔπιασε εἰς τοῦ Ἰσσαρι καὶ ἔκαμε στρατόπεδον. Ἀφοῦ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐφοδίασε διὰ κάμποσον καιρὸν τὴν Τριπολιτζά καὶ ἄφηκε καὶ 5.000 φρουρά, αὐτὸς ἐσυνάχθηκε εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια. - Ἀφοῦ ἔμαθα ἀπὸ ζωντανοὺς Ἀράπηδες ποῦ ἔπιαναν οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ Ἰμπραϊμης ἐτοιμάζεται διὰ νὰ περάσει ἀπὸ τὴν Γαστούνην καὶ νὰ ὑπάγει εἰς τὸ Μισολόγγι, ἔγραψα εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τοὺς ἔδωκα γνώμην μὲ δύο γράμματά μου, ὅτι νὰ μοῦ δώσουν τὴν ἀδειαν νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Γαστούνην ἢ ἄλλον νὰ στείλουν διὰ νὰ σηκώσουν ὅλες τὲς ζωοτροφίες ὅπου εὐρίσκοντο εἰς τὴν Γαστούνην καὶ νὰ τὲς ἐμβάσουν εἰς τὸ Μισολόγγι, καὶ ἂν ἤθελαν μὲ ἀκούσει, ὁ Θεὸς ἡξεύρει (1) πῶς ἤθελε γυρίσουν τὰ πράματα, γιατί τὸ Μισολόγγι δὲν ἤθελε πέσει ἔχοντας ζωοτροφίας. Εἶχαν καιρὸν 20 ἡμέρες· τοὺς ἔδωσα τὴν εἶδησιν πρωτύτερα. Ἐφοδίασε τὰ τρία φρούρια μὲ στρατεύματα καὶ ζωοτροφίας, καὶ ἐκίνησε διὰ τὴν Γαστούνην. Οἱ Γαστουναῖοι, ἄλλοι ἐπῆραν τὰ βουνὰ καὶ ἄλλοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Χλουμούτζι· ἀπὸ τὲς ζωοτροφίες ἄλλες ἔκαψε καὶ ἄλλες ἐβάσταξε καὶ τὲς ἐπῆρε στὸ Μισολόγγι.

Τότενες οἱ Γαστουναῖοι σὰν ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Χλουμούτζι δὲν εἶχαν τ' ἀναγκαῖα καὶ εἶχαν πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ ὀλίγες τροφές. Βλέποντας ἀπὸ τὸ Χλουμούτζι οἱ Γαστουναῖοι ὅτι εἶναι πολιορκημένοι ἀπεφάσισαν τριακόσιοι νὰ πέσουν εἰς τὸ στράτευμα τοῦ ἐχθροῦ, νὰ πέσουν ἔξαφνα, νὰ βαρέσουν τοὺς ἐχθρούς, καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ Κάστρο· καὶ τοὺς ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐχάλασαν πολλούς· ὅμως ἔπιασε ἕνα νερὸ τὸ βράδυ, καὶ ἐγύρισαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς ἕνα χωριὸ καὶ τοὺς ἔκοψαν ὅλους. Τούρκους ἐσκότωσαν ὅσους ἠμπόρεσαν καὶ ἐκεῖνοι ἐχάθησαν, ἐπαρὰδόθησαν καὶ εἰς τὸ Χλουμούτζι ἦτον καὶ ὁ Μιχαλάκης Σισίνης ἐκεῖ. - Ἐσύναξε τ' ἄρματα τοῦ Ὀμπραϊμης καὶ ἐπῆγε στὸ Μισολόγγι. Τὸ τί ἐγίνηκε στὸ Μισολόγγι εἶναι γνωστὸ, καὶ ἄλλη ἱστορία τὸ λέγει. Ἐσμιξε μὲ τὸν Κιουτάγιαν (2). Ἄλλη ἱστορία θέλει σημειώσει τὴν γενναιότητα τοῦ Μισολογγιοῦ. Παίρνοντας τὸ Μισολόγγι ἐχασομέρησε πολλὰ ὀλίγες ἡμέρες· ἡμεῖς εἶχαμεν συνέλευσιν εἰς τὴν Πιάδα.

Ὦντας ὁ ἐχθρὸς ἔλειπε στὸ Μισολόγγι, ἐπεριφερόμυνα ἕνα γύρω τὴν Τριπολιτζά καὶ ἐπῆγα καὶ εὗρηκα τὸ στενὸ ἀπὸ τὰ Ἀγιγεωργίτικα καὶ Μπερτζοβᾶ, ἀκαγα τὰ σπίτια ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐμέτηρησα διὰ νὰ κάμω ὄρδι ἐκεῖ, διατὶ ἦτον χειμῶνας, καὶ ἐκατέβηκα στοὺς Μύλους τοὺς ἐθνικούς, καὶ ἔστειλα εἰς τὴν

Κυβέρνησιν νὰ μὲ δώκει τροφάς, καὶ πολεμοφόδια, νὰ συνάξω στρατιώτας εἰς ἐκεῖνα τὰ χωριά, ποὺ εἶναι μιάμιση ὥρα ἀπὸ τὴν Τριπολιτζὰ ποὺ (3) νὰ εὔρω καιρὸ νὰ πηδήσω μέσα. Καὶ ἡ Κυβέρνησις μοῦ εἶπε νὰ ἐμβῶ μέσα εἰς τὸ Ανάπλι (4). Καὶ ἐγὼ τῆς (5) ἀποκρίθηκα: «Δὲν εἶναι ὥρα νὰ ἐμβῶ εἰς τὸ Ανάπλι, πλὴν ἂν μοῦ δίνετε ἐκεῖνο ποὺ θὰ εἰπῶ, διὰ νὰ ἠμπορέσω νὰ κάμω βλάβην εἰς τὸν ἐχθρόν, εἰς τὴν Τριπολιτζὰ».

- Καὶ ἔτζι μοῦ ὑπεσχέθησαν, καὶ ἄρχισαν νὰ μοῦ στέλλουν ζαιῖρὲ καὶ τὸν ἐμετακόμιζα εἰς τὸ χωριὸ ἐκεῖνο, ποὺ ἔφτιανα τὸ ὄρδι. Ἐκαμα προσταγὴ εἰς ὅλες τὲς ἐπαρχίες καὶ ἐσυνάζοντο (6) τὴν μίαν μεριά ἐσύναζαν στρατιώτας, καὶ τὴν ἄλλην τοὺς ἔστελναν τροφάς. Τότενες εἶχαν τὸν Κωνσταντὴ Μαυρομιχάλη στελεμένον, ποὺ ἦτον ἓνα μέλος τῆς Διοικήσεως, μὲ καμμιά ἑκατοστὴ ἀνθρώπους, καὶ ἐπήγα εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπο στὴν μέσην καὶ τοῦ ἔδιδα κι ἐκεῖνοῦ τροφές, καὶ ἀκούοντας οἱ ἐφημερίδες ὅτι μοῦ στέλλουν ζαιῖρέδες διὰ τὴν Τριπολιτζὰ - διὰ τὸ ρεσάλτο - τὸ ἔβαλαν στὲς ἐφημερίδες καὶ ἔλεγαν ὅτι ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς ἐσυφώνησε μὲ τὴν Κυβέρνησιν νὰ τοῦ δώσουν ζαιῖρὲ καὶ πολεμοφόδια νὰ ρεσαλτάρει τὴν Τριπολιτζὰ· καὶ οἱ ἐφημερίδες ἐξεδόθησαν πρὶν ἐτοιμασθῶ. Τέτοια μυστικότητα εἶχαν, ἔδιδαν εἰδησιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες ποὺ ἐγὼ ἐσύναζα τὰ στρατεύματα, στέλλουν γράμματα ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ὁ Πετρόμπεης καὶ ὁ υἱὸς του Γεωργάκης, ποὺ εἶχαν συμφωνήσει εἰς τὸ Νιόκαστρον, ὅταν τὸν ἀλικότησαν ὅτι μὲ τρόπον κατὰ τὸν σκοπὸν τοὺς ἐστάλη ἀνθρωπος, διὰ νὰ τοὺς ξεπατήσει εἰς τὴν Τριπολιτζὰ, (ἐδώκαμεν τοὺς δύο πασάδες, καὶ ἐπήραν τὸν Γεωργάκη Μαυρομιχάλην καὶ Γιατράκον). Στέλλουν τὸν Φιλήμονα καὶ περνάει ἀπὸ τοὺς Μύλους καὶ πάγει ἐκεῖ ὅπου ἦτον ὁ Κωνσταντὴς ὁ Μαυρομιχάλης μὲ τὰ γράμματα καὶ κάθεται ἓνα ἡμερόνυκτο εἰς τὴν Τριπολιτζὰ νὰ τοῦ κάμει τὴν ἀπάντησιν ὁ Τοῦρκος κουμαντάντης ὅπου ἦτον ἐκεῖ καὶ τοὺς ἔκαμε τὴν ἀπόκρισιν κλειστήν, ὡς τοῦ ἔγραφαν καὶ ἐκεῖνοι, καὶ ἐγύρισεν εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον, μὲ τὰ γράμματα καὶ ἦλθε νὰ ἐμπαρκαρισθῆ εἰς τοὺς Μύλους διὰ τ' Ανάπλι. Ἐγὼ τὸν ἐρώτησα: «Ποῦ ἦσουν;» - «Εἰς τὴν Τριπολιτζὰ μὲ γράμματα». - «Ποιὸς σ' ἔστειλε;» - «Ἡ Κυβέρνησις». Τότενες εἶπα, ὅτι: ἐγὼ συνάζω στρατεύματα καὶ τροφές καὶ εἶμαι ἀρχηγός, καὶ κάνει μυστικὲς ὁμιλίαι μὲ τοὺς Τοῦρκους; Σχίζω τὰ γράμματα, δέρνω καὶ τὸν Φιλήμονα. Ακούοντας ἡ Κυβέρνησις ὅτι ἔκαμα τοιοῦτο πράγμα, τῆς κακοφάνηκε καὶ μοῦ ἔγραψε πληκτικὸ γράμμα. Ἐγὼ τῆς ἀπεκρίθηκα, ὅτι τὸ χρέος μου εἶναι ὡς ἀρχηγός νὰ γνωρίζω τί κάνει ἡ Κυβέρνησις μὲ τὸν ἐχθρόν, ἐγὼ νὰ παιδεύομαι...

Ἐγὼ ἄρχισα τὴ δουλειάν μου καὶ εἶχα συναγμένους 5.000 στρατεύματα καὶ σκάλες καὶ ἀνέβηκα στὸ στρατόπεδον καὶ διαμοίρασα μίαν ἡμέραν, ἀνήμερα τὰ Χριστούγεννα, γιατί ἦτο σκάπετα ἀπὸ τὴν Τριπολιτζὰ τὸ στρατεῦμα τὸ δικό μας. Ἐμοίρασα τὸ στρατεῦμα μὲ ἀρχηγούς· ἔστειλα τὸν Νικήτα ἀπὸ τὴν πόρταν τοῦ Μυστρᾶ, τὸν Γενναῖον ἀπὸ τῆς Καρύταινας τὴν πόρταν, τὸν Κωνσταντὴ Μαυρομιχάλη ἀπὸ τῶν Καλαβρυτῶν τὴν πόρταν, καὶ τὸν Παναγιώτην Ζαφειρόπουλον μὲ τοὺς Ἀγιοπετρίτες ἀπὸ τοῦ Σαραγιοῦ τὴν πόρταν, καὶ τὲς ἄλλες πόρτες μὲ ἄλλα κουμάντα, καὶ ἐδιαμοίρασα τὲς σκάλες εἰς τὰ κουμάντα, ὅπου ν' ἀνεβοῦν εἰς τὸ κάστρο, καὶ ἐγὼ ἔμεινα μ' ἓνα σώμα, διὰ νὰ δίδω βοήθειαν. Καὶ ἐκινήσαμεν ὅλοι μαζί, καὶ ὅταν ἐζυγώσαμεν εἰς τὴν Τριπολιτζὰ, κάποιοι προδότες, ἦτον νύκτα, ἔρριψαν δύο ντουφέκια, σεσιάλε τοῦ ἐχθροῦ, ἐμπήκαν καὶ δύο Βούλγαροι, ποιὸς τοὺς ἔστειλε ἀγνοῶ. Εἶπαν οἱ προδότες (1): «Ἀπόψε θὰ σᾶς γένει ρισάλτο». Ἐβγήκαν οἱ Τοῦρκοι στὰ τεῖχη, παιδιὰ, γυναῖκες καὶ ἔσκουζαν ὡς τὴν αὐγὴν. Ὁ Νικήτας ἔβαλεν ἀποκάτω σκάλες, - καὶ (2) βλέποντας ὅτι εἴμεθα προδομένοι, μὲ τὰ ξημερώματα ριτιράραμεν. Οἱ Τοῦρκοι τὸ πρῶτ' εἶδαν ὅτι δὲν εἶναι στρατεύματα καὶ ἐκτύπησαν τοὺς Τριπολιτζῶτες, Λάμπρο Ριζιώτην. Ὁ Γενναῖος τοὺς ἐπήγε μεντάτι, εἶχαν σκοτωθῆ ἀπὸ τοὺς Τριπολιτζῶτες 10. Ὁ Γενναῖος ἀπὸ τὲς Ρίζες, βλέποντας ἐκίνησε μεντάτι. Ἐτζι ἀπετύχαμεν ἀπὸ τὲς προδοσιές, δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ κάμωμεν δουλειά. Ἐσυνάχθημεν ὀπίσω εἰς τὰ χωριά, καὶ ἄρχισε ὁ κόσμος νὰ φεύγει. Ἐγὼ ἐτράβηξα νὰ κατεβῶ εἰς τὸ Ανάπλι, νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ νὰ κάμωμεν Συνέλευσιν, διότι ἡ Κυβέρνησις στανικῶς ἓνα χρόνον ἔπειτα ἀπὸ τὴν διορία (3) ἐκυβέρναε. Νὰ εἰπῶ: «Τί προδοσιές εἶναι τοῦτες;» καὶ νὰ ὁμιλήσωμεν τὸν κίνδυνον τῆς Πατρίδος. Ἡ Κυβέρνησις κάνει μίαν διαταγὴν, ὅτι κανεὶς στρατιωτικὸς νὰ μὴν πάγει στὸ Ανάπλι, διότι δὲν εἶναι δεκτός. Τότενες, βλέποντας τὴν διαταγὴν, ἔγραψα εἰς τὸν Ζαῖμην καὶ εἰς τὲς ἐπαρχίες νὰ συναχθοῦν νὰ κάμωμεν Συνέλευσιν εἰς τὸ Ἄργος. Ἀρχίνησαν καὶ οἱ πληρεξούσιοι ἤρχοντο εἰς τὸ Ἄργος καὶ συνακούσθημεν νὰ πᾶμεν εἰς τὴν Πιάδα, καὶ ἐκινήσαμεν καὶ ἐπήγαμεν. Ἦλθαν καὶ ἀπὸ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ οἱ Πελοποννήσιοι, καὶ ἐκάμαμεν Συνέλευσιν - τότε ἐκαταράσθη ἡ Συνέλευσις τὸν Ὑψηλάντην. - Ἐρχόμενοι ἐκεῖ ἀρχίσαμεν τὲς ἐργασίες, καὶ εἶχαμεν ἐκτελεστικὴν δύναμιν τὸν Ἀνδρέα Λόντον, πρόεδρον τὸν Γέρο Πανοῦτζον, - διατὶ ἠθελαν μέρος νὰ βάλουν τὸν Πετρόμπεην, μέρος τὸν Ζαῖμην· διὰ νὰ παύσουν τὴν φαγωμάρα ἐβάλαμεν

τὸν Πανοῦτζον πρόεδρον τῆς Συνελεύσεως. Καὶ εἰς τὰς ἐργασίας ἐπάνω εἶχε μέρος Ρουμελιῶτες εἰς τὸ μέρος του, καὶ εἶπε ὁ Ὑψηλάντης: «Δὲν δεχόμεθα τὴν πρόσκλησιν ὅπου ἐκάματε στὴν Λόνδραν». Μὲ μιὰ φωνὴ ἀποκρίθηκα: «Τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ὅπου θέλει ἔκαμε, καὶ ἐκεῖνος δὲν μπορεῖ νὰ κάμει τῆς γνώμης του πράγματα». - Δὲν (4) τὸν ἤθελαν μὲ τελειότητα διὰ Ἑλληνα. Οἱ Ρουμελιῶτες μὲ τὸν Ὑψηλάντην, ἦτον ὁ Γκούρας κ.λ.π.

Τότε ἐσηκώθηκα ὀρθὸς καὶ εἶπα: «Δὲν εἶναι δίκαιον νὰ καταδιώξωμεν τὸν Ὑψηλάντην, διότι, μὲ φαίνεται, ἀρχῆς (5) νὰ ἔχετε γράμμα ἀπὸ τὸ μακαρίτην τὸν ἀδελφόν του, καὶ πῶς νὰ καταργήσωμεν τὸν ἀδελφὸ του ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα;». Καὶ μὲ ἄλλους λόγους τοὺς κατέπεισα: «Ἀλήθεια ἀντιστάθηκε, ἀλλ' ἄς ἰδοῦμεν καὶ τὰ καλά». - Ἐκατόρθωσα καὶ ἐγίνε συγκατάβασις, ἐπεριωρίσθη εἰς ἓνα χρόνον ἢ κατάργησις, καὶ ἀκολουθοῦσαμεν τὰς πράξεις μας.

Τὴν ἡμέραν τῶν Βαΐων ἔκαμαν γιουρούσι στὸ Μισολόγγι οἱ ἥρωες τοῦ Μισολογγίου, σὲ τόσες χιλιάδες ἀσκέρι, σὲ τόσα κανόνια, χαντάκια, καβαλλαριά· ἐγλύτωσαν 2.000 καὶ τὸ γυναικόπαιδο ἐγίνε θύμα. Μᾶς ἦλθε εἶδησις, μεγάλη Τετράδη· εἰς τὸ λειδίνο (6), ποῦ εἶχε παύσει ἡ Συνέλευσις, καὶ εἶμεθα εἰς κάτι ἴσκιους. Μᾶς ἦλθε εἶδησις ὅτι τὸ Μισολόγγι ἐχάθη. Ἐτζι ἐβάλαμεν τὰ μαῦρα ὅλοι μισὴ ὥρα ἐστάθη σιωπὴ ποῦ δὲν ἔκρινε (7) κανένας, ἀλλ' ἐμέτραε καθένας μὲ τὸν νοῦν του τὸν ἀφανισμόν μας. Βλέποντας ἐγὼ τὴν σιωπὴν (1) ἐσηκώθηκα εἰς τὸ πόδι, καὶ τοὺς ὠμίλησα λόγια διὰ νὰ ἐμψυχωθοῦν. Τοὺς εἶπα, ὅτι τὸ Μισολόγγι ἐχάθη ἐνδόξως, καὶ θὰ μείνει αἰώνας αἰώνων ἢ ἀνδρεία (2). Ἐὰν βάλωμεν (3) τὰ μαῦρα καὶ ὀκνεύσομεν, θὰ πάρωμεν τὸ ἀνάθεμα καὶ θὰ πάρωμεν τὸ ἀμάρτημα τῶν ἀδυνάτων ὄλων. Μὲ ἀπεκρίθηκα: «Τί νὰ κάμωμεν τώρα, Κολοκοτρώνη;» «Τί νὰ κάμωμεν;» τοὺς λέγω. «Τὴν αὐγὴν νὰ κάμωμεν συνέλευσιν, νὰ ἀποφασίσωμεν κυβέρνησιν πέντε, ἕξι, ὀκτῶ ἄτομα διὰ νὰ μᾶς κυβερνήσουν, καὶ νὰ διαλέξωμεν καὶ ἄτομα νὰ ἀποφασίσουν νὰ ἀνταποκρίνονται μὲ τὰ ἐξωτερικά, ποῦ τότε ἦτο περασμένος καὶ ὁ μινίστρος Κάνιγγ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἢ ἐπιτροπὴ τῆς Συνελεύσεως διὰ τὰ ἐξωτερικά νὰ δίδει λόγον εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ εἰς τὸν λαόν, καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι νὰ σκορπίσωμεν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ νὰ πιάσωμεν γενικῶς τὰ ἄρματα, ὡς τὰ πρωτοπιάσαμεν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν». Καὶ ἔτζι τὴν αὐγὴν, τὴν μεγάλην Πέμπτην, ἐσυνεδριάσαμεν καὶ ἀποφασίσουμεν ἕνδεκα μέλη Ἐπιτροπὴν Κυβερνήσεως, καὶ πρόεδρον τὸν Ζαῖμην, Π. Μαυρομιχάλην, Ἀναγνώστην Δεληγιάννην, Γεώργιον Σισίνην, Ἀν. Χ. Αναργύρου, Δ. Τσαμαδόν, Σ. Τρικούπην, Α. Μοναρχίδην, καὶ Π. Δημητρακόπουλον, Ἀνδρέαν Ἴσκον καὶ Ἰωάννην Βλάχον. Ἡ διάρκεια τῆς ἐπιτροπῆς ἕως εἰς τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1826, καὶ τότε, ἂν γλυτώσωμεν, συναζόμεθα καὶ τελειώνωμεν τὴν συνέλευσιν. - 26 Ἀπριλίου ἢ προκλήρυξις. Ἐκαμαν καὶ μιάν ἄλλην ἐπιτροπὴν τῆς συνελεύσεως (4) διὰ νὰ ἀνταποκρίνεται μὲ τὰς ξένας δυνάμεις, Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν, Ἄρτας Πορφύριον, Π. Νοταρᾶν, Α. Κοπανιτζάν, Ἀναστ. Λόντον, Γ. Δαριώτην, Σ. Καλογερόπουλον, Γ. Αἰνιάν, Βασ. Μπουδούρη, Ἐμ. Ξένον, Ν. Ρενιέρην (5).

Εἶχαμεν τὸν Γενναῖον εἰς τὸ Ἀνάπλι διὰ νὰ μὴν γίνε ἀντίστασις· ἡ νέα Κυβέρνησις δὲν ἀπήντησεν ἐναντιότητα καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὸ Ἀνάπλι. Μπαίνοντας μέσα ἀρχίνησαν τὰ ἐδικὰ τους. Ἐβγήκα (6) στὸ Ἄργος, ἐσύναξα στρατεύματα καὶ πάω ἐμπρός. Ἐταξαν τοῦ Γενναίου νὰ τὸν κάμουν φρουραρχον καὶ τότε ἤθελαν νὰ κάμουν τὸν Λόντον. Ἐγραψα τοῦ Γενναίου: «Ἐβγα νὰ γλυτώσωμεν τὴν πατρίδα, καὶ αὐτοὶ ὅ,τι θέλουν ἄς κάμουν». Καὶ ἔτζι ἐκίνησε καὶ ὁ Γενναῖος. Ἐσύναξα ἕως χιλίους στρατιώτας καὶ ἔπιασα ἓνα χωριὸν εἰς τὸ Μπουγιᾶτι, ἕξι ὥρας ἀπὸ τὸ Ἄργος, κατὰ τὴν... (7). Ἀπόλυσα τζαουσάδες καὶ ἐμάζωναν σφακτά, ἔγραψα καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους (8) νὰ συναχθοῦν διότι ὁ Ἰμπραῖμ πασὰς θὰ ἐβγῆ ἀπὸ τὸ Μισολόγγι. Ὁ Ἰμπραῖμης ἐβγήκε μὲ ὅλο του τὸ στράτευμα εἰς τὴν Πάτρα καὶ εἰπώθηκε ὅτι ἐβγήκε καὶ μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Κιουταχῆ. Εἶδησις ψεύτικη, γιατί ὁ Κιουταχῆς ἐκίνησε διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Σὰν ἐπέρασε ὅλο (9) τὸ στράτευμα εἰς τὴν Πάτρα, ἐκίνησεν ἀμέσως καὶ ἔκαμε ὅλα του τὰ στρατεύματα κατὰ τὴν Πάτρα. Ὁ κόσμος καὶ ὁ λαὸς ἐσυνάχθηκε καὶ ἔπιασε τὰ βουνα μὲ παιδιὰ τους, γυναικόπαιδά τους (10) καὶ πράγματά τους καὶ ἔφυγαν δύο Τοῦρκοι Πελοποννήσιοι ἀπὸ τὸ βουνὸ Χελμὸ καὶ ἐπρόδωσαν εἰς τὸν Ἰμπραῖμ. Ἐπῆγε ὁ Ἰμπραῖμης εἰς τὸ Χελμὸ καὶ τουφέκι δὲν ἀπάντησε πουθενά, καὶ ἐσκλάβωσε περίπου ἀπὸ δύο χιλιάδες γυναῖκες καὶ παιδιὰ, καὶ ἐπῆρε καὶ 4.000... καὶ ἄλλοι ἀνεμοσκορπίσθησαν, καὶ ἐδόθηκε φήμη ὅτι ἐσκότωσαν 5.000. Οἱ Καλαβρυτινοὶ εἰς τὴν Καρύταινα, εἰς τὸ Λεοντάρι, εἰς τὴν Μάνην κατέφευγαν οἱ ἐπαρχίες καὶ ἐπῆρε φορτικὴ ὅλη ἡ Πελοπόννησος, καὶ ὁ Ἰμπραῖμης ἦλθε εἰς τὴν Τριπολιτζά. Καὶ ἐγὼ μαθαίνοντας τὴν εἶδησιν τούτην εἶχα δύο χιλιάδες καὶ ἐπεράσαμεν

ἀντίκρου ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά, νὰ ἰδοῦμεν ποῦ θὰ κινήθῃ, καὶ ἐτραβήξαμεν στῆς Καρύταινας τὴν ἐπαρχίαν.

Ὁ Ἱμπραϊμης μὲ τὸ στράτευμα (11) κατέβηκε Καρύταινας κάμπο καὶ Λεονταριοῦ. Ἐγὼ ἔστειλα τὸν Γενναῖον μὲ 500 νομάτους καὶ ἔπιασαν τὴν Ντεμνίτζα, χωροπούλα δυνατὴ, διὰ νὰ κλεισθῇ μέσα, ἂν ἔλθῃ ὁ Ἱμπραϊμης ἀπάνω του. Ἀπὸ τὴν Ντεμνίτζα ἕως τὸ ὄρδι 4 ὥρες. Καὶ ἐγὼ ἐκρύφθηκα μὲ τὸ λοιπὸ στράτευμα, ἂν ἰδῶ τοὺς Τούρκους νὰ κτυπήσουν τὸν Γενναῖον νὰ τοὺς πάρω ἀποπίσω. Ὁ Ἱμπραϊμης δὲν ἦλθε διὰ τὸν Γενναῖον. Ἔμαθε ὅτι τὰ γυναικόπαιδα ἐπῆγαν κατὰ τὴν Μάνην καὶ ἐκεῖ ἀκολούθησε. Τὸ ὄρδι τὸ εἶχε εἰς τὸν κάμπον. Ὁ λαὸς ἀκούοντας, ὅτι ὁ Ἱμπραϊμης ἐβγήκε εἰς τὰ πεινὰ χωριά καίοντας, ἐτραβήξανε κατὰ τὴ Μάνη, ὡς (1) ὅπου ἐγύρισε τὸ στράτευμά του. Ἐτραβήξε διὰ τὴν Μεσσηνία (2), καὶ Ἀρκαδινοὶ (3) καὶ οἱ Ἀνδρουτζάνοι ἀκούοντας τὴν φθορὰν τοῦ ἀπάνου κόσμου, ἐτραβοῦσαν κατὰ τὴν Μάνην. Κάπου ἔγινε καὶ τουφέκι, κάπου ἐσκλάβωσε. Ἐρριξε τὸ ὄρδι του εἰς τὸ Νησί τῆς Καλαμάτας. - Ὅταν ἔλειπε ὁ Ἱμπραϊμης εἰς τὸ Μισολόγγι, οἱ Μανιάτες ἔφκιασαν εἰς τὸν Ἀρμυρό, ὅπου εἶναι τῶν Καπετανιάνων τὰ σπίτια, ἓνα ταμπούρι δυνατὸ ἀπὸ τὸ πέλαγος ἕως εἰς τὸν βράχον, ἐκράτειε ἕως ἓνα μίλι, καὶ ἐκίνησε μιὰ φορὰ καὶ ἐπῆγε καὶ τὸν ἀντέκρουσαν (4) οἱ Μανιάτες, καὶ ἐσκοτώσαν ἀρκετούς, καὶ ὀπισθοδρόμησεν. Ἐγὼ ἐκατέβηκα μὲ τὸ στράτευμα ἕως 3.000 εἰς τὰ Δερβένια, καὶ τοὺς ἄφηκα ἐκεῖ, καὶ ἐπῆρα μόνον 80 ἀνθρώπους καὶ ἐκατέβηκα εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἐτραβήξα ὅλο τὴν ἄκρη, διότι ἦτον τὸ ὄρδι τοῦ Ἱμπραϊμη εἰς τὸ Νησί. Καὶ εἰς τὸν δρόμον ποῦ ἐπάγαινα ἔβανα τὴν τρομπέτα διὰ νὰ μὲ γνωρίσει ὁ κόσμος. Καὶ μὲ ἐγνώρισαν, καὶ τοὺς ἐμψύχωνα νὰ πάνε πίσω στὰ σπίτια τους. Καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Ἀρμυρὸ καὶ ἔγραψα εἰς ὅλους τοὺς τόπους ὅτι οἱ Πελοποννησιοὶ γυρίζουν εἰς τὰς ἐπαρχίας (5), καὶ ἔτσι ἐγύρισαν ὅλοι, τὰ γυναικόπαιδα στὰ σπίτια, οἱ ἄνδρες εἰς τὸν πόλεμον.

Ἐστάθηκα ὀκτῶ ἡμέρες, μὴ ματαδοκιμάσει ὁ Ἱμπραϊμης νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Βέργα. Ὁ Ἱμπραϊμης ἐτραβήχθη καὶ ἐπῆγε εἰς τὰ κάστρα διὰ νὰ ἀνασάνει τὸ στράτευμά του καὶ νὰ ἀφήσουν τὰ γυναικόπαιδα. Ἐγὼ ἐγκαρδίωσα μὲ λόγους τοὺς Μανιάτες καὶ ἐσυνάχθησαν πολλοὶ εἰς τὸ Ἀρμυρὸ, καὶ ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὸ στράτευμα, εἰς τὰ Δερβένια τοῦ Λεονταριοῦ, καὶ τὸ ἐσήκωσα τὸ στράτευμα καὶ ἐπῆγα εἰς τοῦ Μάνεση, ἀνάμεσα Λεονταριοῦ καὶ Μυστρᾶ, καὶ ἔστειλα καὶ ἦλθαν τὰ στρατεύματα τὰ Μυστριώτικα ὅλοι εἴμεθα 4.000. Τροφὰς εἶχα ἀπὸ τὸ Μυστρά. Ὁ Ἱμπραϊμης ἔστειλε τὸν κεχαγιά του νὰ ματακτυπήσει τὴν Βέργα εἰς τὸ Ἀρμυρὸ, καὶ ἀπὸ πίσω ἔστειλε δύναμη ἕως νὰ ἐβγῆ καὶ ὁ ἴδιος. Μαθαίνοντας, ὅτι ὁ Ἱμπραϊμης ἔχει νὰ πάγῃ εἰς τὴν Βέργα νὰ πολεμήσῃ, ὅτι «ὁ ἐχθρὸς ἐρχεται ἐπάνω μας καὶ νὰ ἐλθῆτε μεντάτι», λαβαίνοντας τὴν εἶδησιν τούτην, ἐκίνησα μὲ 2.000. Τὸ διάστημα ὅμως εἶναι μακρινό, δέκα ὥρες. Τὴν εἶδησιν μοῦ ἔστειλαν. - Οἱ Τούρκοι ἐπῆγαν, ἀντικρούσθησαν ἀπὸ τοὺς Μανιάτες καὶ ὀπισθοδρόμησαν - οἱ Τούρκοι μισὴ ὥραν ἀπὸ τὴν Βέργαν κατὰ τὴν Καλαμάταν. - Ἐφθάσαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν Γιάννιτζα, μακριὰ ἀπὸ τὸ στράτευμα τὸ τούρικο μία ὥρα. Κινώντας ἡμεῖς, ἐβάρεσα τὴν τρομπέτα διὰ νὰ κινήσῃ τὸ στράτευμά μας. Δὲν ἠλπίζαμεν νὰ ἀκούσουν οἱ Τούρκοι τὴν τρομπέτα, διότι ἦτον σκάπετο. Ἀκούοντας οἱ Τούρκοι τὴν τρομπέτα ἐτραβήχθησαν μίαν ὥραν μακρύτερα εἰς τὸ ποτάμι τῆς Καλαμάτας, ὅπου ἦτον κάμπος. Ἄν ἐπρόφθανα, εἰς τὸν καιρὸν ὅπου ἐπολεμοῦσαν οἱ Τούρκοι μὲ τοὺς Μανιάτες, ἠθέλαμεν τοὺς κλείσει καὶ ἠθελαν σκοτωθῆ πολλοί (6). Οἱ Τούρκοι, μετὰ δύο ἡμέρας ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Νησί. Ἀνεχώρησα καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Μάνεσι, ὅπου εἶχα τὸ ἐπίλοιπο στράτευμα, διατὶ δὲν εἶχα τροφὰς νὰ σταθῶ ἐκεῖ. Περάσοντες δέκα ἢ δεκαπέντε ἡμέρας ὁ Ἱμπραϊμης ἐκίνησε τὴν καβαλαριὰν νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν Μάνην ἀπὸ τὸ Ἀρμυρὸ, καὶ τὸ πεζικὸ στράτευμα τὸ ἐμβαρκαρίσει εἰς τὰ καράβια καὶ τὸ ἐξεμπαρκαρίσει εἰς τὸ Βηρὸ, εἰς τὴν Τσίμοβαν πλευρά. Οἱ Μανιάτες ἐπετάχθησαν καὶ οἱ γυναῖκες, καὶ ἐπελάγωσαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἔκαμαν πολὺν ἀφανισμόν. Ἀντεστάθησαν καὶ εἰς τὴν Βέργαν εἰς τὴν καβαλαριὰν, καὶ ἀφοῦ εἶδε ὁ Ἱμπραϊμης ὅτι δὲν κάμνει τίποτε, ἐτραβήχθη εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια. Εἰς τὸ Μάνεσι ἔκαμα 10 ἡμέρες. Ἐκεῖ ἔλαβα ἓνα γράμμα ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς τοὺς Ρουμελιώτες, ὅπου ἦτον εἰς τὸ Ναύπλιον, Καραϊσκάκης, Τζαβέλας, Κώστας Μπότσαρης, Λάμπρος Βεῖκος, Γεώργιος Δράκος καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἀπὸ τὴν φρουρὰν τοῦ Μισολογγιοῦ, καὶ μὲ ἔγραψαν νὰ ὑπάγω νὰ ὀμιλήσωμεν νὰ ἐνωθοῦμεν ὅλοι, καὶ νὰ πάρωμεν μέτρα ὅλοι συμφώνως, καὶ νὰ βαρέσωμεν τὸν ἐχθρόν. Ἄφηκα ἀντιπρόσωπόν μου εἰς αὐτὸ τὸ στράτευμα τὸν Γεωργάκη Γιατράκο, καὶ ἐγὼ ἐπῆρα 50 νομάτους καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Ἄργος. Ἐκεῖ ἔστειλα εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἦλθε εἰς τὸ Ἄργος ὁ Καραϊσκάκης, Τζαβέλας καὶ λοιποί. Ὁ Κώστας Μπότσαρης καὶ μερικοὶ ἄλλοι τοὺς κράτησε ὁ Ζαΐμης καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ μὴν ἐλθοῦν νὰ ἐνωθοῦμεν τὰ στρατεύματα. Οἱ σταφίδες ἐκόντευαν νὰ γενοῦν ὁ Γιάννης καὶ ὁ

Παναγιώτης Νοταράδες άρχισαν να τρώγονται. Η αιτία ήτον, αυτή (1) ή έπαρχία τής Κορίνθου. Το μεγαλύτερο μέρος ήθελε άρχηγόν τον Παναγιώτην. Ο Γιάννης επήρε μισθωτούς και ύποστηριγμένους και από την Κυβέρνησιν ήθελε να ύποχρεώσει την έπαρχίαν να είναι ύπό αυτόν, και όχι ύπό τον Παναγιωτάκη, και έτσι άρχισαν και πολεμούσαν ανάμεσόν των. Με έκραξε ή Κυβέρνησις να πάω μέσα εις το Ναύπλιον. Εγώ τους είπα ότι δεν ήμπορώ να έμβω μέσα, αλλά να έλθουν εις την Άρια να όμιλήσωμεν. Ήλθε ό Ζαΐμης, ό Π. Μαυρομιχάλης, Βασίλης Μπουδούρης, και άλλοι διοικηταί ήλθαν εις την Άριαν. Μου έζήτησαν γνώμη του να έβγει ό Ζαΐμης, να πάει να σβήσει τον έμφύλιον πόλεμον εις την Κόρινθον. Εγώ τους είπα, να μην έβγει ό Ζαΐμης, αλλά να γράψουν μίαν διαταγή εις τον Γιάννη, και μιá εις τον Παναγιώτη, και να λέγει ότι (2) «Αυτού έρχεται ό Γενικός Άρχηγός και να τον ακούσετε εις ό,τι σας ειπει. Και ό Ζαΐμης ως πρόεδρος να μην έβγει δια να μη χαλάσει (3), και όχι να φκιάσει». Δεν με άκουσαν. Πηγαίνοντες μέσα όρδίνιασαν τα στρατεύματα τα Ρουμελιώτικα, και έκίνησε ό Ζαΐμης να πάει εις την Κόρινθο. Εγώ έμεινα εις το Άργος. - Όταν ανταμώνσαμε με τον Καραϊσκάκη και λοιπούς όπλαρχηγούς, ώρκισθήκαμεν να είμεθα όλοι ένωμένοι να νικήσωμεν τον έχθρόν, να στείλωμεν μίαν έπιτροπήν εις την Βοστίτζα και Κόρινθον, και όσα συναχθούν να πληρωθούν όσοι κινήσουν κατά του έχθρου. Ο Ίμπραΐμης ήλθε τότε εις την Τριπολιτζά έκίνησε κατά τον Άγιο Πέτρο και έκατέβηκε εις το Άστρος. Ο Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος με έδωσε είδησιν, έστειλα το Νικήτα με 200 και εκλείσθηκε εις το Καστράκι. Οί Τούρκοι επήραν όλην την Τζακωνιά πλαστρού. Εγώ παίρνω 100 ανθρώπους και πηγαίνω εις τα χωριά τής Κορίνθου, όπου είχα γράψει να έλθει ό Γενναίος και Κολιόπουλος. Τον Γενναίον τον έστειλα με 1.000 εις βοήθειαν εις το Άστρος, ήλθε και ό Κολιόπουλος με άλλους 1.000, τον έστειλα και αυτόν έφθασε και ό Κανέλλος Δεληγιάννης με 500 τριακοσίους έστειλε εις βοήθειαν του Παναγιωτάκη, διότι οί Δεληγιανναίοι έβοηθούσαν τον Παναγιωτάκη, επειδή τον είχαν συμπέθερο, και ό Ζαΐμης και Λόντος τον Γιάννη. - Εις τα Κλιμεντοκαίσαρα έσμίξαμε με τον Ζαΐμη και με τους λοιπούς άρχηγούς. Ο Καραϊσκάκης είχε κινήσει δια την έκστρατείαν τής Ρούμελης. - Ο Παναγιώτης είχε μερικούς ανθρώπους του εις το Σοφικό πηγαίνει ό Γιάννης, και δια να τους βγάλει καιει όλο το χωριό τοιούτης λογιής έφέροντο. Επιάσαμεν όμιλίαν δια την σταφίδα. Οί στρατιωτικοί όπου ήτον βγαλμένοι από το Μισολόγγι ήλιπζαν να λάβουν τους μισθούς των από τες σταφίδες, διατι άλλον πόρον δεν είχαμεν. Τους είπα να στείλωμε μίαν έπιτροπήν να τα συνάξει, και ήμεϊς να μετρηθούμεν, όπου είμεθα έως 6 χιλιάδες, και να πάμε κοντά εις τον έχθρό, καθως έστειλα (4) τον Γενναίο, τον Κολιόπουλο και τον Νικήτα, και όταν κτυπήσωμεν τους Τούρκους, όποιος δουλεύσει να πάρει τον μισθόν του. Δεν έστερχθηκα την γνώμη μου, μόνον είπαν: «Να μείνωμεν εδώ, να πάρωμεν τους λουφέδες μας, και στερνά ένωνόμεθα και πάμε κοντά εις τους Τούρκους». Εγώ τους είπα: «Τώρα, είναι καιρός να πάμεν όπου καιουν οί Τούρκοι τα χωριά, και σαν τα κάψουν, τί χρειάζεται να πάμεν». Εμαλώσαμε με τον κύρ Ανδρέα και ήλθαμεν εις λόγια: «Διατι, κύρ Ανδρέα, δεν έστειλες εις τον ανεψιόν σου τον Γιάννη να μην κάψει το Σοφικό, όπου ήτον το πρώτο χωριό τής έπαρχίας»; Με απεκριθήκε, ότι δεν είχεν άνθρωπον να στείλει. Του λέγω: «Τίνος τα λές αυτά, κύρ Ανδρέα; Εσύ είχες μαζί σου 4.000 ανθρώπους και δεν έστειλες ένα καβαλλάρη, δια να μην καούν 200 σπίτια;» Επάνω εις αυτά τα λόγια και άλλα, μου είπε, εμπρός εις όλους τους όπλαρχηγούς: «Κολοκοτρώνη, Κολοκοτρώνη, 6 χρόνους πασχίζεις να ένώσεις τα άρματα και ειδε σε άφησα να τα ένώσεις, ειδε θέλει σε άφήσω». Δεν του ώμίλησε κανείς. Του έβάρεσα τα παλαμάκια (έχειροκρότησα) λέγοντάς του: «Εϋγε, καλε πατριώτη, όπου δεν αφήνεις να ένωθούν τα άρματα, και αν ήτον (5) ένωμένα δεν εκαιε ό Ίμπραΐμης τα χωριά και να σκλαβώνει τον κόσμον». Είδα ότι δεν είχα διάφορο από αυτούς. Τότε με έστειλε ό Ζαΐμης τον Κίτζο Τζαβέλα, και το Νότη Μπότζαρη και άλλους, και με είπαν να πάρω 70 χιλιάδες γρόσια δια τα έξοδά μου από τες σταφίδες. Τους είπα, ότι όχι μόνο 70 χιλιάδες να είναι, ουτε 70 μυλλιούνια να είναι δεν παίρνω, έδούλευσα τον τόσον καιρόν χωρις μισθόν την Πατριδα μου, θα την δουλεύσω και τώρα, το κατά δύναμίν μου. Έμεινα πέντε - έξι ήμέρες και ανεχώρησα. Είχα τον Χατζή Μιχάλη με 50 καβαλλαραίους μαζί μου. Αυτοί έμειναν, έμάζωσαν 400 χιλιάδες γρόσια και τα έμοιράσθηκα.

Ο Καραϊσκάκης, αφού έβγήκε εις την Ρούμελη, έγραψε και έζητούσε βοήθειαν και τότε εκίνησαν οί όπλαρχηγοί Ρουμελιώτες, και ό Γιάννης Νοταράς ήλθε εις τον Φαληρέα. Ο Ίμπραΐμης εκαψε όλα τα χωριά του Αγίου Πέτρου και Πραστου· ό λαός έγλύτωσε εις το Λενίδι και επήγε έως το Μυστροά καιόντας και έγύρισε εις την Τριπολιτζά. Ο Γενναίος, Νικήτας, Κολιόπουλος, δεν έλειπαν να παγαίνουν από κοντά με ακροβολισμούς πολεμούντες τον. Ο Γενναίος ήλθε εις τα χωριά τής Κορίνθου, και ό

Κολιόπουλος, τοὺς ἔστειλα πάλιν ὀπίσω. Ἐπῆγε εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα. Ἦτον ἐκεῖ καὶ ὁ Μελετόπουλος καὶ ὁ Νικολάκης Πετιμεζᾶς, ἔκαμαν ἓνα καλὸν ἀκροβολισμὸν καὶ ἐσκοτώθηκαν ἀρκετοὶ Τούρκοι. Ὁ Κολιόπουλος ἔπιασε τὸν Ἀσίχωλον, κοντὰ εἰς τὴν χώρα Καρύταινα, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Τούρκους νὰ υπάγουν κατὰ τὰς Λιοδῶρες. Ἐγὼ ἐκράτησα τὸν Νικήτα καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Ἄργος, ἔστειλα τοῦ Ἀλμείδα, ὅπου ἦτον ἀρχηγὸς τακτικῶν καβαλλαραίων, ἕως 90, χωριστὰ οἱ 50 ἄτακτοι. Ἐπῆγα μὲ αὐτοὺς εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρο, ἐσύναξα Ἄγιοπετρίτες, Τζακῶνους, Μυστριῶτες, Τριπολιτζῶτες ἕως δύο χιλιάδες. Οἱ Τούρκοι, ὅπου ἦτον εἰς τὴν Τριπολιτζά, εἶχαν συνήθεια κάθε ἡμέραν κατὰ τὰς Ρίζες καὶ ἐθέριζαν καὶ ἐμάζευαν καὶ χορτὰρι. Ἔστειλα καταπατητάδες καὶ ἐπαρατήρησαν. Σηκῶνομαι διὰ νυχτός, χωρίζω τὴν ἄτακτη καβαλλαρία, ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Χατζῆ Μιχάλης, καὶ πηγαίνει μὲ τὸ Νικηταρᾶ μὲ 1.000 νὰ πάγουν νὰ χωσασθοῦν κρυφά, καὶ ὁ Παναγιωτάκης Γιατράκος μὲ ἄλλους 1.000 καὶ μὲ τὴν τακτικὴν καβαλλαρίαν, ἀρχηγὸς Ἀλμείδας (1). Ἐγὼ ἐβάσταξα τέσσαρους καὶ ἔμεινα εἰς τὸ κέντρο, μὲ συμφωνία νὰ ἰδῶ τοὺς Τούρκους καὶ ἅμα τοὺς κάμω σινιάλο νὰ ἐβγοῦν ἀπὸ τὰς χωσῆς νὰ περιζώσουν τοὺς Τούρκους. Ἐκείνη τὴν ἡμέραν δὲν ἦλθαν οἱ Τούρκοι ἐκεῖ ὅπου τοὺς προσμέναμεν. Οἱ Τούρκοι ἔβγαλαν 300 τακτικούς καραμπινιέρηδες, μὲ σκοπὸν νὰ περιφέρονται εἰς τὰ χωριά, νὰ κοιτάζουν μήπως οἱ Ἕλληνες εἶναι χωσασμένοι καὶ πειράξουν τοὺς πολλοὺς Τούρκους, ὅπου ἐθέριζαν εἰς τοὺς κάμπους· διατί οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν χωσιῆς κάθε ἡμέραν καὶ ἐσκοτώνοντο πέντε ἕξ τὴν ἡμέρα, καὶ ἔδιδα εἰς κάθε Ἕλληνα ὅπου μοῦ ἔφερε ἀπὸ ἓνα κεφάλι καὶ ἓνα τουφέκι, ἢ ζωντανὸν ἀπὸ ἓνα τάλλαρο. Ἐκίνησαν διὰ νὰ περιέλθουν. Ἦλθαν εἰς ἓνα χωριὸ Μειμέταγα ὀνομαζόμενον. Ἦτον ἐκεῖ ἓνας πύργος καὶ διὰ νὰ μὴ κλεισθοῦν ἐκεῖ, δὲν ἔκαμα τὸ σινιάλο, παρὰ ἀφοῦ τοὺς ἄφησα καὶ ἐβγήκανε ἀπὸ τὸ χωριὸ κάμποσο. Τοὺς κάμνω τὸ σημεῖον καὶ εὐθὺς πετάεται ἡ καβαλλαρία ὅπου ἦτον μὲ τὸ Νικήτα καὶ ἀπαντοῦνται (2) ἕξαφνα μὲ τοὺς Τούρκους. Οἱ Τούρκοι ἐδοκίμασαν νὰ σταθοῦν εἰς τὸν κάμπον, κάμνοντες τετράγωνον, ὅμως βλέποντες τὴν καβαλλαρία καὶ τὸ πεζικό, ὅπου τοὺς ἐπλάκωσε ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐγύρισαν εἰς τὸ χωριὸ. Δὲν ἐμπόρεσαν νὰ πιάσουν τὸν πύργο. Εἰς μισὴ ὥρα μόνον τέσσαρες ἐγλύτωσαν ἀπὸ 300· τέτοιο σκότωμα δὲν εἶδα ποτὲ μου. Ὅλοι οἱ καβαλλαραῖοι Τούρκοι ἤκουσαν τὸν πόλεμον καὶ ἦλθαν πρὸς (3) βοήθειαν, ἀλλὰ δὲν ἐκατάφθασαν κανένα ζωντανόν. Τοὺς εἶχα εἰπεῖ ἀπὸ τὸ βράδυ, ὅτι ἂν ἰδῶ στρατεύματα νὰ ἔρχονται τούρκικα σὰς κάμνω σινιάλο καὶ τραβιέσθε κατὰ τὸ μέρος ὅπου ἤμουν. Τοὺς ἔκαμα τὸ σημεῖον· ὁ Νικήτας δὲν ἀκολούθησε, καθὼς τοῦ εἶχα εἰπεῖ, οἱ Τούρκοι τοὺς πηγαίνουν ἀπὸ κοντὰ ἕως τὸ βράδυ· ὁ Νικήτας ἐστάθηκε μὲ μιὰ τριανταριά, ἐσκότωσεν ἓναν σημαντικὸν Τούρκο καὶ ἔτζι ἐγύρισαν οἱ Τούρκοι καὶ ἡμεῖς ἀνταμώθημεν ὅλοι ὑγιεῖς εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρο. Τὰ μουσκέτα καὶ τὰ ταμποῦρα τὰ ἔστειλα εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἐπῆγα εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ πάρω πολεμοφόδια καὶ νὰ ἐπιστρέψω ὀπίσω διὰ νὰ κάμνω ἀπὸ αὐτὰς τὰς χωσιῆς. Οἱ Ἕλληνες ἐθάρρευαν καὶ ἐκατέβαιναν εἰς τὸν κάμπον ὅταν εἶχαμε καβαλλαρία. Εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον ἐφέρθησαν ὅλοι μὲ ἀνδρείαν· ὁ Θεοδωρὸς Ζαχαρόπουλος διακρίθηκε περισσότερο, διότι ἔπεσε μέσα εἰς ἓνα σπῆτι ὅπου ἦτον εἴκοσι Τούρκοι καὶ τοὺς ἐχάλασε. Ὁ Σταμάτης Μήτσας ἐλαβώθηκε εἰς τὸ ποδάρι ἀπὸ μπαγιονέτα. Ἡ καβαλλαρία ἢ τακτικὴ ἐπῆγε εἰς τὴν Ἄρια. Ὁ Ἀλμείδας (4) μὲ ὑποσχέθηκε ὅτι ἐπιστρέφει, καὶ αὐτὸς ἔλαβε διαταγὴν καὶ ἐπῆγε εἰς τοῦ Δαμαλᾶ.

Ὁ Ἰμπραϊμης ἐτραβήχθηκε εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ἦλθε ὁ Σεπτέμβριος μῆνας, καὶ εἰς τὸν Ὀκτώβριον ἐπῆγα εἰς τὸ Ἀνάπλι, διὰ νὰ ὀμιλήσωμεν διὰ τὴν Συνέλευσιν. Εἶπα τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Συνελεύσεως νὰ συναχθοῦν νὰ τοὺς εἰπῶ μίαν ὀμιλίαν. Ἐσυνάχθησαν καὶ ἐπαρησιάζθηκα εἰς τὴν Συνέλευσίν τους καὶ ἐπῆγα καὶ ἐγὼ καὶ τοὺς ὀμίλησα τοιούτως, ὅτι: «Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ προκηρύξετε, ὡς ἐπιτροπὴ τῆς Συνελεύσεως, νὰ συναχθοῦν οἱ πληρεξούσιοι ὅπου ἦτον γνωρισμένοι, νὰ τελειώσωμεν τὴν Συνέλευσιν τοῦ ἀπερασμένου Ἀπριλίου καὶ θέλει χασομερίσωμεν. Τώρα εἶναι καιρὸς, εἶναι χειμῶνας καὶ οὔτε ἡμεῖς πολεμοῦμε, οὔτε ὁ Ἰμπραϊμης». Ἐκεῖνοι μοῦ ἀποκρίθησαν: «Ποῦ νὰ γένει ἡ Συνέλευσις;» Καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Ἀπάνω στὴν Πελοπόννησον νὰ γένει ἡ Συνέλευσις, νὰ ἔχομε καὶ ἔγνωιαν τὸν Ἰμπραϊμ ὅπου νὰ δίνομε εἰς τὸ στρατιωτικὸν βοήθειαν εἰς κάθε ἀνάγκη, διότι ἔχομε τὸν ἐχθρὸν εἰς τὴν πόρταν μας». Καὶ εὐτοῦνοι μὲ ἀπεκρίθησαν: «Ποῦ νὰ κάμομε συνέλευσιν εἰς σίγουρον τόπον», καὶ τοὺς ἀποκρίθηκα: «Εἶναι τὸ Λενίδι, εἶναι τὸ Κρανίδι, εἶναι τὸ Καστρί, εἶναι καὶ ἡ Πιάδα, ἀπὸ τοὺς 4 τόπους ὅποιον θέλετε ἐκλέχτε». Μὲ ἀπεκρίθησαν: «Νὰ ρωτήσωμεν καὶ τὴν διοικητικὴν ἐπιτροπὴν». Καὶ ἀνταμώσαμεν καὶ ὀμίλησαν τὰ δύο σώματα, καὶ ἀποφάσισαν μὲ δόλο ἢ εἰς τὸν Πόρο ἢ εἰς τὴν Αἴγινα, διὰ νὰ κάμουν τὴν Συνέλευσιν κατὰ θέλησίν τους, ὅποιον πληρεξούσιον θέλουν νὰ ἐμβάζουν, ὅποιον δὲν θέλουν νὰ μὴ τὸν δέχονται εἰς τὸ νησί. Καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε ἡ ἐπιτροπὴ τὴν ὀμιλίαν ὅπου ἔκαμε μὲ τὸ ἄλλο σῶμα τὸ Κυβερνητικόν, ὅτι νὰ γένει ἡ Συνέλευσις εἰς τὸν Πόρο, ἢ εἰς τὴν Αἴγινα. Καὶ ἐγὼ δὲν τὸ ἐδέχθηκα, καὶ τοὺς

ἐπροφασίσθηκα ὅτι: «Ἐγὼ εἰς τὸ γιὰ δὲν ἐμπαίνω, γιὰτὶ ἔκαμα ὄρκο, ὅταν μὲ εἶχαν εἰς τὴν Ὑδρα, καὶ δὲν μπαίνω πλιὸ στοῦ πέλαγο. Ἐὰν δὲν εἶμαι εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐγὼ, ποῦ ἤμουν ἓνα ἄτομο, δὲν ἐβλαβε· ὁμῶς εἶχα πολλοὺς ψήφους, καὶ ἀπὸ τὰ ἄρματα καὶ πολιτικούς, εἶχα καὶ ἄλλους ποῦ δὲν ἤθελαν νὰ πάνε». Καὶ μὲ αὐτὸ ἐσηκώθηκα καὶ ἐπῆγα εἰς τοῦ κυρ Ἀνδρέα νὰ τοῦ ὀμιλήσω περὶ τοῦ τόπου τῆς Συνελεύσεως. Ἦτον πρόεδρος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ σπίτι του καὶ ἀρχίνησα τὴν ὀμιλίαν, καὶ τοῦ ἔλεγα: «Ἡ συνέλευσις εἰς τὰ νησιὰ δὲν εἶναι εὐλογο διὰ τὴν Πελοπόννησο, οὔτε διὰ ὅλο τὸ ἔθνος, διότι ἀλαργεύοντας ἡμεῖς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ἢ Πελοπόννησος κρῶνει, καὶ ὅσο εἴμεθα εἰς τὴν ξηρὰ τοὺς ἐμψυχώνουμε». Ὁ κυρ Ἀνδρέας ἐκάθονταν εἰς τὸ παράθυρο καὶ ἐκοίταζε ἔξω καὶ ὄχι ἐμέ, ἐκούνειε καὶ τὸ πόδι. Τότες γυρίζω: «Κυρ Ἀνδρέα, ἐγὼ σοῦ (1) κουβεντιάζω καὶ σὺ κοιτᾶς ἀλλοῦθε. Ὑγίαινε, ἀδελφέ, καὶ πλέον δὲν σοῦ ὀμιλῶ δι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν». Καὶ τῆς εὐθὺς ἐπῆγα εἰς τὸ σπίτι μου καὶ ἐκαβάλληκα καὶ ἐπῆρα καὶ τὸν Τσόκρη μὲ διακοσίους ἀνθρώπους καὶ τὸν Νικολάκη Πονηρὸ καὶ Ἀναγνωστάκο, ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ ὅσο νὰ πάγω στὴν Ἐρμιόνη, ἐσύναξα τετρακοσίους, καὶ μαθαίνοντας ὅτι ἐγὼ πάω στὴν Ἐρμιόνη, σηκώθηκα καὶ αἱ δύο ἐπιτροπαὶ καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Αἴγινα καὶ ἐπροκήρυξαν τὴν Συνέλευσιν. Καὶ ἐπροκήρυξα καὶ ἐγὼ νὰ μαζωχθῶν νὰ κάμομε τὴν συνέλευσιν στὴν Ἐρμιόνη. Ἔστειλα τὸν Νικολάκη Πονηρὸ εἰς τὴν Ὑδρα, εἰς τὸν κυρ Γιώργη καὶ λοιποὺς Ὑδραῖους καὶ ἦλθον καὶ οἱ Ὑδραῖοι καὶ ἡ συνέλευσις ἡ ἐδικὴ μας ἦτον ὡς ἐνενήντα πληρεξούσιοι καὶ εἰς τὴν Αἴγινα ἦτον πενήντα μὲ τὲς δύο ἐπιτροπές. Ἡ διαίρεσις ἀκολουθοῦσε τρεῖς μῆνας. Ὁ Ἄμιλτον εὐρισκότουε τὸν τότε καιρὸ ἐκεῖ, ἐπῆγαινε καὶ εἰς τὴν Αἴγινα καὶ ἔρχονταν καὶ εἰς ἡμᾶς, νὰ μᾶς ἐνώσει νὰ κάνομε τὴν συνέλευσίν μας, καὶ ἡμεῖς ἐλέγαμε: «Ἄς ἔλθουν ἐδῶ οἱ Αἰγινήται, ποῦ εἴμεθα πλιότεροι (2) καὶ τοὺς δεχόμεστε». Ἐκεῖνοι ἔλεγον (3) τὸ ἴδιο. Καὶ ἐφιλονικούνταν τὸ πρᾶγμα καὶ ἔγραφαν εἰς τὸν μινίστρο Κάνιγγ ὡς ἐπιτροπή, καὶ ἐγὼ ἔγραφα ἀτομικῶς. Καὶ ἐλάβαιναν καὶ ἐκεῖνοι ἀπόκριση, ἐλάβαινα καὶ ἐγώ. Ἔγινε ἓνας καυγᾶς εἰς τὴν Ὑδρα μὲ τὸν Ἄμιλτον καὶ ἐσκοτώθηκα, καὶ ὁ Ἄμιλτον ἦτον ἐνοχλημένος μὲ τοὺς Ὑδραῖους.

Ἦλθε μία ἡμέρα ὁ Ἄμιλτον εἰς τὸ κονάκι, ὅπου ἐκρατοῦσα εἰς τὴν Ἐρμιόνη καὶ πάντα εἶχα διερμηνευτὴ τὸν κόντε Ἀνδρέα Μεταξᾶ μὴν ἡξεύροντας τὴν γλώσσα. Μοῦ λέγει μία ἡμέρα ὁ Ἄμιλτον: «Ἔμαθα ὅτι ἡ δικὴ σας συνέλευσις ἔχει γνώμη νὰ καλέσει τὸν Καποδίστρια». Καὶ ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα: «Ὅποιος σὲ τὸ εἶπα σὲ ἐγέλασε· διατὶ ὁ Καποδίστριας ἦτον μινίστρος τῆς Ρωσίας (4) καὶ δὲν μᾶς δίδει χεῖρι κατὰ ὥρας νὰ προσκαλέσωμεν τοιοῦτον ἄνθρωπον· καὶ ὁ καιρὸς θέλει μᾶς ὀδηγήσει, διατὶ κρεμιόμαστε ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, ποῦ ὑπεσχέθη τὴν διαφέντεψή μας». Καὶ ἔτσι ἀναχώρησε ὁ Ἄμιλτον. Καὶ ἡμεῖς τὸν Μάρτιον μῆνα, σὰν ἐγινήκαμε πλήρεις ἐνενήντα, ἀρχίσαμεν τὲς ἐργασίες μας καὶ ἐβάλαμεν πρόεδρον τὸν Σισίνην. Τότενες ἔφθασε καὶ ὁ Κόχραν καὶ τὸν ἐψηφίσαμεν ἀρχιθαλάσσιον εἰς τὲς τρεῖς μοῖρες Σπετσῶν, Ὑδραίων καὶ Ψαρῶν. Εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν (1) ἦλθε καὶ ὁ Τσώρτς, διατὶ ἔλεγε ἡ Συνέλευσις τῆς Αἰγίνης, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης γυρεῦει πάντα νὰ γίνῃ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἑλλάδος, κὶ ἐγὼ ἀποφάσισα, διὰ νὰ μὴν εὐρίσκουν αὐτὴν τὴν πρόφασιν, ἔρριξα τὴν φιλοτιμία μου κάτω διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, καὶ ἔρριξαν κάτω τὴν φιλοτιμίαν τους καὶ αἱ τρεῖς νῆσοι καὶ ὑπόγραψαν ἀρχιθαλάσσιον τὸν Κόχραν. Καὶ ἐρχόμενος ὁ Κόχραν εἰς τὸν Πόρον, ἐπῆρα τὸν Μεταξᾶ νὰ τὸν ἀνταμώσω εἰς τὸ καράβι καὶ ὀμιλήσαμεν τὰ ὅσα ἀπεφάσισε ἡ συνέλευσις μας. Αὐτὸς ἐζήτησε τὴν ἐνωσιν καὶ ἡμεῖς ἐλέγαμεν τὴν ἴδιαν ὀμιλίαν: «Ἄς ἔλθῃ ἡ συνέλευσις τῆς Αἰγίνης καὶ ἡμεῖς τὴν δεχόμεθα». Καὶ εἶδα εἰς τὴν ὀμιλίαν τοῦ τὴν φαντασίαν ὅπου εἶχεν ὁ Κόχραν καὶ ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα, ὡς Ἕλληνας, φαντασμένα. Βγαίνοντας ἀναχωρήσαμεν καὶ ἐπῆγαμεν πίσω στὴν Ἐρμιόνη καὶ ἐκρατήσαμε καὶ τὸν γκενεράλη Τσούρτς εἰς τὴν Ἐρμιόνη. Καὶ τότε ἔσμιξε ὁ Κόχραν μὲ τὸν Τσούρτς καὶ ἐγιναν μία γνώμη διὰ νὰ μᾶς συμβιβάσουν. Ἐκεῖνες τὲς ὥρες ἔγραφαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὅτι εἶναι στενοχωρημένοι ἀπὸ στρατεύματα, καὶ τότε ἡ συνέλευσις μ' ἐπεφόρτισε νὰ στείλω στρατεύματα, καὶ διάταξα τὸν Γενναῖον καὶ ὅλες τὲς ἐπαρχίες, καὶ σὲ εἴκοσι ἡμέρες ἐγίνε μὲ τρεῖς χιλιάδες, καὶ μὲ ὑποσχέθηκε ἡ συνέλευσις, ὅτι νὰ τοὺς πληρώσει ἡ συνέλευσις, τὸ ἔθνος, τοὺς λουφέδες, καὶ ἔτσι ἐμείναμε ἡσυχοί. Τότες ἤθελαν οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῆς θαλάσσης καὶ ξηρᾶς νὰ μᾶς ἐνώσουν, καὶ νὰ εὐρουν ἓνα τρίτον τόπον, διὰ νὰ τελειώσουν τὴν συνέλευσιν· καὶ ὁ τρίτος τόπος ἦτον ἡ Τροιζήνα, λεγόμενῃ Δαμαλᾶ. Ὅμως ἀποκριθήκαμεν τῶν ἀρχηγῶν: «Ἡμεῖς πηγαίνομεν, ὅσα πρακτικὰ ἔχομε κάμει νὰ εἶναι ἐπικυρωμένα ἀπὸ τὴν συνέλευσιν, ἢ φρουρὰ νὰ μείνῃ ἡ ἴδια (2) (τὸν Νικηταρᾶ εἶχαμεν) καὶ ἂν στεροχθῶν ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν Τροιζήναν». Καὶ ἔτσι ἐστέρχθηκα οἱ Αἰγινήτες. Καὶ ἐσηκώθηκα καὶ τὰ δύο μέρη καὶ ἐσμίξαμεν εἰς τὴν Τροιζήνα, καὶ ἐνωμένοι εἰς τὴν Τροιζήνα ἀρχίσαμεν νὰ πρακτικὰ (ὅσα εἶχαμεν καμωμένα ἡμεῖς ἐμείναν ἀσάλευτα) καὶ ἀρχίσαμεν

εμπρός. Απεφασίσαμεν να ψηφίσωμεν τρία άτομα επιτροπή κυβερνητική δια να τηρᾶ (3) τὰ στρατεύματα, 15 τόσα άτομα δια τὸ Βουλευτικόν. Καὶ ἐψηφοφορήσαμεν, καὶ οἱ πλέον ψηφοὶ ἔπεσαν εἰς τὸ Γεωργάκη Μαυρομιχάλη, Μακρῆ καὶ Νάκο, νὰ εἶναι ἐπιτροπή προσωρινή, ὅσο νὰ ἐκλέξομε πρόεδρο. Ἡ ἐπιτροπή ἀσηκώθη καὶ ἐπῆγε εἰς τὸν Πόρο, καὶ ἔμεινε ἡ συνέλευσις νὰ τελειώσῃ τὰ πρακτικά της. Ἡμεῖς εἶχαμεν γνώμην νὰ προβάλωμεν τὸν Καποδίστριαν (1827). Ὅλοι ἐδοκιμάσθησαν στὲς Κυβέρησεις, καὶ ὅλο εἰς τὸ χειρότερο ἐπηγαίναμε τὸ ἔθνος ἀπὸ τὲς διχονοίεσ μας. Τότε ἐξεφώνησα καὶ εἶπα: «Ἡμεῖς, τὰ ἄρματα, ἐρρίζαμεν τὴν φιλοτιμίαν μας, καὶ ἔβαλαν τὸν Τσοῦρτς Ἀγγλον, καὶ οἱ ἀνδρεῖοι θαλασσινοὶ μας τὸν Κόχραν, τώρα, καὶ οἱ πολιτικοὶ πρέπει νὰ ρίξετε καὶ ἐσεῖς τὴν φιλοτιμίαν σας, νὰ ἐκλέξωμεν ἕναν Πρόεδρον νὰ μᾶς κυβερνήσῃ, νὰ ἰδοῦμεν οἱ Ἄγγλοι ὅπου ὑποσχέθησαν δια τὴν ἀνεξαρτησίαν μας». Μία τῶν ἡμερῶν ἔβλεπαν ὅτι ἠθελαν νὰ προσκαλέσουν τὸν Καποδίστριαν εἰς τὸ ἔθνος, καὶ ἐκίνησαν ὀπλισμένοι νὰ ἐλθοῦν ἂν ἠμπορέσουν καὶ μᾶς φοβίσουν νὰ πάρουν τὰ πρακτικά, (ἦτον γραμματικὸς ὁ Σπηλιάδης) κι ἐγὼ τοὺς ἐκατάλαβα μὲ τί σκοπὸν ἦλθαν καὶ ἔκαμαν συνέλευσιν εἰς τοῦ Μαυρομιχάλη τὸ σπίτι, ἐπροσκάλεσαν καὶ ἐμένα, καὶ ἐπῆγα μόνος μου, καὶ ἀρχίησαν νὰ μὲ ὀμιλήσουν περὶ τῆς συνελύσεως, ὅτι δὲν βλέπουν καλὰ πράγματα εἰς τὴν συνέλευσιν. Ἐγὼ ἀποκρίθηκα μὲ πείσμα, ὅτι τὸ ἔθνος αὐτὸ θέλει, καὶ ὅποιος δὲν τοῦ ἀρέσει, ἂς τὸ χαλάσει ἂν ἠμπορέσει, καὶ ἐβγήκα χωρὶς ἄλλον λόγον ἔξω. Βλέποντας ὅτι δὲν εἶχαν δύναμιν, καὶ ἂν εἶχαν δοκιμάσει ἤθελε ἐντροπιασθοῦν, ἐδιαλύθησαν. Σὲ δύο ἡμέρες ἐκάμαμε συνέλευσιν καὶ ἀπεφασίσαμεν τὴν αὐγὴν, ὅτι τὸ ἀπόγευμα νὰ ὑπογράψωμεν τὸν Καποδίστριαν (4). Καὶ ἔτσι ἐπῆγα εἰς τὸ κονάκι μου, ἔφαγα ψωμί καὶ ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ. Βλέπω καὶ ἦλθε ὁ κύρ Γεώργης Κουντουριώτης καὶ Καρακατζάνης Σπετσιώτης, καὶ Μακρῆς Ψαριανὸς νὰ μοῦ ὀμιλήσουν δια τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Καποδίστρια, ὅπου θέλει ἀπογράψωμεν ἀπομεσήμερα. Μοῦ λένε, ὅτι: «Τὸ ἀπομεσήμερον θὰ ὑπογράψωμεν δια τὸν Καποδίστριαν». - «Τὶ μ' ἐρωτᾶτε ἐμένα, ἐγὼ δὲν εἶμαι πρόεδρος οὐδὲ (5) ἔθνος: ἔτσι ἀποφασίσανε τὴν αὐγὴν ὁ Πρόεδρος Σισίνης καὶ τὸ ἔθνος». Μοῦ ἀπεκρίθησαν ὅτι: «Εἶναι καλὸ νὰ στείλωμεν νὰ πάρωμεν γνώμην ἀπὸ τὸν Ἄμιλτον, ἀραμένον εἰς τὸν Πόρον, ὅτι ἦταν φερεμένος ἀπὸ τὴν Σμύρνη». - «Τί, νὰ στείλωμεν κανένα τυχοδιώκτην νὰ λέγει ἄλλα καὶ ἄλλα νὰ μᾶς λέγει καὶ νὰ χαλάσει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔθνους. Ποῖον εὐρίσκετε εὐλογον νὰ στείλωμεν; Ἄν ἐμπιστεύεσθε εἰς ἐμένα νὰ πάγω ἐγὼ ὁ ἴδιος». - «Σ' ἐμπιστευόμεθα» (1) τρεῖς φορές, μὲ εἶπαν, «σ' ἐμπιστευόμεθα». Ὁ Κουντουριώτης ἦτον μὲ μίαν γνώμην, ὅτι εἶχα εἰπεῖ τοῦ Ἄμιλτον, ὅτι δὲν θὰ ἐκλέξωμεν τὸν Καποδίστριαν, καὶ ἐνόμιζε ὅτι θὰ εὕρω ἀντίστασιν ἀπὸ τὸν Ἄμιλτον. Καὶ τότενες τοὺς εἶπα: «Σύρτε εἰς τὸ καλόν». Καὶ ἐσηκώθηκα καὶ ἔκραξα τὸν Μεταξᾶ, καὶ ἐπῆρα καὶ δέκα νομάτους, τὸ μεσημέρι, καὶ δὲν ἠῤῥεξε ἄλλος κανένας ποῦ ὑπάγω, μόνον τὸν Νικηταρᾶν ἔκραξα καὶ τοῦ εἶπα νὰ ἔχει τὴν ἐγνοιαν, νὰ μὴ γίνῃ κανένα σκάνδαλον, ἕως ὅπου νὰ ἔλθω. Ἡ συνέλευσις τῆς (2) ἤρχετο θαῦμα, μὴν ἠξεύροντας ποῦ ὑπάγω. Καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ ποτάμι τοῦ Πόρου, καὶ οἱ βάρκες τοῦ Ἄμιλτον ἔκαναν νερό, καὶ ἐμπήκαμεν εἰς μίαν βάρκα, καὶ ἐπήγαμεν ἐπάνω στὴν φεργάδα (3). Μᾶς ἐδέχθηκε ὁ Ἄμιλτον καὶ ἐκάτσαμεν εἰς ὀμιλίαν. Τοῦ λέγω: «Πῶς σοῦ φαίνεται τώρα, ποῦ ἐνώθηκε ἡ Συνέλευσις καὶ κοντεύει νὰ τελειώσῃ;» - «Χαίρομαι τὴν ἔνωσίν σας, ἐκάματε πολλὰ καλά». Τοῦ εἶπα: «Καπιτὰν Ἄμιλτον, ἦλθαμεν νὰ πάρωμεν τὴν συμβουλὴν σου, ὡς μᾶς συμβούλευες πάντοτε δια τὴν ἐλευθερίαν μας. Σὲ γνωρίζομεν ὡς ἕναν εὐεργέτην ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους καλύτερον». Μᾶς εἶπε: «Πέστε τὴν γνώμην σας, καὶ ἂν δύναμαι κι ἐγὼ νὰ σᾶς ἀποκριθῶ εἰς τὴν γνώμην σας». «Στοχάζομαι, Καπιτὰν Ἄμιλτον, ὅτι τοὺς γνωρίζεις τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ ἐδῶ καὶ τόσοσ χρόνους. Τοὺς βάλαμεν ὅλους νὰ μᾶς κυβερνήσουν, καὶ ποτὲ δὲν μᾶς ἐκυβέρνησαν καθὼς ἔπρεπε, καὶ βλέποντας ὅτι δὲν ἔχομεν ἄνθρωπον πολιτικόν νὰ μᾶς κυβερνήσῃ, ἦλθαμεν νὰ σὲ πάρωμεν εἰς γνώμην, διατὶ ἐκεῖνο ὅπου ἤρχετο τῆς Συνελύσεως ἀπὸ τὸ χέρι της, τὸ διορθώσαμεν, ἔβαλε τὸν Κόχραν ἀρχιθαλάσσιον, τὸν Τζώρτζ ἀρχιστράτηγον, τώρα χρειαζόμεθα ἕναν πολιτικόν. Τάχα δὲν μᾶς δίδει ἡ Ἀγγλία ἕνα πρόεδρον, ἕνα Βασιλέα;» Μᾶς ἀποκρίθηκε: «Ὅχι, ποτὲ δὲν γίνεται». - «Δὲν μᾶς δίδει ἡ Φράντζα;» - «Ὁμοίως» μᾶς ἀποκρίθη. - «Ἡ Ρουσία;» - «Ὅχι». - «Ἡ Προυσία;» - «Ὅχι». - «Ἡ Ἀνάπολη;» - «Ὅχι». - «Ἡ Ἰσπανία;» - «Ὅχι, δὲν γίνεται». Αφοῦ ἐμελέτησα ὅλα τὰ βασιλεία: - «Σὰν δὲν μᾶς δίδουν τοῦτες οἱ αὐλές, τί θὰ γίνωμεν ἡμεῖς;» - Μᾶς ἀποκρίθηκε, ὅτι: «Τηρᾶτε νὰ εὐρῆτε κανέναν Ἕλληνα». - «Ἡμεῖς ἄλλον Ἕλληνα ἀξιώτερον δὲν ἔχομεν, μόνον νὰ ἐκλέξωμεν τὸν Καποδίστριαν». Ἐγύρισε καὶ μ' ἐκοίταξε, ἀκούοντας τὸ ὄνομα Καποδίστρια, καὶ μοῦ εἶπε: «Δὲν ἦσουν ἐσὺ ποῦ μοῦ εἶπες δὲν τὸν δεχόμεθα τὸν Καποδίστρια, διατὶ εἶναι τῆς Ρουσίας μινίστρος;» - «Ναί, ἐγὼ, τοῦ εἶπα. Ἄλλος καιρὸς ἦτον τότε, καὶ ἄλλος τώρα. Διατὶ τὴν Ἀγγλίαν ποῦ ἔχομεν ὑπεράσπισιν, τὸ δεξι χέρι της Ἑλλάδος εἶναι ἡ θάλασσα, καὶ ἐβάλαμεν Ἄγγλον ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ τὸ ζερβὶ χέρι Ἄγγλον, ὅπου εἶναι

ή δύναμις τῆς ξηρᾶς. Καί ἂν μᾶς ἔδιδε ἡ Ἀγγλία καί ἕναν πολιτικόν, καί ἐκεῖνον τὸν ἐβάναμεν καί δὲν ἐτζακίζαμεν τὸ κεφάλι μας στὸν ἕναν καί στὸν ἄλλον, καί δι' αὐτό, ὡς μοῦ λές, δὲν γίνεται. Πρέπει νὰ καλέσωμεν τὸν Καποδίστριαν». Μοῦ ἀποκρίθηκε ἐκ καρδίας: «Πάρτε τὸν Καποδίστρια ἢ ὅποιον διάβολον θέλετε, διατὶ ἐχαθήκατε». - Αὐτὸ ἤθελα νὰ ἀκούσω ἀπὸ τὸ στόμα του, τὸ ἄκουσα, καί ἀπέκει ἐτελείωσε ἡ ὁμιλία μας, καί τῆς εὐθὺς ἀνεχώρησα. Ἐχασομέρησα πολὺ εἰς τὴν φρεγάδα, καί τὸ ταμποῦρο τῆς Συνελεύσεως ἀρχίναε νὰ κτυπᾷ. Ἀκούοντας τὸ ταμποῦρο οἱ πληρεξούσιοι τῶν τριῶν νησιῶν ἀνεχώρησαν, καί ἐτράβηξαν καί ἐπῆγαν κοντὰ εἰς τὴν Παναγίαν (4), διὰ νὰ πᾶνε εἰς τὸν Ἄμιλτον. Καί ὁ Ἄμιλτον τοὺς εἶδε μὲ τὸ κιάλε, καί ἐμπήκε εἰς τὴν φελούκα, καί ἦλθε εἰς τὴν Παναγιά. Καί ἐπῆγαν οἱ πληρεξούσιοι τῶν νήσων (5), διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν καί ὁ Ἄμιλτον τοὺς ἠρώτησε: «Πῶς ἐφύγατε ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν;» - «Ἦλθαμεν νὰ σὲ πάρωμεν διὰ μίαν γνώμην». Καί αὐτὸς τοὺς ἀποκρίθηκε: «Ἐγὼ τὴν γνώμην τὴν ἔδωσα τοῦ Κολοκοτρώνη καί κάμετε ὅ,τι σᾶς εἶπεῖ». Καί ἀνεχώρησε κατὰ τὴν φρεγάδα. Μισὴ ὥρα ἦτον μακρὰν ἡ Παναγιά ἀπὸ τὴν συνέλευσιν· οἱ Ὑδραῖοι γυρίζουν. Ἔστειλαν καί μ' ἔκραξαν, καί τοὺς διηγῆθηκα ὅ,τι εἶπα. Τὴν αὐγὴν ἐσυναχθήκαμεν καί ὑπογράψαμεν διὰ τὸν Καποδίστρια. Ἄρχισαν καί ἔκαμαν τὰ γράμματα τῆς προσκλήσεως, τὰ ἔστειλαν ἀπὸ τρία μέρη, καί ἔτζι ἐτελείωσε ἐκεῖνη ἡ ὑπόθεσις. Ἐσυνάχθημεν τὴν ἄλλην ἡμέραν ν' ἀποφασίσωμεν πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ, νὰ ψηφοφορηθοῦν τὰ ἄτομα διὰ τὴν προεδρίαν. Ἐπετάονταν στὴν Συνέλευσιν τὴν ἄλλην ἡμέραν, τὸν Ζαῖμη, ἄλλος τὸν Μπαρλᾶ, ἄλλος τὸν Κουντουριώτη, ἄλλος τὸν Πρασᾶ ἀπὸ τὴν Ἀνδρούσα, καί ἔγινε χασμωδία. Τὴν ἄλλην ἡμέρα πάλιν τὸ ἴδιον εἰκοσι νὰ ψηφοφορήσουν, τὴν ἄλλην 16. Εἶδα τὴν χασμωδίαν καί τὸ παράξενο τοῦ κόσμου. Ἐσηκώθηκα ὀλόρθος: «Σεβαστὴ Συνέλευσις, ἡμεῖς καθήμεσθε (1) καί φιλονικοῦμεν διὰ Πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ, καί ἡ πατρις μας κινδυνεύει νὰ χαθεῖ καί ἔχομεν συνέλευσιν ἑπτὰ μῆνες καί πρόεδρος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα εἶναι ὁ Κιουταχῆς, καί πρόεδρος τῆς Πελοποννήσου ὁ Ἰμπραῖμης, καί ἡμεῖς καθήμεθα καί φιλονικοῦμεν, καί τώρα ἦλθε ὁ Μᾶης, καί ἡ Ἀθήνα κινδυνεύει καί ἡ Πελοπόννησος κινδυνεύει. Ἐχάθηκεν ἕνας ἀπὸ τόσους Ἑλληνας πληρεξούσιους νὰ κάμωμεν Πρόεδρον; Ὅμως καθήμεθα καί φιλονικοῦμεν!» Ἐκοίταξα τριγύρω μου, καί εἶδα ἕνα γεροντάκι, καί ἐκάθητο μὲ τοὺς Κρητικούς, ἀλλ' οὔτε τὸ ὄνομά του ἐγνώριζα, οὔτε τὸν εἶδα, καί πηδάω μέσα ἀπὸ τὴν συνέλευση καί τὸν ἀρπάχνω, καί τὸν πηγαίνω εἰς τὸ κάθισμα τοῦ προέδρου Σισίνη, καί τὸν κάθισα στὸ σκαμνί. Εἶπα: «Τοῦτος δὲν εἶναι ἄξιος;». Καί ὅλη ἡ Συνέλευσις ἔβαλε τὴν φωνήν: «Ἄξιος, ἄξιος» καί ἐχειροκρότησε, καί ἐτελείωσε. Τὸν πατέρα μου συγχωροῦσαν (2). Ὁ Ρενιέρης σὰν νὰ ἐφοβήθηκε. Ἐτζι διαλύθηκε ἡ συνέλευσις.

Μία φορὰ ἐπὶ Κουντουριώτη ἐπῆγα εἰς τὸ Ἀνάπλι, καί εἶπα τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι: οἱ Ρουμελιῶτες πληρώνονται, καί οἱ Πελοποννήσιοι ἐγδύθησαν ἀπὸ τὸν Ἰμπραῖμη, καί δὲν ἔχουν ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει· δὲν τοὺς πληρώνετε ὅπου ἐχάθησαν; Καί ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν 12.000 πρακτικούς, καί ὁ ἀριθμὸς νὰ εἶναι διὰ 15.000, ὅπου τὸ περιπλέον νὰ γίνονται ἀναλογία διὰ νὰ τοὺς ἔρχονται 30 γρόσια τὸ μῆνα. Μοῦ εἶπαν, νὰ δουλεύουν τρεῖς μῆνες, καί εἰς τρεῖς μῆνες νὰ ἔλθουν νὰ πάρουν τὰ μηνιαῖα. Ἦλθανε τρεῖς μῆνες, καί ἔστειλα νὰ πάρω τὸ μηνιαῖο. Μοῦ ἀποκρίθησαν, ὅτι: «Μία μικρὴ δόσις ἦλθε ἀπὸ διόμιση μιλλιούνια, καί ἡ Κυβέρνησις εἶχε ἄλλες ἀναγκαῖες ὑπόθεσες, καί ἐδόθησαν, ἡ ἐμπειρία σου ὁμως θὰ καταπραῖνει τοὺς στρατιώτας νὰ λάβουν ὑπομονήν».

Ἡ ἐπανάστασις ἡ ἐδικὴ μας δὲν ὁμοιάζει μὲ καμμιάν ἀπ' ὅσες γίνονται τὴν σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην. Τῆς Εὐρώπης αἱ ἐπαναστάσεις ἐναντίον τῶν διοικήσεων τῶν εἶναι ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ ἐδικὸς μας πόλεμος ἦτον ὁ πλέον δίκαιος, ἦτον ἔθνος μὲ ἄλλο ἔθνος, ἦτον μὲ ἕνα λαόν, ὅπου ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναγνωρισθεῖ ὡς τοιοῦτος, οὔτε νὰ ὀρκισθεῖ, παρὰ μόνο ὅ,τι ἔκαμεν ἡ βία. Οὔτε ὁ Σουλτάνος ἠθέλησε ποτὲ νὰ θεωρήσει τὸν Ἑλληνικὸν λαόν ὡς λαόν, ἀλλ' ὡς σκλάβους. Μίαν φορὰν, ὅταν ἐπῆραμεν τὸ Ναύπλιον, ἦλθε ὁ Ἄμιλτον νὰ μὲ ἰδεῖ· μοῦ εἶπε ὅτι: «πρέπει οἱ Ἕλληνες νὰ ζητήσουν συμβιβασμόν, καί ἡ Ἀγγλία νὰ μεσιτεῦσει». Ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα, ὅτι: «Αὐτὸ δὲν γίνεται ποτέ, ἐλευθερία ἢ θάνατος. Ἐμεῖς, Καπετὰν Ἄμιλτον, ποτὲ συμβιβασμόν δὲν ἐκάμαμεν μὲ τοὺς Τούρκους. Ἄλλους ἔκοψε, ἄλλους ἐσκόλαβωσε μὲ τὸ σπαθί καί ἄλλοι, καθὼς ἡμεῖς, ἐζούσαμεν ἐλεύθεροι ἀπὸ γενεὰ εἰς γενεά. Ὁ βασιλεὺς μας ἐσκοτώθη, καμμία συνθήκη δὲν ἔκαμε· ἡ φρουρά του εἶχε παντοτινὸν πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους καί δύο φρούρια ἦτον πάντοτε ἀνυπότακτα». Μὲ εἶπε: «Ποῖα εἶναι ἡ βασιλικὴ φρουρά του, ποῖα εἶναι τὰ φρούρια;» - «Ἡ φρουρά τοῦ Βασιλέως μας εἶναι οἱ λεγόμενοι Κλέφται, τὰ φρούρια ἡ Μάνη καί τὸ Σούλι καί τὰ βουνά». Ἐτζι δὲν μὲ ὁμίλησε πλέον. Ὁ κόσμος μᾶς ἔλεγε τρελλούς. Ἡμεῖς, ἂν δὲν εἴμεθα τρελλοί,

δὲν ἐκάναμεν τὴν ἐπανάστασιν, διατὶ ἠθέλαμεν συλλογισθεῖ πρῶτον διὰ πολεμοφόδια, καβαλλαρία μας, πυροβολικό μας, πυροτοθῆκες μας, τὰ μαγαζιά μας, ἠθέλαμεν λογαριάσει τὴν δύναμιν τὴν ἐδικὴν μας, τὴν τούρκικη δύναμη. Τώρα ὅπου ἐνίκησαμεν, ὅπου ἐτελειώσαμεν μὲ καλὸ τὸν πόλεμόν μας, μακαρίζομεθα, ἐπαινόμεθα. Ἄν δὲν εὐτυχούσαμεν, ἠθέλαμεν τρώγει κατάρες, ἀναθέματα. Ὁμοιάζαμεν σὰν νὰ εἶναι εἰς ἓνα λιμένα 50 - 60 καράβια φορτωμένα, ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ξεκόβει, κάνει πανιά, πηγαίνει εἰς τὴν δουλειά του καὶ μὲ μιὰ μεγάλη φουρτούνα, μὲ μεγάλο ἄνεμο, πηγαίνει, πουλεῖ, κερδίζει, γυρίζει ὀπίσω σῶον. Τότε ἀκοῦς ὅλα τὰ ἐπίλοιπα καράβια καὶ λέγουν: «Ἴδου ἄνθρωπος, ἰδου παλληκάρια, ἰδου φρόνιμος, καὶ ὄχι σὰν ἐμεῖς ὅπου καθόμεθα ἔτσι δειλοί, χαϊμένοι», καὶ κατηγοροῦνται οἱ καπεταναῖοι ὡς ἀνάξιοι. Ἄν δὲν εὐδοκιμοῦσε τὸ καράβι, ἤθελε εἰποῦν: «Μὰ τί τρελλὸς νὰ σηκωθεῖ μὲ τέτοια φουρτούνα, μὲ τέτοιο ἄνεμο, νὰ χαθεῖ ὁ παλιάνθρωπος, ἐπῆρε τὸν κόσμον εἰς τὸν λαϊμόν του». - Ἡ ἀρχηγία ἐνὸς στρατεύματος Ἑλληνικοῦ ἦτον μία τυραννία, διατὶ ἔκαμε καὶ τὸν ἀρχηγό, καὶ τὸν κριτῆ, καὶ τὸν φροντιστή, καὶ νὰ τοῦ φεύγουν κάθε ἡμέρα καὶ πάλιν νὰ ἔρχονται νὰ βαστάει ἓνα στρατόπεδον μὲ ψέμματα, μὲ κολακεῖες, μὲ παραμύθια· νὰ τοῦ λείπουν καὶ ζωοτροφίες καὶ πολεμοφόδια, καὶ νὰ μὴν ἀκοῦν καὶ νὰ φωνάζει ὁ ἀρχηγός· ἐνῶ εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ἀρχιστράτηγος διατάττει τοὺς στρατηγούς, οἱ στρατηγοὶ τοὺς συνταγματάρχας, οἱ συνταγματάρχαι τοὺς ταγματάρχας καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐκανε τὸ σχέδιόν του καὶ ἐξεμπέδευε. Νὰ μοῦ δώσει ὁ Βελιγκτῶν 40.000 στράτευμα τὸ ἐδιοικοῦσα, ἀλλ' αὐτουνοῦ νὰ τοῦ δώσουν 500 Ἑλληνας δὲν ἤμποροῦσε οὔτε μιὰ ὥρα νὰ τοὺς διοικήσει. Κάθε Ἑλληνας εἶχε τὰ καπρίτσια του, τὸ θεό του, καὶ ἔπρεπε νὰ κάμει κανεὶς δουλειὰ μὲ αὐτούς, ἄλλον νὰ φοβερίζει, ἄλλον νὰ κολακεύει, κατὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Εἰς τοὺς 1826 Νοέμβριον, σὰν ἐκατέβηκα ἐγὼ εἰς τὴν Ἐρμιόνην γιὰ τὴν Συνέλευσιν, εἶχα τὸν Γενναῖον πίσω ἀφημένον, διὰ νὰ ἐμποδάει τοῦ Ἰβραῖμη τὴν καταδρομὴν. Τότε ἡ ἐπαρχία τῆς Καρύταινας, καπεταναῖοι καὶ πρόκριτοι, τοῦ λένε ὅτι: «Ἄν ἤμπορεῖς (1) νὰ ἔφκιανες (2) τὸ κάστρο τῆς Καρύταινας, Γενναῖε, ἠμπόρειε νὰ φυλαχθεῖ τριγύρω ἡ Καρύταινα, τὸ Φανάρι καὶ ὅλες οἱ μεσόγειες ἐπαρχίες». Τὸν ἐκατάπεισαν τὸν Γενναῖον, καὶ εἶπε: «Νὰ στείλω τοῦ Πατέρα μου νὰ πάρω τὴν γνώμην καὶ νὰ ἰδοῦμε τί λέγει». Καὶ μοῦ ἔστειλε πεζὸν διὰ τοῦ κάστρου τὴν ὑπόθεσιν, καὶ τοῦ ἔδωσα τὴν ἀδειαν νὰ τὸ φτιάσει. Λαμβάνοντας τὴν ἀδειαν, ἔβαλε τῆς εὐθὺς καὶ ἐπλήρωσε τοὺς καμιναραίους διὰ χορήγι καὶ τοῦ ἔβγαλαν τέσσαρα καμίνια χορήγι, καὶ ἔστειλε καὶ ἔφερε καὶ μαστόρους, καὶ ἀρχίνησε καὶ τὸφτιανε. Καὶ ἐκεῖ πὺ ἀρχίνησε νὰ τὸ φτιάσει, ἤρθε τέσσαρα πέντε μάσκουλα καὶ τὰ ἐγέμιζε μπαρούτι καὶ τὰ ἔρριχνε, καὶ εἰπώθη ἤρρηκε κανόνια, καὶ ἡ φήμη οὕτως διεδίδετο. Κανέναν ἀνεγνώριμον δὲν ἄφηνε ν' ἀνέβει ἐπάνω, διατὶ ἦτον ὁ κόσμος προδότης. Καὶ ἀκούοντας ὁ Ἰμπραῖμης ὅτι ἤρθε κανόνια καὶ τὰ ἔρριχνε καθημερούσιον, δὲν ἐκίνησε νὰ πάει, διατὶ ἐστοχάζετο ὅτι κανόνια ἦτον. Ἐφκίασε πρῶτα τὲς πόρτες, ἔφκίασε τὲς στέρνες, καὶ ἀρχινώντας ἔφτιασε καὶ ἀπὸ τὸ Κάστρο ὅπου ἦτον ἀδύνατο κατὰ ὥρας, καὶ τότενες ἔβαλε φούρνους καὶ ἔκαμε καὶ παξιμάδι, καὶ ἔστειλε καὶ εἰς τὴν Δημητσάνα καὶ ἐπῆρε καὶ τρία τέσσερα φορτώματα μπαρούτι. Μολύβι ἔστοντας καὶ δὲν εὐρίσκονταν, ἔστειλε εἰς τὴν Ζάκυνθο καὶ ἀγόρασε πέντε ἕξ καντάρια βολύμι καὶ ἀγόρασε καὶ δυὸ κανόνια καὶ τὰ ἐκουβάλησε. Καὶ ἤφερε μαστόρους καὶ ἔφτιασε τὰ λέτα, καὶ τὰ ἔβαλε ἀπάνω στὸ κάστρο. Καὶ τότε δυναμώνοντας τὸ Κάστρο, ἡ ἐπαρχία Φαναριοῦ καὶ Καρύταινας ἤφεραν τὰ πράγματά τους, καὶ τὰ ἔβαλαν μέσα διὰ φύλαξιν, καὶ ἐδούλευσε ὅλον τὸν χειμῶνα ἕως τὸν Ἀπρίλιον, καὶ ἔφθιασε τρεῖς καζάρμες μέσα, καὶ τὸ ἐτελειώσε τὸ μέσα. Καὶ εἰς τὸν καιρόν, εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Λάλα, εἶχαν δύο κανόνια φερμένα ἀπὸ τὴν Κεφαλονιά, ἦτον καρφωμένα εἰς ἓνα τόπο, τὰ ἤφερε μὲ πολλὰ ἔξοδα, καὶ τὰ ἔβαλε εἰς τὸ Κάστρο. Τότενες ἔβανε φρουρὰ 200 στρατιώτας - εἶναι ἀνάμεσα σὲ δύο ποταμούς - εὐρέθησαν περικεφαλαῖες τῶν σταυροφόρων. - Εἶχε βάρδια εἰς ἓνα βουνὸ εἰς τὴν Τροπολιτζὰ κοντὰ, καὶ ὄντας ἔβγαιναν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Τριπολιτζάν, ὅπου ἐπήγαιναν πανταχοῦ λεηλατώντας εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ξάφνου ἐσκλάβωναν - ἦτον τότε βάρδιες, ἂν ἔβγαιναν Τούρκοι, ἔδιδαν σημεῖον. Τὸ κάστρο ἔδιδε σημεῖον καὶ ὀλόγυρα οἱ φαμελίες, τὰ ζῶα ἔπεφταν κατὰ τὸ κάστρο· καὶ πάλιν εἶχε βάρδια εἰς τὸ Ντερβένι τοῦ Λεονταριοῦ, καὶ ὅταν ἔκαναν φανὸ εἰς τὸ βουνό, ἔρριχναν δύο κανόνια, καὶ ἤξευραν ὅτι ἔρχοντο ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν οἱ Τούρκοι. Καὶ ἔτσι ἐφυλάγονταν ὁ λαός, διατὶ ἐπήγαιναν οἱ γεωργοὶ καὶ ἐγεωροῦσαν τὰ χωράφια, ὅτι εἶναι φυλαγμένοι ἀπὸ τὴν περιστάσιν αἰφνίδιαν τοῦ ἐχθροῦ, διατὶ ἐπέθαναν ἀπὸ τὴν πείναν, ὅτι οἱ γεωργοί, ἂν εἶχαν καὶ κανένα βόδι, δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ κατέβουν νὰ τοὺς βοηθήσουν, καὶ τότε κατέβαιναν μὲ τὴν προφύλαξιν τοῦ κάστρου. Καὶ οἱ βάρδιες ἡμέρα νύκτα ἦτο παντοῦ διὰ νὰ κάμουν φανούς, καὶ ἔκτοτε δὲν ἐλεηλάτησε διόλου αὐτὲς τὲς ἐπαρχίες, καὶ ἐμφύχωσε τὸν λαὸν πολὺ, καὶ ὀλοένα ἐδούλευαν οἱ μαστόροι

μέσα. Και τότενες έως τὸν Ἀπρίλιον ἐδούλεψε. Τότε κατὰ τὸν μήνα Ἀπρίλιον ἔλαβε τὴν διαταγὴν καὶ ἐπῆγε στὴν Ἀθήνα.

Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Συνελεύσεως τῆς Τροιζήνης τοῦ ἔστειλαμεν τοῦ Καραϊσκάκη εἰκοσιπέντε χιλιάδες γρόσια καὶ καβαλλαρία τὸν Χ[ατζῆ] Μιχάλη μὲ 120 ἄλογα. Τοῦ ἔγραφα ὅταν ἦμουν εἰς τὴν Τροιζήνα: «Κατὰ τὲς σέδρες, ποὺ κάνεις μὲ τοὺς ὄπλαρχηγούς, ἢ τοὺς ὄπλαρχηγούς θὰ φᾶς, ἢ τὸ κεφάλι σου».

Τὸν Μάϊον μήνα ἐλευθερώθηκα καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν Συνέλευση καὶ ἐβγήκα ἀπὸ τὸ Ἄργος, καὶ διελύθηκε τὸ στρατόπεδο τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐγύρισαν τὰ στρατεύματα τὰ Πελοποννησιακά. Σὰν ἐβγήκα εἰς τὸ Ἄργος ἔστειλα διαταγὰς εἰς ὅλες τὲς ἐπαρχίες, ὅσες δὲν εἶχαν Τούρκους. Εἰς τὴν Μεσσηνίαν δὲν ἔστειλα, διατὶ ἦταν τρία φρούρια καὶ πάντοτε ἐμποδοῦσαν τὰ ἄρματα τὰ Μεσσηνιακὰ τοὺς ἐχθρούς. Εἰς τὴν Τριπολιτῶν ἄφησα τὰ γειτονικὰ ἄρματα ἀπὸ φόβο τοῦ Μπραϊμῆ. Ἐστειλα διαταγὴν εἰς τὸν Μυστρά, διατὶ δὲν εἶχαν φόβο ἀπὸ τὸν Ἰμπραϊμῆν, ὅπου ἦτον εἰς τὴν Πάτρα, καὶ ἔστειλα εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον εἰς Μονεμβασιά (1), καὶ μοῦ ἀποκριθῆκαν, ὅτι νὰ φθιάσω στρατόπεδον καὶ τότε νὰ τοὺς διατάξω, καὶ ἔρχονται. Ἐγὼ ἐτράβηξα κατὰ τὴν Κόρινθον. Ὁ Γρίβας ἦτον στὸ Ἀνάπλι φρουρά, καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ Ρουμελιῶτες, καὶ δὲν ἐκίνησαν, καὶ εἰς τὴν Κόρινθο (2) ἦτον ὁ Νικολὸς Τζαβέλας, καὶ ἐκράτουν καὶ ἐκεῖνοι τὰ κάστρα, τὴν Κόρινθον, καὶ δὲν ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ κάστρο - ἔκαμαν τὰ κάστρα κληρονομικά. Καὶ ἐγὼ εὐρέθηκα εἰς τὸν λόγγο (Ἄη Γεώργη) τῆς Κορίνθου μὲ 250 σωματοφύλακάς μου καὶ ὁ Ζαΐμης εἶχε καὶ στράτευμα, ὁ Παναγιώτης Νοταρᾶς, καὶ ἐκοίταζαν νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐγὼ τοῦ εἶπα: «Ἄφηστους νὰ κάθονται, μόνε νὰ συνάξωμεν στράτευμα νὰ βοηθήσωμεν τὴν πατρίδα». Τὴν ἴδιαν ὥραν ἔβγαине ὁ Ἰμπραϊμῆς ἀπὸ τὴν Πάτρα καὶ ἔκραξε τὸν Νενέκο, καὶ ὁ Νενέκος ἐπροσκύνησε, καὶ τὸν ἔβαλε ὀμπροστὰ νὰ κάμει νὰ προσκυνήσουν, καὶ ἐπροσκύνησαν τὰ δύο μέρη τῶν Καλαβρῶτων, καὶ ἡ Πάτρα ὅλη, μέρη Βοστίτσας, καὶ ἦλθε τὸ προσκύνημα ἕως τὰ Καλάβρυτα, δύο ὥρες ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, τὴν μητρόπολη.

Ὁ Ἰμπραϊμῆς τόσο ἔλκυσε πολὺ τὸν λαόν. Τοῦρκος δὲν ἐκόταε οὔτε ἀστάχυν νὰ κόψει, καὶ ὅλα μὲ τὸν παρά, καὶ τοὺς ἔδιδε προσκυνοχάρτια καὶ μέρος. Καὶ ἐπροσκύνησαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι - καὶ ἐπροσκύνησαν οἱ καπεταναῖοι τῶν ἀρχόντων. Οἱ Πετιμεζαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ἐπῆγαν καὶ ἐσωματώθησαν καὶ ὁ λαὸς ὁ ἀπροσκύνητος ἐπῆγαν εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον, καὶ ἄλλοι στὰ βουνά, καὶ ἐκλείσθησαν μέσα. Τότενες, σὰν ἦταν ἀδύνατοι, ἐπῆγαν μίαν νύκτα καὶ ἐπρόδωσαν τὸν Βασίλη Πετιμεζᾶ, καὶ μόλις ἐγλύτωσε. Τότε ἔστειλε τὸν Νικολάκη τὸν ἀδελφὸ του καὶ ἦλθε καὶ μὲ εὗρηκε εἰς τῆς Κόρθος τὰ χωριά καὶ μοῦ εἶπε: «Τρέξε νὰ πᾶμε εἰς τὸ Σπήλαιο, γιὰτὶ τότε παραδίδεται τὸ Σπήλαιο καὶ χάνεται ὅλη ἡ ἐπαρχία». Τότενες ἀποφάσισα τὸν Φῶτο, ἀγιουτάντε μου, καὶ τὸν μπαϊρακτάρη μου Καραχάλιο, καὶ τοὺς ἔδωσα τοῦ Νικολάκη τοῦ Πετιμεζᾶ νὰ πᾶνε εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιο. Ἐγὼ ἐμάζωνα τὰ Κορινθιακὰ στρατεύματα. Ἐκεῖνοι ἐμπῆγαν εἰς τὸ μοναστήρι. Διὰ τρεῖς ἡμέρας ἔμασα 1.500 καὶ τοὺς ἔστειλα τὸν Παναγιώτη καὶ Γεωργάκη Χελιώτη, μὲ τοὺς καπεταναίους τους, νὰ πᾶνε στῆς Βοστίτσας τὰ χωριά, καὶ ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, στοῦ Φονιά, καὶ ἀκόμα δὲν εἶμεθα ζυγωμένοι κοντά, καὶ τὰ στρατεύματα τὰ προσκυνημένα ἐπῆραν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπῆγαν καὶ ἐχάλασαν τὸ Διακοφτὸ καὶ ἐπῆραν σκλάβους καὶ πράγματα ἀρκετά. Καὶ εἰς τὸ γύρισμα ἐβγήκαν ἀπὸ τὸ μοναστήρι, τοὺς κτύπησαν καὶ ἐσκότωσαν καμμιὰ σαρανταριά Τούρκους καὶ ἐπῆγαν πίσω στὸ ὄρδι, στὰ Καλάβρυτα καὶ ὁ Μπραϊμῆς ἐπῆρε καμμιὰ πενηνταριά καβαλλαραίους καὶ ἀγνάντευε τὸ μοναστήρι. Τὸ θεώρησε μὲ τὸ κιάλε· εἶδε πὼς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ πολιορκήσει, διατὶ ἦτον τόπος κακός, καὶ ἐγύρισε πίσω. - Ἀπὸ τοὺς σκλάβους κακοπαθήσαμεν στὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὸν Χελμὸ Τούρκοι ἐπρόδωσαν τοὺς Πετιμεζαῖους.

Ἐγὼ, ὄντας ἐβγήκα εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ἔγραφα γράμματα εἰς τὸ Γενναῖο καὶ εἰς τὸν Κολιόπουλον, ὅπου ἦτον συναγμένοι, καὶ ἐπετάχθησαν εἰς τὸ Λιβάρτζι, τὴν ἐπαρχία τὴν προσκυνημένη (Καλαβρῶτων) καὶ τοὺς διέταττα: «Τζεκούρι καὶ φωτιά εἰς τοὺς προσκυνημένους». Καὶ ἔτσι ἐπέρασαν εἰς τὸ Λιβάρτζι. Τότε ἔστειλεν ὁ Μπραϊμῆς καταπατητάδες νὰ ἰδεῖ ποὺ εἶμαι καὶ τί ἀσκέρι ἔχω, καὶ ἔδωσε ἐνὸς ὤρου 300 μπαρμποῦτια διὰ νὰ μάθει ποὺ εἶμαι νὰ μοῦ ριχθεῖ ἐπάνω, καὶ ἐγὼ τὸν ἔπιασα καὶ ἔστειλα εἰς τὴν δημοσιὰ καὶ τὸν ἐκρέμασα εἰς τὰ Καλάβρυτα, δύο ὥρες ἀπέξω. Τὸν ἐκρέμασα μὲ ἓνα χαρτὶ ποὺ ἔλεγε τὸ φταιξιμὸ του «προδότης τοῦ ἔθνους» καὶ τοὺς ἄλλους δύο τοὺς ἔστειλα εἰς τὸ μοναστήρι, εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιο, διότι δὲν ἦτον βεβαιωμένοι προδότες, καὶ ἐπῆγα καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Σπήλαιο. Καὶ μαθαίνοντας ὁ Μπραϊμῆς, ὅτι ἦλθαν στρατεύματα εἰς τὸ Λιβάρτζι, ὡς πέντε χιλιάδες, καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μὲ δύο χιλιάδες, καὶ τὸ Σπήλαιο μακρὰ ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα ὅπου ἦταν δύο ὥρες, καὶ τέσσερες ὥρες ἦτον ὁ

Κολιόπουλος με τὸν Γενναῖον, τὸ ἄλλο στράτευμα, μανθάνοντας ὁ Μπραΐμης ὅτι ἦλθαν τὰ στρατεύματα τὰ Καρυτινά, ἐτράβηξε διὰ Τριπολιτζᾶ καὶ Καρύταινα τὰ στρατεύματά του, καὶ ἔστειλε τὸν Ντελῆ Αχμέτ πασᾶ καὶ ἐτράβηχθη στὴν Πάτρα με τοὺς προσκυνημένους, καὶ εἰς τὸν δρόμον ὅπου ἐπέρναε εὗρηκε τὸν κρεμασμένον, καὶ ἔβαλε καὶ ἐδιάβασε τὸ χαρτί πού τοῦ εἶχαμε στὲς πλάτες καὶ εἰς τὸ στήθος, καὶ ἔπιασε τὰ γένεια του καὶ ἐφοβέρισε τὴν Καρύταινα, καὶ ἐχώρισε ὀκτὼ χιλιάδες καβαλλαραίους καὶ πεζοὺς, διαλεκτὸ στράτευμα, διὰ νὰ περάσει στὲς Ἀκοβες καὶ Λαγκάδια, νὰ κάψει τὲς χώρες Δημητσάνα, Ζυγοβίσι καὶ Στεμνίτσα, ὅτι, ἔλεγε, οἱ Ἕλληνες εἶναι τραβηγμένοι με τὸν Γενναῖον. Καὶ μαθαίνοντας ὁ Γενναῖος καὶ ὁ Κολιόπουλος ὅτι ἀνεχώρησε ὁ Ντελῆ Αχμέτ πασᾶς καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν Πάτρα, καὶ ὁ Μπραΐμης τραβάει κατὰ τὴν Τριπολιτζᾶ, ἐγύρισαν με τὸ στράτευμά τους πίσω καὶ ἔφθασαν τὴν μπροστέλλα τοῦ Μπραΐμη, καὶ ἔκαμαν ἕναν ἀκροβολισμόν καὶ ἐσκότωσαν καμμιά δεκαπενταριά. Καὶ ὁ Μπραΐμης ἐτράβηξε διὰ τὴν Τριπολιτζᾶ, καὶ τὸ στράτευμα ὅπου εἶχε στελμένο εἰς τὲς Ἀκοβες καὶ εἰς τὰ Λαγκάδια διὰ τὲς χώρες - οἱ Ἀκοβες καὶ τὰ Λαγκάδια ἦτον καημένες καὶ ὅ,τι ἦτον ἀκόμη τὸ ἀπόκαψε - καὶ ἐβγήκε τὸ τούρκικο στράτευμα εἰς τῆς Δημητσάνας τὸν κάμπο. Καὶ ὁ Γενναῖος καὶ ὁ Κολιόπουλος μὴν ἠξεύροντας πού εἶχε νὰ τραβήξει, ἐγύρισε ὁ Κολιόπουλος καὶ ἐπῆγε τὴν Ἡλιοδώρα, καὶ ὁ Γενναῖος ἐτράβηξε διὰ νυκτός, καὶ ἔπιασε με πεντακοσίους μόνο τῆ Δημητσάνα, καὶ ἔκτισε ταμπούρια διὰ νὰ πολεμήσει, καὶ τὸ λοιπὸ στράτευμα Καρυτινὸ διεσκορπίσθη εἰς τὰ βουνά, ὅπου ἦτον οἱ φαμελιές, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν φαμελιῶν. Καὶ οἱ Τούρκοι ἐπῆγαν, ἐπέρασαν ἀπὸ τὲς φαμελιές καὶ ἐνύκτωσαν εἰς τῆς Δημητσάνας τὸν κάμπο. Οἱ στρατιῶτες τοὺς ἐπῆραν κατόπι νὰ τοὺς κλέψουν, νὰ τοὺς τουφεκίσουν - οἱ στρατιῶτες ποῦταν εἰς τὰ βουνά - καὶ νὰ πᾶνε μεϊτάτι εἰς τὸν Γενναῖον ἢ εἰς τὸν Κολιόπουλον. Καὶ ὁ Γενναῖος μὴν ἠξεύροντας, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι τριγύρω εἰς τοὺς Τούρκους, βλέποντας τοὺς Τούρκους εἰς τὸν κάμπο, ἀπεφάσισε διὰ νυκτός νὰ τοὺς κτυπήσει με τοὺς πεντακοσίους, καὶ ἔτσι ἐκίνησε, καὶ ἐπῆγε διὰ νυκτός εἰς τὸ κάμπο καὶ ἐζύγωσε κοντὰ εἰς τὸ στράτευμα τὸ τούρκικο, καὶ τοὺς ἔρριξε μιὰ μπαταριά τουφέκια, καὶ βλέποντας οἱ Ἕλληνες τὴν μπαταριά τὸ πείκασαν ὅτι εἶναι ὁ Γενναῖος, καὶ τότε ἔρριξε ὁ πᾶσα Ἕλληνας τὴν μπαταριά του, ἀπ' ὅπου καὶ ἂν εὗρέθη ἀγνάντια εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ τότε οἱ Τούρκοι ἀκούοντας ὅτι εἶναι περιτριγυρισμένοι, ἐσυνάχθησαν εἰς τὸν κάμπο, ἔβαλαν βάρδιες τὴν καβαλλαρία καὶ ἐξενύκτησαν εἰς τὸ πόδι - οἱ Τούρκοι ὀκτὼ χιλιάδες. Ἐτράβηχθη ὁ Γενναῖος καὶ ἔπιασε τὸν δρόμο ὅπου εἶναι κατὰ τὴν Δημητσάνα, διὰ νὰ ξημερώσει νὰ ἰδεῖ πούθενε θὰ πᾶνε οἱ Τούρκοι, καὶ ἂν ἔρθουν κατὰ τὴν χώρα νὰ μπεῖ μέσα, ὅπου εἶχε τὰ ταμπούρια φτιασμένα, διὰ νὰ πολεμήσει. Οἱ Τούρκοι, βλέποντας τὴν μπαταριά τῶν Ἑλλήνων, ἐπέκασαν ὅτι εἶναι τὰ στρατεύματα ποῦτον με τὸν Γενναῖον καὶ Κολιόπουλον. Ἐφοβήθησαν καὶ γύρισαν πίσω κατὰ τὴν Τριπολιτζᾶ. Ὁ Γενναῖος με τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τοὺς ἔπεσε ἀπὸ κοντὰ καὶ ἐτράβηξαν οἱ Τούρκοι εἰς τὸ διάσελο τῆς Ἀλωνίσταινας διὰ νὰ περάσουν. Οἱ Ἀλωνιστιῶτες ἐβγήκαν μπροστὰ εἰς τὸ διάσελο καὶ τοὺς πσιωδρόμησαν εἰς ἄλλον δρόμον, καὶ οἱ Τούρκοι ἐπέρασαν κοντὰ εἰς τὸ Ἀρκουδόρεμα, καὶ οἱ Ἕλληνες τοὺς πῆγαν (1) ἀπὸ κοντὰ καὶ τοὺς ἐπῆγαν ἴσια εἰς τὰ Τρίκορφα. Εἰς ἐκεῖνον τὸν κυνηγημόν ἐσκοτώθηκαν μερικοὶ Τούρκοι, καὶ τοὺς πῆραν καὶ ἄλογα, καὶ ἐμπῆκαν εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ οἱ Τούρκοι. Σὰν ἐσυνάχθηκε ὅλο του τὸ ἀσκέρι εἰς τὴν Τριπολιτζᾶ, ἐτράβηξεν νὰ πάγει εἰς τὰ κάστρα τῆς Μεσσηνίας, καὶ ὁ Γενναῖος με 4.000 Καρυτινοὺς τοὺς ἐπῆρε ἕως εἰς τὴν Μεσσηνίαν διὰ νὰ μὴ σκλαβώσουν κόσμος εἰς τὸ πέραμά τους· καὶ ὁ Γενναῖος ἐπῆγε ἴσια με τὰ Φλυοτσαροκάμαρα, ἀπὸ τὴν Καλαμάτα δύο ὥρες, καὶ ἔκαμε στάση. Ἐγὼ μαθαίνοντας ὅτι ὁ Ἰμπραΐμης ἀνεχώρησε διὰ τὴν Τριπολιτζᾶ, ἐτράβηξα κατὰ τοῦ Καλαβρύτου τὰ χωριά, ὅπου ἦτον προσκυνημένα, καὶ ἔστειλα τὸν Βασίλη τὸν Πετμεζᾶ κατὰ τὸν Ἅγιον Βλάση, τὰ χωριά τὰ προσκυνημένα, με 1.500, διὰ νὰ πάρει τὰ προσκυνοχάρτια καὶ νὰ στείλει τοὺς προύχοντας καὶ νὰ τοὺς δώσω προσκυνοχάρτι τοῦ Γένους. Τὴν ἴδια ὥραν ἦλθαν καὶ 500 Ἀργεῖοι, καὶ τοὺς ἔστειλα στὸν Βασίλη Πετμεζᾶ. Κεφαλὴ αὐτῶν εἶχε ὁ Τσόκρης τὸν Νέζον καὶ τὸν γυναικάδελφόν του. Καὶ ἔπιασε τὸν Ἅγιο Βλάση καὶ μοῦ ἔστειλεν τὰ προσκυνοχάρτια.

Τότενες εἴμεθα εἰς τὸ Σπήλαιον, ἐγὼ, ὁ Λόντος, οἱ Πετμεζαῖοι ὅλοι, Λεχουρίτης, Σωτῆρ Θεοχαρόπουλος, καὶ Μπενιζέλος Ροῦφος. Ἦτον καὶ τὸ χηρευάμενον στράτευμα τοῦ Γιάννη Νοταρᾶ με τὸν Λόντο. Τοὺς εἶπα: «Ἄιτεστε νὰ πᾶμε εἰς τὰ προσκυνημένα χωριά, καὶ νὰ τραβήξωμεν κατὰ τὴν Πάτρα». Αὐτοὶ μοῦ εἶπαν, ὅτι: «Τράβα ἐμπρός, καὶ αὐριο ἐρχόμεθα» καὶ ἔμειναν ἕως 400 εἰς τὸ μοναστήρι. Ἐγὼ ἐπῆρα τοὺς ἐδικούς μου καὶ ὁ Γκολφίνος Πετμεζᾶς 400 καὶ ἐπῆγαμε εἰς ἕνα χωριὸ λεγόμενον Πετζάκου. Ἐστειλα εἰς τὰ προσκυνημένα χωριά νὰ μοῦ στείλουν τὰ προσκυνοχάρτια τῶν Τούρκων καὶ νὰ τοὺς δώσω τοῦ Ἔθνους. Πρὶν νὰ κινήσω διὰ τὰ προσκυνημένα χωριά, ὅπου ἤμουν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ἔγραψα ἕνα

γράμμα εις τὴν Κυβέρνηση καὶ τῆς ἔλεγα: «Νὰ μὲ στείλουν στρατεύματα, πολεμοφόδια, διατὶ ἡ πατρίς κινδυνεύει ἀπὸ τὸ προσκύνημα, καὶ ἂν ἤξεύρετε καμμιά μηχανὴ νὰ τρέφονται μὲ τὸν ἀέρα τὰ στρατεύματα, σᾶς παρακαλῶ νὰ μοῦ τὴν στείλετε. Ἄν ἤξεύρετε ὅτι εἶναι καμμιά μηχανὴ νὰ κάνει τὸ χῶμα μπαρούτι καὶ τὲς πέτρες μολύβι, στείλετέ μου τὸν μηχανικὸν διὰ νὰ τὸ κάμωμεν, ἐπειδὴ καὶ ἀκόμη τέτοια ἐφεύρεση δὲν τὴν ἔκαμαν οἱ ἄνθρωποι, σᾶς λέγω στείλετέ μου ὅλα αὐτά». Τὸ γράμμα τὸ ἔδωσα ἐνὸς καλογήρου καὶ τὸν ἐπιφόρτισα νὰ ὀμλήσει εἰς τὴν Κυβέρνηση διὰ τὸν κίνδυνον τῆς Πατρίδος. Ὁ καλόγηρος ἐπῆγε εἰς τὸ Ἀνάπλι, καὶ τοὺς εἶπε νὰ συναχθοῦν εἰς τὸ Βουλευτικὸ νὰ τοὺς διαβάσει ὅσα ἦτον ἐπιφορτισμένος νὰ τοὺς εἰπῆ ἀπὸ μέρους μου. Ἐτὶ ἐσυνάχθησαν, ἐδιάβασαν τὸ γράμμα, τοὺς εἶπε ὅσα τοῦ εἶχα παραγγολή (1) νὰ εἰπῆ στοματικῶς. Ἐνας βουλευτὴς εἶπε: «Τί τὰ θέλει τὰ πολεμοφόδια; Αὐτὸς ἔχει πενήντα ἀνθρώπους». Ὁ καλόγηρος τοὺς ἐβεβαίωσε, ὅτι ἔχω 4.000 πλὴν δὲν τὸν ἐπίστευσαν. Ἐστειλε τὸ Βουλευτικὸ τὸν Αναγνώστην Ζαφειρόπουλον ἀπὸ τὸ Ζυγοβίτσι καὶ τὸν Αναγνώστη Παπαγιαννακόπουλον διὰ νὰ ἴδουν τὴν κατάστασιν τῶν στρατευμάτων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Αὐτοὶ ἦλθαν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον· τοὺς εἶπα ὅτι: «Ἡ Πατρίς μας κινδυνεύει». Μὲ εἶπαν τὰ ὅσα ἦτον ἐπιφορτισμένοι νὰ μὲ εἰποῦν: «Νὰ κατέβω εἰς Ἄργος νὰ ἐνωθοῦμεν καὶ ἔπειτα νὰ κινήσουν ὅλοι πανστρατιά». Ἐγώ, ἂν τοὺς ἤκουα καὶ ἐπήγαινα εἰς τὸ Ἄργος, ἡ Πατρίς ἐχάνετο, διατὶ οἱ περισσότερες ἐπαρχίαι ἤθελαν προσκυνῆσαι, ἀκούοντας ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης πάει κατὰ τὸ Ἄργος. Τοὺς εἶπα: «Νὰ πᾶτε πίσω νὰ τοὺς εἰπῆτε στοματικῶς καὶ τὸ κάμνω καὶ διαγράφου: ὅτι νὰ κινήθουν ὅσοι βαστοῦν ἄρματα καὶ πιστεύουν Χριστὸ καὶ ἀγαποῦν τὴν Πατρίδα. Κρητες, Αἰθαλιῶτες, ὅτι εἶδος στρατεύματα καὶ ἂν ἦτον, καὶ ἂς ἔλθουν νὰ ἀπαντήσωμεν καὶ αὐτὸν τὸν μεγάλον κίνδυνον, καὶ ἐγὼ γίνομαι μικρότερος ἀπὸ ὅλους. Νὰ μοῦ στείλουν καὶ πολεμοφόδια καὶ διὰ ζωοτροφίας θὰ κάμω ὅ,τι ἤμπορέσω. Μὲ νερὸ καὶ μὲ τὰ λείψανα τῶν προβάτων ἠμποροῦμε νὰ περάσωμεν». - Ἐπῆγαν καὶ οὔτε ἀπόκρισιν μοῦ ἔδωσαν, οὔτε ζωοτροφίας, οὔτε πολεμοφόδια, οὔτε χαρτὶ νὰ γράφω διαταγές, οὔτε τουλάχιστον ἓνα παρηγορητικὸ γράμμα δὲν ἔστειλαν εἰς τὲς ἐπαρχίας, καὶ ἀμπαντονάρισαν (2) καὶ ἐμένα καὶ τὸν λαὸν τῆς Πελοποννήσου. Σὰν εἶδα αὐτῆ τους τὴν ἀδιαφορία, ἐκίνησα γιὰ τὸ Μέγα Σπήλαιον καὶ ἐνέργησα ὅσα εἶπα νωρίτερα.

Ὁ Ντελὴ Αχμέτ πασᾶς ἀπὸ τὴν Πάτρα ἐβγήκε, ἐπλάκωσε μὲ τὰ προσκυνημένα στρατεύματα τοὺς Κορινθίους καὶ μέρος ἀπροσκυνητῶν Βοσπιτζάνων εἰς τὴν Ἁγίαν Παρασκευή, καὶ ἐσκοτώσε περίπου τῶν 100 Ἑλλήνων - οἱ περισσότεροι ἀπὸ τὴν Κόρινθον, ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Χελιώτης. Ἐσκοτώθηκαν καὶ δύο καπεταναῖοι καλοὶ. Ὁ πασᾶς ἐγύρισεν εἰς τὴν Πάτρα. Ὅταν ἐβγήκα εἰς τοὺς Πετζάκους, ἐπῆγαν εἰς τὴν Πάτρα οἱ προσκυνημένοι καὶ εἶπαν τοῦ πασᾶ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἔχει ὀλίγους στρατιῶτες καὶ ὁ Βασίλης Πετιμεζᾶς, καὶ νὰ ἔλθουν νὰ μᾶς χαλάσουν. Ὁ Ντελὴ Αχμέτ Πασᾶς ἐδέχθηκε τὴν γνώμην τους, ἐκίνησε μὲ 6.000 Τούρκους, καὶ ὁ Νενέκος μὲ 2.000 προσκυνημένους Ἑλληνας. Ἦλθαν εἰς τὲς Λάπατες, 3 ὥρες μακρὰ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἦτο ὁ Πετιμεζᾶς, καὶ μία ὥρα ἀπὸ ἐμένα. Εἶχα γράψαι εἰς τὸ μέγα Σπήλαιον νὰ ἔλθουν ὁ Λόντος, Σ. Θεοχαρόπουλος, Ν. Πετιμεζᾶς, Λεχουρίτης, καὶ μοῦ ἔλεγον σήμερον - αὔριον ἀκόμη, καὶ δὲν ἦτον φερμένοι. Ἐνας καπετάνιος ἀπὸ τοὺς προσκυνημένους ἐκίνησε ἀπὸ τὸ ἴδιο χωριὸ πού ἤμουνα ἐγώ, ἀπὸ τοὺς Πετζάκους, ἐπῆγε εἰς τοὺς Τούρκους, εἶπε ὅτι: «Ὁ Κολοκοτρώνης εὐρίσκεται μὲ μόνον 400 εἰς τοὺς Πετζάκους καὶ νὰ πᾶμε νὰ τὸν κτυπήσωμεν.» Ακούοντας ὁ πασᾶς τοῦ καπετάνιου τὰ λόγια, εὐθὺς τὸ βράδυ ἐσύναξε ὅλους τοὺς καπεταναῖους, νὰ κάμουν (6) συμβούλιον διὰ νὰ ἔλθουν νὰ μὲ βαρέσουν. Ἐκεῖ ὅπου ἐσυνάχθησαν, ὠμίλησεν ὁ πασᾶς καὶ τοὺς εἶπε, ὅτι: «Μοῦ ἦλθε εἰδήσις ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης εἶναι εἰς τοὺς Πετζάκους μὲ 400 καὶ νὰ πᾶμε νὰ τὸν κτυπήσωμεν». Ἐνας καπετάνιος προσκυνημένος λεγόμενος Σταμάτης Μποτιώτης εἶπε: «Δὲν πᾶμε εἰς τοὺς Πετζάκους. Ἐμεῖς ἓνα βασιλέα ἔχομε, δὲν πᾶμε νὰ τὸν χαλάσομε καὶ αὐτόν». Τοῦ τὸ εἶπαν τοῦ πασᾶ καὶ ὁ πασᾶς ἐγέλασε καὶ τοὺς εἶπε: «Ποῦ θέλετε νὰ πᾶμε λοιπὸν νὰ βαρέσομε;» Ὁ ἴδιος καπετάνιος ἀπεκρίθηκε, ὅτι: «Νὰ πᾶμε νὰ κτυπήσωμεν τὸν Πετιμεζᾶ, ὅπου εὐρίσκεται μὲ 2.000 εἰς τὸν Ἅγιο Βλάση». Ἐτὶ ἔμειναν μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ πᾶν νὰ κτυπήσουν τὴν νύκτα τὸν Β. Πετιμεζᾶ.

Δύο ἀδελφία ἀπὸ τοὺς προσκυνημένους κόβουν καὶ μοῦ λέγουν, ὅτι: «Θὰ ἔλθουν ἐπάνω σου». Ἐγώ, καὶ δὲν τὸ εἶπα τῶν Ἑλλήνων, ἀφήνω τὸν ἀγιουτάντε μου καὶ Οἰκονομόπουλον ἀπὸ Στεμνίτσαν καὶ τὸν Καραχάλιο μπαϊρακτάρη μου, καὶ τοὺς ἄφηκα εἰς τὸ χωριὸ, καὶ τοὺς εἶπα, βγαίνω ἔξω νὰ κοιμηθῶ - καὶ τὸ χωριὸ ἦτον δυνατὸ νὰ πολεμήσει - μὲ τὸν στοχασμὸ: ἂν εἶμαι ἔξω τοὺς βγάνω, ἂν δὲν εἶμαι δὲν ἔρχονται εἰς βοήθειά μου. Καὶ ἔττι ἐβγήκα εἰς τὸ κεφάλι τοῦ χωριοῦ, εἰς ἓνα καταράχι, καὶ ἐστάθηκα καραούλι, βάρδια, ὅλη τὴ νύκτα μὲ 10 νομάτους. Καὶ οἱ Τούρκοι ἐξημερώθηκαν στὸν Ἅγιο Βλάση, στὸν

Βασίλη τὸν Πετιμεζᾶ, καὶ εἰς τοὺς Ἀργεῖους, καὶ ἔκαμαν ὀλίγον ἀκροβολισμόν, καὶ ἀνεχώρησαν οἱ δικοί μας. Αἵματα δὲν ἐχύθησαν εἴτε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, εἴτε ἀπὸ τὸ ἄλλο. Καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Ἄργος. Ὁ Βασίλης Πετιμεζᾶς δὲν τοὺς εἶδε, οὔτε ἐγὼ. Ἐτὶ ὁ Βασίλης ἔμεινε εἰς τὲς θέσεις, Ἅγιον Βλάση, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπίστρεψαν εἰς τὴν Πάτραν μ' ὅλους τοὺς προσκυνημένους. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἦλθεν ὁ Λόντος, ὁ Νικολάκης Πετιμεζᾶς, ὁ Θεοχαρόπουλος, ὁ Ροῦφος, ὁ Λεχουρίτης μὲ τοὺς τετρακοσίους ποῦτον εἰς τὸ μοναστήρι, καὶ ἐγὼ ὀρδινιαζόμουνα ἀπὸ τοὺς Πετζάκους νὰ φύγω, γιατί δὲν ἤξευρα ποῖοι οἱ προσκυνημένοι καὶ ποῖοι ὄχι, καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Κερπινή (1) ποῦναι δυνατώτερος ὁ τόπος. Καὶ ὁ Λόντος μοῦ εἶπε μὲ τοὺς ἄλλους: «Γέροντά μου, νὰ κάτσομε ἐδῶ». Τοὺς εἶπα: «Εἶσθε ὅλοι ἄπιστοι καὶ δὲν ἤξεύρω τί νὰ κάμω. Ἐγὼ ἀναχωρῶ νὰ κάμω στράτευμα ἐδικό μου καὶ ἐσεῖς μείνετε στὴ θέση τὴν ἐδικὴν μου.». Πηγαينάμενος εἰς τὴν Κερπινή, ἔστειλα τὸν ἀγιουτάντε μου τὸν Φωτάκο, καὶ ἐπῆγε γυρεύοντας διὰ νὰ φθάσει ὁ Γενναῖος καὶ ὁ Κολιόπουλος. Καὶ ὁ Γενναῖος ἦτον εἰς τοῦ Φρετζάλη, καὶ ὁ Κολιόπουλος ἐσύναξε στρατεύματα καὶ σὲ 5 ἡμέρες ἔφθασαν 5 χιλιάδες. Μαθαίνοντας ὁ Λόντος καὶ ἡ συντροφιά του, ὅτι ἔφθασαν τὰ στρατεύματα τὰ ἐδικά μου, ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Ἄργος, καὶ ὄχι ὅτι ἔφθασαν τὰ στρατεύματα τὰ ἐδικά μου, ἀλλ' ἔμαθαν ὅτι ὁ Δελῆ Ἀχμέτ πασὰς ἐπῆγαινε νὰ συνάξει τὴν σταφίδα. Ἀφοῦ ἀπελπίσθησαν νὰ συνάξουν αὐτοὶ τὴν σταφίδα, τότε ἀνεχώρησαν, ἐπειδὴ δι' αὐτὸ ἐκεῖ ἐκάθοντο. Ἄπλωσα τὰ στρατεύματα εἰς τὰ προσκυνημένα χωριά, καὶ ἔκαμα διαταγές, ὅτι ὄγοιο χωριὸ δὲν γυρίσει πίσω εἶναι τὰ σπίτια του καημένα, τὰ ἀμπέλια τους καημένα, θὰ τοὺς ἀφανίσω ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς καὶ ὅτι ἂν ἐπιστρέψει, τὸ ἔθνος θὰ τοὺς συγχωρήσει, καὶ ἄλλα περισσά, φοβέρες. Ἐὰν στοχασθῆτε, ὅτι ὁ Ἱμπραϊμης θὰ σᾶς δώσει ἀπὸ 500 νὰ φυλάτε τὰ χωριά σας, εἶσθε γελασμένοι, διατὶ δὲν ἔχει τόσο στράτευμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος θὰ φεύγουν ἐκεῖνοι καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο θὰ ἐρχόμεθα ἐμεῖς νὰ καίμε, καὶ νὰ σκοτώνουμε». - Λαμβάνοντας τὲς προσταγές τὲς ἔδειξαν τοῦ Ἱμπραϊμη, καὶ εἶπε ὅτι: «Ἐγὼ θὰ δείξω πόλεμο τοῦ Κολοκοτρώνη». Καὶ ἔττι ἐγύρισαν ὀπίσω τὰ χωριά, ὅπου ἦταν προσκυνημένα, καὶ ἐπαίρνανε ὀπίσω τὰ προσκυνοχάρτια, καὶ τοὺς δίδαμε τοῦ ἔθνους. Καὶ ἔττι ἐγύρισαν ὀπίσω εἰς τὰ χωριά τους, διὰ νὰ μὴ τοὺς κάψουν τὰ σπίτια τους. Καὶ ἐτράβηξα μὲ 8.000, καὶ ἐτραβήξαμε κατὰ τὴ Βοστίτζα, καὶ βγαίνοντας στὴν Βοστίτζα ἀγνάντια στὰ ψηλώματα, ἐβγάλαμε ἀνθρώπους νὰ τοὺς πλανέσομε διὰ νὰ ἐβγοῦν εἰς πόλεμον. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ πολεμήσουν, ἀλλὰ νὰ τρυγήσουν, καὶ εἰς τὴν ἄκρη τοῦ κάμπου εἶχαν τὴν καβαλλαρία τους, διὰ νὰ μὴν κατεβαίνουμε. Καὶ ἐκαθήσαμεν δύο ἡμέρες καὶ ἐπροκάλεσα, καὶ αὐτοὶ δὲν εἶχαν τὸν νοῦν τους διὰ πόλεμον. Βλέποντας ὅτι εἴμεθα ἄχρηστοι καὶ δὲν ἔχομε καὶ προβιζίνες νὰ σταθοῦμε ἐκεῖ, ἐπῆρα τὸν Γενναῖον μὲ τὸ μισὸ στράτευμα, καὶ ἐτράβηξα εἰς τὸν Ἅγιον Βλάση καὶ τὸν Κολιόπουλον, Μελετόπουλον, Πετιμεζάδες, τοὺς ἄφηκα Πάτρας καὶ Βοστίτζας χωριά. Πηγαينάμενος εἰς τὸν Ἅγιον Βλάση, λαβαίνοντας ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸ φρούριο τῆς Καρύταινας, καὶ λέγει ὅτι: «Ἡ Μεσσηνία πραγματεύεται νὰ προσκυνήσει - τὸν Νικήτα εἶχα ἀφήσει στὴν Μεσσηνία μὲ στράτευμα καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ ἔφυγαν (2) ἀπὸ τὴν πείναν - μόνον νὰ φθάσετε τὸ γληγορότερο νὰ μὴν πάθουμε καμμίαν». Ἄφηκα τὸν Γενναῖον, καὶ ἐπαράγγειλα καὶ τοῦ Κολιόπουλου νὰ σταθοῦν νὰ παρατηροῦν τὰ κινήματα τοῦ Δελῆ Ἀχμέτ πασᾶ, καὶ τὸ προσκύνημα, πὺ ἀρχίνησαν εἰς τὴν Γαστούνη καὶ Πύργον, καὶ ἐγὼ ἀνεχώρησα μὲ 200 σωματοφύλακας. - Ὁ πασὰς ἀπὸ τὴν Πάτρα συνάξει τὰ στρατεύματα καὶ τοὺς προσκυνημένους, καὶ πάει κατὰ τὸν Κολιόπουλο εἰς τὴν Καυκαριά - δυνατὸς τόπος - μόνον ἓνα ἔκαμε ὁ Κολιόπουλος, ὅπου δὲν ἔδωσε εἶδησιν τοῦ Γενναίου (3), ποῦτον 6 ὥρες μακρὰ· πλὴν ὁ Κολιόπουλος δὲν ἐνόμισε ὅτι πᾶνε ἐπάνω του οἱ Τοῦρκοι - καὶ ὡς ἐπῆγαιναν ἀπάνου του, ἔκαμε ἓναν πόλεμον δυνατὸν. Ἐσκοτώθηκαν ἕως 150 Τοῦρκοι, καὶ ἀπὸ τοὺς δικούς μας δὲν ἔπαθε κανεὶς τίποτε. Ἦτον μὲ τὸ Κολιόπουλον ὁ Χρῖστος Φωτομάρας, ὁ Μελετόπουλος, ὁ Νικ. Πετιμεζᾶς, καὶ ἄλλοι, ἦτον 2.000 καὶ οἱ Τοῦρκοι 8.000· καὶ ἔττι ἐτράβηξε πάλιν ὁ πασὰς Δελῆ Ἀχμέτης καὶ ἐκατέβη εἰς τὴν Πάτραν καὶ εἰς τὴν Γαστούνην· ἔκαμε κατὰ τὴν Δίβρη· ἀμέσως καὶ ἡ Δίβρη καὶ τᾶλλα χωριά ἐπροσκύνησαν. Ἀφοῦ ἔμαθεν ὁ Γενναῖος, πὺ ἦτον εἰς τὸ Λιβάρτζι ἐναντίον των Τοῦρκων καὶ τῶν προσκυνημένων, καὶ ἐστρατοπεδεύθη εἰς τοὺς Παραλόγγους, ἀπέναντι τοῦ στρατοπέδου τοῦ Τοῦρκου μίαν ὥραν. Μαζὶ ἦτον καὶ ὁ Χρῦσανθος, τὸ Σισινόπουλο (1) καὶ Θάν. Κουμανιώτης. Βλέποντας οἱ Τοῦρκοι τὸν Γενναῖον, σηκώθηκαν καὶ ἐτράβηξαν κατὰ τοῦ Λάλα. Ἐστειλεν ὁ Γενναῖος κοντὰ τους διάφορα σώματα καὶ ἐκτυπιόνταν, καὶ ἐβάρησαν τὴν πισινέλα τοῦ Τοῦρκου, καθὼς ἐκτυπήθηκε, καὶ μ' ἓνα μπουλούκι εἰς τὸ γεφύρι τῆς Νεμούδας. Εἰς αὐτὸν τὸν ἀκροβολισμόν ἐσκοτώθηκαν 40 Τοῦρκοι, πέντε ἐπιάσθησαν, καὶ τρεῖς Ἕλληνες ἐσκοτώθηκαν. Ἐτράβηξεν ἐκεῖ ὁ πασὰς βιαίως ἀπὸ Γαστούνην καὶ Πάτρα, ὁ δὲ Γενναῖος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Δίβρη διὰ νὰ τιμωρήσει τοὺς προσκυνημένους καὶ νὰ τοὺς

γυρίσει εις τὸ ρωμαϊκόν, καθὼς καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ ἔθνος καὶ αὐτοὶ καὶ ὅλα τὰ πέριξ χωρία. Ἐπροσκύνησε καὶ ὁ Πύργος καὶ τοὺς ἔγραψε δύο γράμματα ὁ Γενναῖος, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἤκουσαν, ἀλλ' ἐπροσκάλεσαν καὶ τοὺς ἐπαρχιώτας τοῦ Φαναρίου νὰ προσκυνήσουν καὶ αὐτοί. Ὅθεν ἐβιάσθη ὁ Γενναῖος διὰ νὰ πάγει νὰ κάμει μερικές ζημίες· ἔκαψε σπίτια διὰ νὰ παραδειγματισθοῦν καὶ ἄλλοι πρὸς σωφρονισμόν.

Ἐγὼ ἐτράβηξα, ὡς εἶπα, καὶ ἐπέρασα τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτου, Καρύταινας καὶ Λεονταριῶν, καὶ ἐπέρασα στὴν Μεσσηνίαν, ὅπου ἦτον ὁ Νικήτας, εἰς τὸ χωριὸν Ζαβάζικα, κάτου εἰς τὰ καλύβια, στὴν Καλαμάτα δύο ὥρες. Καὶ εἰς τὸν πηγαῖόν μου ἐμάζευσαν στρατεύματα καὶ ἐγινήκαμε ὡς χίλιοι Ἀρκαδιανοὶ, Ἀνδρουσανοὶ ἢ Μηλακιῶτες διὰ τρεῖς ἡμέρας χίλιοι. Τροφῆς (2) δὲν εἶχα· ἐδιάταξα τὰ χωρία καὶ ἐπῆρα διακόσια πινάκια γέννημα καὶ χίλια σφαχτὰ διὰ τὸ στράτευμα. Οἱ Πατραῖοι, οἱ Καλαβρυτινοὶ καὶ μέρος Φαναρίτες, ὅπου ἦτον προσκυνημένοι, γράφουν τοῦ Ἱμπραῖμ νὰ μὴ μᾶς τυραννάει. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡμεῖς, ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ Καρύταινα. Ὅσο ἡ Καρύταινα ζωντανή, δὲν ἠσυχάζομεν. Τὸ προσκυνημά μας δὲν ὠφελεῖ. Ὁ Ἱμπραῖμος ἐπῆρε ἓνα μέτρο, καὶ ἔστειλε τὸν Κεχαγιά του μὲ χίλιους μὲ τσεκούρια καὶ μὲ ἄρματα καὶ ἔστειλε στὴν Μεσσηνίαν νὰ βάλουν φωτιά καὶ τσεκούρι. Ὅσα δὲν ἐκαίονταν, νὰ βάνει τσεκούρι, ἐλαιῶνες, συκιές, μουριές. Ἐστειλε καὶ πέντε χιλιάδες καβαλλαροῦς γιὰ νὰ στέκουν εἰς τὴν ἄκρη, στοὺς κάμπους, νὰ μὴν κατεβαίνουν οἱ Ἕλληνας καὶ τοὺς πολεμοῦν. «Καὶ ἡ ζωὴ σου, ἔλεγε στὸν Κεχαγιά, θὰ μὲ πληρώσει τὴν ζωὴν ὅποιουδήποτε φονευθεῖ, διότι δὲν σὲ στέλνω νὰ πολεμήσεις, ἀλλὰ νὰ καύσεις». Καὶ ἐκεῖνος ἐσύναξε τὸ στράτευμα καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ζαχάρω, τὸ λοιπὸν τοῦ τοῦ ἔμεινε· καὶ ἐπρόσταξε νὰ συναχθοῦν οἱ προσκυνημένους ἐπαρχίες νὰ πᾶν νὰ χαλάσουν τὴν Καρύταινα. Τοῦ Κεχαγιά του τοῦ ἔδωκε μίαν προσταγὴν νὰ στείλει νὰ προσκυνήσουν εἰς τοὺς Μεσσηνίους, εἰμὴ καὶ δὲν προσκυνήσουν, νὰ ἀρχίσει τὸ ἔργον του· καὶ τὴν προσταγὴν τὴν ἔδωκε εἰς δύο σκλαβωμένους Γαστουναίους σκλάβους καὶ τὴν ἠφεραν ἐκεῖ ὅπου ἔντεσα καὶ ἐγώ. Διαβάζοντας τὴν διαταγὴν, ποῦ ἦτον τόσον σφοδρά, τοῦ ἀποκριθῆκα, ὄχι ἀπὸ μέρος μου, ἀπὸ μέρος τοῦ λαοῦ τῆς Μεσσηνίας, ὅτι: «Αὐτὸ (3) ὅπου μᾶς φοβερίζεις, νὰ μᾶς κόψεις καὶ κάψεις τὰ καρποφόρα δένδρα μας, δὲν εἶναι τῆς πολεμικῆς ἔργον, διατι τὰ ἄψυχα δένδρα δὲν ἐναντιώνονται εἰς κανένα, μόνον οἱ ἄνθρωποι ὅπου ἐναντιώνονται ἔχουνε στρατεύματα καὶ σκλαβῶνες· καὶ ἔτσι εἶναι τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου· μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι μὲ τὰ ἄψυχα δένδρα· ὄχι τὰ κλαριά νὰ μᾶς κόψεις, ὄχι τὰ δένδρα, ὄχι τὰ σπίτια ποῦ μᾶς ἔκαψες, μόνον πέτρα ἀπάνω στὴν πέτρα νὰ μὴν μείνει, ἡμεῖς δὲν προσκυνοῦμε. Τί, τὰ δένδρα μας ἂν τὰ κόψεις καὶ τὰ κάψεις, τὴν γῆν δὲν θέλει τὴν σηκώσεις καὶ ἡ ἴδια ἡ γῆς ποῦ τὰ ἔθρεψε, αὐτὴ ἡ ἴδια γῆ μένει δική μας καὶ τὰ ματακάνει. Μόνον ἓνας Ἕλληνας νὰ μείνει, πάντα θὰ πολεμοῦμε καὶ μὴν ἐλπίζεις πῶς τὴν γῆν μας θὰ τὴν κάμεις δική σου, βγάλτο ἀπὸ τὸ νοῦ σου». Λαβαίνοντας τὴν ἀπόκρισιν ὁ Κεχαγιάς, τῆς εὐθύς ἔβαλε τὸ ἔργον του, φωτιά καὶ τσεκούρι. Καὶ ἡμεῖς τὸ κεντήσαμε τὸ στράτευμά του εἰς πόλεμον, καὶ αὐτοὶ δὲν ἐκινιόταν εἰς πόλεμον, μόνον τὸ ἔργον τους. Καὶ πᾶνε τὴν νύκτα μερικοὶ Ἕλληνας καὶ ἔπιασαν τέσσερους Βουλγάρους ζωντανούς καὶ τοὺς ἐξέτασα καὶ μοῦ εἶπαν τὴν προσταγὴν νὰ μὴν κάμουν πόλεμον, μόνον νὰ κοιτάξουν τὴ δουλειά. Ἐγὼ τότενες ἐπέρασα εἰς τὸ Ἄρμουρ καὶ ἐκεῖ ἐσυνομίλησα μὲ τοὺς καπεταναίους καὶ ἄλλους Μανιάτες, νὰ βροῦμε ἓνα καῖκι νὰ στείλομε εἰς τοὺς ναυάρχους τὸ γράμμα τοῦ Ἱμπραῖμ καὶ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ λαοῦ, ὅπου ἦτον ἀνοικτὰ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν, ἢ ὅπου τοὺς βροῦν. Καὶ εἶχε ὁ Παναγιώτης Καπεταναῖος Γιαννέας μία σκαμπαβία καὶ τῆς δώκαμε δέκα πέντε τάλλαρα καὶ τὰ γράμματα καὶ ἓνα γράμμα μου, καὶ ἔλεγε: «Ἴδου τί κάνει ὁ ἐχθρὸς τῶν Ἑλλήνων». Καὶ ἐπῆγε γυρεύοντας ὅθεν τοὺς εὔρει. Καὶ ἐγὼ ἐτράβηξα καὶ ἐπῆγα μὲ τὸν Μούρτζινο καὶ εἶπα: «Τί κάνετε, ἀδελφια; Νὰ πιάσωμεν τὸν Ἄρμουρ ποῦ ἔχω καὶ χίλιους στρατιώτας Πελοποννησίους». Καὶ ἔτσι ἐσυνάχθησαν καὶ ἐκίνησαν καὶ ὁ Ἀναστάσης Μαυρομιχάλης καὶ ἄλλοι καπεταναῖοι τῆς Μάνης καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν Ἄρμουρ. Τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἔλαβα ἓνα γράμμα ἀπὸ Καρύταινα ἀπὸ τὸν Βασίλη Ἀλωνισιώτη, ὅτι: «Τὸ Φανάρι ἀρχίζει νὰ προσκυνεῖ, μόνον πάρε μέτρα». Τῆς εὐθύς ἔκραξα τὸν Μούρτζινο καὶ τοὺς καπεταναίους καὶ τὸν Νικήτα, καὶ ἐγὼ παίρνω διακοσίους νὰ περάσω ἀπὸ τὴν Καρύταινα, Λιοντάρην νὰ μάσω στρατεύματα, νὰ πάω κατὰ τὸ Φανάρι, νὰ ἔχω καὶ ἔγνοια, ὅτι ὁ Ἱμπραῖμος ἦτον εἰς τὴν Ζαχάρω καὶ ἐσύναξε στρατεύματα. Καὶ ἔτσι σὲ εἰκοσιτέσσερες ὥρες εὐρέθηκα στὴν Καρύταινα, καὶ ἔστειλα στρατεύματα κατὰ τὸ Φανάρι. Ἡ μὲν σκαμπαβία ἔντεσε νὰ εὔρει τὴν γαλλικὴν ἀρμάδα καὶ δίνοντας τὰ γράμματα τοῦ ναυάρχου τοῦ Γάλλου, ἔκαμε σινιάλο καὶ ἐμαζώχθησαν καὶ οἱ τρεῖς Ναύαρχοι καὶ ἐδιάβασαν τὰ γράμματα καὶ δὲν ἐπίστευσαν, ὅτι εἶναι ἀληθινὸ ἐκεῖνο ὅπου κάνει ὁ Ἱμπραῖμος, γιὰ αὐτοὺς τοῦ εἶχαν στείλει πρῶτα νὰ παύσει τὸν πόλεμον, πλὴν ἐκεῖνο τὸ σκυλὶ δὲν ἄκουε

καὶ ἐτήραε τὴν ἔχθρα, τὸ πάθος ὅπου εἶχε εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τότε ἔκραξαν τὸν ἀείμνηστον καὶ μακαρίτην Ἀμιλτον καὶ μία φραντσέζικη καὶ ρούσικη φρεγάδα, καὶ ἦλθαν εἰς τὸ Ἀρμυρὸ νὰ ἰδοῦν ἂν τὰ γραφόμενα ἦτον ἀληθινά. Καὶ ἦλθαν εἰς τὸ Ἀρμυρὸ καὶ ἐβγήκαν καὶ εὐρῆκαν τοὺς καπεταναίους ποὺ ἦτον μεινεμένοι ἐκεῖ. Ἀπὸ τὸ Ἀρμυρὸ ἕως τὴν Καλαμάτα εἶναι μιάμιση ὥρα ὁ τόπος ποὺ ἔκοβαν καὶ ἔκαιαν, καὶ οἱ καπεταναῖοι τοὺς ἔδειχναν τὸ τί κάνει ὁ Ἰμπραϊμης. Ἐμβήκαν σὲ τρεῖς φελοῦκες οἱ τρεῖς κομαντάντηδες καὶ ἐβγήκαν εἰς τῆς Καλαμάτας τὸ ποτάμι, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὸ Ἀρμυρὸ ὥρα μιάμιση, καὶ ἔκραξαν τὸν Κεχαγιά καὶ τοῦ εἶπαν νὰ παύσει τὴν φωτιά καὶ τὸ τσεκούρι. Καὶ αὐτὸς τοὺς ἀπεκρίθηκε: «Ἡ προσταγὴ μου εἶναι νὰ καίω καὶ νὰ κόβω ἀπὸ τὸν ἀνώτερόν μου». - «Διατί οἱ τρεῖς δυνάμεις τοῦ ἔστειλαν γράμμα νὰ κάμει ἀνακωχὴ, καὶ αὐτὸς κάνει πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι πρᾶγμα τοῦ πολέμου (1) καὶ τῆς ἀνθρωπότητος» - «Ἐγὼ δὲν τὸ ἐξεύρω αὐτό, τὴν προσταγὴ τοῦ ἀνωτέρου μου κάνω, καὶ οἱ Ναύαρχοι καὶ ὁ Ἰμπραϊμης ἄς κάμουν ὅ,τι θέλουν». Καὶ τότε ἀνεχώρησαν οἱ κομαντάντηδες καὶ εὐθὺς ἔκαναν πανιὰ καὶ ἐπῆγαν εἰς τοὺς Ναύαρχους, καὶ τοὺς ὁμολόγησαν τί εἶδαν καὶ ἤκουσαν ἀπὸ τὸν Κεχαγιά τοῦ Ἰμπραϊμη. Καὶ τότενες ἀπεφάσισεν ὁ γενναιότατος Κόδριγκτον καὶ οἱ γενναιότατοι Ρούσος καὶ Γάλλος καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Νιόκαστρο, καὶ τοῦ ἔκαψαν τὴν ἀρμάδα. Καὶ τότενες ὅπου ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναβαρίνο νὰ ἠθελε εὐρεθοῦν καὶ δύο χιλιάδες Ἕλληνες, ἠθελαν σκοτώσουν τὲς δεκαπέντε χιλιάδες Τούρκους, γιὰτι ἔμεναν (2) εἰς ἀπελπισίαν, καίοντας τὴν ἀρμάδα. Καὶ τότενες ἔπαυσε καὶ τὴν φωτιά, καὶ ἀναχώρησε διὰ τὸ Νιόκαστρο· καὶ ὁ Ἰμπραϊμης, ποὺ ἦτο στρατοπεδευμένος καὶ νὰ πάει στὴν Καρύταινα, ἦλθε στὸ Ναβαρίνο, καὶ τότενες ἔπαυσεν ὁ θυμὸς τοῦ πολέμου, στὸν Ὀκτώβριον μῆνα. Ἐκείνη τὴν χρονιά ἔδωσε ἡ Καρύταινα 900.000 γρόσια εἰς τοὺς στρατιώτας διὰ μισθοὺς διὰ πέντε μῆνας, ἀπὸ τὸν Ἰούνιον, Ἰούλιον, Αὐγουστον, Σεπτέμβριον, Ὀκτώβριον. Δὲν ἔστεκόμουν πουθενά, πότε εἰς τὴν Καλαμάταν, πότε εἰς τὴν Μεσσηνίαν, εἰς τὸ Λεοντάρι, Πάτρα, Καλάβρυτα, ποτὲ δὲν ἐξεκαβάλληγα. Διὰ ἕξ μῆνας εἶχα 200 σωματοφύλακας, οἱ ὅποιοι μὲ ἀκολουθοῦσαν παντοῦ. Ἀπὸ τὴν πολλὴν καβάλλα ἀρρώστησα, ἐφούσκωσαν τὰ πόδια μου καὶ τὰ ἀχαμνά (3) μου, ὅπου ἂν δὲν εἶχα τὸν Ἀγαμέμνον ἐχάνουμουν. Αὐτὸ τὸ καλοκαίρι ἐχάλασα 20 ριζίμα χαρτί εἰς γράμματα καὶ εἰς διαταγὰς. Ἡ Κυβέρνησις ἐτραβήχθη εἰς τὴν Αἴγινα καὶ δὲν τὴν ἔμελλε τίποτε, καὶ ἐκεῖ ἔμεινε, καὶ εἶχε μόνον τὰς ἐλπίδας τῆς εἰς τὴν μεσιτεῖαν τοῦ Στρατῶρος Κάνιγγ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (4). Εἶχα ἕξ γραμματικούς καὶ ἔγραφαν ἡμέρα καὶ νύκτα, καὶ δὲν ἐπρόφθαναν. Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ προσκυνήματος ἐφοβήθηκα μόνον διὰ τὴν πατρίδα μου, ὄχι ἄλλη φορὰ, οὔτε εἰς τὰς ἀρχάς, οὔτε εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Δράμαλη, ὅπου ἦλθε μὲ 30.000 στράτευμα ἐκλεκτό, οὔτε ποτέ· μόνον εἰς τὸ προσκύνημα ἐφοβήθηκα. Ἡ Ρούμελη ἦτον ὅλη προσκυνημένη, ἡ Ἀθήνα πεσμένη, τὰ ρουμελιώτικα στρατεύματα διαλυμένα, μόνον ἡ Πελοπόννησος ἦτον μεινεμένη μὲ τὰ δυὸ νησιά, Ὑδρα καὶ Σπέτζες, ὅπου εἶχαν δύναμιν. Ὁ Κιουταχῆς εἶχε πάρει προσκυνοχάρτια, ἐπάσχιζε νὰ πάρει καὶ ὁ Ἰμπραϊμης, διὰ νὰ τὰ στείλει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὅταν ἦ ὁ μινίστρος τῆς Ἀγγλίας ἡ ἄλλης δυνάμεως ἐμεσίτευαν εἰς τὸν Σουλτάνο διὰ τὴν Ἑλλάδα, νὰ τοὺς ἀποκριθεῖ: «Ποία Ἑλλάδα; Ἡ Ἑλλὰς εἶναι προσκυνημένη, νὰ τὰ προσκυνοχάρτια τους. Ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὶ κακοὶ ἄνθρωποι, ἰδοὺ οἱ ἄλλοι ἐπροσκύνησαν». Τότε αἱ δυνάμεις δὲν εἶχαν τίποτε νὰ ἀποκριθοῦν, καὶ ἡμεῖς ἐχανόμεθα. Διότι, ἂν δὲν ἐπρόφθαναν τὸ προσκύνημα, καὶ ἐπροσκύναε ἡ Πελοπόννησος, τότε τί ἠθελε κάμει καὶ ἡ Ὑδρα καὶ οἱ Σπέτζες; Ἦθελε χαθοῦν. Ἐβάσταξα τὸν κόσμον ἕως ὅτου ἐγινε ἡ ναυμαχία εἰς τὸ Νιόκαστρο, ἦλθε ὁ Κυβερνήτης καὶ ἡ ἐκστρατεία τῶν Φραντζέζων. Εἰς τὰ (1) 1826 ἀρχίνησα διὰ νὰ θαρρύνω τὸν κόσμον, καὶ ἔφτιασα τὰ σπίτια ἀπ' ἕξω ἀπὸ τὸ κάστρο, καὶ πύργο, καὶ ὁ κόσμος ἔλεγε, ὅτι ἂν ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἤξευρε ὅτι θὰ (2) ἐλευθερωθοῦμε, δὲν ἐκτιζε σπίτια, οὔτε ἔβαζε ἀμπέλια σ' ἐθνικὴ γῆ. Καὶ διὰ νὰ ἰδεῖ ὁ κόσμος αὐτόν, ὅτι ἔκανε σπίτια, ἐμψυχώνετο ὁ κόσμος, ἐλάμβανε ἐλπίδες, καὶ ἔτσι τοὺς ἐνθάρρυνα.

Εἰς τὰς 6 Ἰανουαρίου ἦλθε ὁ Κυβερνήτης εἰς τὸ Νάπλι (3), καὶ ἐστάθηκε μία ἡμέρα (διὰτι ἦτον κομάντο ὁ Θεόδωρος (4) Γρίβας), καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν Αἴγινα. Τὸν ἐδέχθη τὸ Βουλευτικὸ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸ, ὡς Καποδίστριαν· καὶ τότενες ἔκαμαν συνέλευσιν, καὶ τοῦ ἔδωσαν τὰ ἡνία τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ περάσοντας πέντε - ἕξι ἡμέρες ἐδιέλυσεν τὸ Βουλευτικὸ, καὶ ἔκαμε συμβούλους, Πανελλήνιο, καὶ ἄλλα συστήματα ποὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες, τὸ σύστημα τὸ πολιτικὸ. Καὶ ἀρχίνησε νὰ ὀδηγήσει καὶ τὰ στρατεύματα καὶ ἔκαμε στρατάρχη τὸν Ὑψηλάντη, καὶ τὸν ἔστειλε στὴν Ἐλευσίνα, στὰ Μέγαρα, καὶ ἐστάθηκε μερικὸν καιρὸν. Καὶ ἔστειλε καὶ ἔβαλε Ἀστυνόμον, ἀλλάξεν ὅλα τὰ συστήματα, ἔβαλε τὸν Κουντουριώτην εἰς τὸ Οἰκονομικόν. Καὶ τότε ποὺ ἐκατάφθασε ὁ Κυβερνήτης ἦτον τὰ Πελοποννησιακὰ στρατεύματα κατεβασμένα ἕως τρεῖς χιλιάδες μὲ τὸν Γενναῖο διὰ νὰ πολεμήσουν τὴν τυραννίαν τοῦ Γρίβα, - διὰτι ἐλογάριαζε νὰ πάει νὰ χαλάσει τὸ Κρανίδι... ἔγραψε ἡ ἐπαρχία. Ὀλίγες ἡμέρες ἀρχύτερα ἦτον

σκοτωμένοι οί Αργεῖοι μὲ τοὺς στρατιώτας τοῦ Γρίβα, καὶ ἐσκοτώθηκαν δέκα. Οἱ στρατιῶτες τοῦ Γρίβα εἶχανε πάρει καὶ ἔνδεκα χιλιάδες γιδοπρόβατα ἀπὸ τοὺς Βαλτιτσαίους ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ τους, διατὶ ἐκράτοῦσε τὸ Παλαμῆδι ὁ Γρίβας, (τότε ἐχάλασαν καὶ τὸν ἐλαιώνα, ἔκαψαν καὶ τὸ χωριὸ Φράρη) καὶ τὸ Ἰτζ Καλὲ ἐκράτοῦσε ὁ ἐξάδελφός του Στράτος. Καὶ ὁ Γ. Στράτος ἐκυνήγαε τοῦ Γρίβα τὸ κόμμα, καὶ ὁ Γρίβας ἐκυνήγαε τὸ δικό μας. Τότε ἔπιασε τὸν Γ. Τσόκρη καὶ τοῦ ἐπῆρε δέκα χιλιάδες γρόσια, καὶ ἔπιασε τὸν Ν. Μπούκουρα καὶ τοῦ ἐπῆρε εἴκοσι χιλιάδες καὶ ἄλλα τόσα κακὰ ἔκαναν. Ἐγὼ ἄργησα διὰ νὰ πάω εἰς τὴν Αἴγινα, καὶ ἔγραψε ἕνα γράμμα διὰ νὰ πάω. Εἶπε τοῦ Ἀναστάση Λόντου, τότε Αστυνόμου: νὰ τὸ στείλεις χωρὶς νὰ τὸ δώσεις εἰς ἄλλου χέρια. Καὶ ἐγὼ ἤμουν κινημένος ἀπὸ τὴν Καρύταιναν, καὶ ἦλθα εἰς Ἄργος πού ἦτον ὁ Γενναῖος καὶ τὰ ἄλλα στρατεύματα, καὶ ἐπῆγε εἰς τὸν Γενναῖον ὁ ἀποσταλμένος: - «Δόμου το», καὶ δὲν τοῦ ἔδωκε, καὶ ἔτζι ἦλθε εἰς τὸ κονάκι μου καὶ μοῦ τὸ ἔδωκε. Λαβαίνοντας τὸ γράμμα ἐκίνησα μὲ διακοσίους καὶ ἐπῆγα εἰς τὰ Ἐπίδαυρα, καὶ ἄλλους καπεταναίους, Τσόκρη καὶ ἄλλους πολλούς. Καὶ ἄφησα τοὺς στρατιώτας εἰς τὰ Ἐπίδαυρα, καὶ ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὴν Αἴγινα. Πηγαινάμενος καὶ ἐπαρρησιάσθηκα καὶ μ' ἐδέχθηκε, γιατί εἶμασθε γνωρισμένοι ἀπὸ τὰ 1807, ὅταν ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ρωσίαν (5) καὶ δεύτερα τὸν εἶχα ἀνταμώσει εἰς Κορφούς, ὅταν ἦλθε καὶ ἐπισκέφθηκε τὸν πατέρα του. Ὅταν ἐκατέβηκε εἰς τὴν Πίζα, καὶ ἔκαμε στάσιν ἐκεῖ, οἱ μερικοὶ φίλοι μας, τοὺς τόσους χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχαν γράμματα ἐναντίον μου, καὶ ἡ φήμη ἀπὸ τὲς ψευτιές τοῦ κόσμου, (ὡς καὶ τώρα ὅπου ἦλθε ὁ Βασιλέας μας) ὅτι ἔκαμα καλὸ εἰς τὴν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ περισσότερο κακὸ. Ἐτζι τοῦ εἶχαν γεμίσει τὴν ἀκοήν του μὲ φήμη ψεύτικη, ὅτι ἐγδύσα τὸν κόσμον, ὅτι ἐτυραννοῦσα, καὶ ἄλλες κακουργίες τοιαῦτες, καὶ δὲν μὲ ἐτήραε μὲ καλὸ μάτι. Καὶ ἐγὼ τὸ ἐκατάλαβα, ὅμως εἶπα, τώρα πού ἦλθε, ὡς τοιοῦτος ἄνθρωπος πού εἶναι προκομμένος, θέλει καταλάβει εἰς ἕνα δύο μῆνες, ἂν καλὸ ἢ κακὸ ἔκαμα εἰς τὴν πατρίδα. Ἀπὸ ἐκεῖ μ' ἐπῆρε, διορθώνοντας τὰ πράγματά του καλὰ, τῆς Κυβερνήσεώς του, καὶ τότε μ' ἐπῆρε καὶ ἐπῆγαμε εἰς τὸν Πόρο μὲ τὴν φρεγάδα τὴν Ἐγγλέζικη, ὅπου ἦτον φερμένος μὲ δαύτην, καὶ ἐχασσομερήσαμε εἰς τὸν Πόρο δύο - τρεῖς ἡμέρες, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐμβῆκε πάλι εἰς τὴν φρεγάδα καὶ ἐτραβήξαμε καὶ ἐπῆγαμε εἰς τ' Ἀνάπλι. ὄντας ἀριβάραμε εἰς τ' Ἀνάπλι, μ' ἐπρόσταξε νὰ ἔβγω ἔξω εἰς τ' Ἀνάπλι καὶ ἐγὼ τοῦ ἀποκριθῆκα, ὅτι: «Στ' Ἀνάπλι δὲν βγαίνω, γιατί εἶμαι μαλωμένος μὲ τὸν Γρίβα, καὶ ἀντὶς νὰ κάμω καλὸ, ἢ μὲ κάμω κακὸ τῆς Κυβερνήσεώς σου μὲ τέτοιους τρελλοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἡ ἐξοχότης σου κάμε μὲ τὸν ἀκατάστατον Γρίβα. Ὑπάγω εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ὅταν τελειώσει ἡ ὑπόθεσις τ' Ἀναπλιοῦ, πρόσταξέ με πού νὰ πάγω». Καὶ ὁ Κυβερνήτης ἐβγήκεν ἔξω καὶ ὁμίλησε τοῦ Γρίβα, καὶ ἐκατέβη ἀπὸ τὸ Παλαμῆδι, τοῦ ἐπαράδωσε τὸ Παλαμῆδι καὶ τοῦ ἔταξε διὰ νὰ παραδώσει τὸ Παλαμῆδι νὰ τοῦ συμπαθήσει ὅσα σφάλματα ἔκαμε. Καὶ ὁ Γρίβας ὑποσχέθη νὰ πάρει 4 χιλιάδες καὶ νὰ πάει εἰς τὸν Τσοῦρτς, καὶ ἄλλα πολλὰ ταξίματα εἰς τὸν Κυβερνήτην· καὶ ὁ Γρίβας ἐσκιάζονταν νὰ πάει εἰς τὸν Πόρον διὰ ξηρὰς ἀπὸ τὰ κακὰ ὅπου εἶχε καμωμένα, ἐφοβούνταν καὶ τὸν ἴσκιο του. Τὰ στρατεύματα δὲν ἦτον ἀκόμη διαλυμένα, καὶ τὸν ἔτρωγε ἀκόμη ὑποψία. Ἐδιόρθωσε τὰ κάστρα ὁ Καποδίστριας, καὶ εἶπε τοῦ Γρίβα, ὅτι: «Πᾶμε μαζί εἰς τὸν Πόρο, ἂν φοβᾶσαι, μὲ ὄρκον». Καὶ ἔτζι διορθώνοντας τὰ κάστρα τὸν ἐπῆρε καὶ ἐκεῖνον διὰ ξηρὰς, καὶ τότε ἔστειλε εἰς τὸ Ἄργος τὸν γέροντα Βλασόπουλο, διὰ νὰ μοῦ εἰπῆ νὰ πάω εἰς τὸν Πόρο καὶ νὰ λύσω ὅσα στρατεύματα καὶ ἂν ἔχω, τὰ στρατεύματα ὅπου εὐρίσκοντο εἰς τὸ Ἄργος καὶ εἰς τὰ Ἐπίδαυρα, τὰ στρατεύματα τὰ Πελοποννησιακὰ ὅλα. Δὲν ἔλειψα νὰ διατάξω τὰ στρατεύματα νὰ λυθοῦν, διὰ νὰ πάει κάθε ἕνα εἰς τὸν τόπον του, καὶ ὅσους εἶχα λουφετζῆδες Ρουμελιῶτες, ἔστειλα, εἶπα τοῦ Γενναίου νὰ τραβηχθοῦν εἰς τὴν Καρύταινα καὶ νὰ τοὺς δίδω τροφάς, ἕως νὰ λάβω δεύτερη διαταγὴ ἀπὸ τὸν Κυβερνήτη. Καὶ ἔτζι ἐμπῆκα εἰς τὴν φρεγάδα καὶ ἐπῆγα εἰς τὸν Πόρο. Σὰν ἐπῆγε μὲ τὸν Γρίβα εἰς τὸν Πόρο, τὸν ἄφησε ἔξω τοῦ Πόρου, καὶ ἔστειλε καὶ ἦλθε ὁ Ὑψηλάντης καὶ τὰ στρατεύματα εἰς τὴν Ἐλευσίνα, ὁ δὲ Γρίβας πούτον ἐκεῖ καὶ ἄλλα στρατεύματα (πού τοῦ ἔταξε νὰ δώσει 4.000), τοῦ εἶπε, νὰ συνάξει ὅσους στρατιώτας δύναται καὶ τὸν ἀδελφόν του τὸν Γαρδικιώτη, νὰ πάει εἰς τὴν Βόνιτζα. Καὶ ἐπῆγε ὁ ἴδιος Καποδίστριας, διὰ νὰ ἐμπαρκαρισθοῦν στὸ καστέλι τοῦ Πόρου, πού εἶχε φτιασμένο ὁ Εἰδέκ. Καὶ ἀπὸ τὲς 4.000 πού τοῦ ἔταξε, ἐπαρρησίασε νὰ ἐμπαρκάρει 270, καὶ ἐν παρρησίᾳ τοῦ Κυβερνήτου ἄρχισαν τὴν ἀκαταστασίαν, καὶ ἐγύρουν τοὺς λουφέδες πρὶν μισεῦσιν. Καὶ ἐθύμωσε καὶ ἐστράφη εἰς τὸν Πόρον, καὶ ἐκεῖνοι ἐμπαρκαρίσθησαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν γκενεράλ Τσοῦρτς. Καὶ ἐχασσομέρησε 5 - 6 ἡμέρες διὰ νὰ διορθώσει καὶ ἄλλα πράγματα. Καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν Ἐλευσίνα, ὅπου ἦτον ὁ Ὑψηλάντης μὲ τὰλλα στρατεύματα καὶ ἔκαμε στρατάρχη τὸν Ὑψηλάντη, καὶ ἐβγήκε εἰς τὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα. Καὶ τότες ἐγύρισε πίσω εἰς τὴν Αἴγινα νὰ διοργανίσει τὸ ἔθνος, καὶ ἐδιοργάνισε 20 τάγματα ἀπὸ τὰ Ρουμελιώτικα στρατεύματα, καὶ ἀπὸ τὰ Μοραῖτικα κανένα. Τότενες, ὅταν ἐγύρισε, τοῦ εἶπα, ὅτι:

«Ἐξοχώτατε, διατί δὲν κάνεις καὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον τάγματα; Τὰ ἄρματα τῆς Πελοποννήσου τί θενὰ γένουν; Τί θενὰ γίνουν οἱ κόποι τους;» - Τότε μὲ ἀπεκρίθηκε: «Θοδωράκη (διατί ἔτσι μὲ ἔλεγε πάντοτε) δὲν καταλαβαίνεις τὰ ἐξωτερικά, διατί τὸ κάνω αὐτό. Νὰ ἡξεύρεις οἱ τρεῖς δυνάμεις ἀποφασίζουν μόνον τὴν Πελοπόννησον καὶ μέρος νησιά, καὶ δὲν ἔχουν σκοπὸν νὰ μᾶς πλατύνουν τὰ σύνορα. Καὶ ἐγὼ τὸ κάνω μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅτι νὰ εὐρίσκονται τὰ στρατεύματα τὰ Ρουμελιώτικα εἰς τὰ ἄρματα εἰς (1) τὰ σύνορά τους, καὶ οἱ Πελοποννήσιοι, ἂν κάμουν ἄρματα Πελοποννησιακά, οἱ σύμμαχοι θὰ εἰποῦν, τί θέλει ὁ Κυβερνήτης τὰ ἄρματα εἰς τὴν Πελοπόννησον, πὺ ἡ Πελοπόννησος εἶναι ἐλεύθερη. Τηράει νὰ δυναμώνει τὰ στρατεύματά του καὶ δὲν τηράει ἐμᾶς πὺ εἴμαστε διαφεντευτάδες τῶν Ἑλλήνων, καὶ κάνω κακὸ καὶ ὄχι καλὸ. Ὅμως, εἰπέ, εἰς τὰ στρατεύματα καὶ καπεταναίους τῆς Πελοποννήσου, νὰ ἰδοῦμε τί ὁ καιρὸς μὲ (2) διδάσκει καὶ νᾶναι ἡσυχον». Καὶ τότενες μ' ἔκαμε ἕνα γράμμα διὰ τοὺς προσκυνημένους Πάτρα καὶ λοιπὰ καὶ τοὺς συγχωράει ἡ Κυβέρνησις, καὶ νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Καὶ τὴν ἔκαμε τὴν διαταγὴ ἐπάνω εἰς ἐμένα καὶ ἐγὼ νὰ γράψω νὰ ἡσυχάσουν καὶ νὰ μὴν ἀνακατώνονται πλέον μὲ τοὺς Τούρκους. Τὴν διαταγὴ μὲ τὴν ἔδωκε στὰ ἔβγα τοῦ Γεναρίου καὶ ἔκαμα διαταγὰς εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας, καὶ ἔτσι οἱ προσκυνημένοι ἐτραβήχθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὁ δὲ Νενέκος εἰς τὰς 26 τοῦ Μαρτίου ἐπῆρε τοὺς Τούρκους καὶ ἐπῆγε κι ἐχάλασε μία οἰκογένεια Καρυτινὴ ὅπου ἦτον ἀπὸ παλαιὰ εἰς τὴν Πάτρα (1), ἐσκλάβωσε τὰ παιδιά, οἱ ἄνδρες ἐγλύτωσαν μόνον μὲ τὸ κορμί, μὲ τὸ τουφέκι στὸ χέρι, τοὺς πῆρε 6.000 σφαχτά. Εἰς τὰς 26, ὅταν ἐπρωτοπροσκύνησε, εἶχα διατάξει ἕναν λεγόμενον Σαγιαῖ νὰ τὸν σκοτώσει. Ὁ Σαγιαῖς μου ἐζήτησε τὴν ἄδειαν καὶ ἐγὼ εἶχα τὴν ὄρεξιν, καὶ πάλιν ὅταν ἄκουσα καὶ ἐσκλάβωσε τοὺς Ἑλληνας τὸν ἐντεμπίχιασα μὲ ἕνα γράμμα: «Ἄπιστε, διατί δὲν τὸν σκοτώνεις, πὺ ἀκόμη μὲ τοὺς Τούρκους εἶναι, ἀφοῦ ἦλθε ὁ Κυβερνήτης;» Τότε ὁ Σαγιαῖς ἔσμιξε τὸν Νενέκο καὶ ἐσκοτώθη (2) ὁ Νενέκος. Εἰς τὰς 1828 ἔγιναν παράπονα. Ὁ Νενέκος εἶχε φερμάνι ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ τὸν ἔλεγε Μπέη Νενέκο.

«Διατί τοὺς Ρουμελιῶτες τοὺς ἔκαμα τάγματα καὶ τοὺς ἔβαλα στὰ σύνορα; Διὰ νὰ λέγουν ὅτι αὐτοὶ εἶναι εἰς τοὺς τάφους τῶν γονέων τους καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των, καὶ δὲν ἡμπορῶ νὰ τοὺς ἐμποδίσω διὰ τὰς φαμελιές τους, βιὸς πὺ ἔχασαν (3), καὶ διὰ τοῦτο δὲν βάνω Πελοποννησίους· πλὴν καὶ τοῦτοι, θὰ εὐρουν τὸν καιρὸν τους καὶ θὰ εὐρουν τὰ δίκαιά τους». Ἦτον τέχνη του διὰ νὰ μακρύνει τὰ σύνορα καὶ νὰ ἔχει καὶ τὰ συνόρατα δυναμωμένα ἀπὸ τὰς καταδρομὰς τῶν Τούρκων. Τοῦτοι ὀρκώθηκαν εἰς τὰς συνελύσεις νὰ πεθάνουν ὅλοι μαζί ὅσοι σηκώθηκαν στὰ ἄρματα καὶ ἂν κινδυνεύσουν οἱ Ρουμελιῶτες νὰ πάνε οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς βοήθειάν τους.

Τὸν Μάϊον μῆνα ἔφθασαν καὶ τὰ στρατεύματα τὰ Γαλλικά, ἀρχηγὸς ὁ Μαιζὸν μὲ 14.000 καὶ μὲ ὅλην τὴν ὕλην τὴν πολεμικὴν, θαλάσσιον καὶ ξηρᾶς. Τότες ὁ μακαρίτης ὁ Κυβερνήτης ἦλθε διὰ θαλάσσης στὸ Πεταλίδι, καὶ ἀκούοντας κι ἐγὼ πὺ ἡμουν εἰς τὴν Καρύταινα, ἐπῆρα καμμιά ἑκατοστὴ ἄνθρώπους καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἦτον καὶ ὁ Νικηταρᾶς. Ἐσυνομίλησε καὶ ὁ Κυβερνήτης μὲ τὸν γκενεράλ Μαιζὸν καὶ ὁ γκενεράλ Μαιζὸν ἔστειλε γράμματα εἰς τὸν Ἰβραῖμη, πὺ εἶναι προσταγμένος ἀπὸ τὰς τρεῖς δυνάμεις νὰ ἔλθει μὲ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἀκόμη προσταγμένος νὰ σοῦ γράψω νὰ συνάξεις τὰ λείψανα τῶν καραβιῶν σου καὶ τὰ στρατεύματα, νὰ τραβηχθεῖς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, κι ἂν παρακούσεις καὶ δὲν τραβηχθεῖς, εἶμαι προσταγμένος νὰ σὲ πολεμήσω στεριάς (4) καὶ θαλάσσης. Καὶ τὸ στρατεῦμα ὅλο τὸ εἶχε βγαλμένο εἰς τὸ Πεταλίδι ἔξω εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ἀρχίνησε καὶ ἔφτιανε ἐργαλεῖα, κοφίνια καὶ ἄλλα διὰ μπαταρίες. Καὶ ἐζήτησε τοῦ Κυβερνήτου νὰ τοῦ ἀφήκει ἕνα στρατηγὸν μὲ ὀλίγους διὰ ὄδηγόν, νὰ εἶναι ὄδηγός τοῦ στρατεύματος διὰ τὸν τόπον, καὶ τοῦ ἀφήκε τὸν Νικηταρᾶ. Καὶ ἐπῆρε τὰ στρατεύματα καὶ ἐπῆγε μέρος κατὰ τὴν Κορώνη καὶ μέρος κατὰ τὸ Νεόκαστρον, καὶ ἐγὼ ἀνεχώρησα διὰ τὴν Καρύταινα.

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὅσοι ἦτον εἰς τὴν Κορώνην Τούρκοι, δύο - τρεῖς χιλιάδες, ἀπεσκίρτησαν ἀπὸ τὸν Ἰμπραῖμη, βλέποντας τὴν δύναμιν τῶν Φραντζέζων καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Ἰμπραῖμη, καὶ ἐτραβήχθησαν μὲ σκοπὸν νὰ ὀμιλήσουν μὲ ἐμένα καὶ νὰ τοὺς σιγουράρω τὴν διάβασιν ἀπὸ τὸ Δερβένι νὰ περάσουν τὴ Ρούμελην, καὶ ἐτραβήξαν καὶ ἦλθαν ἴσια μὲ τὴν Ἀρκαδίαν - τὸ σύνορον. Καὶ μαθαίνοντας ὁ Ἰμπραῖμης ὅτι ἐβγήκαν, ἔστειλε καὶ τοὺς ἐπολέμησε καὶ ἐσκοτώθηκαν καμμιά ἑκατοστὴ τακτικοί. Καὶ μου ἔστειλαν νὰ μιλήσομε νὰ κάμομε τρατάτο διὰ νὰ περάσουν. Καὶ ἐγὼ ἐδέχθηκα τὸ τρατάτο καὶ ἔστειλα τὸν Γενναῖο καὶ τὸν Κολιόπουλο εἰς τὸ Δερβένι τοῦ Λεονταριοῦ, καὶ ἀνταμώθηκαν καὶ ὀμίλησαν: Ὅσους σκλάβους ἔχουν νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν. Καὶ ἐστρέχθησαν καὶ ἐβγήκαν εἰς τὴν Καρύταιναν τὸν κάμπο μαζί μὲ τὰ

στρατεύματα τὰ ἐδικά μας· εἰς τὴν Καρύταινα 2.000 καβαλλαρία καὶ 1.000 πεζοί. Εἰς τὴν Καρύταινα ἦλθαν οἱ μπέηδες καὶ μὲ ἀντάμωσαν· ἀπὸ ἐκεῖ ἐτράβηξαν διὰ τὴν Τριπολιτσὰ καὶ ἐτέντωσαν ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά. Καὶ αὐτοὶ ἐσκόπευαν νὰ πιάσουν τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Κολιόπουλον διὰ ἐνέχυρον, καὶ ἐγὼ τοὺς εἶχα τεμπίχι νὰ μὴ πηγαίνουν στὸ ὄρδι. Καὶ ὁ Γενναῖος μίαν ἡμέραν ἐπῆγε μόνος του στὸ ὄρδι - (κάλλιο νὰ τὸν σκοτώσω ἐγὼ, παρὰ νὰ τὸν πᾶνε σκλάβο), καὶ ἐσηκώθηκα καὶ ἐγὼ καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Τριπολιτσά, καὶ ἐπολέμαε... Καὶ ἐπῆγε ἕνας Ἕλληνας τζασίτης καὶ τοὺς εἶπε: «Αὐτοῦ ποῦ πᾶτε διὰ τὰ Δερβένια σᾶς ἔχουν χωσιές νὰ σᾶς σκοτώσουν». Καὶ τότε ἐγύρισαν οἱ Τοῦρκοι στὸν κάμπο νὰ πᾶνε εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ἐγὼ μὲ τὸ στράτευμα ἐπῆγα εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπο. Τοὺς πῆγαινα πάντοτε πίσω στὸ πλευρό. Καὶ κατέβηκαν (1) εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, καὶ ἔρριξαν τὸ ὄρδι τους. Ὁ γκενεράλες ὁ Φραντζέζος μὲ τὸν Κυβερνήτη ποῦ ἦτον εἰς τὴν Μεσσηνία, τοῦ εἶπε, ὅτι: «Νὰ μὴ σκοτώσουν οἱ Πελοποννήσιοι τοὺς Τούρκους, μόνε νὰ στείλεις τὸν ἀδελφόν σου». Τότε ἔστειλε ὁ Κυβερνήτης τὸν ἀδελφόν του στοὺς Μύλους καὶ ἔκαμε γράμμα νὰ περάσουν οἱ Τοῦρκοι, ἀπειράγοι. Ἐρχόμενος ὁ Αὐγουστίνος, μὲ ἀντάμωσε καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν διαταγὴν τοῦ Κυβερνήτου, ὅπου ἔγραφε νὰ πᾶνε σάϊκοι, καὶ στέλνω καὶ τὸν Αὐγουστίνον νὰ τοὺς συνοδεύσετε. Τότενες λέγω τοῦ Αὐγουστίνου: «Ἐχομε τρατάτο νὰ ἔβγουν, πλὴν νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς σκλάβους». - «Αὐτὸ ποῦ ἔχετε μιλημένο, κάμετέ το». Τότε ἔκραξα τοὺς μπέηδες, τὰ κουμάντα τῶν Ἀρβανίτων, νὰ τοὺς ὀμιλήσω διὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν τῶν σκλάβων, καὶ μοῦ ἀποκρίθηκαν, ὅτι: «Στείλε ἀνθρώπους μέσα καὶ ὅσα παιδιὰ εὔρουν ἄς τὰ πάρουν». Ἔστειλα δύο καπεταναίους καὶ ἔβγαλαν καμμιά 80 παιδιὰ ποῦ εἶχαν τουρκεμένα καὶ 20 γυναῖκες - 100· καὶ εἶχαν δύο - τρεῖς γυναῖκες ἐνδυμένες ἀντρίκια καὶ τὲς ἐπῆρα στανικῶς καὶ τοὺς ἐλευθερώσαμε ὅλους, καὶ τοὺς ἔδωκα ὀδηγοὺς κοντὰ καὶ ἀπὸ πίσω μὲ τὸν Αὐγουστίνον καὶ ἐπηγαίναμε νὰ περάσουν τὴν Κόρινθο (2), καὶ ἐτράβηξαν τὴν ἡμέρα, καὶ ἔρριξαν τὸ ὄρδι τους στὸν Ἅγιον Βασίλη, καὶ ὁ Αὐγουστίνος μοῦ λέγει: «Νὰ πᾶμε καὶ ἐμεῖς στὸ ἴδιον τόπο». Ἐγὼ τοῦ εἶπα: «Δὲν εἶναι δική σου δουλειά, ἤμπορεῖ νὰ μᾶς κάμουνε ἀπιστιά, πιάνοντες ἐμᾶς ἤμποροῦν νὰ πᾶνε ὅπου θέλουν, καὶ τὸ δικό μας στράτευμα 400 ἀνθρώπων». Καὶ ἐπῆγα εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον μίαν ὥρα ἀλάργα, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐτράβηξαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπῆγαν ἀπὸ κάτω στὴν χώρα, διατι στὸ κάστρο ἦταν φρουρὰ Ἑλληνικὴ καὶ τὴν χώραν τὴν κρατοῦσαν Ἕλληνες. Καὶ ἔτσι ἐπῆγαμεν ἐμεῖς μὲ τὸν Αὐγουστίνον καὶ εἶχαμε κονάκι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο, διατι πάντοτε ἐφοβούμαστε. Καὶ ἐστείλαμε τοῦ Ὑψηλάντη, ποῦ ἦτον στὴ Λευσίνα, νὰ ἔλθει εἰς τὸ Λουτράκι μὲ τοὺς ταγματάρχας διὰ νὰ ὀμιλήσωμεν, κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Κυβερνήτου νὰ ἐλθοῦν νὰ περάσουν εἰς τὸ Δερβένι. Καὶ ἐρχάμενοι ἐπῆγαμε καὶ τοὺς ἀνταμώσαμε εἰς τὸ Λουτράκι μὲ τὸν Αὐγουστίνον. Τότενες οἱ Φραντζέζοι ἔστειλαν ἕνα κορβέτο, διὰ νὰ ἰδεῖ ἐὰν τοὺς Ἀρβανίτες τοὺς ἀφήνομε νὰ περάσουν (ἀπὸ τὴν Πάτρα τὸ ἐβάρεσαν), καὶ ἦλθε νὰ παρατηρεῖ τὰ κινήματα τὰ ἐδικά μας. Καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἐγύρευε νὰ ἀφήκουν τὰ ἄρματα τους καὶ τὰ ἄλογά τους καὶ τότε νὰ περάσουν· ὅτι καὶ ἐμεῖς δυνάμεθα νὰ τοὺς βαρέσομε στὴν Πελοπόννησο, ἂν ἠθέλαμε νὰ τοὺς σκοτώσομε, τοὺς σκοτώναμεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ διαταγὴ τῆς Κυβερνήσεως εἶναι νὰ περάσουν, ἐγὼ τοὺς εἶχα ἐνέχυρα διὰ τὴν διάβασίν τους. Οἱ Τοῦρκοι, βλέποντας τὴν ἀκαταστασίαν ἐκίνησαν μὲ τὰ ἐνέχυρα μίαν αὐγὴν διὰ τὰ Μαῦρα Λιθάρια, περνοῦν ἀπὸ Βοστίτζα εἰς Πάτρα, καὶ ἡμεῖς ἐκινήσαμε στρατεύματα διὰ νὰ τοὺς κτυπήσωμεν, ἐπειδὴ ἐπαράβηκαν, παίροντες τὰ ἐνέχυρα. Ἄν ἐπιάναμε τὰ Μαῦρα Λιθάρια δὲν ἐπέρναε κανεῖς.

Ὁ καπετὰν Χρῖστος Ἀλεξανδρόπουλος ἀπὸ Στεμνίτσα μὲ λέγει τὰ ἀκόλουθα: Οἱ Τοῦρκοι στρατοπεδεύονται ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Πάτρα. Ἔστειλε ὁ Ντελὴ Ἀχμέτης ἕναν ἀνθρώπο του νὰ πᾶνε οἱ Ἀρχηγοὶ νὰ κουβεντιάσουν. Ἐσηκώθηκα οἱ δύο μπέηδες οἱ χαλδούπηδες ποῦ ὄριζαν τὴν καβαλλαρίαν καὶ ἐπῆγαν μέσα διὰ νὰ τοὺς κουβεντιάσει· τοὺς ρώτησε «διατί φεύγετε ἀπὸ τὸν Ἱμπραϊμ» - «Δὲν μᾶς ἔδωκε τοὺς μισθοὺς μας». - «Ἐγὼ σᾶς δίδω τοὺς μισθοὺς σας νὰ καθήσετε μεταμένα». Ἦλθε καὶ ὁ μπέης ὁ Ἀρβανίτης καὶ ὀμίλησε μὲ τὸν πασά διὰ νὰ μείνει, αὐτὸς δὲν τὸ ἔστειλε διὰ νὰ μείνει, ἔτσι τὸν ἐκτύπησε ὁ πασάς, τὸν ἐβάρεσε μὲ τὸ σπαθί· τότε τοῦ φωνάζει: «μὴ βαρεῖς», καὶ ἔβγαλε τὴν κουμπούρα καὶ τὸν ἐφόνευσε. Τότε καὶ οἱ ἄλλοι νεοφερμένοι ἐπῆραν τὸ κάστρο. Ὁ Μπέης ποῦ ἐσκοτώθηκε ὀνομάζετο Μουσάμπτης Γαρδικιώτης. Οἱ Ἀρβανίτες καὶ οἱ χαλδούπηδες ἔπειτα ἀπὸ ἕξ ἡμέρες ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πάτρα· πᾶνε εἰς τὰ Ἰωάννινα· τὰ ἐνέχυρα ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἀρβανιτιά. Τότες ἐγὼ καὶ ὁ Αὐγουστίνος ἐπῆγαμεν ἕως τὰ Τρίκαλα καὶ ἐγυρίσαμε πίσω εἰς τ' Ἀνάπλι. Τότε ἐπαρακίνησα καὶ τὸν Κυβερνήτη καὶ ἐσήκωσε τὴν Κυβέρνηση καὶ ἦρθε εἰς τ' Ἀνάπλι.

Αλησμόνησα νὰ εἰπῶ, ὅτι τὸν Ἀπρίλιον, εἰς τὰ 1827, ὅταν ἤκουσε [ὁ] Ἰμπραϊμης ὅτι ἔρχονται στρατεύματα φραντζέζικα, ἐπῆγε εἰς τὴν Τριπολιτζὰ μὲ ὅλα του τὰ στρατεύματα, ἐγκρέμισε τὰ τείχη τῆς Τριπολιτζᾶς ἐκ θεμελίων, καὶ ὅλα τὰ σπίτια τῆς Τριπολιτζᾶς, καὶ ἔσπειρε ἀλάτι. Ἀφοῦ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Τριπολιτζὰ, ἔπιασε 25 ἑδικούς μας Ἀλωνιστιώτας, ὅλους συγγενεῖς μας. Ὅταν ἐπῆγαινε εἰς τὸν κάμπον τοῦ Λεονταριουῦ ὁ Σεχνετζίτης, εἶπε τοῦ Ἰμπραϊμη καὶ τοὺς ἔστειλε μὲ ἓνα γράμμα εἰς τὴν Καρύταινα τοῦ Γενναίου. Ὁ Γενναῖος ὀρδίνιασε μιὰ ἑκατοστὴ σκλάβους ὅπου εἶχε καὶ τοὺς ἔστειλε εἰς τὴν Μοθώνην.

Ὁ Ἰμπραϊμης μοῦ ἐπαράγγειλε, μιὰ φορὰ, διατὶ δὲν στέκω νὰ πολεμήσωμεν. Ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα ὅτι, ἂς πάρει πεντακόσιους - χίλιους, καὶ παίρνω καὶ ἐγὼ ἄλλους τόσους, καὶ τότε πολεμοῦμε, ἢ ἂν θέλει, ἂς ἔλθει καὶ νὰ μονομαχήσωμεν οἱ δύο. Αὐτὸς δὲν μὲ ἀποκρίθηκε εἰς κανένα. Καὶ ἂν ἤθελε τὸ δεχθεῖ, τὸ ἔκαμνα μὲ ὅλην τὴν καρδιά, διότι ἔλεγα: ἂν ἐχανόμουν, ἂς ἐπῆγαινα· ἂν τὸν χαλοῦσα, ἐγλύτωνα τὸ ἔθνος μας.

Ὁ Κυβερνήτης ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἰανουάριον, πηγαίνει εἰς τὴν Αἴγινα, ὅπου ἦτον ἡ Ἀντικυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ τὸ Βουλευτικόν. Ἐκεῖ ἐπῆγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔγινε δοξολογία καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ὀρκωθεῖ πρὶν νὰ κάμει τὰς παρατηρήσεις του. Εἶπε ὅτι: ἂν θέλετε νὰ διοικήσω, νὰ διαλυθεῖ τὸ Βουλευτικόν, διότι ἐγὼ δὲν ἐμπορῶ νὰ δουλεύσω. ἔχει ἡ πατρις μας καὶ ἐχθρούς καὶ φίλους, ἢ ἂν (1) καὶ δὲν θέλετε, ἐγὼ μὲν καὶ θέλει δουλεύσω ὅσο εἶναι δυνατόν, ὡς μερικός. Τοὺς εἶπε αἴτια ἐξωτερικά. Διελύθηκε μόνον τὸ Βουλευτικόν, καὶ ἂν ἦτον κανένας βουλευτὴς δυσαρεστημένος, ἦτον περισσότερον διὰ τοὺς μισθοὺς του. Ὁργάνισε τὸ κράτος, ἔστειλε ἐπάρχους, ἐκτάκτους ἐπιτρόπους, ἄρχισε ἀνταπόκριση τακτικὴ, ὁ καθένας νὰ γνωρίζει τὰ χρέη του. Ὁ στρατιωτικὸς ὡς στρατιωτικὸς, ὁ πολιτικὸς ὡς πολιτικὸς. Ἐσύστησε τὸ Πανελλήνιον καὶ τοὺς ἔβαλε ὅλους τοὺς ἄρχοντας μέσα· τὸν Κουντουριώτην τὸν ἔκαμε πρόβουλον τῆς Οἰκονομίας, τὸν Ζαῖμην πρόβουλον τοῦ Ἐσωτερικοῦ. Μολαταῦτα ἄρχισαν κάτι νὰ μιλοῦν, κάτι νὰ ἀντενεργοῦν, παρὰ μυστικά. Καὶ πρὶν νὰ ἔλθει ὁ Κυβερνήτης, ἐγύρευαν νὰ ἀντενεργήσουν μερικοί, διατὶ ἐπρόβλεπαν ὅτι ὅταν συστηθεῖ μιὰ τακτικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔμπορεῖ ὁ καθένας νὰ κάμει ὅ,τι θέλει. Ὁ Κυβερνήτης αὐτοὺς ὅπου τοῦ ἀντιστάθηκαν, αὐτοὺς εἶχε ἀγκαλιάσει πρῶτα. Τὰ ζιζάνια ἄρχισαν νὰ ἐμβαίνουν. Οἱ ἀδελφοί του, πὺν νὰ εἶχαν κόψει τὸ ποδάρι τους ἐκεῖ πὺν ἐκίνησαν νὰ ἔλθουν (2) εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔφθασαν καὶ ἐκεῖνοι. Ἦλθε καὶ ὁ Ριμποπιέρος καὶ ὁ Καλεμινός, ὁ πρέσβης ὁ Γάλλος, διὰ νὰ λάβουν πληροφορίας διὰ τὰς γαῖες τὰς ἐθνικὰς καὶ διὰ τὰ λοιπά. Ἐκαμε ὁ Κυβερνήτης καὶ ἐπιτροπὴ διὰ νὰ (3) ἐξετάσει αὐτὰ. Ἐδιορίσθησαν καὶ ὅλοι οἱ ἔπαρχοι διὰ νὰ δώσει ὁ καθένας πληροφορίας. Μία ἡμέρα ἐπῆγα ἐγὼ καὶ ὁ Ρίζος... εἰς τὸν Ριμποπιέρην. Ἐκεῖ ἦλθε ἡ ὁμιλία καὶ ὁ πρέσβης μᾶς λέει, ὅτι τοῦ Σουλτάνου πόσον θὰ τοῦ παραξενοφαίνεται νὰ βλέπει τὴν σημαίαν τὴν Ἑλληνικὴν νὰ περνάει ἀπὸ ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια του, καὶ ἀπὸ τέτοια. Ἄρχισε καὶ ὁ Ρίζος νὰ τοῦ λέγει, πλὴν φοβισμένα ἀλλὰ πολίτα. Ἐγὼ τοῦ λέγω: «Κύρ Ρίζο, ἄφησέ με νὰ εἰπῶ καὶ ἐγὼ. Ἐξοχώτατε, λέγετε πὺν θὰ ὑποφέρει ὁ Σουλτάνος νὰ βλέπει τὴν σημαίαν μας νὰ περνάει ἀπὸ ἐμπροσθὰ του, καὶ ὅτι τοῦ κακοφαίνεται - καὶ δὲν μᾶς κακοφαίνεται καὶ ἐμᾶς ὅπου τοὺς ὑποφέραμεν τόσον καιρὸν εἰς τὴν γῆν τῶν προγόνων μας, καὶ κάθετα ἀκόμη εἰς τὰ πατρικά μας σπίτια καὶ τοὺς ὑποφέρομεν ἀκόμη, καὶ ἐκείνου θὰ τοῦ κακοφανεῖ διατὶ θὰ περνάει ἡ σημαία μας; Αὐτὰ ὅλα νὰ τὰ εἰπείς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, σὲ ὀρκίζω εἰς τὴν τιμὴν σου νὰ τοῦ τὰ εἰπείς».

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ Κυβερνήτης μοῦ λέγει: «Θεοδωράκη, τί εἶναι αὐτὰ πὺν εἶπες!» - «Ἄν δὲν εἶναι (4) καλά, νὰ μὲ συμπαθήσετε, τέτοιας λογῆς εἶμαι μαθημένος». - «Ὅχι, καλὰ ἀποκρίθηκες».

Ὁ Κυβερνήτης μὲ εἶπε καὶ ἐχαιρέτησα τοὺς τρεῖς μινίστρος στὸν Πόρο καὶ ἐπῆγα εἰς τὸν Ἰγγλέζο καὶ ἦτον ἓνας συγγενὴς του πεθαμένος καὶ ὅσο πὺν τὸν ἐχαιρέτησα μόνον. Καὶ ἔπειτα ἐπῆγα εἰς τὸν Γκιλιμινὸ (5) καὶ μὲ ἐρώτησε διὰ τὴν ἐθνικὴν γῆν καὶ τοῦ ἀπεκρίθηκα μὲ τί τρόπο λέγεται ἐθνικὴ γῆ: «ὄντας ἦλθε ὁ Τοῦρκος καὶ ἔκαμε ζάπι τὴν Πελοπόννησο στὰ 1717, πὺν ἐπῆρε τὴν Πελοπόννησο καὶ τὴν ἔκαμε ζάπι, ἔμειναν Τοῦρκοι καθαυτὸ ἕως εἴκοσι φαμιλιὰς μεγάλες, ἄφηκε στὴν Πάτρα δύο φαμιλιὰς, ἄφηκε στὴν Γαστοῦνη τοὺς Χωτομαναίους, ἄφηκε εἰς τὸ Νιόκαστρο τὸν Ἄμμο, ἄφηκε εἰς τὴν Κορώνη τὸν Σαλήμ Χατζῆ, τοὺς μπέηδες τῆς Κορώνης, ἄφηκε εἰς τὴν Μοθώνην ἄλλη μιὰ οἰκογένεια, ἄφηκε εἰς τὴν Ἀνδρούσα τὸν λεγόμενον Μουσαγά, ἄφηκεν εἰς τὸ Λεοντὰρι Πιγλι καὶ Σελδαρόγλη, ἄφηκε εἰς τὸν Μυστρά τοὺς μπέηδες, ἄφηκε εἰς τὴν Τριπολιτσὰ τὸν Ἀρναούτογλου καὶ Δεφτέρ - Κεχαγιά καὶ ἄλλους, ἓνα - δύο φαμελιὰς. Ἄφηκε εἰς τὴν Μονεβασιά δύο οἰκογένειες, ἄφηκε εἰς τ' Ἀνάπλι ἄλλες τρεῖς

οικογένειες μπέηδες, ἄφηκε εἰς τὴν Κόρθο τοὺς Χαλημπέηδες, εἰς τὰ Καλάβρυτα καὶ εἰς τὴν Βοστίτσα καὶ Καρύταινα. Ἐπῆγαν στερνότερα Τούρκοι καὶ κατοίκησαν καὶ στὴν Καρύταινα, ὁ καθένας ἀπὸ ἑκατὸν ψυχές, καὶ τοὺς ἐχάρισεν ὁ τότε Σουλτάνος μέρος γῆς γιὰ τοὺς κήπους τους καὶ ὁ ἄλλος ἔμεινε εἰς τὸν λαόν. Ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ τὴν δοξομανίαν ἀρχίνησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐγένονταν Τούρκοι, καὶ ὡς ἐτούρκιζαν ἐκεῖνοι, ἐλέγετο καὶ ὁ τόπος τους τούρκικος. Καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ βαρύτερα δοσίματα τῶν Τούρκων τοὺς ὑποχρέωναν καὶ ἔπαιρναν τὸν τόπον τους καὶ τοὺς ἄφηναν σκλάβους. Τοὺς πῆραν ὅλον τὸν τόπον μὲ δυναστείαν. Εὐρίσκετο ἕνας τρίτος τόπος ἑλληνικός, τὰ βουνά, καὶ ὁ ὀμφαλὸς τῆς Πελοποννήσου, ὁ κάμπος, ἔγινε τούρκικος, καὶ ἂν εἶχε μείνουν ἀκόμη οἱ Τούρκοι, βέβαια δὲν εὐρίσκετο σπιθαμὴ γῆ ιδιόκτητος, διατὶ οἱ Τούρκοι τὸ κυρίευν· διατὶ οἱ Ἕλληνες τόμου ἐτούρκιζαν εἶχαν τὴν ἡσυχίαν τους καὶ ὅσοι ἦταν χριστιανοὶ πάντα τοὺς ἀδικοῦσαν, καὶ ἂν ἦτον κανένα ἔθνος ἄλλο, ἤθελε τουρκίσουν ὅλοι, μόνον ἦτον σκληρογνώμονες, διατὶ οὔτε ὀρκώθηκαν ποτὲ νὰ τὸν γνωρίσουν βασιλέα, οὔτε ἐπροσκύνησαν ὅλοι, διότι εἶχαν τὴν Σπάρτη ἀπάνω εἰς τὴν Πελοπόννησο, καὶ δὲν τὰ ἔδωκε ποτὲ τὰ ἄρματα τῆς, καὶ τότενες εἶχαν καταφύγιον καὶ οἱ Ἕλληνες, λεγόμενοι Κλέφτες, καὶ ἐτρώγονταν μὲ τοὺς Τούρκους ἐπάνω εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐφυλάγονταν ἐπάνω εἰς τὴν Μάνην ἕως τὰ 1780. Ἐτότενες ἦλθεν ὁ Καπετὰν Πασάς, καὶ ἄρχισε μπεηλίκι καὶ ἐπλήρωναν 43 πουγγιὰ ἄσπρα τὸ χρόνο, λεγόμενο χαράτσι, καὶ τὰ ἔπαιρνε ὁ Καπετὰν Πασάς, καὶ ἔπειτα πού ἔγιναν ὀκτώ - ἑννέα μπέηδες, ἕως ὅτου ἐσηκώσαμεν τὰ ἄρματα, καὶ ἔφθασε νὰ δίδουν ἕως 200.000 γρόσια. Ποτὲ τὰ ἄρματα δὲν τὰ ἔδωκαν οἱ Μανιάτες, διατὶ καὶ πρῶτα ὅπου ἐπῆραν τὴν Πελοπόννησον ὅλην ἔμεινε νὰ πάρουν καὶ τὴν Μάνη. Πλὴν τί νὰ κάμουν εἰς τὴν Μάνη πού ἀπέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα καὶ δίψα, καὶ δὲν τοὺς ἔδιδε χερί νὰ κατοικήσουν. Ἐγύρευαν τὸν ἡμέρον τόπον καὶ ὄχι τὸν ἄγριον, καθὼς εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅλοι οἱ ἄγριοι τόποι ἔγιναν ιδιόκτητοι. Τί διάφορον εἶχαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸν πετρώδη τόπον; Οἱ ἴδιοι κάτοικοι ἐτρώμαζαν νὰ τὸν δουλεύουν». Ἔτσι ἐτελείωσεν ἡ ὀμιλία μας. - Εἶπε: «Δὲν τὸ γνωρίζει ἡ Εὐρώπη ἔτσι».

Ἔτσι, ἀπὸ τὴ Μεσσηνίαν ὁ Κυβερνήτης ἐβγήκε εἰς τὴν Καλαμάτα, καὶ φοβούμενος ὅτι ἀκόμη οἱ Τούρκοι ἦτον εἰς τὰ κάστρα, διὰ νυκτὸς ἐπέρασε εἰς τὸ Λεοντάρι, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Τριπολιτσά, καὶ ἦλθεν εἰς τ' Ἀνάπλι, καὶ ἔκανε τὲς ἐργασίαις τῆς Κυβερνήσεώς του. Σὰν ἐκουβέντιασε ὁ Μαιζόν μὲ τὸν Ἰμβραϊμ, ἔστειλε στρατεύματα εἰς τὴν Πάτρα διὰ νὰ ἀναχωρήσουν οἱ Τούρκοι τῆς Πατρός, ἢ ὅσοι ἔχουν ιδιοκτησίαις, ἂν εὐρουν μουστερηδες νὰ τὲς πουλήσουν. Καὶ ἔτσι ἐπούλησαν μερικοὶ, ὅμως ἡ πουλησιὰ τους ἦτον κακὴ, ἐπειδὴ δὲν ἦτον ἀκόμη τρατάτο μὲ τὸν Σουλτάνο, καὶ ἀνεχώρησαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Πάτρα. Μερικοὶ Τούρκοι ἐργένηδες ἔπιασαν τὸ Καστέλι, καὶ εἶπαν εἰς τοὺς Φραντσέζους: «Δὲν τὸ δίνομε, θέλομε τόσες χιλιάδες γρόσια, εἴτε μὴ ἔχουμε τουφέκι». Τῆς εὐθὺς οἱ Γάλλοι ἀρχίνησαν μὲ τὴν πολεμικὴ τους τέχνη καὶ τοὺς ἐπῆγαν ἴσια μὲ τὰ τεῖχη καὶ τοὺς ἔβαλαν τὸ κανόνι καὶ ἐκρήμνισαν ἕνα μέρος τοῦ Καστελιοῦ, καὶ τότε ἐπαρουσιάσθησαν καὶ τοὺς πῆραν τ' ἄρματα καὶ τοὺς ἐπέρασαν εἰς τὸν Ἐπαχτο, εἰς τὸ Καστέλι ἄντικρυς. Καὶ ἔτσι ἐλευθερώθη ἡ Πάτρα ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔμειναν Φραντσέζοι. Καὶ ὁ Κυβερνήτης ἔστειλε φρουρὰν διὰ τὸ κάστρο τὸν Βρέδ, καὶ ἔπιασε τῆς Πάτρας τὸ κάστρο, καὶ ἔμειναν καὶ οἱ Φραντσέζοι ἐκεῖ. Τὸν δὲ Ἰμβραϊμ τὸν ἐμβαρκάρισαν εἰς τὸ Νεόκαστρον καὶ ἐτράβηξε διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τὸ μὲν Νεόκαστρο καὶ Μοθώνη τὸ ἐκράτησαν (1) οἱ Γάλλοι, τὴν δὲ Κορώνη ἔστειλε ὁ Κυβερνήτης τακτικὴ φρουρά. Ἔτσι ἔμειναν οἱ Γάλλοι ἕως 3.000, ἕως πού ἦλθεν ὁ βασιλέας καὶ οἱ ἄλλοι ἐμβαρκαρίσθησαν διὰ τὰ Παρίσια. Ὅσο ἦταν ἀκόμη εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ἐσηκώθηκε ὁ Μαιζόν νὰ ἔλθει εἰς τὸ Ἀνάπλι καὶ ἐγὼ εὐρισκόμουν εἰς τὴν Καρύταινα καὶ μοῦ ἔστειλεν ὁ Κυβερνήτης νὰ ἔβγω εἰς τὸ Δερβένι τοῦ Λεονταριοῦ μὲ 100 ἀνθρώπους, διὰ νὰ τοὺς συντροφεύσω ἕως τ' Ἀνάπλι. Καὶ ἦταν τὴ μεγάλη ἐβδομάδα (1), καὶ ἐγὼ μὴν ἠξεύροντας ποίαν ἡμέραν ἤθελε νὰ ἔλθει, ἔστειλα βάρδια εἰς τὸ Δερβένι, καὶ μαθαίνοντας ὅτι ὁ Μαιζόν ἔρχεται, νὰ μοῦ δώσουν εἰδησίην μὲ σινιάλο νὰ ἔβγω εἰς τὸ Λεοντάρι. Τὰ φορτώματα τοῦ Μαιζόν ἦλθαν εἰς τὸ Ντερβένι, καὶ ἐρώτησαν οἱ ἄνθρωποι μου καὶ τοὺς εἶπαν ὅτι ἐπῆγε εἰς τὴν Μεσσηνία, εἰς τὴν Ἰθώμη, νὰ ἰδεῖ τὲς παλαιότητες, καὶ αὐριο θεὸς νὰ ἔλθει. Καὶ αὐτὸς ἐπῆγε βίαια εἰς τὲς παλαιότητες, καὶ ὥστε νὰ μοῦ κάμουν σενιάλο ὅτι ἔρχεται, ἐπροσπέρασε εἰς τὴν Τριπολιτσά, καὶ ἔστησε τὰ τσαντήρια του εἰς τοῦ Ἀναπλιοῦ τὴν πόρτα, καὶ δὲν ἐμβῆκε εἰς τὴν χώρα. Καὶ ἐπῆγα καὶ ἐγὼ ἀπὸ κοντὰ καὶ ἐκόνεψα εἰς τὴν χώρα, καὶ ἐπῆρα 5 - 6 κοντὰ μου καὶ ἐπῆγα νὰ τοῦ πάρω τὰ συμπάθεια, ὅτι εἶχα προσαγῆ ἀπὸ τὸν Κυβερνήτη νὰ τὸν περιμένω εἰς τὰ Δερβένια τοῦ Λεονταρίου, καὶ μὲ ἐγέλασαν οἱ βάρδιαις καὶ προσπέρασε καὶ νὰ μὲ συμπαθήσεις. Καὶ μοῦ εἶπε, ὅτι: «Ἐγὼ δὲν πάω ὡς Γκενεράλης, ὑπάγω ἄγνωστος καὶ δὲν βλάβει». Τὴν αὐγὴ ἐκαβάλληκε διὰ τ' Ἀνάπλι, καὶ ἐγὼ ἐπῆρα τοὺς στρατιώτας μου καὶ ἐπῆγα κοντὰ καὶ τὸν ἐπῆγα ἕως εἰς τὸ Παρθένη. Καὶ τότενες

ἐξεκαβάλληκε καὶ μὲ ἐπαρακάλεσε πολὺ διὰ νὰ γυρίσω ὀπίσω, καὶ ἐγὼ λέγω τοῦ Κυβερνήτου, τὸν παρακάλεσα ἐγὼ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ ἐγύρισε πίσω. Ἐπῆγα εἰς τὴν Καρύταινα ὅπου ἦτον Λαμπρὴ τὴν ἄλλη μέρα, καὶ ὁ Μαιζὸν ἐπῆγε εἰς τ' Ἀνάπλι καὶ τὸν προϋπάντησε ὁ Κυβερνήτης, καὶ τοῦ ἔκαμαν δεξίματα πολλά. Ἐπῆγε καὶ εἰς τὴν Αἴγινα· ἔπειτα πάγει εἰς τὴν Μεσσηνία καὶ ἀναχωρεῖ.

Ὁ Κυβερνήτης ἐνέργει τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Κυβερνήτης μὲ τὸ Πανελλήνιον ἔρριξαν τὰ ποίμνια νὰ δώσουν εἴκοσι παράδες τὸ ἓνα καὶ μὴν ἠξεύροντας τὸν τρόπον τῆς μετρήσεως καὶ τῆς πληρωμῆς, ἔβγαλαν ἀνθρώπους ἀδοκίμαστους νὰ μετρᾶν καὶ νὰ μαζώνουν γρόσια, καὶ μὴν ἠξεύροντας τί θεὸν νὰ μαζώνουν καὶ νὰ παίρνουν ἀπὸ τὸ δέκα ἓνα τὰ μαζωχτικά τους. Ἐνα πράγμα τυφλὸ διὰ νὰ καζαντήσουν ἀνθρώποι καὶ εἰς τὴν κάσα νὰ μὴν πάγει τίποτε. Ἐγὼ ἐκίνησα ἀπὸ τὴν Καρύταινα καὶ ἔφθασα εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπο, καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Ἀνάπλι. Βγαίνουν οἱ Ἀχλαδοκαμπίτες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ μὲ πιάνουν εἰς τὸν δρόμον καὶ μοῦ λέγουν: «Τί ἄδικο εἶναι τοῦτο, διὰ τὰ ἀπομείναντα πράγματα ποῦ μᾶς ἔμειναν νὰ δώσωμεν μισὸ γρόσι τὸ ἓνα, καὶ μετρώντας καὶ παίρνοντας; Ἐμεῖς, μᾶς ἐμέτρησαν 16.000 πρόβατα καὶ θὰ δώσωμεν 8.000 γρόσια, ποῦ θὰν τὰ εὔρομε; Πρέπει νὰ τὰ σηκώσωμε μὲ διάφορο, νὰ μᾶς κάτσει τὸ διάφορο ἓνα γρόσι τὸ ἓνα; Καὶ τότε ἀποφασίζομεν καὶ τὰ πουλοῦμε, γιατί ἀπὸ αὐτὰ προσμένουμε νὰ τὰ κουρέψομε, νὰ πάρωμε τὸν καρπὸ (τὸ φροῦτο) τὸ Μάη, καὶ νὰ κάμει ἡ κυβέρνησις ἔλεος». - Ἐκραξα ἐκείνον ὅπου εἶχε τὴν διαταγὴ λαβωμένην, τὸν μεγαλείτερον: «Δώσε μου τὴν διαταγὴν». Καὶ καθὼς τὴν ἐδιάβασα, τοῦ τὴν ἔδωκα ὀπίσω καὶ τοῦ εἶπα: «Σὲ παρακαλῶ, νὰ προσμείνεις δύο ἡμέρες, νὰ μὴν πειράξεις τὸν λαὸν νὰ δώσει τὰ γρόσια, καὶ ἂν δὲν σοῦ ἔλθῃ δευτέρη διαταγὴ, κάμε ἐκεῖνο ὅπου προστάξῃς». Καὶ ἔτσι ἔμεινα ἡσυχος τὲς τρεῖς ἡμέρες. Καὶ πηγαίναντες εἰς τ' Ἀνάπλι, ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὴν Οἰκονομία ὅπου ἦτον ὁ Βιαρέτος, καὶ ἀρχινῶ νὰ τοῦ ὀμιλήσω: «Τί ἄδικο γίνεται εἰς τὸν λαόν, ποῦ ἐστείλετε ἀνθρώπους καὶ οἱ ἴδιοι νὰ μετροῦν καὶ οἱ ἴδιοι νὰ παίρνουν (ποίμνια), τιγὰρ τὰ εἶχετε ἄλλη φορὰ μετρημένα, καὶ νὰ ξεύρετε ἀπάνου κάτου; Ἐκεῖνος ὅπου θὰ μετράει θὰ γίνῃ ὑπέρπλουτος, καὶ ἡ κάσα δὲν θὰ ἔχει παράδες. Καὶ ὁ τσοπάνης θεὸν τσερεμευθεὶ ἀδίκως καὶ ἡ κάσα δὲν θὰ ἀπολαμβάνει». - Μὲ ἀποκρίθηκε: «Ἔτσι μὲ εἶπαν καὶ ἔτσι ἔκαμα». - «Ποῖος σὲ τὸ εἶπε;» - «Τὸ Συμβούλιον» - Τοῦ εἶπα: «Κακὰ ἐκάμανε, διατὶ ὁ λαὸς δὲν ἔχει παράδες εἰς τὸ χέρι νὰ δώσει τώρα καὶ πρέπει νὰ σκώσῃ μὲ διάφορο». - Τότενες μοῦ λέγει: «Μὲ τί τρόπον νὰ τὸ κάνομε;» - «Νὰ διατάξῃ ἡ κυβέρνησις τοὺς μετρητάδες νὰ μετρᾶν τὰ πράγματα καὶ νὰ παίρνουν ἓνα δεφτέρι ἐκεῖνοι καὶ ἓνα οἱ χωριάτες, καὶ τὸν Μάϊον μῆνα ποῦ πουλᾶν τὸ μαλλί τους, τὸ βούτυρό τους, νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς διοικητὰς εἰς κάθε ἐπαρχίαν, νὰ παρουσιάζῃ τὸ δεφτέρι τοῦ μετρητῆ καὶ τὸ ἄλλο τὸ δεφτέρι τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τὸν κόπον τῶν μετρητῶν εἶναι νοικοκύρης ἡ κυβέρνησις νὰ πληρώσῃ ὡς θέλει». - Καὶ ἔτσι ἔκαμε δευτέρη διαταγὴ, καὶ ἔτσι ἀκολούθησε τὸ μέτρο. Μανθάνοντες οἱ Πελοποννήσιοι ὅτι θὰ δώσουν 20 παράδες τὸ ἓνα, ἐβόγοῦσαν, διατὶ δὲν εἶχον ποτὲ πληρωμένο εἰς τῆς Τουρκίας τὸν καιρὸ. Ἐδίδαν δύο παράδες, καὶ ἓνα παρὰ τοῦ σπαῆ, ἐγίνοντο τρεῖς. Τὸ μέρος τὸ ἀρχοντικὸ ποῦ δὲν τοὺς ἔβαλε εἰς δουλειά, μὴν εὐρίσκοντες ἄλλο σκαρὶ, ἔλαβαν αἰτίαν, καὶ εἶπαν τοῦ λαοῦ, μὴν πληρώνετε! Οἱ Δεληγιανναῖοι καὶ ἄλλοι κατὰ τὸ συνηθισμένο τους, ὅπου δὲν ἔπαυσαν ποτὲ καὶ εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως, ἔστειλαν ἀνθρώπους εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ τοὺς ἐσήκωσαν τὸ μυαλό, καὶ εἶπαν ὅλοι ὅτι δὲν πληρώνομε, καὶ ἐτήρασαν οἱ ἄλλες ἐπαρχίαι τὴν Καρύταινα, καὶ ἡ Καρύταινα ἐκοίταε τὴν Ἀλωνίσταινα καὶ τὸ Ἀρκουδόρεμμα, καὶ ἔτσι ἦτον ἔτοιμοι νὰ ἀντισταθοῦν μὲ τὸ τουφέκι. Ἐγὼ βλέποντας τὴν ἀκαταστασίαν, ἤμουν εἰς τὴν Τριπολιτσά, ἔγραψα τοῦ Κυβερνήτη νὰ φέρῃ ἓνα - δύο τάγματα ἀπὸ τὴν δυτικὴ Ἑλλάδα νὰ τοὺς βιάσουν νὰ πληρώσουν, διατὶ ἂν δὲν πληρώσουν τώρα ποτὲ λαὸν δὲν κάμνεις ὑπήκοον. Οἱ δὲ Ἀναπλιῶτες ὅσοι ἦταν παντοῦ ψεῦτες ἔλεγον ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς βάνει νὰ μὴν πληρώσουν. Ἔστειλε διαταγὰς καὶ ἐμβῆκε ὁ Τζαβέλας μὲ τὸ τάγμα του, καὶ ὁ Κώστας Βλαχόπουλος μὲ τὸ ἐδικὸ του τρία τάγματα ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Πάτρα, καὶ τοὺς ἔλεγε ἡ διαταγὴ τους, ὅπου σὰς διατάξῃ ὁ Κολοκοτρώνης νὰ πᾶτε, νὰ ἀκοῦτε τὲς ὁδηγίας του, γιατί ἐκείνους ὅπου ἠθελε μεταχειρισθῆ εἰς ἐκστρατείαν ἦταν ἐναντίοι, διατὶ δὲν ἠθελαν νὰ πληρώσουν ὅθεν ἦτον ἀνάγκη νὰ ἔλθουν ξένοι. Ἔστειλα ταχυδρόμους νὰ ἔλθῃ τοῦ Κίτσου τὸ τάγμα εἰς τὴν Τριπολιτσά, καὶ τοῦ Κώστα Βλαχόπουλου νὰ μένῃ εἰς τὴν Γαστούνη ἕως τὴν δευτέρη διαταγὴ, καὶ τὸ τρίτο τάγμα νὰ ἔλθῃ στὰ Τριπόταμα ἀνάμεσα Καλάβρυτα, Καρύταινα καὶ Γαστούνη. Ἐρχάμενος ὁ Τζαβέλας, δὲν ἔλειψα νὰ κινήσω εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα, καὶ εἰς τὸ Ἀρκουδόρεμμα, γιατί ἐκεῖ οἱ ἄλλες ἐπαρχίαι ἐκοίταζαν. Σὰν ἐπῆγα, βλέποντας τὴν βίαν, ἢ τόσες χιλιάδες γρόσια θέλω ἀπὸ τὸ κάθε χωριὸ διὰ τὰ ζωντανά σας, ἢ νὰ τὰ μετρήσω. Καὶ ἔτσι ἀρχισα νὰ μετρήσω, τότες ἀρχίζαν καὶ ἐπλήρωναν, καὶ τοῦ ἔστειλα εἰς τὴν

Καρύταινα εις τὸν Διοικητὴ τί πληρώνουν καὶ ὁ Διοικητὴς νὰ μοῦ στέλνει ἀπὸ κάθε χωριὸ πού ἔλαβε τὴν πληρωμὴν τί σηκώνομε. Ἀκούοντας ὅτι πληρώνει ἡ Καρύταινα, ἔστειλαν οἱ Διοικηταὶ καὶ τοὺς ἔστειλαν δύναμη καὶ ἐσυνάχθηκεν ὅλη ἡ πληρωμὴ τῶν ζωντανῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔμειναν οἱ ραδιοῦργοι μὲ τὲς ραδιοῦργίαι τους, ὡς ψεῦσαι καὶ κατεργαροὶ πού ἦταν. Ἐμετρήθησαν τὰ ζωντανὰ ὅλα καὶ ἐπλήρωσαν ἀπὸ εἴκοσι παράδες, παρ' ἔξω τὰ μικρὰ. Ἐγίνε τὸν Ἀπριλομᾶη. - Ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὅσοι ἦταν δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὸν Κυβερνήτην, ἐπειδὴ εἶδαν ὅτι δὲν ἀνακατώθηκε ὁ τόπος, ἐστοχάσθησαν νὰ κάμουν συνέλευση καὶ νὰ περιορίσουν ἢ νὰ πετάξουν τὸν Κυβερνήτην καὶ νὰ μείνωμεν εἰς ἀναρχία, ὡς πρῶτα. Ὁ Κυβερνήτης ἄκουσε ὅπου ἔλεγον Συνέλευση, Σύνταγμα, ἐπρόσταξε εἰς τὴν ἐπικράτειαν νὰ γίνε Συνέλευσις εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ἀρχίνησαν καὶ ἐμαζωνόντανε. Ἐστειλε καὶ ἐμένα, καὶ ἐκατέβηκα καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ἐβγήκε καὶ ὁ Κυβερνήτης καὶ κόνευσε εἰς τοῦ Τσόκρη τὸ σπίτι. Ἐβγήκαμε μίαν ἡμέραν καὶ τοῦ ἔδειχναν οἱ τοπικοὶ διὰ νὰ κάμομε συνέλευσιν εἰς ἓνα περιβόλι, πού τότες ἦταν ἀρχὲς Ἰουλίου καὶ ἔκανε κάψες πολλές, καὶ τοῦ ἔδωκα γνώμη νὰ μὴ γίνε εἰς τὸ περιβόλι, μόνε νὰ διορίσομε τὸ θέατρο πούναι στὴν Παναγιὰ κοντὰ, καὶ μοῦ ἀπεκρίθη: «Θέλει ἔξοδα». Καὶ ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα: «Ἄς πᾶνε τόσα ἔξοδα, διατὶ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ ἐξοδεύουν νὰ βλέπουν ἐκεῖνες τὲς πέτρες, καὶ ἐμᾶς εἶναι τιμὴ νὰ καθαρίσωμεν τὲς πέτρες νὰ φαίνονται καὶ νὰ κάμομε τὴν συνέλευσίν μας». Καὶ ἔτσι ἔστρεξε καὶ ἔβαλε ξυλικὴ καὶ ἄλλα, καὶ ἔφτιασε ἓναν ὠραιότατον τόπον τῆς συνελεύσεως. Ἐτσι ἐσυνάχθηκε ὅλη ἡ συνέλευσις καὶ ἤρχισε τὲς ἐργασίας της καὶ ἐπεκύρωσε τῆς Τροικίης τὰ πρακτικὰ καὶ τοῦ Κυβερνήτου τὰ ὅσα ἔκαμε. Ἡ βᾶσις ἦτον τῆς συνελεύσεως, ὅτι ἐκυρίευσεν ἡ γνώμη ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου.

Εἰς μίαν ἀπὸ τὲς συνεδριάσεις ἐγίνε λόγος περὶ παρασήμων τοῦ Σωτήρος καὶ ἐγὼ ἀντιστάθηκα. Ὁ Σταυρὸς εἶναι τοῦ καθενὸς ἢ ἐκδούλευσις, καὶ σὰν ἀποκτήσωμεν βασιλέα, τότε ἄς κάμει ὅ,τι θέλει.

Καὶ ἔτσι, μὲ ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ τὴν γνώμην ὅλης τῆς Κυβερνήσεως, τὸν ἀποφασίσαμεν Κυβερνήτην πληρεξούσιον, ὡς ἦτανε καὶ ἀπὸ τὲς τρεῖς δυνάμεις, καὶ νὰ δώσει τὸν λογαριασμὸν εἰς τὴν συνέλευσιν, τί ἔλαβε, τί ἔδωκε. Καὶ ἡ συνέλευσις εὐχαριστήθηκε μὲ τὰ πρακτικὰ του καὶ πάλε τὸν ἀπεφάσισε. Ἀνήμερα τοῦ Σωτήρος ἐτελείωσεν ἡ Συνέλευσις καὶ ἔμεινε νὰ ἐκλέξει ὁ ἴδιος τοὺς γεροῦσιαστάς, διατὶ τοῦ ἔδωκε ἡ Συνέλευσις ὀνόματα. Τὰ 20 νὰ ὀρίζει ἡ Συνέλευσις καὶ τοῦ ἄφησεν ἑπτὰ ἐκείνου. Τότε ἀπεφασίσθη τὸ δάνειον.

Ἦθελαν οἱ ἀντενεργοῦντες στὴ Συνέλευση νὰ τοῦ δώσουν νὰ ρωτάει. Καὶ τί κάμνει (1). Τοῦ ἔδωκε τέλεια πληρεξουσιότητα, γιατί ἦτον ὁ μόνος ἄνθρωπος ἰκανός.

Τὰ ψηφίσματα τῆς συνελεύσεως εἰς τὸ Ἄργος ἔβαλαν βᾶσις συνταγματικῆς κυβερνήσεως. Αφοῦ ἐκλέχθη ἡ Γερουσία, ἐσύστησε ὁ Κυβερνήτης καὶ ἐπιτροπὴ διὰ νὰ ἐτοιμάσει σύνταγμα. Μερικοὶ προύχοντες ἐδυσαρεστήθησαν· κοντὰ εἰς αὐτοὺς οἱ Ὑδραῖοι, διατὶ δὲν τοὺς ἔδιδε ὁ Κυβερνήτης εὐθύς τὰ ὅσα εἶχαν ἐξοδεῦσει εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Οἱ Χιοὶ, διατὶ τοὺς ἐζήτησε λογαριασμὸν. Ἐκακοφάνηκε καὶ μερικῶν λογιωτάτων, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐφημερίδος. Ἐζήτησαν σύνταγμα, καὶ ἔτσι οἱ προύχοντες οἱ παραπονεμένοι, ἐνωμένοι μὲ τοὺς Ὑδραῖους καὶ (1) ἄλλους δυσαρεστημένους, ἔβγαλαν ἐμπροστὰ διὰ πρόφασιν τὸ σύνταγμα. Ἡμπορεῖ μεταξὺ τῶν προκομμένων νὰ ἐπίστευαν, ὅτι εἶναι καλὸ τὸ σύνταγμα διὰ νὰ ἔμβει εἰς ἐνέργειαν εὐθύς, πλὴν οἱ κοτσαμπασηδες καὶ μερικοὶ ἄλλοι τὸ μετεχειρίστηκαν ὡς πρόσχημα. Ἐμβῆκε μέσα καὶ ξένος δάκτυλος καὶ ἐρέθιζε τὰ πράγματα. Ἐβγαλαν κλέφτες· ἐπήγα, ἠσύχασα τὸν τόπο. Ἐστειλαν οἱ Ὑδραῖοι νὰ ἀποστατήσουν τὰ νησιά, ἐστάθηκαν ὑποχρεωμένοι νὰ γυρῶσιν ὀπίσω εἰς τὴν Ὑδραν. Ὑποπετυόμενοι οἱ Ὑδραῖοι διὰ νὰ μὴν ἐτοιμάσει τὴν φρεγάδα τὴν «Ἑλλάδα» ὁ Κυβερνήτης ἐναντίον τῶν Ὑδραίων, ἔστειλαν τὸν Μιαούλην καὶ τὴν ἔκαψε, ἔκαψε καὶ ἄλλα δύο καράβια, ἔβαλε φωτιά εἰς τὸν Ναύσταθμον εἰς τὸ Βαπόρει, πλὴν ἐκατάφθασαν ἄνθρωποι τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰ ἔσβησαν. Ὁ Μιαούλης μὲ αὐτὸ τὸ κάμμα ἀμαύρωσε τὴν ὑπόληψίν του, διότι ἔως τότε ὁ Μιαούλης δὲν εἶχε ἀνακατεθεῖ εἰς κανένα ἐσωτερικόν, καὶ ἦτον ἡ ὑπόληψίς του καθαρὴ. Τὰ καράβια ἦτον ἰδιοκτησία τοῦ ἔθνους, καὶ ὄχι τοῦ Καποδίστρια. Ἐμποροῦσε νὰ ρίξει τὰ κατάρτια, νὰ τὰ γιομίσει θάλασσα καὶ ἔτσι ἔμεναν ἐκεῖ (2). Ἐπειτα ὁ Κυβερνήτης ἐσκοτώθη εἰς τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1831, ὅταν ἐπήγαινε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον καὶ Γεώργιον Μαυρομιχάληδες. - Αὐτὴ ἡ φαμελιά εἶναι μιὰ φαμελιά ὅπου ἔχυσε πολὺ αἷμα διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας, ἀλλ' εἶναι φαμίλια ὅπου ἐκλινε εἰς τὲς δολοφονίας. Ὁ μακαρίτης Ἡλίας ἐσκότωσε τὸν θεῖον του Θεόδωρον Κουμουνδουράκη, ὅπου εἶχε τὴν ἀδελφὴν τοῦ πατέρα του διὰ γυναῖκα. Ὁ Γεωργάκης μὲ τὸν Κατζάκο ἐπροσκάλεσαν νὰ

όμιλήσουν μίαν ημέρα του Νικολάκη Πιεράκου, ξαδέλφου τους, και αφού όμιλησαν και εκατέβαιναν εις την σκάλαν, του έρριξαν και τον έλάβωσαν εις την κοιλιάν, και έτρώμαξε να γλυτώσει. Έγιατρεύετο δια έξι μήνας. - Πριν να σκοτωθεί ό Κυβερνήτης, ήκολούθησαν και άλλα. Από την Ύδραν έστειλαν μία έπιτροπή από τον Παπαλεξόπουλον, τον Σπηλιωτόπουλον και άλλους εις την Μάνην, ιδώθηκαν με τον Κατσάκο, εκήρυξαν το σύνταγμα, έστειλαν και τρία καράβια οί Ύδραίοι δια να ύποστηρίξουν τα κινήματα των Μανιατών. Ήμουν εις την Καρύταιναν· τότε έλαβα ένα γράμμα από τον Κυβερνήτην, δια να στείλω στρατεύματα εις την Καλαμάταν, δια να φυλάξω αυτήν την πόλιν από την λεηλασίαν των Μανιατών. Έστειλα (3) τον Γενναίο με ένα τάγμα ρουμελιώτικο και με πολλούς Πελοποννησίους. Έπήγε εις την Καλαμάταν, ήλθαν οί Μανιάτες έπολιόρκησαν τον Γενναϊον. Το τάγμα το ρουμελιώτικο του Αλεξάκη (και ό Κώστας δεν ήτον εκεί) άπίστησε και έγύρισε με τους Μανιάτες. Έρχεται ό Ρικόρδος, τότε ή ίδια έπιτροπή καίει τα δύο καράβια τα Έθνικά και ένα Ύδραϊκό το περίλαβε ό Ρικόρδος. Κινω με 400 καβαλλαραίους τακτικούς και άτάκτους, και έστειλαν και ήλθαν έως 4.000 από τες έπαρχίες. Οί Φραντζέζοι σαν έμαθαν ότι έγώ εσύναξα στρατιώτες δια να βαρέσουν τους Μανιάτες, έστειλαν ένα τάγμα χωρίς πρόσκληση της Έλληνικής Κυβερνήσεως και έπιασαν την Καλαμάτα και εκήρυξαν ότι ουτε του ένός, ουτε του άλλου μερους δέχονται. Έπήγα εις το Νησί (4) και ήλθε ένα τάγμα γαλλικό, και μου ειπε ό αρχηγός των, ότι είναι προσταγμένος από τον στρατηγόν του να έμβει μέσα εις το Νησί. Έγώ του ειπα: «Όταν εσύ είσαι προσταγμένος από τον στρατηγόν σου, έγώ είμαι από την Κυβέρνησιν μου να πιάσω το Νησί. Αν θέλετε, σας δέχομαι μέσα, και σας δίδω ό,τι σας χρειάζεται». Αυτός μου λέει ότι είναι προσταγμένος να αναχωρήσετε και να έμβουμέν μέσα. Έγώ του ειπα ότι: «Είμαι διαταγμένος από την Κυβέρνησιν μου να μείνω και αν θέλετε ας γράψει ό στρατηγός σας εις την Κυβέρνησιν, και αν με διατάξει ό Κυβερνήτης, αναχωρω». Εκείνοι με άποκρίθησαν: «Θά έμβουμέν, και αν ακολουθήσει πόλεμος είναι εις βάρος σου». Έγώ του άπεκρίθηκα ότι: «Αν αρχίσω έγώ τον πόλεμον είναι εις βάρος μου, ειδε και αν αρχίσετε εσεις είναι το βάρος έδικόν σας». Ενόμιζαν να με φοβίσουν και να τραβηχθώ. Εκάθησαν τρεις ημέρες απέξω από το Νησί και έβρεχε, τους ειπα να έμβουν και να πιάσουν ένα μαχαλά, και γράψετε εις την Κυβέρνησιν, και αν αυτή με διατάξει να αναχωρήσω, ευθύς αναχωρω και από το σπίτι μου αν ήτο. Βλέποντες ότι δεν ήμπορούν να με βγάλουν, έτραβήχθησαν όλοι εις την Καλαμάτα. Όταν ανεχώρησε ό Γενναϊός από την Καλαμάταν, την έγδυσαν οί Μανιάτες, και μόνον έγλύτωσαν τα σπίτια μερικών συνταγματικών. Οί Ύδραίοι αφού είδαν τον Ρικόρδο να έρχεται, έκαψαν τα δύο καράβια, όπου ήτον έθνικά, και το τρίτο καράβι, όπου ήτον ιδióκτητον, το άφησαν σωο και το έπήρε ό Ρικόρδος. Οί Μανιάτες έγδυσαν την έπιτροπήν την σταλμένη από την Ύδρα και όλους τους Ύδραίους, όπου είχαν φύγει από τα καράβια, τους περίλαβαν τα φραντζέζικα και τους έστειλαν εις την Ύδραν. Αυτή ή έπιτροπή ήλθε εις την Μάνην και εκήρυξε σύνταγμα, έλευθεριά, να μη πληρώνει παρά ένα στα δέκα, και τους επαιρναν έννεα στα δέκα, και εξήμιωσαν και την Καλαμάταν με 500.000 γρόσια. Τέτοιο σύνταγμα εκήρυτταν, σύνταγμα άρπαγής. Έμαθα ότι ήλθε τότε ό Ρικόρδος εις το Άλμυρό και εκίνησα με όλην την καβαλλαρίαν, τακτικήν και άτακτη. Εις την τακτικήν καβαλλαρία ήτον ό Καλλέργης, εις την άτακτη ό Χατζή Χρίστος. Τον άντάμωσα και επέστρεψα εις το Νησί ό Ρικόρδος έπήγε εις την Τζίμοβα, εκατέβηκε ή μάνα του Μαυρομιχάλη, όμιλησε με αυτόν και επείτα εκίνησε δια το Ναύπλιον.

Όταν εκαψε ό Μιαούλης τα καράβια, έβόγγησε όλο το έθνος δια την άδικιάν όπου εκαμε, να κάψει τα έθνικά καράβια. Μερικοί βλέποντες, ότι ουτε με έπιτροπάς, ουτε με άποστασίας δεν εκαμναν τίποτε, έσυμβουλευθήσαν μερικοί και άπεφάσισαν να σκοτώσουν τον Κυβερνήτην. Εκείνες τες ώρες έλαβα διαταγή να υπάγω εις το Ναύπλιον και να πάρω μαζί μου και την τακτικήν καβαλλαρία, και την άτακτη με το πεζικό στρατεύμα να τα αφήσω με τον Γενναϊον εις την Μεσσηνίαν, δια να επαγρυπνούν τα κινήματα των Μανιατών, να μην έβγουν και λεηλατήσουν (1) τον τόπον. Ο Πέτρος Μαυρομιχάλης είχε φύγει τον χειμώνα κρυφίως από το Ανάπλι δια να περάσει εις την Ζάκυνθον, δια να υπάγει εις την Μάνην. Ο καιρός τον έρριξε κατά το Κατάκωλον. Ο εκεί τότε διοικητής Αναγνωστόπουλος τον παρέλαβε και τον έστειλε εις το Ανάπλι, και τον έβαλε εις φύλαξιν αναπαντική, και είχε όλα του τα αναγκαία πλουσιοπάροχα. Τον Γιάννην Κατζή τον έπιασε και τον έβαλε εις το Παλαμήδι, τον δε Κωνσταντίνον και Γεώργιον Μαυρομιχάλην και Κατζάκο είχε υπό φύλαξιν, να εύρίσκονται εις την χώραν του Αναπλιού. Ο Κατζάκος έφυγε και έπήγε εις την Μάνην και εκαμνε τα συντάγματα αυτά. Εις αυτόν τον καιρόν είναι όπου έσυμβουλευθήσαν να σκοτώσουν τον Κυβερνήτην. Τους έγύρισαν τα μυαλά, τάζοντες τους

χιλιάδες τάλλαρα και άλλα, και αν δεν επαρκινοῦντο αὐτοὶ ἀπὸ μεγάλες ὑποσχέσεις, και νὰ εἶναι βέβαιοι ὅτι θὰ γλυτώσουν, δὲν τὸ ἀποφάσιζαν ποτέ. Ἐτζι, ὡς προεῖπα, ἐπῆγαν εἰς τὴν πόρταν τῆς ἐκκλησίας τὴν Κυριακὴν τὴν αὐγὴν, ἐχαιρέτησαν τὸν Κυβερνήτην· ὁ Κυβερνήτης εἶχε μόνον δύο, ἓνα κουλοχέρη και ἓναν ἄλλον. Ἐμβαίνοντας εἰς τὴν πόρταν, ὁ Κωνσταντῖνος τοῦ ἔρριξε μιὰ πιστόλα εἰς τὸ κεφάλι, ὁ Γεωργάκης μιὰ μαχαιριὰ εἰς τὴν κοιλιά και ἔμεινε ὁ Κυβερνήτης νεκρός, ξαπλωμένος εἰς τὴν πόρταν. Ἀφοῦ ἔκαμαν αὐτά, ἔτρεξαν νὰ φύγουν· ὁ Κωνσταντῖνος ἐλαβώθηκε θανατηφόρα ἀπὸ τὸν κουλοχέρη τὸν Κρητικὸ, ὁ δὲ Γεωργάκης κατέφυγε εἰς τοῦ Βαλιάνου τὸ σπίτι. Εἶδε ὅτι ἐκεῖ δὲν ἐμπορεῖ νὰ βασταχθεῖ και ἐπῆγε εἰς τοῦ Ρουὰν τὸ σπίτι. Ὁ πολιτάρχης Παναγιώτης Κακλαμάνος δὲν ἐταράχθηκε διόλου, διότι ἦτον κι αὐτὸς μπασμένος εἰς τὴν ὑπόθεση. Ὁ Ζεράρ (2) ὁποῦ ἐδιοικοῦσε τὰ Ἑλληνικὰ τακτικὰ στρατεύματα, εὐρέθηκε καβάλλα μὲ τὸν ἀγιουτάντε του εἰς τὸν Πλάτανον, ὁποῦ ἦτον ὁ στρατώνας και ἔλεγε: «Τίποτε, τίποτε, μείνετε ἡσυχοί». Ὁ Ἀλμέδας ὁποῦ ἦτον φρούραρχος μὲ τὸ πιστὸν στρατεύμα, ὁποῦ ἦτον ὀρκωμένο, ἔκλεισε τὲς πόρτες, ἐδιαμοιράσθησαν εἰς ὅλες τὲς τάπιες και εἰς ἄλλας θέσεις τῆς πόλεως, ἔπιασαν και διάφοροι ἄλλοι πολῖται τὰ ἄρματα, και ἔτσι ἐφυλάχθηκε, ὁποῦ ἐκινδύνευσε νὰ χαθεῖ τὸ Ἀνάπλι. Τῆς εὐθὺς ἐσυνάχθηκε ἡ Γερουσία μὲ τοὺς Γραμματεῖς και ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν τριμελῆ ἐπιτροπὴ τὸν Αὐγουστίνον, ἐμένα και τὸν Κωλέττη. Ὁ Αὐγουστίνος μὲ ἔστειλε εὐθὺς μὲ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἓνα πεζοδρόμον, διὰ νὰ μοῦ δώσει εἶδησιν και νὰ πάω εἰς τὸ Ἀνάπλι. Ἦμουν εἰς τὴν Τριπολιτσά, ἐκεῖνες τὲς ὥρες εὐρέθηκα εἰς τὴν Τριπολιτσά. Ἡ Γερουσία ἐκοινοποίησε τὴν ἀπόφασίν της εἰς τὸν Αὐγουστίνον, ὁ Αὐγουστίνος εἶπε ὅτι δὲν δέχεται αὐτὴν τὴν θέσιν αν δὲν ἔλθει πρῶτον και ὁ Κολοκοτρώνης νὰ ὀμιλήσωμεν. Ἐγὼ ἔλαβα τὴν εἶδησιν τὸ βράδυ, τὴν ἴδια Κυριακὴ, ἀπὸ τὸν πεζοδρόμον, ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἐσκοτώθηκε ἀπὸ τοὺς Μαυρομιχάληδες, και ὁ ἓνας ἐσκοτώθηκε και ὁ ἄλλος ἐπῆγε εἰς τὸν Ρουὰν, δὲν ἤξευρα τίποτε ἄλλο περισσότερον. Τότε ἐσυλλογίσθηκα ὅτι εἶχε ἀποφασίσει ὁ Κυβερνήτης, ὅτι αν ἀποθάνει ἔξαφνα, νὰ γένει εὐθὺς συνέλευσις ἀπὸ τὸ ἔθνος. Εὐθὺς ἔκραξα τὸν διοικητὴν τῆς Τριπολιτζᾶς, ὁποῦ ἦτον ὁ Καρόρης, και τοὺς γραμματικούς του, ἔγραψα παντοῦ διαταγὰς εἰς τὰ στρατεύματα ὁποῦ ἦταν μὲ τὸν Γενναῖον νὰ τραβηθοῦν, και ἔστειλα εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας διὰ νὰ στείλουν τοὺς πληρεξουσίου των διὰ νὰ κάμωμεν συνέλευσιν και ἐγὼ νὰ μείνω εἰς τὴν Τριπολιτζά. Διατὶ ἐγὼ δὲν ἤξευρα πού θὲ νὰ τραβήξω, οὔτε τί νὰ κάμω, οὔτε ἤξευρα τί ἐγένετο εἰς τὸ Ἀνάπλι, μὲ τὰ γράμματα ἔστειλα παντοῦ καβαλλαραῖους και πεζοὺς, και τοὺς ἀνάγκαζα νὰ ἔλθουν μιὰ ὥρα ἀρχύτερα. Τὴν αὐγὴν, ξημερώνοντας Δευτέρα, μὲ ἦλθαν δύο πεζοί, ὁ ἓνας κοντὰ εἰς τὸν ἄλλον, και μοῦ ἔφεραν τὰς εἰδήσεις, ὅτι ἡ Γερουσία ἐψήφισε τριμελῆ ἐπιτροπὴ, ὅτι ὁ λαὸς ἐπολιόρησε τὸν Γεωργάκη Μαυρομιχάλη εἰς τοῦ Ρουὰν τὸ σπίτι, ὅτι τὸν ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Ρουὰν, ὅτι τὸν ἐπαράδωκε και τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸ Παλαμήδι και μοῦ ἔλεγον νὰ φθάσω μιὰν ὥραν ἀρχύτερα.

Τὸ βράδυ εἶχα βαστάξει μυστικὸ και δὲν τὸ ἐκοινοποίησα εἰς τὴν πόλιν, τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου. Τὴν αὐγὴν ὁποῦ τὸ ἔμαθαν οἱ πολῖται τῆς Τριπολιτζᾶς ἔμειναν νεκροί, ἄφησαν τὰ ἐργαστήριά των, τὲς δουλειῆς τους και ἐπερπατοῦσαν εἰς τοὺς δρόμους ὡσαν τρελλοί. Ἐγὼ ἔστειλα εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας ταχυδρόμους μὲ δεύτερα γράμματα νὰ μείνουν ἡσυχοί αἱ ἐπαρχίαι, νὰ σταθοῦν οἱ ἔπαρχοι εἰς τὰς θέσεις των, και νὰ ἐξακολουθοῦν τὰς ἐργασίας των. Τοὺς ἐδίδα και τὴν εἶδησιν, ὅτι ἐκλέχθη μιὰ ἐπιτροπὴ διὰ νὰ κυβερνήσει τὸν τόπον, και ὅτι θέλει λάβει τὰ ἀναγκαῖα μέτρα διὰ νὰ βαστάξει τὴν ἡσυχίαν και τὴν εὐταξίαν εἰς αὐτὴν τὴν κρίσιμον περίστασιν. Ἦλθαν οἱ προύχοντες τῆς πόλεως Τριπολιτζᾶς πρὶν ἀναχωρήσω διὰ τὸ Ναῦπλιον, και μοῦ εἶπαν ὅτι: «Τί νὰ γίνωμεν, ἐμεῖς φοβούμεθα νὰ μὴν πάθωμεν τίποτε, διότι ἡ πόλις μας εἶναι ἀνοικτὴ και ξέφραγη». Τοὺς εἶπα νὰ βάλουν ντελάληδες και νὰ διαβάσουν ὅσα ἔγραψα και εἰς τὲς ἄλλες ἐπαρχίαι. Αὐτοὶ μὲ ἐπαρεκάλεσαν νὰ βάλουν ντελάληδες νὰ μαζωχθοῦν οἱ πολῖται εἰς τὸ σχολεῖο και νὰ ὑπάγω ἐγὼ νὰ τοὺς ὀμιλήσω. Τὸ ἐδέχθηκα, ἐσυνάχθησαν οἱ πολῖται εἰς τὸ σχολεῖον, τοὺς ὀμίλησα διὰ μιὰν ὥραν ὀλόκληρον, τοὺς εἶπα ὅσα ἔπρεπε νὰ τοὺς εἰπῶ εἰς τέτοιαις περιστάσεις (1). Ἄφησα τὸ Σισινόπουλο μὲ 100 καβαλλαραῖους διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου, και ἐγὼ ἐκίνησα, και διὰ ἕξ ὥρας ἔφθασα εἰς τὸ Ἀνάπλι. Εἶχα μαζί μου 150 καβαλλαραῖους. Ὁ λαὸς ἐζήτησε τὴν ἄδειαν και ἀνοιξαν τὴν πόρταν και ἐβγήκαν εἰς προὔπαντησίν μου, ἕως τὸν τόπον ὁποῦ ἐξεμπαρκαρίσθη ὁ βασιλεὺς, και ὁ λαὸς ἀπεκεῖ μὲ ἐσυντρόφευσε ἕως τὸ σπίτι μου. Ἄλλοι πού μὲ ἀπαντοῦσαν ἔκλαιγαν, ἄλλοι παραπονοῦντο και ἐγὼ ἔλεγα εἰς ὅλο τὸν κόσμον: «Ἡσυχία». Πηγαινάμενος εἰς τὸ σπίτι τοὺς εἶπα: «Ἕλληνες, παγαίνετε εἰς τὰ σπίτια σας, μὴν ἔχετε κανέναν φόβον, και τοῦ Θεοῦ ἡ δύναμις θέλει τὰ οικονομῆσει ὅλα». Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγα ἐκεῖ ὁποῦ ἐκάθετο ὁ Αὐγουστίνος διὰ νὰ τὸν παρηγορήσω. Πηγαινάμενος ἐκεῖ ἐπαρηγόρησε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, και ἔπειτα μοῦ λέγει: «Εἰς τὸν

λαιμόν σου κρέμομαι καὶ ἐγὼ καὶ τὸ ἔθνος, καὶ κάμε ὅ,τι σοῦ φανεῖ εὐλογον». Ἐγύρισα εἰς τὸ σπίτι, ὀμίλησα τοῦ Ἀλμέϊδα, ὅπου ἦτον φρούραρχος καὶ ἐπὶ κεφαλῆς εἰς τὰ στρατεύματα τὰ τακτικά, καὶ τοῦ εἶπα νὰ βάλει ντελάληδες νὰ καθίσει ἡσυχος ὁ καθένας εἰς τὸ σπίτι του καὶ νὰ βγάλει τὰ ὄπλα (διατὶ ἦταν ὅλοι οἱ πολῖται ἀρματωμένοι), καὶ καθὼς ἐφέρθηκες τὲς τόσες ἡμέρες, νὰ φερθῆς καὶ τώρα διὰ τὴν ἡσυχίαν. Τὸ τακτικὸν ἐστάθηκε πιστὸν εἰς τὸν ὄρκον του, καὶ ἐμπόδισε τὴν σφαγὴν καὶ τὴν φωτιά. Τώρα νὰ κάμετε ὄρκον εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, ἕως νὰ ἰδοῦμεν ποῦ θὰ κατασταλάξει τὸ πρᾶγμα.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐσυνάχθηκε ἡ Γερουσία καὶ οἱ Γραμματεῖς καὶ ἡμεῖς ἐκάμαμεν τὸν ὄρκον καὶ ἐπήραμεν τὲς ὑπόθεσες τοῦ Κράτους ἐπάνω μας. Ὁ λαὸς ἐφώναζε διὰ τὸν φονέα Γεωργάκη: «Ἡ σκοτώνετε τὸν φονέα, καὶ πιάνετε καὶ τοὺς συμβούλους, εἴτε μὴ θὰ κάμωμεν ἐκδίκησιν μοναχοὶ μας καὶ θὰ κάμωμεν ὅ,τι ἠμπορέσωμεν». Τότε ἡμεῖς ἀπεφασίσαμεν στρατιωτικὸν δικαστήριον, τὸν ἔκρινε, τὸν ἐκαταδίκασεν εἰς θάνατον, καὶ ἐκτελέσθη ἡ ἀπόφασις εἰς τὴν Πρόνοια. Οἱ δύο ὑπηρεταὶ καὶ ὁ Κακλαμάνος ἐβάλλθησαν εἰς φυλακὴν, οἱ ὅποιοι ἐμαρτύρησαν τὴν ἐταιρίαν ὅπου εἶχαν νὰ σκοτώσουν τὸν Κυβερνήτην. Ἐβιάσαμεν τὸν Ζεράρ νὰ κάμει τὴν παραίτησίν του, εἰδεμὴ ἠθέλαμεν τὸν κηρύξει ὡς ἕναν ἐπίβουλον. Ἐδωκε τὴν παραίτησίν του, ἐβάλλη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Καλαμογδάρη καὶ οἱ ἄλλοι δὲν ἐμαρτυριῶντο ἀπὸ τὸν ἄλλο. Πολλοὶ τρελλοὶ ἤρχοντο καὶ μὲ ἐφορτώνοντο καὶ μοῦ ἔλεγον: «Κολοκοτρώνη, ἐκδίκησιν κάμε, σκότωσε τοὺς φονεῖς». Καὶ ἐγὼ τοὺς ἐμάλωσα καὶ τοὺς ἔδιωξα ἀπὸ τὸ σπίτι, λέγοντάς τους: «Πηγαίνετε εἰς τὰ σπίτια σας, δὲν εἶναι ἐδικὴ σας δουλειά».

Εἰς τὴν Ὑδραν, μόλις ἔμαθαν ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἐσκοτώθηκεν, ἐκίνησεν ὁ Σπηλιωτόπουλος καὶ Παπαλεξόπουλος καὶ ἄλλοι, καὶ ἔτρεξαν εἰς τὸ Ἀνάπλι διὰ νὰ κάμουν ὅ,τι θέλουν καὶ νὰ βάλουν εἰς ταραχὴν. Τοὺς ἐπιάσαμεν καὶ τοὺς ἐβάλαμεν εἰς τὸ Καστέλι. Ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι καὶ αἱ νῆσοι τῆς Ἑλλάδος (ἐκτὸς τῆς Ὑδρας) ἔστειλαν ἀναφορὰς, ἔκλαιον τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου, καὶ ἀνεγνώριζαν καὶ τὴν Διοικητικὴν ἐπιτροπὴν, καὶ ἐγκωμιάζαν τὴν πρᾶξιν τῆς Γερουσίας. Ἐστειλαν οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Ὑδραν μίαν ἐπιτροπὴν, δὲν ἐδεχθήκαμεν. Ἴσως ἂν ἐφώταε τὴν Γερουσίαν ὁ Θεὸς καὶ ἔβαζε ἄλλον εἰς τὸν τόπον τοῦ Κωλέττη, ἠθέλαμεν πάει καλλίτερα. Ἐδιοικήσαμεν ἕως τρεῖς μῆνας, ἐκάμαμεν προκήρυξιν καὶ ἐπροσκαλέσαμεν τὸ ἔθνος εἰς συνέλευσιν, νὰ συναχθεῖ εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ἐσυνάχθηκε. Τότε ἦλθαν καὶ ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ διάβολος ἔνωσε καὶ τὸν Γρίβα, ὅπου ἐτρόγωτο μὲ τὸν Τσόγκα, καὶ ἦλθον μαζί ὅλοι. Συνάζοντας ὅλο τὸ ἔθνος, ἐγὼ ἐμέτρησα μὲ τὸ νοῦ μου, ὅτι ἔαν καὶ κάμωμεν ἄλλην κυβέρνησιν, οἱ ἔξω αὐλὲς θέλει μᾶς πάρουν ὅτι εἶχαμεν ὅλοι συνωμοσίαν διὰ τὸν σκοτωμὸ τοῦ Κυβερνήτη, διατὶ σκοτώνοντας τὸν Κυβερνήτη, καὶ ἀλλάζοντας τὴν κυβέρνησιν νὰ βάλωμεν ἄλλους, βέβαια ὁ κόσμος θὰ μᾶς ἐπαινεε ὅτι εἴμεθα ὅλοι συνωμότες, ἢ ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἦτον τύραννος, διότι ἐδοκιμάσαμεν τὰ ἀπερασμένα χρόνια τῶν πολλῶν τὴν κυβέρνησιν, - καὶ εἶπα ὅτι, ἄς ἔμπει ὁ Αὐγουστίνος πρόεδρος μόνος καὶ ἡ συνέλευσις ἄς τοῦ βάλει Γερουσία νὰ ἀκούεται μὲ τὸν πρόεδρον, νὰ κυβερνήσει ἕως ποῦ νὰ γράφει στὲς Δυνάμεις νὰ μᾶς στείλουν βασιλέα. Καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔκαμα τὴν παραίτησίν μου εἰς τὴν Συνέλευσιν. Ακούοντας ὁ Κωλέττης, ὅτι ἔκαμα τὴν παραίτησίν μου καὶ θὰ ἔβγει καὶ ἐκεῖνος καὶ ὅ,τι ἔκανε ὁ πρόεδρος θὰ ἦτον καλὰ γεναμένα, δὲν τοῦ ἄρρεσε, καὶ ἄρχισε καὶ διέκοψε τοὺς Ἀνατολικούς καὶ Δυτικοελλαδίτας καὶ τοὺς καπεταναίους διὰ ἐμφύλιον πόλεμον. Ἐμεῖς ἐκάναμεν Συνέλευσιν καὶ τὰ κονάκια ὅπου εἶχαν οἱ πληρεξούσιοι καὶ οἱ Καπεταναῖοι ἦταν ἀνακατωμένα μὲ τὸ κόμμα τοῦ ἔθνους. Ἀρχίησε καὶ τὰ καταμέριζε τὰ κονάκια, καὶ ἔβαλε τὸν Γρίβαν, ὡς τρελλὸν ὅπου ἦταν, καὶ ἔφτιανε ταμπούρια εἰς τὰ κονάκια. Καὶ ἔτσι ἐπέρασε καὶ ἐκεῖνος καὶ ἐπῆγαν κατὰ μεριὰ ὅλη ἡ συντροφία. Καὶ ἡ Συνέλευσις ἔβαλε φρουρὰ τὸν Κίτσο τὸν Τζαβέλα, καὶ εἶχαν γνώμη νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Συνέλευσιν διὰ νὰ τὴν χαλάσουν, ἀλλὰ δὲν ἐκόταγαν νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν φρουρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἄρματα. Καὶ ἔτσι ἡμέρα τὴν ἡμέρα αὐξαναν τὰ πάθη, καὶ ἡμεῖς πάντοτε ἐκάναμε τὴν Συνέλευσιν. Τοὺς ἔστειλε ὁ Αὐγουστίνος μίαν καὶ δύο τὸν Κωλέττη: «Δὲν εἶναι καλὸ νὰ διαιρεθεῖ τὸ ἔθνος, μόνον ὁμόνοια καὶ εἰρήνη, καὶ ἡ Συνέλευσις νὰ κάμει τὰ ἔργα της». Μίαν ἡμέρα τοῦ λέγει: «Τί φτιάχνει ὁ Γρίβας ταμπούρια στὸ σπίτι;» - «Ἄμ' δὲν τὸν ἀφήνετε τὸν τρελλό; Αὐτοὶ ἔχουν εἰς τὴν γνώμη τους νὰ σκοτώσουν μεγάλους καὶ ὄχι μικρούς. Ἐμεῖς φυλαγόμαστε, ὅσοι ἔχομεν ὑποψία». Μίαν ἡμέρα, νὰ κοντοσυλλαβίσω, ἄνοιξε τὸ τουφέκι ἀπὸ ἐκείνους εἰς τὸ παζάρι καὶ ἐβάρεσαν τὸν Τριαντάφυλλον Τσουρᾶ καὶ τὸν Ρούικη. Ἐτσι ἄνοιξε τὸ τουφέκι. Ἐκαταμερίσαμεν. Ἐσκοτώθη καὶ ὁ Ἀποστόλης ποῦταν πολιτάρχης, καὶ ἔτσι ἐσηκώθη τὸ τουφέκι καὶ τοὺς ἐστενοχωρήσαμε εἰς ἕνα μαχαλά. Τότενες ἐσηκώθη ὁ Κώστας Μπότσαρης καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Αὐγουστίνον καὶ εἶπε: «Νὰ τοὺς ἀφήσομε νὰ φύγουνε, καὶ ἐγὼ ὑπάγω μαζί

τους εις την Κόρινθο και ἔρχομαι», και ἄλλα ταξίματα. Τοὺς εἶχαμε πολὺ στενοχωρημένους, και ἂν δὲν ἦτον αὐτὴ ἡ μεσιτεία, θὰ τοὺς ἐχαλάγαμεν ὅλους. Σκοτώθηκαν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος και ἀπὸ τὸ ἄλλο πολλοί. Καὶ ἔτσι μὲ αὐτὰ τὰ πάτα, τοὺς ἔδωκε λόγον τιμῆς νὰ ἔβγουν και ἔτσι ἐβγήκαν. Τόσο ἐστάλθηκε ἀπὸ τοὺς πρέσβεις (Κάνιγγ) διὰ νὰ παύσει τὸ τουφέκι και ἔτσι ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Ἄργος, και ἀπ' ἐκεῖ ἀπέρασαν στὰ Μέγαρα και ἄρχισαν τὲς ραδιουργίες των, και ἔβγαλαν διπλώματα, ταγματαρχίες, καπεταναίους, - και ἔβγαλε ἕως 5.000 και ὑπεγράφετο ὁ ἴδιος (ὁ Κωλέττης) ὡς κεφαλὴ. Καὶ ἡ Συνέλευσις τότε ἐσηκώθηκε και ἐπῆγε εἰς τὸ Ἀνάπλι, και ἔκαμε γράμματα εἰς τὲς Δυνάμεις, διὰ νὰ προφθάσει μίαν ὥραν ἀρχύτερα Βασιλέας. Ἐκαμε και τὸ Σύνταγμα και τόσα ἄλλα.

Ἐκεῖνοι ἔκαμαν ἕως 25 Μαρτίου εἰς τὰ Μέγαρα και ἦλθαν εἰς τὸ Λουτράκι. Ὁ Νικολὸς Τζαβέλας ἐχρεωστοῦσε 80 χιλιάδες γρόσια και διὰ νὰ μὴ πληρώσει ἐπῆγε μὲ ἐκείνους. Τόσο και ὁ Χατζὴ Χρῖστος ἐπαράτησε τὸν ὄρκον ποῦχε κάμει σὲ τρεῖς μῆνες, και ἐπῆρε τὴν καβαλλαρία και ἐπῆγε στὸν Κωλέττην. Εἶχε τὸν Καλλέργη ἡ κυβέρνησις σταλμένον μὲ τὴν καβαλλαρία και τοὺς Κορθινούς, και ἐστέκονταν ἀντικρὺ τῶν Συνταγματικῶν. Καὶ ὁ Κωλέττης ἦλθε εἰς τὸ Λουτράκι, και τὸν ἐδυνάμωνε τὸ κόμμα ἀπὸ τὴν Ὑδρα, και πανταχοῦ ὅσοι ἦσαν σκανδαλοποιοί, και τὸ στράτευμα ὅπου εἶχε ὅλο μὲ διπλώματα και ταξίματα. Καὶ ἔλεγε: «Ἄν βγάλομε τὸν Αὐγουστῖνο, σὰς δίδω ἄμπλα ἀουτοριτὰ (1), εἰς τὴν Πελοπόννησο, νὰ πάρετε τοὺς μισθοὺς σας, νὰ ἔχετε και τοὺς βαθμοὺς σας». Ἡ Συνέλευσις ἐτελείωσε και ἡ Γερουσία και οἱ Γραμματεῖς ἔμειναν ἀσάλευτοι, μέρος νῆσοι δὲν ἄκουε τὴν διαταγὴ μόνον, και μέρος Ρουμελιῶτες. Τὸ λοιπὸν ἔθνος ἄκουε τὲς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως, - ἡ Πελοπόννησος ὅλη. Τόσο ἔγραψε και ὁ Νικόλαος ἕνα γράμμα, ὅταν εἴμεθα στὴν ἐπιτροπὴ: «Βαστᾶτε τὸ ἔθνος, νὰ εἴσαστε μονιασμένοι και θὰ στείλομε βασιλέα». Τόσο και ἀπὸ τὲς ἄλλες Αὐλές. Ἀπὸ ἡμέρες ἐγύρευα τὴν ἄδειαν (2) ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνον νὰ πάω και ἐγὼ εἰς τὴν Κόρθο· ὅπου, ἂν ἤθελε ὑπάγω, 10 ἢ 5 ἡμέρες ἀρχύτερα δὲν ἤξευρα ἂν ἔμβαιναν μέσα (νὰ μὴν πᾶν ἀπάνω τους). Μόνον ἄκουε ὁ κόσμος τὸ Σύνταγμα και δὲν ἤξευρε πῶς εἶναι Σύντριμμα, και εἰς τὲς 25 Μαρτίου ἐβγήκα νὰ πάω στὴν Κόρθο· και ἐκείνην τὴν ἡμέρα ἐβγήκα ἐγὼ, ὁ Νικήτας μὲ τὸν Καλλέργη ἔκαμαν τὴν ἀστοχασίαν και πῆγαν στὸ Λουτράκι και τοὺς πιασδρόμησαν ἐκεῖνοι. Τὸ στράτευμα τὸ δικὸ μας ἐσκόρπισαν και ὁ κόσμος ἐκαρτέραε μὲ τὸ Σύνταγμα. Καὶ ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὸ Ἄργος και ἐδείπνησα, και ἀπάνω ποῦ ἤθελα νὰ καβαλλήκω νὰ πάω στὴν Κόρθο, μὰς εἰδοποίησαν τὰ τρέχοντα, και ὅτι οἱ Συνταγματικοὶ αὐριο ἔρχονται ἐδῶ. Καὶ τότενες ἄφησα τὸν Σταυριανὸ Καπετανάκη, τὸν Γεώργη Μιχαλάκη, τὸν Ἀγαλόπουλο, τὸν Τσόκη, τοὺς ἄφησα εἰς τὸ Ἄργος, νὰ ἰδοῦμε τί θέλει γίνε. Ἐγὼ ἐτραβήχθηκα εἰς τὸ Σχοινοχώρι, μίαν ἡμισὺ ὥρα μὲ τὸν τσιπχανέ, και μόνον μὲ τοὺς ἀνθρώπους μου, και τὴν αὐγὴ ἔφθασε τὸ Σύνταγμα εἰς τὸ Ἄργος, και ἐβγήκαν οἱ Ἀργίτες μὲ τὲς δάφνες... Ἀπ' ἐκεῖ ἐδοκίμασαν νὰ πᾶνε στ' Ἀνάπλι. Καὶ τὰ στρατεύματα ποῦταν στὴν Σαλαμίνα τὰ δικά μας, ἐμπῆκαν εἰς τὴν Πρόνοιαν. Ἐγὼ ἐτράβηξα κατὰ τὴν Τριπολιτσὰ και μὲ 200 ἀνθρώπους ποῦ ἐκρατοῦσα τὸ Αἰνόρι, ποῦ ἦταν οἱ τοπικοὶ φευγάτοι. Καὶ ἔτσι ἦλθαν ἐκεῖ ὅπου ἤμουν ἐγὼ, και τοὺς ρώτησα, ἂν εἶναι πουθενὰ στρατεύματα. - «Ὅχι». - Ὁ Ζαῖμης και ὁ Κολιόπουλος ἦτον σταλμένοι στὴν Πάτρα και ὁ Τζαβέλας μὲ τὸ τάγμα του στὴν Πάτρα. - Καὶ ἐμβαίνοντας μέσα ἔρριξαν τὴν Γερουσία, νὰ κάμουν Κυβέρνησιν, ἐπιτροπὴν 5, και ὁ ἕνας ἀπεφάσισαν και ἐμένα. Καὶ ἐγὼ ἀπεκρίθηκα: «Δὲν εἶμαι ἄξιος». Καὶ τότε ἀπεφάσισαν τὸν Κολιόπουλο, τὸν Ζαῖμη, και μοῦ ἔστειλαν τὰ γράμματα και τοὺς τὰ ἔστειλα νὰ ἐλθοῦν τὸ γληγορότερο. Καὶ ἔκαμαν ἑπταμελὴ ἐπιτροπὴ τὸν Ὑψηλάντη, τὸν Κωλέττη, τὸν Μεταξᾶ, τὸν Μπότσαρη, τὸν Κολιόπουλο, τὸν Κουντουριώτη και Ζαῖμη. Ἐγὼ εἶχα στείλει τὸν Γενναῖο, ὅπου ἐσύναζε στρατεύματα διὰ τὴν Κόρθο, και ἔφθασε μὲ 1.000 εἰς τὴν Τριπολιτσὰ, και ἐγὼ ἐστάθηκα εἰς τὴν Τριπολιτσὰ και ἐκείνον τὸν ἐπρόσταξα νὰ πάει στοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, νὰ ἰδοῦμε τὸ Σύνταγμα τί θέλει κάμει. Τότενες ἔφθασε και ὁ Ζαῖμης μὲ τὸν Κολιόπουλο ἀπὸ τὴν Πάτρα εἰς τὴν Τριπολιτσὰ, και ἐστάθησαν μίαν ὥρα και ὁμιλήσαμεν, και μοῦ λέγει ὁ Ζαῖμης: «Μὴ πείς τίποτε ὅσο νὰ πᾶμε κάτω, νὰ μὴν γίνε κανένας ἐμφύλιος πόλεμος και χαθοῦμε». Ἐγὼ τοὺς ἀποκρίθηκα ὅτι: «Σύρτε κάτω και ἂν γίνε εὐταξία και κάμει ἡ ἐπιτροπὴ εὐταξία ἀπὸ τ' Ἀνάπλι ἕως εἰς τὸ Ἄργος, ἐγὼ θέλω μείνει ἡσυχος και τραβάω και τὸν Γενναῖο και πηγαίνω εἰς τὸ σπίτι μου και ἡσυχάζω, εἴτε μὴ και τὸ Σύνταγμα ἀπλωθεῖ μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησο, ἐγὼ βέβαια διὰ τὴν πατρίδα ἔχω τόσα αἵματα και κόπους και θὰ κάμω ὅ,τι δύναμαι νὰ ἐμποδίσω τὸ κακόν». Καὶ κατεβαίνοντας κάτω, ἔσμιξε ἡ ἐπιτροπὴ ὅλη και ἔκαναν συμβούλιο, ὅτι πῶς θὲ νὰ πληρώσουν τὸ στράτευμα ὅπου ἦτον στὰ Μέγαρα τόσοις μῆνες. Ὁ Ζαῖμης και ὁ Κολιόπουλος και ὁ Μεταξᾶς εἶχαν μίαν γνώμη, ὅμως οἱ ἄλλοι ἦταν τέσσεροι, και πάντα οἱ τέσσεροι εἰς τὲς γνώμες ἐνικοῦσαν. Ἐβαλαν τὸν Ζωγράφου γραμματέα τῶν πολεμικῶν, και τὰ στρατεύματα τοῦ ἐγύρευαν

λουφέδες, γιατί τούς είχε ταμένο ὁ Κωλέττης ὅτι, πηγαينάμενοι στ' Ἀνάπλι, νὰ δώσει τούς λουφέδες, καὶ ἂν δὲν ἔχει νὰ εὐρεῖ. Σὰν δὲν εἶχαν μὲ τί νὰ τούς πληρώσουν τούς διεμοίρασε στὴν Πελοπόννησο νὰ πάρουν τούς λουφέδες μὲ ὅ,τι τρόπον ἤμπορέσουν. Ἔστειλαν τὸν Νότη Μπότσαρη νὰ λάβει ἀπὸ τὴν Πάτρα τούς λουφέδες του, (καὶ νὰ στείλει τὸ Σύνταγμα), νὰ παραδώσει ὁ Τζαβέλας τὸ κάστρο. Καὶ ὁ Τζαβέλας δὲν ἐδέχθηκε τὸ κάστρο νὰ δώσει, καὶ εἶπε: «Πατριώτης καὶ ἐγὼ εἶμαι, καὶ φυλάττω τὸ κάστρο ἕως νὰ ἔλθει ὁ βασιλέας μας». Δὲν ἐδέχθηκε οὔτε τὸν Νότη. Τὸν Χριστόδουλο Χατζῆ Πέτρου τὸν ἔστειλαν εἰς τὰ Καλάβρυτα, Γριζιώτη καὶ ἄλλους στὴν Κόρινθο, τὸν Κατσάκο μὲ τούς Μανιάτες στὴ Μεσσηνία, τὸν Βαγγέλη Κοντογιάννη, εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρο, τὸν Ντελῆ Γιώργη, εἰς τὸν Μυστρά, τὸν Μακρυγιάννη (τούς στρατιῶτες του), τὸν Ταφιλπούζη καὶ τὸν Χατζῆ Χρῆστο εἰς τὴν Τριπολιτσά, τὸν Διαμάντη Ζέρβα στὴν Γαστούνη καὶ εἰς ὅλες τὰς ἐπαρχίες ἔστειλαν στρατεύματα, ὄχι διὰ νὰ λάβουν τακτικὰ τούς μισθοὺς των, ἀλλὰ διὰ νὰ λεηλατήσουν ὅλες τὰς ἐπαρχίες. Τὸ Ἄργος τὸ ἔδωσαν τοῦ Γρίβα, τὸν Ταφιλπούζη μὲ τὸ τάγμα του τὸν ἀπεφάσισαν νὰ περάσει ἀπὸ τὴν Καρύταινα καὶ νὰ πάει στὴν Γαστούνη μὲ σημαία Ὀθωμανικὴ, μὲ παντιέρες Ὀθωμανικὲς, μὲ τὴν χέρα τοῦ Μωάμεθ. Ἀκούοντας ἐγὼ (1) ἔστειλα καὶ τὸν ἔβγαλα μὲ καταισχύνη, καὶ ἂν εἶχα τὴν ἔχθρα πού ἔλαβα ἔπειτα, θὰ τούς σκοτώναμε. Καὶ τοῦ ἔστειλα (τοῦ Ταφιλπούζη) καὶ ἐμάζωξε τὰς μπαντιέρες, καὶ τοῦ εἶπα (2) ἂν περάσει καμμιὰ φορὰ μὲ ἀνοικτὰς μπαντιέρες, οἱ γυναῖκες οἱ χηρευάμενες θὰ τὸν σκοτώσουν: «Ποῦ ἀνοίγεις τὴν σημαία τὴν Τούρκικη, εἰς τὰ χῶματα τὰ Ἑλληνικά;». - «Τί φταῖμε ἐμεῖς;» Ὁ Κωλέττης μᾶς εἶπε: «Δουλειὰ νὰ κάμετε καὶ ὅ,τι σημαία θέλετε. Μᾶς ἔδωσαν ὀφίκια, ἐγέλασε Τούρκους καὶ Ρωμαίους». - Ἐγραψα μερικῶς εἰς τὸν Ζαΐμη: «Τοῦτοι γυρεύουν ἐμφύλιον πόλεμον». Τότενες διατάττουν τὸν Γρίβα νὰ περάσει Λεοντάρι, Μεσσηνία, Καρύταινα, Ἀρκαδία, καὶ Φανάρι. Ἀκούοντας οἱ ἐπαρχίες, ἤλθαν οἱ πρόκριτοι καὶ καπιταναῖοι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ μοῦ λέγουν: «Τί κάνεις, μᾶς γλύτωσης μιὰ φορὰ ἀπὸ τούς Τούρκους, νὰ μᾶς γλυτώσεις καὶ τώρα». - Εἶχαν τρομάξει ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ Κόρινθο. - «Νὰ πιάσωμεν τὰ ἄρματα, νὰ ἐμποδισθοῦν». Τότενες ἐμάθαμεν ὅτι ὁ Βασιλέας τῆς Βαυαρίας ἐδέχθηκε νὰ στείλει τὸν υἱὸν τοῦ Ὀθωνα· ἦταν ἔβγα Ἰουνίου. Τότενες ἔκαμα διαμαρτύρησιν εἰς τὰς τρεῖς Δυνάμεις, νὰ μὴν κινήσει ὁ Γρίβας, νὰ τὸν ἐμποδίσουν γιατί ἔρχοντας ὁ Γρίβας εἰς τὴν Τριπολιτῆζὰ θέλει ἀνοιχθεῖ ἐμφύλιος πόλεμος. Καὶ δὲν μὲ ἄκουσαν εἰς αὐτὴν τὴν παρακάλεσιν. Καὶ τότενες ἔγινε μιὰ προκήρυξις ἀπὸ ἐμὲ εἰς τὴν Γερουσία, ὅτι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπερασπισθοῦμε τὴν τιμὴν μας καὶ ζωὴν μας καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν μας, δὲν γνωρίζομεν διὰ κυβέρνησιν τὴν τυραννικὴν.

Αὐτὴ ἡ διοίκησις εἶδε ὅτι ἀδύνατον νὰ βασταχθεῖ καὶ ἐζήτησε ἀπὸ τούς τρεῖς Ἀντιπρόσβεις, διὰ νὰ ἔλθουν γαλλικὰ στρατεύματα, νὰ πιάσουν τὸ Ἀνάπλι καὶ τὴν Πάτρα. Τέτοια κυβέρνησις ἦτον νὰ δώσει τὰ ἔθνηκα φρούρια εἰς ξένους νὰ τὰ φυλάττουν. Ἐπῆγε ὁ στρατηγὸς Γκενὲκ μὲ ἓνα σύνταγμα Γάλλων εἰς τὴν Πάτρα. Ὁ Κίτσος Τζαβέλας δὲν τούς ἐδέχθηκε, καὶ εἶπε ὅτι τὸ φρούριον θέλει τὸ παραδώσει ὅταν ἔλθει ὁ βασιλέας. Καὶ τούς εἶπε ὅτι ἂν θέλετε νὰ τὸ πάρετε μὲ βία, θέλει νὰ ἔχουν πόλεμον, καὶ ἔβαλε σημαίαν. Ἀφοῦ εἶδε ὁ στρατηγὸς Γάλλος τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κίτσου ἀνεχώρησαν. Οἱ Γάλλοι ἐπῆγαν εἰς τὸ Ἀνάπλι καὶ ἔβγαλαν τὸ τοπικὸν τάγμα, καὶ ἔτσι ἐκλείσθησαν μέσα καὶ ἐκάθοντο. Ἄν δὲν ἐπροσκαλοῦσαν τούς Γάλλους, ὁ Κωλέττης ἤθελε καταφύγει εἰς τὸν τόπον του, τὰ Γιάννινα.

Τὰ στρατεύματα ὅπου ἐπῆγαν ἐναντίον τοῦ Κίτσου Τζαβέλα, ἐσυμφώνησαν, καὶ εἶπαν νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ νὰ στείλουν ἀπεσταλμένους εἰς τὴν Διοίκησιν τοῦ Ἀναπλιοῦ, διὰ νὰ διορθώσουν τὰ πράγματα. Αὐτοὶ ἀπέρασαν ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἦτον ὁ Γενναῖος εἰς τὸ Βαλτέτσι. Ὅταν ἤλθαν, τούς ἀντάμωσα εἰς ἓνα χωριό, ἐστέρχθηκα, εἶχα κάμει τὴν προκήρυξιν καὶ ἤλθαν Ἀρκαδινοὶ, Φαναριῖται, Καρυτινοὶ, καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐπαρχίες καὶ ἐπίασαν τὰς θέσεις διὰ νὰ ἐμποδίσουν ἀπὸ τὸ νὰ ἔμβουν εἰς τὰς ἐπαρχίες καὶ νὰ τὰς λεηλατήσουν - καὶ ἐσυμφώνησαν καὶ μὲ αὐτά. Ἐπέρασαν καὶ ἀπὸ τὴν Τριπολιτῆζὰ, ὁμίλησα μὲ τὸν Γρίβα καὶ μὲ τὸν Χατζῆ Χρῆστο. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγαν εἰς τὸ Ἀνάπλι. Ἐκεῖ ἐσυνάζοντο διὰ νὰ κάμουν Συνέλευσιν· ἐτοίμασαν μιὰ ἐπιτροπὴν διὰ νὰ ἔλθουν νὰ μᾶς μιλήσουν. Ὅταν ὁ Γρίβας ἤλθε εἰς τὴν Τριπολιτῆζὰ, πολλὰ ὀλίγοι κάτοικοι ἔμειναν (2) οἱ δὲ λοιποὶ ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας, διατὶ ἐτρόμαξαν ἀφοῦ εἶδαν τὰ κακά, τὰ ὅποια ἔκαμαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ τὴν Κόρινθον. Ἔστειλα ἓνα πεζὸν μέσα εἰς τὴν Τριπολιτῆζὰ, διὰ νὰ ὁμιλήσει, διὰ νὰ μὴ πολεμήσουν, καὶ ὁ Γρίβας τὸν πιάνει καὶ τὸν κόβει. Τότε ἐπῆγα ἀπὸ τὴν Καρύταινα καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Βαλτέτσι. Εἶπα ὅτι αὐτοὶ ἔχουν σκοπὸν.

Εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸ ὁ Βαγγέλης Κοντογιάννης πολεμεῖται ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ ἓνα μέρος ἐπαρχίας Μυστρᾶ καὶ ἐκινδύνευε νὰ τὸν χάσουν. Εἶχε μαζί του ἕως τριακόσιους, μεταξύ αὐτῶν ὀγδοήντα Τοῦρκοι. Ὁ Γενναῖος τὸ μαθαίνει αὐτό, πηγαίνει καὶ τὸν γλυτώνει καὶ τὸν ἐσυντρόφεισε ἕως τὸ Τσιβέρι (1), καὶ τὸν ἄφησε καὶ ἐβγήκε εἰς τὴν Ρούμελην. Ὁ Νικήτας ἐχάλασε τὸν Κατσάκο εἰς τὴν Μεσσηνίαν, τὸν ἐπολιόρκησε εἰς τὰ Φουρτζαλοκάμαρα, καὶ ἂν δὲν ἤρχοντο οἱ Φραντζέζοι, τὸν ἔπιαναν ζωντανό. Ἔτσι ἐπαστρεύθηκε καὶ αὐτὸ τὸ μέρος. Τὸν Αποστόλη Κολοκοτρώνη τὸν εἶχα στείλει εἰς τὴν Καντήλα, διὰ νὰ ἐμποδίσει τὸν Καρατάσο. Ἐπῆγα εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ἔστειλα (2) εἰς τὸν Γρίβαν ὅτι νὰ τραβηχθῶν. Καὶ αὐτοὶ ἀποκρίθηκαν: «Ἐχομε πόλεμο». Ἐδιόρισα τὸν Γενναῖο νὰ ὑπάγει εἰς τοῦ Μαντζαργᾶ, νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὴν Τριπολιτζὰ νὰ πολιορκήσουν τὸν Γενναῖο, καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα διάφορα μέρη νὰ ἔμβουν οἱ ἐδικοί μας εἰς τὴν Τριπολιτζὰ. Ἐπῆγε ὁ Γενναῖος εἰς τοῦ Μαντζαργᾶ, βγαίνει ὁ Γρίβας ἐναντίον του, δίδω τὸ σημεῖον νὰ κτυπήσουν καὶ νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Τριπολιτζὰ. Κτυπιοῦνται. Ἐνας Βούργαρης, Μανιάτης λεγόμενος, ἐστάλθηκε ἀπὸ τὸν Χατζῆ Χρῆστο καὶ ὁμίλησε τοῦ ἀγιουτάντε μου, διὰ νὰ μοῦ ὁμιλήσει νὰ παύσει ὁ πόλεμος καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐβγῶν ἀπὸ τὴν Τριπολιτζὰ. Ἔτσι ἐδέχθηκα τὴν γνώμη του διὰ νὰ μὴ χαλασθεῖ ἡ πόλις τῆς Τριπολιτζᾶς. Ὅμιλησα καὶ ἐγὼ προσωπικῶς μὲ τὸν Χατζῆ Χρῆστο. Διατὶ ἂν ἄφηνα νὰ ἔμβαιναν τὰ στρατεύματα μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι ἐχαλιούνταν τὰ σπίτια, ὅσον τάξη καὶ ἂν ἐφύλαγαν οἱ στρατιῶται. Τέλος πάντων ἔφυγε καὶ ὁ Γρίβας μὲ τὸν Χατζῆ Χρῆστο μὲ τὴν καβαλαρία καὶ ἐκατέβηκαν εἰς τὸ Ἄργος. Ἐμβήκα εἰς τὴν Τριπολιτζὰ, καὶ εἰς 5 ἡμέρας ἐμαζεύθησαν ὅλες οἱ διασκορπισμένες οἰκογένειες. Εἰς ὀλίγες ἡμέρες ἦλθε καὶ ὁ Τζαβέλας. Εἰς ὅλους τοὺς ἀκροβολισμοὺς καὶ εἰς τοῦ Μαντζαργᾶ ἐσκοτώθηκαν ἕως 50. Ἐσύναξα ὅλο τὸ στράτευμα, - ὅταν ἀνεχώρησαν οἱ Ρουμελιῶτες ἔκαμα λόγον διὰ τὴν εὐταξίαν. Εἰς ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα εἶχα ἀνταπόκρισιν καθημερινὴν μὲ τὸν Ζαῖμη, Μεταξᾶ καὶ Κολιόπουλο. Ὁ Καλλέργης, Τσόκρης, Ἀργεῖοι, Κατωναχαγιέτες ἦλθαν δύο ὥρες μακριὰ ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι.

Ἦλθε ἀπὸ τὸν Τρικούπη μία πρόσκληση τοῦ Γενναῖου διὰ νὰ κάμει μέρος εἰς τὴν ἐπιτροπὴ ὅπου ἐστάλθηκε διὰ νὰ ὑπάγει εἰς τὴν Βαυαρίαν καὶ νὰ προσκαλέσει τὸν Βασιλέα καὶ νὰ τὸν συντροφεύσει ἕως τὴν Ἑλλάδα. Ἐγὼ δὲν ἠμποροῦσα νὰ δεχθῶ νὰ ὑπάγει ὁ Γενναῖος ἀπὸ μίαν Κυβέρνηση, ὅπου δὲν ἀνεγνώριζα καὶ ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Ἀνάπλι, διὰ νὰ ἰδῶ τί τρέχει δι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν. Ἐπῆγα εἰς τὸ Ἄστρος, ἔδωσα εἰδήσιν τοῦ Ρικάρδου, μοῦ ἔστειλε μία φελούκα καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν φεργάδα του. Μόλις ἔφθασα ἐκεῖ καὶ τὸ βράδυ ἔρχεται ὁ Κολιόπουλος νὰ μοῦ πάρει τὴν ἄδειαν διὰ νὰ ἀναχωρήσει. Μοῦ εὔρηκε πρόφαση δι' αὐτὴν τὴν βία, ὅτι τὸ καράβι τὸ Ἰγγλέζικο ὅπου ἤθελε νὰ πάρει τὴν ἐπιτροπὴ, ἐβιάζετο νὰ φύγει. Τί νὰ κάμω ἐγὼ πλέον. Τοῦ εἶπα τοῦ Κολιόπουλου: «Πήγαινε εἰς τὸ καλό». Ἐστοχασθήκαμε ἔπειτα νὰ στείλομε μίαν ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸ ἔθνος ὅλο καὶ ἀπὸ τ' ἄρματα εἰς τὴν Βαυαρίαν, πλὴν αἱ περιστάσεις δὲν μᾶς τὸ ἐσυγχώρησαν. Ἄν μὲ ἔλεγαν καθὼς ἦτον, ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ ἦτον διορισμένη ἀπὸ τὴν Βαυαρίαν, τὸν ἔστειλα τὸν Γενναῖο καὶ ἐπήγαινε. Ἐχαιρέτησα καὶ τοὺς δύο Ναυάρχους, Ἄγγλον καὶ Γάλλον, μὲ εἶπαν διατὶ δὲν ἔστειλα τὸν υἱόν μου εἰς τὴν Βαυαρίαν καὶ τοὺς ἔλεγα ὅτι: «Δὲν γνωρίζω τὴν Διοικητικὴν ἐπιτροπὴν, διὰ νὰ δεχθῶ τὴν ἀπόφασίν της». Ἦλθε ὁ Ζαῖμης καὶ Μεταξᾶς καὶ ὁμίλησαμεν εἰς τὴν φεργάδα. Ὁ σκοπός μου ἦτον ἡ Γερουσία νὰ μείνει ἐλεύθερη καὶ νὰ ἐκλέξει μίαν κυβέρνησιν ἀπὸ διάφορα κόμματα κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Λόντρας. Ἐπέστρεψα εἰς τὸ Ἄστρος, ἐπῆγα εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπο, ἦλθε ὁ Τζαβέλας καὶ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ Ρουμελιῶτες τοῦ μέρους μας. Ἐγράψαμεν συμφώνως εἰς τοὺς ὄπλαρχηγούς ὅπου ἦτον μὲ τὸ σύνταγμα, νὰ ἔλθωιν νὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὸ Τσιβέρι. Ἦλθαν, ὁμίλησαμεν καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Ἄργος. Ἀπεφασίσαμεν ὡς ἐπιτροπὴ τῶν ἄρμάτων, νὰ ὀλιγοστέψουν τὰ κακά, καὶ ἐγράψαμεν εἰς τὸν Γρίβαν - διὰ νὰ ἐβγῆ ἀπὸ τὸν Μορέα, - ὁ Γρίβας ἐπῆγε εἰς τὸ Κουτζοπόδι καὶ ἔκαμνε μεγάλας καταχρήσεις (3). - Ἐκεῖ ἀποφασίσαμεν νὰ γίνῃ μία στρατιωτικὴ ἐπιτροπὴ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μαζεύσει ὅλας τὰς προσόδους καὶ νὰ τὰς μοιράσει εἰς ὅλους μὲ ἀναλογίαν καὶ μὲ τάξιν, καὶ νὰ ἐμποδίσωμεν ὅσον ἦτον δυνατὸν τὲς μεγάλας καταχρήσεις ὅπου ἐγίνοντο. Ὁ Ζωγράφος ἔγραψε εἰς αὐτοὺς νὰ βαστάξουν εὐταξίαν, πλὴν ποῖος τὸν ἤκουγε. Ὅταν εἴμεθα εἰς τὸ Ἄργος, μὲ ἔγραψαν νὰ βγῆ ἡ Γερουσία, καὶ ὁ Ζαῖμης καὶ ὁ Μεταξᾶς, νὰ ἐκλέξει καὶ ἓνα τρίτο μέλος καὶ νὰ ἐξακολουθήσει νὰ διοικήσει τὸν τόπο ἕως ὅτου νὰ ἔλθῃ ὁ Βασιλέας μας. Δὲν τὸ ἐδέχθηκα, διατὶ ἦτον τόσοι ὄπλαρχηγοὶ ἐκεῖ καὶ δὲν εἴμεθα σύμφωνοι. Ἐπειτα ἐδιαμοιρασθήκαμεν· ἐγὼ καὶ Χατζῆ Χρῆστος ἐπήραμεν ἐπάνω μας τὴν Τριπολιτσά, Μυστρά, Λεοντάρι, ὅλην τὴν Μεσσηνίαν, Φανάρι, Καρύταιναν. Γκριζιώτης, Στράτος καὶ Τσόκρης ἔμειναν εἰς τὲς ἐπαρχίες Ἁγίου Πέτρου, Ἄργους, Κατωναχαγιέ, Κόρινθον, καὶ ὁ Τζαβέλας μὲ τὸν Νότη Μπότζαρη νὰ πάρουν

Καλάβρυτα, Βοστίτζα, Πάτρα, Γαστούνη, Πύργος. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη ἦτον στρατιῶτες καὶ ἔκαναν μύριες καταχρήσεις καὶ τὰ χρέη ἦτον αὐτῆς τῆς ἐπιτροπῆς, νὰ συνάξουν ὅσους προσόδους ἔχουν νὰ δώσουν αἱ ἐπαρχίαι καὶ νὰ διαμοιράζονται εἰς τοὺς διαφόρους ὄπλαρχηγούς, ἀναλόγως μὲ ἐκεῖνα ὅπου ἔχον νὰ λάβουν· καὶ νὰ μαζεύουν ζωτροφία μὲ ὅλη τὴν δυνατὴν εὐταξίαν εἰς τέτοιαις ἀναρχικῆς περιστάσεις. Ἐπήγαμε λοιπὸν ὁ καθένας εἰς τὴν θέσιν του. Ὁ Τζαβέλας καὶ Νότης ἐπήγαν εἰς τὴν Πάτρα· ἐγὼ καὶ ὁ Χατζῆ Χρῖστος ἐπήγαμεν εἰς τὴν Τριπολιτζά καὶ οἱ λοιποὶ ἔμειναν εἰς τὸ Ἄργος. Ἀπεφασίσθη νὰ ἔλθῃ ἓνα τάγμα Φραντζέζοι διὰ νὰ πιάσῃ τὸ Ἄργος, διὰ νὰ ἔβγῃ ὁ Βασιλέας εἰς τοὺς Μύλους. Ἐκίνησαν ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν, ἦλθαν εἰς τὴν Τριπολιτζά· τοὺς περιποιήθηκα καθ' ὅλους τοὺς τρόπους καὶ ἔπειτα κατέβηκαν στὸ Ἄργος. Ἐκεῖ δὲν ἤξεύρω πῶς ἔκαμαν καὶ πιάνονται μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Τσόκρη καὶ Γκριζιώτη, πολεμοῦν καὶ σκοτώνουν περισσότερον ἀπὸ 200 ψυχὰς ἀθῶες. Οἱ Φραντζέζοι ἔπιασαν τὸ παιδί μου ὡς ἐνέχυρον, διὰ νὰ μὴν πᾶν οἱ Ἕλληνας καὶ τοὺς κτυπήσουν. Ἔστειλε μίαν ἐπιτροπὴν ἢ Διοίκησιν διὰ νὰ ἴδῃ ἂν εἶχα ἐγὼ εἰδήσιν. Ἦλθαν, ἐξέτασαν αὐτά, ἔγραψα καὶ ἐγὼ εἰς τὸν Στρατηγὸν καὶ τοὺς ἔλεγα, ὅτι ἂν εἶχα κανέναν σκοπὸν νὰ βαρέσουν τοὺς Φραντζέζους, δὲν τοὺς ἀφῆνα νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν Τριπολιτζά - τοὺς ἔκαρτέραγα εἰς τοῦ Λεονταριοῦ τὸ Δερβένι καὶ δὲν ἔχω καμμία αἰτία διὰ νὰ εἶμαι ἐχθρὸς τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων, καὶ τί ἔπιασαν τὸ παιδί μου ἐνέχυρον. Ἄν ἤξευρα ὅτι τὸ νὰ κτυπήσω ἤθελα ὠφελήσει τὴν Πατρίδα μου, τὸ ἔκαμνα καὶ ἂς εἶχαν καὶ τὸ παιδί μου ἐνέχυρον. Καὶ ἔτσι ἐπληροφορήθηκα ὅτι δὲν εἶχα εἰδήσιν. Οἱ Γάλλοι μὲ ἐνόμιζαν ἐχθρόν τους, ἐγὼ δὲν τοὺς εἶχα δώσει ποτὲ αἰτία. Ὁ Κωλέττης καὶ τὸ ἐναντίον κόμμα τοὺς ἐγιόμισαν τὰ μυαλά, ὅτι ἐγὼ ἤμουν ἐναντίον τους καὶ Ρωσολάτρης.

Εἰς δέκα ἡμέρας φθάνει ὁ στόλος, ὅπου ἔφερνε τὸν Βασιλέα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἄργους. Πρὶν ὅμως τοῦτο, οἱ Φραντζέζοι ἔστειλαν καὶ ἔπιασαν τὸ σπῆτι τοῦ Τσαμαδοῦ, ὅπου ἦτον πρόεδρος τῆς Γερουσίας, καὶ τὸν ἑκακομεταχειρίσθησαν. Ἐξ αἰτίας τῆς περιστάσεως, καὶ ἄλλες βίαιες ὅπου ἔκαμαν εἰς τοὺς γερουσιαστὰς, ἀπεφασίσαν νὰ ἐβγοῦν ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι. Ἐγὼ εἶχα κατεβεῖ εἰς τὸ Ἄστρος, διὰ νὰ ὀμιλήσω διὰ μίαν ὑπόθεσιν ὅπου ἔτρεχε. Μερικοὶ γερουσιασταὶ εἶχαν σχέδιον νὰ ἐβγοῦν εἰς τὸ Ἄστρος, νὰ ἐκλέξουν μίαν νέα διοίκησιν, συνθεμένη ἀπὸ τρεῖς, νὰ προσκαλέσουν τὸν Ζαῖμη καὶ Μεταξᾶ, καὶ νὰ κάμουν πρόεδρον προσωρινὸν τὸν Ρικόρδο, ἕως ὅτου νὰ ἔλθῃ ὁ βασιλέας. Ἐφυγε ἡ Γερουσία, καὶ ἔξαφνα μίαν αὐγὴν τοὺς βλέπω εἰς τὸ Ἄστρος. Δὲν ἐδέχθηκα τὴν πρότασίν τους, ὅμως εἶπα νὰ σταθεῖ τὸ πρᾶγμα ἕως εἰς τὸν ἐρχομὸν τοῦ Βασιλέως, καὶ ἡ Γερουσία ἐπήγε εἰς τὰς Σπέτζες καὶ ἔμεινε ἐκεῖ ἕως τὸν ἐρχομὸν τοῦ Βασιλέως. Ὅταν ἐβγήκε ἡ Γερουσία εἰς τὸ Ἄστρος, εἶχα στείλει τὸν Κωνσταντῖνον διὰ νὰ γίνῃ συμφωνία εἰς τὸ Ἀνάπλι. Ἡ συμφωνία ἦτον, νὰ βάλουν (2) εἰς ὅλον τὸ κράτος τοὺς ἡμισυ ἐπάρχους ἀπὸ τοῦ μέρους μας ἀνθρώπους, νὰ ἐπικυρώσουν τοὺς λογαριασμοὺς ὄλων τῶν στρατιωτικῶν διὰ τοὺς μισθοὺς των καὶ ἄλλα. Ὁ Κωλέττης ἦτον σύμφωνος, ἐκτὸς νὰ μὴν γνωρίσει τὴν Γερουσία, καὶ αὐτοῦ ἦτον ἡ δυσκολία, διότι δὲν ἤθελα νὰ δεχθῶ ὅλας τὰς προτάσεις ὅπου ἦτον ὠφέλιμοι δι' ἐμέ, καὶ νὰ ἀφήσω τοὺς συντρόφους μου γερουσιαστὰς. Αὐτοὶ ὅπου ἐζητοῦσαν νὰ γίνῃ μία διοίκησις καὶ δὲν ἐπρόσμεναν ἕως ὅτου νὰ ἔλθῃ ὁ Βασιλέας, ἔλεγον: Ἀ' ὅτι ὁ Βασιλέας θὰ ἀργήσει νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρους μῆνες. Β' ὅτι ὅταν ἔλθῃ ὁ Βασιλέας, θὰ εὔρει εἰς τὰ πρᾶγματα τοὺς ἐναντίους, καὶ τότε θὰ λάβῃ ἀπ' αὐτοὺς μόνον πληροφορίας ὡς εὐρισκομένους εἰς τὰς θέσεις καὶ μὲ τοῦτο θὰ κρύψουν ὅλα των τὰ σφάλματα, ποὺ ἔκαψαν στόλους, ἀφάνισαν ἐπαρχίαι, ἐσκοτώσαν τὸν Κυβερνήτην, κτλ., ἐνῶ ἂν ἐγίνετο μία νέα διοίκησις ἀπὸ τὴν Γερουσίαν, τὴν ὁποίαν ἕως τότε οἱ Ἀντιπρέσβεις καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ἐνόμιζε ὡς νόμιμον, ἤθελε δώσει αὐτῇ ἢ νῆα διοίκησιν πληροφορίας διὰ τὰς πράξεις τῶν ἐναντίων, καὶ νὰ τοὺς γνωρίσει τί ἀνθρώποι εἶναι, καὶ ἂν καὶ ὁ Κωλέττης μὲ τοὺς γραμματεῖς ἐπέμενε νὰ νομίζεται ὡς διοίκησις, ὁ Βασιλέας νὰ εὔρει δύο κυβερνήσεις, καὶ νὰ μὴν ἀκούσῃ καμμιά, καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ἐδικόν του δρόμον. Ποτὲ δὲν ἐφαντάζετο κανένας ἀπὸ τὸ λεγόμενον Κυβερνητικὸ ὅτι ὁ Βασιλέας, φθάνοντας, δὲν θέλει τὸν ἐναγκαλισθεῖ, ἢ τὸ πολὺ ὅτι ἤθελε ἀδιαφορήσῃ, διότι ἐνόμισαν ὅτι ὁ Βασιλέας δὲν θέλει ἐναγκαλισθεῖ, παρὰ ὅσοι ἐστάθησαν πιστοὶ εἰς τὴν μόνην τακτικὴν Κυβερνήσιν, ὅπου ἔλαβε τὸ ἔθνος μας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Τέτοιαις ἰδέαις εἶχαν ὅλοι οἱ γερουσιασταὶ καὶ ἐν γένει ὅσοι ἦτον Κυβερνητικοί. Εἰς τὴν Τριπολιτζά, ὅπου ἤμουν, ἀνταποκρίθηκα μὲ τοὺς ὄπλαρχηγούς τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, μὲ ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ μὲ τὰ νησιά, καὶ κατ' ἐξοχὴν μὲ τὰς Σπέτζες καὶ Τήνον, νὰ ἐτοιμάσουν πληρεξουσίου, διὰ νὰ ἔλθουν νὰ συγχαροῦν τὸν Βασιλέα μας εἰς τὸ φθάσιμόν του. Ὁ σκοπός μου ἦτον νὰ συναχθοῦν ὅλοι εἰς τὸ Ἄργος, νὰ δεχθῶμεν τὸν Βασιλέα, καὶ ὁ κάθε ἀπεσταλμένος νὰ ἔχει καὶ ἀπὸ μίαν ἀναφορά, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ περιγράφονται ὅσα κακὰ ἐγίναν

ἐξ αἰτίας μερικῶν λεγομένων συνταγματικῶν. Ἀφοῦ ἐκτυπήθηκαν οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς Φραντσέζους εἰς τὸ Ἄργος, ἄλλαξα σκοπὸν, καὶ ἤθελα κατεβεῖ εἰς τοὺς Μύλους. Δὲν ἤξευρα τὴν ἐποχὴν ὅπου θὰ ἔλθῃ ὁ Βασιλέας, καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἐβίασα τοὺς ἀπεσταλμένους νὰ μαζευθοῦν. Ὁ Βασιλέας φθάνει εἰς τὸ Ἀνάπλι.

Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ εἰπῶ μερικὰ πράγματα ὅπου ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ἄδικον καταδρομὴν μου. Καὶ ὁ Θῆρσιος καὶ ἄλλοι ξένοι ἐπαράστησαν εἰς τὴν Βαυαρίαν, ὅτι ἐγὼ ἤμουν ἀρχηγὸς Ρωσικοῦ κόμματος, ὅτι εἶμαι ἀρχηγὸς μιᾶς φατρίας ποὺ δὲν θέλει τὸν Βασιλέα καὶ ἄλλα παρόμοια. Αὐτοὶ ἦταν ξένοι ἄνθρωποι καὶ μολονότι ὁ Κολιόπουλος ἐπληροφόρησε τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Βασίλισσα διὰ τὰ φρονήματά μου ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως καὶ τοὺς εἶπε ὅτι ἔμπορεῖ νὰ μείνῃ ἐνέχυρον εἰς τὴν Βαυαρίαν, ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ ὁ υἱὸς του εἰς τὴν Ἑλλάδα, μολοντοῦτο ἤρχοντο μὲ κάποιαν ὑποψία. Εἰς τὸ Ἀγγλικὸν καράβι ὅπου ἐμβῆκε ὁ Βασιλέας καὶ ἡ Ἀντιβασιλεία, ἴσως τὸν ἐπότισαν καὶ ἐκεῖ τίποτε. Τὸ ἐμπόδιον, ὅπου ἐγίνε νὰ πάει ὁ Γενναῖος εἰς τὸ Μόναχον, τὸ παρεξήγησαν. Ἐρχεται ὁ Βασιλέας εἰς τοὺς Κορφούς, μαθαίνει ὅτι ἡ Γερουσία ἐβγήκε ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι καὶ ἐβγήκε μὲ κακοὺς σκοπούς. Ἐρχεται ἕως ἀπέξω ἀπὸ τὴν Μάνην, καὶ μαθαίνει ὅτι οἱ Φραντζέζοι ἐκτυπήθηκαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὅτι ἐκεῖνοι οἱ Ἕλληνες ἦτον ἄνθρωποι τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἤθελε (1) νὰ ἀντισταθεῖ ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὸ ξεμπαρκάρισμα τοῦ Βασιλέως μὲ 10 καὶ 15 χιλιάδες· ἦλθαν λοιπὸν μὲ φουσκωμένα τὰ μυαλὰ ἐναντίον μου. Μὲ γράφουν ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι καὶ μὲ εἰδοποίησαν τὰ πάντα. Ἐγὼ ἐλυπήθηκα νὰ ἰδῶ ὅτι αἱ ραδιοῦργιες ἔφθασαν νὰ παραμορφώσουν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἄφησα εἰς τὸν καιρὸν διὰ νὰ γνωρίσει ὁ Βασιλέας καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα. Ἐρχομαι εἰς τὴν φεργάτα τοῦ Ρικόρδου, ζητῶ νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν Βασιλέα καὶ εἰς τὴν Ἀντιβασιλείαν, στέλνω τὸν Κολιόπουλον, μὲ ἀποκρίθηκεν ὅτι δὲν δέχεται ἐπισήμως ἀκόμη, καὶ νὰ παρευρεθῶ καὶ ἐγὼ εἰς τὸν τόπον ὅπου ἤθελεν ἐβγεῖ ὁ Βασιλέας. Ὁ Ρικόρδος ἔδωκε γεῦμα καὶ ἐσυμφάγαμεν μὲ τὸν στρατηγὸν τῶν Βαυαρικῶν στρατευμάτων καὶ μὲ τὸν θεῖον τοῦ Βασιλέως καὶ Σμάλτς. Τοὺς ἐκατάλαβα ὅτι ἦταν ὑποπτοι.

Ἦλθε ἡ ἡμέρα τῆς ἐκβάσεως τοῦ Βασιλέως καὶ ἐβγήκα καὶ ἐγὼ καὶ ἀνταμώθηκα μὲ τὸν Κουντουριώτη, Κωλέττη, Ζαῖμη καὶ λοιπούς· ἐφιληθήκαμεν. Ἐβγήκε ὁ Βασιλέας. Ἐκινήσαμε καὶ ἐμβήκαμεν εἰς τὸ Ἀνάπλι. Ἐκεῖ ἐπαρουσιάσθηκαμεν. Κάθε ἡμέρα ἤρχοντο ἐπιτροπαί, ἀλλὰ ἄλλαξαν τὰ πράγματα, καὶ δὲν ἔκαμαν οὔτε ἀναφορές, οὔτε τίποτε. Ἐλεγε ὁ Βασιλέας, ὅτι ἐφέρθησαν οἱ Ἕλληνες μὲ ἀνδρείαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὅτι ἀφήκε τοὺς γονεῖς του, τὴν πατρίδα του, διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν νέαν πατρίδα, νὰ συνεργασθεῖ διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλα τέτοια ὅπου συνηθίζουν οἱ Βασιλεῖς, καὶ ἔκαμε προκήρυξιν εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλαιο. Ἐπέρασαν δύο τρεῖς ἡμέρες, διάλυσα τοὺς παλαιούς μου ἀξιωματικούς, στρατιώτας, ὑπασπιστάς μου, γραμματικούς μου, καὶ τοὺς εἶπα: «Πηγαίνετε εἰς τὸ καλὸ, καθήσετε εἰς τὰ σπίτια σας ἡσυχοὶ καὶ τώρα ὅπου ἦλθε ὁ Βασιλέας θέλει γνωρίσει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα τοῦ τόπου μας, καὶ θέλει ἀνταμείψῃ τὸν καθένα κατὰ τὰς πράξεις του καὶ κατὰ τὰς ἐκδουλεύσεις του». Ἐπειτα τοῦ παρηρησίασα μίαν ἀναφορὰ καὶ τοῦ ἐπέσπερα τὸ κάστρο τῆς Καρύταινας, τὸ ὁποῖον εἶχα φτιάσει μὲ τὰ ἔξοδά μου. Ἐλεγα εἰς τὴν ἀναφορὰ μου, ὅτι τὸ κάστρο τὸ ἔφτιασα διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς πατρίδος μας, τώρα δὲν μοῦ χρησιμεύει, πλέον καὶ σὰς τὸ προσφέρω. Ὁ σκοπὸς μου ἦτον νὰ δώσω τὸ παράδειγμα, ὥστε ὅσοι εἶχαν φτιάσει καὶ ἄλλοι πύργους ἢ ὀχυρώματα ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, νὰ τὰ δώσουν. Ἐλαβα ἀπόκριση εὐχαριστήριον καὶ ὅτι θέλει φυλαχθεῖ ἡ ἰδιοκτησία μου. Ὅσον ἠμπόρεσα ἔκαμα τὸ χρέος μου εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐγὼ καὶ ὅλη ἡ φαμελιά μου. Εἶδα τὴν πατρίδα μου ἐλεύθερη, εἶδα ἐκεῖνο ὅπου ποθοῦσα καὶ ἐγὼ καὶ ὁ πατέρας μου καὶ ὁ πάππος μου καὶ ὅλη ἡ γενιά μου, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Ἀπεφάσισα νὰ πάω εἰς ἕνα περιβόλι ὅπου εἶχα ἔξω ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι. Ἐπῆγα, ἐκάθισα καὶ ἀπερνοῦσα τὸν καιρὸ μου καλλιεργώντας, καὶ εὐχαριστοῦμαι νὰ βλέπω νὰ προσοδεύουν τὰ μικρὰ δένδρα ὅπου ἐφύτευα. Εἰς ὀλίγον ἔστειλα ἕνα σπαθὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλέως, ἡγεμόνος Παύλου Λουδοβίκου.

Ἐπῆγα εἰς τὴν Τριπολιτῆζα διὰ νὰ περάσω ἕνα δύο μῆνες, διότι ἐφοβήθηκα νὰ μὴν ἀρρωστήσω ἀπὸ τὴν κάψα εἰς τὸ Ἀνάπλι. Ἐπῆγα εἰς τὴν Τριπολιτῆζα, ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς ἕνα πανηγύρι τῆς Ἁγίας Μονῆς, ὅπου ἐπῆγαινα κάθε χρόνον, ὅτι εἶναι ἰδιοκτησία μου. Ὅπισω εἰς τὸ Ἀνάπλι οἱ ραδιοῦργοι δὲν ἔλειψαν νὰ παρασταίνουσι εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης κάνει συνελύσεις καὶ ἄλλες παρόμοιες ψευτιές. Ὁ Ζωγράφος ὅπου ἦτον νομάρχης τῆς Ἀρκαδίας (τόσον καὶ ὁ Μάνος ὅπου ἦτον διευθυντής), καὶ ἂν ἦτον τίποτε ἔπρεπε νὰ τὸ ἤξεύρει αὐτός, ἐπῆγε εἰς τὴν Ἀντιβασιλεία καὶ ἐπληροφόρησε, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦτον ψεύματα. Ἐγύρισα ὀπίσω εἰς τὸ Ἀνάπλι, ἐπῆγα, ἐχαιρέτησα τὸν Βασιλέα, τὴν Ἀντιβασιλείαν, τοὺς εἶδα

μουδιασμένους, πλὴν δὲν ἐκατάλαβα τίποτες. Ἐμείνα εἰς τὸ περιβόλι μου. Ἐκεῖ ἦλθαν τὴν νύχτα, εἰς τὰς 7 Σεπτεμβρίου, καὶ μὲ ἐπῆγε ὁ Κλεώπας, μοίραρχος, μὲ 40 χωροφύλακας καὶ μὲ ἐπῆγε εἰς τὸ Ἴτζ Καλὲ καὶ μὲ ἐπαράδωσε εἰς τὸν φρούραρχον, καὶ μὲ ἔβαλαν 6 μῆνες μυστικὴ φυλακὴ, χωρὶς νὰ ἰδῶ ἄνθρωπον, ἐκτὸς τοῦ δεσμοφύλακα. Δὲν ἤξευρα τί γίνεται διὰ ἕξι μῆνες, οὔτε ποιὸς ζεῖ, οὔτε ποιὸς ἀπέθανε, οὔτε ποιὸν ἔχουν εἰς τὴν φυλακὴν. Διὰ τρεῖς ἡμέρες δὲν ἤξευρα πῶς ὑπάρχω, μού ἐφαίνετο ὄνειρο· ἐρωτοῦσα τὸν ἑαυτὸν μου ἂν ἤμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος ἢ ἄλλος κανεῖς· δὲν ἐκαταλάβαινα διατὶ μὲ ἔχουν κλεισμένο. Μὲ καιρὸν ἐπέρασε ἀπὸ τὸν νοῦν μου, ὅτι ἴσως ἢ Κυβέρνησις, βλέποντας τὴν ὑπόληψιν ὅπου ἔχει ὁ λαὸς πρὸς ἐμένα, μὲ φυλακώνουν διὰ νὰ μού κόψουν τὴν ἐπιροήν· δὲν ἐπίστευσα ποτὲ ὅτι θὰ φθάσουν εἰς αὐτὸν τὸν βαθμόν, διὰ νὰ φκιάσουν ψευδομάρτυρες. Ἐπειτα ἀπὸ ἕξι μῆνες, μᾶς ἐκοινοποίησαν τὴν κατηγορίαν, ὅτι τάχα ἐκάμναμεν ἀναφορὴς, πότε ἐναντίον ὅλης τῆς Ἀντιβασιλείας, πότε ἐναντίον τῶν δύο μελῶν, καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀρμανσπέργ, ὅτι ἠθέλαμεν νὰ κάμωμεν ἐπανάστασιν, καὶ ὅτι ἐβγάζαμε δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν καὶ ληστὰς, ὅλα ἄρατα θέματα. Σὰν μὲ ἐκοινοποίησαν αὐτά, ἔβαλα ὑπόψια εὐθύς ὅτι εἶναι χέρι τῆς Κυβερνήσεως, καὶ θὰ μᾶς χαλάσουν. Μᾶς ἔβαλαν εἰς τὸ δικαστήριον. Ἐκεῖ ἐπαρρησιάσθησαν μερικοὶ ἄτιμοι μικροὶ ἄνθρωποι ψευδομάρτυρες, καὶ ἔλεγαν πῶς εἶδαν ἀναφορὴς καὶ ἄλλα ψέμματα. Ἦλθαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τίμιοι ἄνθρωποι νοικοκυραῖοι, εἶπαν πῶς ὅλα αὐτὰ εἶναι ψέμματα, ὅτι αὐτοὶ εἶναι κακῆς διαγωγῆς ἄνθρωποι, πλὴν ποῦ ἤκουαν αὐτούς; Ἦθελαν τὸν σκοπὸν τους, καταδίκην. Ἐξαφνα μανθάνω, ὅτι βιάζει ὁ Σχινᾶς, μινίστρος τῆς Δικαιοσύνης, τὸ δικαστήριον καὶ ὑποχρεώνει τὸν πρόεδρον Πολυζωῖδην καὶ Τερτσέτην νὰ ὑπογράψουν μὲ βαγιονέτες. Μᾶς κατέβασαν, μᾶς ἐδιάβασαν τὴν ἀπόφασιν. Εἶδα τόσες φορὴς τὸν θάνατον, καὶ δὲν ἐφοβήθηκα οὔτε τότε. Καλλίτερα εἶναι ὅπου σκοτώνομαι ἄδικα, παρὰ δίκαια. Τὸν Κολιόπουλο ἐλυπόμυνα, διατὶ εἶχε φαμελιά μεγάλη. Ἐφάγαμε τὸ βράδυ. Τὴν αὐγὴν ἐκάμαμε τὴν διαθήκη μας καὶ ἐπροσμέναμε τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Μετὰ δύο ὥρες ἐμάθαμε, ὅτι ὁ Βασιλεὺς μᾶς ἔκαμε χάρη τὴν ζωὴν μας ἀπὸ τὸ ἄδικο. Μᾶς ἐπῆγαν εἰς τὸ Παλαμήδι, εἰς (1) σιγουρότερον μέρος. Ἐσταθήκαμε καὶ ἐκεῖ 11 μῆνες. Ὁ Βασιλεὺς, ὅταν ἀνέβηκε εἰς τὸν θρόνον ἔκαμε διαταγὴ καὶ μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ αὐτὴν τὴν φυλακὴν, τὴν τόσον ἄδικη. Ἐκατέβηκα ἀπὸ τὸ Παλαμήδι· ἢ ὑποδοχὴ ὅπου μού ἔκαμεν ὁ λαὸς μὲ ἔκαμε νὰ λησμονήσω ὅλες τὰς δυστυχίαις ὅπου ἐπέρασα. Ἐβλεπα ἄλλους νὰ κλαίουν, ἄλλους νὰ γελοῦν, καὶ ὅλοι νὰ φωνάζουν: Ζήτω! Ζήτω ἢ δικαιοσύνη καὶ ὁ Βασιλεὺς! Ἐκάθησα δύο τρεῖς ἡμέρες εἰς τὸ σπῆτι μου καὶ ἔπειτα ἦλθα εἰς τὴν Ἀθήνα. Ἐπρόσφερα τὸ σέβας μου καὶ τὴν εὐχαρίστησίν μου εἰς τὸν Βασιλέα καὶ εἰς τὸν Ἀρμανσπέργ, καὶ ἔπειτα ἐκάθησα ἡσυχος ἕως τούτην τὴν ὥρα, ὅπου διηγούμαι αὐτά (2).